

ТЕКА ● ГАЛАКТИКА ●
МОТЕКА ● ГАЛАКТИКА ●
БМБ ● ГАЛАКТИКА ●

УРШУЛА ЛЬОГУИН

ЛЯВАТА РЪКА НА МРАКА

УРСУЛА ЛЕ ГУИН ЛЯВАТА РЪКА НА МРАКА

Превод: Борис Миндов

chitanka.info

В този роман авторката не предлага причудливи постижения на бъдещата земна наука и техника, не търси измеренията на тъжното човешко бъдеще (твърде характерен момент за днешната западна фантастика), не ни води по безконечните спирали на космическите пътешествия. Планетата Гетен/Зима, която тя описва, е почти копие на нашата Земя, с тази разлика, че тук всичко е сковано от леда, а напредналата цивилизация съвсем анахронично е комбинирана с изградените почти по средновековен образец монархии. Странни са и съществата, населяващи тази планета, макар проблемите, които ги вълнуват, да са много близки до нашите.

БОРИС МИНДОВ

ТЪРСЕНЕ НА СПРАВЕДЛИВ СВЯТ

Американката Уршула Лъогуин (род. 1929 г.) се появи отскоро на небосклона на научната фантастика, но за много кратко време си извоюва световно признание. Нейният роман „Лявата ръка на мрака“, излязъл в 1969 г., още същата година получи наградата „Небула“ на Дружеството на американските писатели-фантасти, а на следващата — 1970 г. — наградата „Хюго“ на международните конгреси на научната фантастика. След това се редуват още романи, които утвърждават името ѝ на майсторка в този жанр.

В „Лявата ръка на мрака“ Уршула Лъогуин ни запознава със странния свят на въображаемата планета Гетен, където е дошъл пратеник от нашия свят. Всъщност светът на Гетен не е толкова странен, защото по естество наподобява Земята в ледников период. А и гетенейците по външност са като нас, чувствуват и мислят като нас... само че имат една особеност, странност, която на пръв поглед би ни шокирала: те са двуполови същества.

С тази „ненормална система“ обаче Уршула Лъогуин съвсем не цели да гъделичка читателя с еротика и порнография. Тя е далеч от такава мисъл. „Лявата ръка на мрака“ не е порнографски роман. Само повърхностен читател би го възприел като такъв. Напротив, в него авторката е вложила дълбок социален смисъл, изяснен по-специално в глава 7 на романа, в така наречените „служебни бележки на Онг Тот Опонг“.

Според Уршула Лъогуин именно тази специфична физиология „направлява гетенейците, властвува над тях“, определя битието и обществения им строй. В гетенейското общество човек не знае дали ще бъде мъжът или жената, няма избор в това отношение. Нещо повече, извън „кемъра“, т.е. периода на плодовитост, през четири пети от живота си гетенеецът е независим от половия нагон, докато у нас този нагон е постоянен и според Лъогуин причина за много злини в нашето човешко общество.

В периода на плодовитост гетенеецът, независимо от положението си, се освобождава от всякаква работа. Тъй като всеки някога през живота си е „обвързан да ражда деца“, „тежестите и правата се делят горе-долу поравно“. На един и същ индивид се пада в едно време да бъде баща, а в друго време — майка. „Човечеството тук — посочва Лъогуин — не се дели на силна и слаба половина, на покровители и покровителствувани, на господари и подчинени, собственици и роби, активни и пасивни.“ Полови сношения без взаимно съгласие не съществуват; не съществува изнасилване. И оттук авторката стига до идеята за премахването на войната: тъй като според Тумас Сонг Ангот (измислен учен) войната е „чисто мъжка работа... изнасилване в широк мащаб“, гетенейската полова система премахва „мъжествеността, която изнасилва, и женствеността, която бива изнасилвана“. По този начин е притъпена „агресивността на човека“ — причина за масовите кръвопролития, наричани войни. Наистина гетенейците „с охота се избиват взаимно по един и по двама“, но „рядко с десетки... никога със стотици и хиляди“.

Така Уршула Лъогуин като жена, американка, живееща в свят на социална несправедливост, логично стига до извода, че само с изравняването на половете, с равенството на всички хора може да се създаде справедливо човешко общество, в което „човек бива уважаван и оценяван единствено като човешко същество“.

Вярно, нейната „утопия“ е социално наивна. На планетата Гетен има и вражди, и подтисничество, и убийства. Там има и хора като ретроградния, властолюбив, жесток Тайб, и напредничави, благородни, героични фигури като Естравен. Но на края носителите на новото, проводниците на прогреса като Естравен вземат връх в този изостанал в някои отношения свят, и в това е всъщност разковничето, надеждата на бъдещето. И в това е достойнството на романа.

1. ПАРАД В ЕРХЕНРАНГ

Из архивите на Хейн. Препис от предадения чрез ансибъл документ 01-01101-934-2-Гетен. До Неподвижния на Олул. Доклад от Генли Ай, първи Подвижен на Гетен / Зима, 93-и хейнски цикъл, 1490–97 вселенска година.

Ще направя доклада си така, като че разказвам нещо, защото още като дете в моя роден свят са ме учили, че истината е въпрос на въображение. И най-солидният факт може да се заличи или да изпъкне в зависимост от начина, по който се описва: като онова необикновено органично скъпоценно камъче на нашите морета, което става по-ярко, когато го носи една жена, ала у друга потъмнява и се превръща в прах. Фактите не са по-здрави, по-плътни, по-закръглени и по-реални от бисерите. Но и едните, и другите са уязвими.

Тази история не е изцяло моя, нито пък разказана единствено от мен. Всъщност не съм сигурен чия история е тя; вие по-добре можете да прецените. Но тя е нещо цялостно и ако в някои моменти ви се стори, че фактите се менят, говорят с друг глас, е, тогава можете да изберете който факт предпочитате; обаче никой от тях не е лъжлив и те съставляват една цялостна история.

Тя започва на 44-ия диурнал от 1491 година, който на планетата Зима, в държавата Кархида, беше Одхархахад Тува, или двацет и вторият ден от третия месец на пролетта на Година първа. Тук е винаги Година първа. Само датите на всяка минала и бъдеща година се менят всеки първи ден на годината, както се брои назад или напред от общото Сега. Тъй че беше пролетта на Година първа в Ерхенранг, столичния град на Кархида, и животът ми бе застрашен, а аз не знаех това.

Участвувах в парад. Вървах точно зад госиворите и точно пред краля. Валеше дъжд.

Дъждовни облаци над мрачни кули, дъжд, сипещ се в дълбоки улици, брулен от бурята тъмен каменен град, през който се извива

бавно златна нишка. Начело са търговците, сановниците и занаятчиите на град Ерхенранг, редица след редица, в разкошно облекло, придвижващи се в дъжда така леко, както риба в море. Лицата им са сериозни и спокойни. Те не вървят в крак. Това е парад без войници, без дори мними войници.

След тях идват велможите, кметовете и депутатите, по един човек, по петима, четиридесет и петима или четиристотин от всяко Владение или Съвладение на Кархида, огромна, натруфена процесия, която се движи под звуците на музика от метални рогове и кухи костни и дървени инструменти и под резките, чисти, игриви звуци на електрически флейти. Различните знамена на големите Владения се преплитат в шибано от дъжда безредие от цветове с жълтите вимпели, с които е окичен пътят, а различните оркестри на всяка група се сблъскват и смесват в многобройни ритми, ехтящи из дълбоката каменна улица.

След това — група жонгльори с полирани златни топки, които те подхвърлят високо на святкащи рояци, улавят и подмятат отново, образувайки блестящи фонтани на жонгльорството. Изведнъж, сякаш буквално уловили светлината, златните топки засилват ярко като стъкло: слънцето пробива.

След това — четиридесет души в жълто, свирещи на госивори. Госиворът, на който се свири само в присъствие на краля, издава нелеп печален рев. Четиридесет от тях, надувани едновременно, разтърсват мозъка, разтърсват кулите на Ерхенранг, свличат последен поток дъжд от носените от вятъра облаци. Ако това е кралският оркестър, нищо чудно, че всички крале на Кархида са луди.

Следват кралската свита, стражи, чиновници и сановници от града и двора, депутати, сенатори, министри, посланици, велможи на кралството, никой от които не спазва нито такт, нито ред, ала всички крачат с голямо достойнство; а между тях е крал Аргавен XV, в бяла туника, риза и брич, с гамаши от тъмнооранжева кожа и островърха жълта шапка. Златният пръстен е единственото му украшение и отличие на властта му. Зад тази група осмина здравеняци мъкнат кралската носилка, украсена цялата с жълти сапфири, на която нито един крал не се е качвал от векове, церемониална реликва от памтивека. До носилката крачат осем гвардейци, въоръжени с „нападателни пушки“, също реликви от варварското минало, но не

празни, а заредени със сачми от меко желязо. Зад краля крачи смъртта. Подир смъртта идват учащите се от занаятчийските училища, колежите, търговските училища и кралските Огнища, дълги върволици деца и младежи в бяло, червено, златно и зелено; и на края шествието завършва с известен брой движещи се тихо и бавно тъмни коли.

Кралската свита, в която съм и аз, се събира на платформа от нови дъски до незавършената Арка на Речната порта. Парадът е устроен по случай завършването на тази арка, с която завършва и новият път, и речното пристанище на Ерхенранг, голямо дело, свързано със земекопни, строителни и пътностроителни работи, което отне пет години и ще отбележи царуването на Аргавен XV в летописите на Кархида. Всички сме се наблъскали твърде плътно един до друг на платформата във влажните си и тежки труфила. Дъждът е спрял, слънцето сияе над нас, яркото, лъчисто, измамно слънце на Зима. Подхвърлям на човека от лявата ми страна: „Горещо е. Много е горещо.“

Човекът от лявата ми страна — набит, мургав кархидеец с пригладена гъста коса, в широко наметало от зелена кожа, обшито със злато, широка бяла риза и широк брич, с огърлица от тежки сребърни брънки, широки една педя — този човек, потейки се силно, отговаря: „Така е.“

Докато стоим притиснати един до друг на нашата платформа, отвред ни обграждат лицата на жителите на града, обърнати нагоре, като пласт от кафяви обли камъчета, блестящи подобно на слюда с хиляди наблюдаващи очи.

Ето че кралят се качва по мостче от нерендосани дъски, което води от платформата към върха на арката, чиито несъединени подпори се извисяват над тълпата, кейовете и реката. Докато се изкачва, навалищата се размърдва и говори с носещ се надалеч шепот: „Аргавен!“ Той не отвръща нищо. А и никой не очаква отговор. Госивори изсвирват гръмовито и нестройно, после млъкват. Тишина. Слънцето сияе над града, реката, тълпата и краля. Долу зидарите са задвижили електрическа лебедка и докато кралят се изкачва все по-нависоко, ключовият камък на арката минава с клупа си край него, издига се, поставя се и се намества почти безшумно — макар и голям, тежък с тонове блок — в празнината между двете подпори, съединявайки го в едно, в една арка. Един зидар с мистрия и кофа чака

краля горе на скелята; всички други работници се спущат по въжени стълби като рояк бълхи. Кралят и зидарят коленичат на тясната дъска високо между реката и слънцето. Поемайки мистрията, кралят започва да замазва дългите съединителни части на ключовия камък. Той не мацва леко и не връща мистрията на зидаря, а се залавя за работа методично. Циментът, с който си служи, е с възрозов цвят, различен от останалата зидария, и след като пет-десет минути наблюдавам усърдната като на пчела работа на краля, запитвам човека от лявата си страна:

— Винаги ли с червен цимент се иззидват вашите ключови камъни?

Защото същият цвят се вижда около ключовия камък на всяка арка на Стария мост, който се възправя красиво над реката нагоре по течението, оттатък арката.

Бършейки потта от мургавото си чело, мъжът — мъжът трябва да кажа, щом говоря за него в мъжки род — отговаря:

— Едно време ключов камък на арка се измазвал винаги с хоросан от стрити кости, примесени с кръв. Човешки кости, човешка кръв. Без кръвната спойка арката ще рухне, разбирате ли. Сега си служим с животинска кръв.

Той често говори така, прямо и все пак сдържано, иронично, сякаш винаги воден от мисълта, че аз гледам и съдя като чуждоземец — странна мисъл за човек от толкова отчуждена раса и с такъв висок сан. Той е от най-властните хора в страната; не зная точния исторически еквивалент на поста му — везир ли, министър-председател ли или съветник; кархидейската дума в случая значи Ухо на краля. Той е управител на Владение и велможа на кралството, двигател на големи събития. Името му е Терем Харт рем ир Естравен.

Кралят, изглежда, е свършил зидарската си работа и това ме радва; но като прекосява паяжината от дъски под извивката на арката, той подхваща от другата страна на ключовия камък, който, естествено, има две страни. В Кархида не бива да бъдеш нетърпелив. Тия хора съвсем не могат да се нарекат флегматици, а настойчиви, упорити, не оставят мазилка недовършена.

Тълпите по Сеския кей със задоволство следят работата на краля, ала аз се отегчавам и ми е горещо. Никога преди не ми е било горещо на Зима; и никога вече няма да ми бъде; и все пак не мога да оценя

важността на събитието. Облечен съм за ледниковата епоха, а не за слънчево време — пласт върху пласт дрехи, тъкано растително влакно, изкуствено влакно, кожух, кожа, здрава броня срещу студа, в която сега вехна като лист на репичка. За развлечение гледам тълпите и другите участници в парада, наредени около платформата, с провиснали и осветени от слънцето пряпорци на Владения и Кланове, и лениво питам Естравен какво е това или онова знаме. Той познава всички, за които се интересувам, макар и да са стотици, някои от далечни владения, огнища и племена от Перинговата бурна граница и Кермската земя.

— Аз самият съм от Керм — казва той, когато изразявам възхищение от осведомеността му. — Впрочем това ми е работата: да зная Владенията. Те са всъщност Кархида. Да управляваш тази страна значи да управляваш велможите ѝ. Макар че никой не е успявал досега в това. Знаете ли поговорката: Кархида не е държава, а семейна кавга?

Аз лично не съм я чувал и подозирам, че Естравен я е измислил; тя носи неговия отпечатък.

В този момент друг член на киоремията, горната камара или парламента, който Естравен оглавява, си пробива път до него и му заговаря. Той е братовчедът на краля Пемер Хардж рем ир Тайб. Докато приказваме Естравен, гласът му е много тих, държането му — малко дръзко, често се усмихва. Естравен, който се поти като лед на слънце, остава невъзмутим и твърд, отговаря на шепота на Тайб високо, с тон, чиято непринудена вежливост прави събеседника му да изглежда по-скоро глупав. Аз слушам, като същевременно наблюдавам как кралят маже, но не разбирам нищо друго освен враждебността между Тайб и Естравен. Във всеки случай тя не ме засяга, интересува ме просто държането на тези хора, които управляват една държава в едновременния смисъл — ръководят съдбините на двама милиона други като тях. В методите, възприети от Вселенския съюз, властта е станала нещо толкова тънко и сложно, че само изтънчен ум е в състояние да схване как действа тя; тук тя е все още ограничена, все още видима. У Естравен например се чувства властта на мъжа като добавка тсъм неговия характер; той не може да повтори жест или да изрече дума, в която да не се вслушат. Знае това, а то му придава по-голяма реалност, отколкото притежават повечето хора: солидност на съществуването, вещественост, човешко величие. Всеки успех влече

със себе си и други успехи. Аз нямам вяра на Естравен, чиито подбуди са винаги неясни; не го обичам; и все пак чувствавам и реагирам на влиянието му така неотвратимо, както на топлината на слънцето. Докато си мисля това, слънцето на тоя свят потъмнява между трупащите се отново облаци и скоро нагоре по реката запръсква дъжд, който поръсва тълпите по кея и забулва небето. Когато кралят слиза по мостчето, светлината пробива за последен път, и то само за миг бялата му фигура, и огромната арка се открояват живо и ярко на помрачения от бурята южен небосвод. Облаците се сгъстяват. Студен вятър профучава по Пристанищно-дворцовата улица, реката посивява, дърветата по кея затреперват. Парадът е свършил. Половин час след това вали сняг.

Когато колата на краля потегли по Пристанищно-дворцовата улица и тълпите се задвижиха като морски камъчета, подхванати от бавен прилив, Естравен отново се обърна към мен и каза:

— Ще вечеряте ли тази вечер с мен, господин Ай?

Аз приех повече с изненада, отколкото с удоволствие. Естравен бе направил много за мен през последните шест-осем месеца, но нито очаквах, нито желаех такава проява на лично благоразположение, най-малко покана у дома му. Хардж рем ир Тайб все още се намираще близо до нас и можеше да ни чуе; чувствавах, че целта му беше именно да ни чуе. Обезпокоен от това усещане за изтънчена интрига, аз слязох от платформата и потънах в навалищата, като се свивах и навеждах. Не съм кой знае колко над гетенейската норма за ръст, ала сред тълпа разликата е най-очевидна. „Ето го, гледайте, този е Пратеникът.“ Разбира се, това беше част от работата ми, но с течение на времето тази част ставаше по-трудна, вместо по-лека; все по-често копнеех за анонимност, за незабележимост. Мечтаех да бъда като всички останали.

На втората пресечка на Пивоварна улица свих към моята квартира и изведнъж там, където тълпата се разреда, усетих, че Тайб крачи до мен.

— Безупречно тържество — каза братовчедът на краля, като ми се усмихна. Дългите му, лъскави, жълти зъби се показаха и изчезнаха на жълтото лице, цялото нашарено, макар и да не беше стар човек, с тънки, нежни бръчки.

— Добра поличба за успеха на новото пристанище — рекох аз.

— Да, вярно. — Пак зъби.

— Церемонията с ключовия камък на арката е много внушителна...

— Да, наистина. Тази церемония ни е останала от много далечни времена. Но сигурно велможата Естравен ви е обяснил вече това.

— Велможата Естравен е много любезен.

Стараех се да говоря равнодушно, ала всичко, което казвах на Тайб, като че ли придобиваше двояк смисъл.

— О, много, наистина — потвърди Тайб. — Велможата Естравен действително се слави с учтивостта си към чужденци. — Той пак се усмихна, и всеки зъб като че ли имаше смисъл — двояк, многократен, тридесет и два различни смисъла.

— Малцина чужденци са чужди като мен, велможе Тайб. Аз съм много признателен за любезностите.

— Да, разбира се, да, разбира се! А признателността е благородно, рядко чувство, много възхвалявано от поетите. Рядко най-вече тук, в Ерхенранг, навярно понеже е непостижимо. В сурова епоха живеем ние, неблагодарна епоха. Не е като по времето на дедите ни, нали?

— Едва ли зная, ваша светлост, но съм чувал същото оплакване и на други светове.

Тайб ме изгледа вторачено, сякаш да се увери дали не съм луд. После показа дългите жълти зъби.

— Ах, да! Да, вярно! Все забравям, че сте от друга планета. Но, разбира се, такова нещо не се забравя. Макар че несъмнено животът ви тук, в Ерхенранг, би бил много по-здрав, прост и спокоен, ако бихте могли да забравите това, нали? Да, така е! Ето колата ми, наредих да чака тук, по-настрана. Искях да ви предложа да ви закарам до вашия остров, но ще трябва да се откажа от това удоволствие, защото се налага след малко да бъда в кралския дворец, а бедните роднини не бива никога да закъсняват, както се казва, нали? Да, точно така! — възкликна братовчедът на краля, като се качваше в малката си черна електрическа кола, оголил зъби през рамо към мен, с очи, заобиколени от мрежа бръчици.

Аз продължих към жилището си на моя остров^[1].

Градината му отпред се виждаше ясно сега, когато последният зимен сняг се бе стопил и зимните врати, на десет стъпки над земята,

бяха запечатани за няколко месеца, до есента и новия дълбок сняг. От едната страна на сградата, сред калта, леда и живата, нежна, буйна пролетна растителност на градината стоеше млада двойка и разговаряше. Десните им ръце бяха сплетени. Те се намираха в първата фаза на кемъра. Големите меки снежинки танцуваха около тях, застанали боси в ледената кал, със сплетени ръце и впити един в друг очи. Пролет на планетата Зима.

Обядвах в моя остров, а когато гонговете на Ремнийската кула удариха четири часа, бях в двореца, готов за вечеря. Кархидейците ядат солидно четири пъти на ден — сутрешна закуска, втора закуска, обед и вечеря, като помежду похапват и нещо допълнително. На Зима няма големи месодайни животни и млечни продукти — мляко, масло или сирене; единствените храни с високо съдържание на белтъчини и въглехидрати са различните видове яйца, риба, плодове с ядки и хейнските зърнени култури. Нискокалорична диета за суров климат; човек трябва често да се „презарежда“. Аз бях свикнал да ям, кажи-речи, през няколко минути. Едва по-късно през тая година открих, че гетенейците са усъвършенствували похвата не само да се тъпчат непрекъснато, но и да гладуват безкрайно.

Снегът продължаваше да вали, кротка пролетна виелица, много по-приятна от непрестанния дъжд на току-що преминалото Затопляне. Аз стигнах до двореца и се запромъквах през него в тихия и блед мрак на снеговалежа, като само веднъж загубих пътя. Ерхенрангският дворец представлява вътрешен град, заградено със стени море от дворци, кули, градини, дворове, метоси, покрити мостове, открити тунели, горички и тъмници, продукт на вековна параноя в широк мащаб. Над всичко това се издигат мрачните, червени, натруфени зидове на кралската резиденция, която, макар и използвана постоянно, се обитава единствено от самия крал. Всички останали — слуги, персонал, велможи, министри, парламентаристи, стражи и каквито и да било — спят в друг дворец, укрепление, кула, казарма или къща вътре в стените.

Къщата на Естравен, знак на височайше благоразположение от страна на краля, беше Червената ъглова сграда, построена преди 440 години за Хармес, любим кемърин на Емран III, все още известен със своята хубост, който бил отвлечен, осакатен и доведен до видиотяване от наемници на Вътрешноземната партия. Емран III умрял след

четиридесет години, продължавайки да отмъщава на своята нещастна страна: Емран Злочестия. Тази трагедия е толкова стара, че ужасите ѝ са избледнели и само известна атмосфера на вероломство и тъга все още просмуква сенките на къщата. Градината беше малка и заградена със стена; над каменист басейн се надвесваха дървета серем. Под мъжделивите снопове светлина от прозорците на къщата виждах снежинките и влакнестите бели шушулки на дървесните спори, кротко падащи върху тъмната вода. Естравен стоеше и ме чакаше гологлав и без връхна дреха на студа, наблюдавайки мекото, потайно, непрестанно сипене на сняг и семена в нощта. Той ме поздрави тихо и ме въведе в къщата. Никакви други гости нямаше.

Това ме учуди, но веднага се разположихме на масата, а когато човек се храни, не говори за работа; пък и вниманието ми се насочи към яденето, което беше превъзходно, дори вечните хлебни ябълки, приготвени от готвач, чието майсторство от все сърце похвалих. След вечерята пихме гореща бира край огнището. В свят, където обичайният трапезен прибор е един малък уред, с който чупите леда, образувал се в напитката ви между две глътки, горещата бира е нещо, което свиквате да цените.

Естравен бе разговарял радушно на трапезата; сега, седнал срещу мен до камината, той мълчеше. Макар и да бях от близо две години на Зима, аз все още не можех да гледам жителите на планетата през собствените им очи. Опитвах се, но усилията ми се свеждаха до това, че неловко виждах гетенеца преди всичко като мъж, а после като жена, причислявайки го към ония категории, които са колкото несъвместими с неговата природа, толкова съществени за моята. Например, докато посрббвах димящата кисела бира, си мислех, че на трапезата Естравен се държеше като жена — с изключителен чар, такт и лекота, привлекателно и умело. Може би именно тази нежна, ласкава женственост ми вдъхваше отвращение и недоверие към него. Защото ми беше невъзможно да си го представя като жена — този мургав, язвителен, влиятелен индивид близо до мен в озарения от огъня мрак, и все пак винаги, когато го виждах като мъж, чувствавах някаква лъжливост, измама: дали в него или в отношението ми към него. Гласът му беше мек и доста звучен, но не дълбок, едва ли можеше да се нарече мъжки глас, а и едва ли можеше да се нарече женски... но какво казваше той?

— Съжалявам — бяха думите му, — че се наложи да отлагам толкова дълго това удоволствие да дойдете у дома ми; и не по-малко се радвам, че вече не може да става въпрос за взаимно покровителство.

За момент това ме смути. Наистина досега той ме бе покровителствувал в двореца. Дали си мислеше, че аудиенцията, която ми бе уредил с краля утре, ме е издигнала наравно с него?

— Не ви разбирам — рекох аз.

При тези думи той замълча, очевидно също смутен.

— Е, трябва да разберете — проговори най-после, — щом като сте тук... трябва да разберете, че вече не се застъпвам за вас пред краля.

Той говореше така, като че се срамуваше от мен, а не от себе си. Сигурно придаваше някакво значение на поканата си и на приемането ѝ от мен, което аз не бях схванал. Но моята грешка беше в държането, а неговата — в етиката. Отначало помислих просто, че съм имал право да не се доверявам на Естравен. Той беше не само ловък и влиятелен, но и вероломен. През всички тия месеци в Ерхенранг той именно ме бе слушал, той бе отговарял на въпросите ми, пращал лекари и инженери да удостоверят чуждоземността на моята физика и на моя кораб, представял ме бе на хора, които трябваше да познавам, и постепенно ме бе издигнал от положението на фантастично чудовище през първата година до сегашното ми признаване като тайнствен Пратеник, комуто предстои да бъде приет от краля. Сега, когато ме бе възвисил до такава знаменитост, той неочаквано и невъзмутимо съобщаваше, че оттегля подкрепата си.

— Вие ме подведохте да се осланям на вас...

— Сгреших.

— Сигурно, след като уредихте тази аудиенция, не сте се изказали благосклонно за мисията ми пред краля, както... — имах благоразумието да не добавя „обещахте“.

— Не мога.

Бях много ядосан, но не забелязах у него нито яд, нито разкаяние.

— Ще ми кажете ли причината?

След малко той произнесе: „Да“, а после пак замълча.

През паузата аз започнах да си мисля, че един неопитен и беззащитен чужденец не бива да пита за причини министър-

председателя на едно кралство, особено щом не разбира и може би никога няма да разбере тънкостите на властта и тайните на управлението в това кралство. Несъмнено всичко това беше въпрос на шифгретор — престиж, добро име, място, чувство за собствено достойнство, непреводимия и крайно важен принцип за обществения авторитет в Кархида и всички цивилизации на Гетен. А в такъв случай не бих го разбрал.

— Чухте ли какво ми каза кралят на днешната церемония?

— Не.

Естравен се наведе над огнището, вдигна биреното менче от горещата пепел и напълни отново халбата ми. Той не каза нищо повече, затова аз вметнах:

— Кралят не ви е говорил в мое присъствие.

— Нито в мое — вметна той.

Най-после разбрах, че не съм схванал още нещо. Проклинайки женственото му шикалкавене, аз рекох:

— Да не би да искате да кажете, велможе Естравен, че сте загубили благоразположението на краля?

Струва ми се, че тук той се ядоса, но не продума нищо, от което да проличи това, само:

— Нищо не искам да ви кажа, господин Ай.

— Бога ми, а как ми се иска да ми кажете нещо!

Той ме изгледа с любопитство.

— Е, тогава да го формулираме така. Има някои личности в двора, които, според вашия израз, се радват на благоразположението на краля, но не са благоразположени към вашето присъствие или към мисията ви тук.

„И значи ти бързаш да се присъединиш към тях, да ме продадеш, за да спасиш кожата си“, помислих си аз, но нямаше смисъл да го казвам гласно. Естравен беше човек на двореца, политик, а аз — глупак, който му вярва. Дори в двуполово общество политикът много често не е цялостен човек. Поканата му да вечерям с него показваше, че той мисли, че ще приема, измяната му така леко, както я бе извършил. Спасяването на престижа явно е по-важно от честността. Затова се осмелих да кажа:

— Съжалявам, че любезността ви към мен ви е причинила неприятности.

Пламтяща жарава. Изпитвах подобаващо чувство на морално превъзходство; но не за дълго; този човек можеше винаги да ме изненада с нещо.

Той седеше облегнат така, че ръждивата светлина на огъня падаше на коленете му, на изящните му, силни малки ръце и сребърната чаша, която държеше, но оставяше лицето му в сянка: тъмно лице, винаги засенчено от гъстата къса брада, косматите вежди и ресници и от мрачно иронично изражение. Нима може да се разчете лице на котка, на тюлен, на видра? Някои гетенейци, мислех си аз, са като тия животни, с дълбоки, лъскави очи, които не променят изражението си, когато говориш.

— Аз сам си навлякох неприятности — отвърна той — с една постъпка, която няма нищо общо с вас, господин Ай. Знаете, че Кархида и Оргорейн имат спор за част от границата ни във високата Северна планина при Сасинот. Дядото на Аргавен претендирал за Синотската долина от името на Кархида, но Сътрапезниците не признали претенциите му. Много сняг от един облак и все по-дебел става. Аз помагам на някои кархидейски фермери, живеещи в долината, да се върнат на изток, зад старата граница, тъй като смятам, че спорът ще се реши от само себе си, ако чисто и просто долината бъде оставена на орготейците, които живеят там вече от хиляди години. Преди няколко години аз бях в администрацията на Северната планина и познавам някои от тия фермери. Ужасявам се, като си помисля, че може да бъдат убити при набези или пратени в Доброволчески ферми в Оргорейн. Защо да не се премахне причината за спора?... Но тук няма патриотична идея. Всъщност това е малодушие и накърнява шифгретора на самия крал.

Ироничните му подмятания и тия подробности за един граничен спор с Оргорейн никак не ме интересуваха. Аз се върнах на въпроса, който стоеше помежду ни. Независимо дали му вярвах или не, все пак можеше да ми бъде полезен с нещо.

— Извинявайте — казах, — но ми се струва жалко, че се позволява този въпрос за неколцина фермери да разваля шансовете на мисията ми при краля. Тук се касае за нещо по-важно от няколко мили държавна граница.

— Да. Много по-голямо. Но може би Вселенският съюз, който обхваща пространство от сто светлинни години от граница до граница,

известно време ще бъде търпелив към нас.

— Неподвижните от Вселенския съюз са много търпеливи хора, ваша светлост. Те ще чакат сто и дори петстотин години, докато Кархида и другите царства на Гетен обмислят и решат дали да се присъединят към останалото човечество. Аз изразявам само лична надежда. И лично разочарование. Признавам, че смятах с ваша подкрепа...

— И аз също. Само че ледниците не замръзват за една нощ... — Клишетата му идваха лесно на езика, но мисълта му беше другаде. Той се замисли. Представих си как се движи около мен с другите пионки в неговата игра за власт. — Вие дойдохте в родината ми — заговори той най-после — в особено време. Нещата се променят; ние правим завой. Не, не толкова завой, а по-скоро отиваме твърде далеч по пътя, който сме поели. Мислех, че вашето присъствие, вашата мисия може да ни предпази да тръгнем по крив път, да ни предложи съвсем нов избор. Но в подходящия момент... на подходящото място. Всичко това е много рисковано, господин Ай.

Загубил търпение от тези общи приказки, аз рекох:

— Искате да кажете, че сега не е подходящият момент. Сигурно ще ме посъветвате да отменя аудиенцията си?

Неуместната ми забележка звучеше още по-лошо на кархидейски, ала Естравен нито се усмихна, нито се намръщи.

— Боя се, че само кралят има това право — отвърна той кротко.

— Бога ми, така е. Не исках да кажа това. — За момент обхванах главата си с ръце. Възпитан в откритото, свободно общество на Земята, аз все не можех да усвоя протокола или безстрастието, толкова ценено от кархидейците. Знаех какво е крал, историята на самата Земя гъмжи от тях, но ми липсваше придобит от опита усет за право... за такт. Вдигнах чашата си и сръбнах от горещата и силна напитка. — Е, добре, няма да казвам на краля всичко, което възнамерявах да кажа, когато можех да разчитам на вас.

— Добре.

— Защо да е добре? — запитах.

— Вижте какво, господин Ай, вие не сте невменяем. Аз също не съм невменяем. Само че, разбирате ли, нито аз, нито вие сме крале... предполагам, всъщност вие сте възнамерявали да заявите на Аргавен, че мисията ви тук е да се опитате да присъедините Гетен към

Вселенския съюз. И всъщност това му е вече известно; защото, както знаете, аз му казах. Застъпих се за вашата кауза, опитах се да го заинтересувам от вас. Само че действах неумело, не избрах подходящия момент. Тъй като лично аз съм много заинтересуван, забравих, че е крал и не гледа на нещата разумно, а като крал. Всичко, което му казах, за него значи чисто и просто, че властта му е застрашена, че кралството му е пращинка в пространството, че царуването му е посмешище за хората, които управляват сто свята.

— Но Вселенският съюз не управлява, той съгласува. Властта му е фактически властта на членуващите в него държави и светове. Ако се присъедини към Вселенския съюз, Кархида ще стане неимоверно по-малко застрашена и по-важна откогато и да било.

Известно време Естрарвен не отговори. Той седеше вторачен в огъня, чиито пламъци трептяха и се отразяваха от чашата му и от широката, лъскава сребърна служебна верижка на раменете му. Старата къща около нас беше притихнала. По вре ме на яденето ни прислужваше слуга, но кархидейците, тъй като нямат институциите робство или лично слугуване, прибягват до услугите на служби, а не на хора, тъй че всички прислужници вече се бяха прибрали по домовете си. Човек като Естрарвен трябва да има някъде около себе си телохранители, защото убийството е широко разпространено в Кархида, но не бях нито видял, нито чул някакъв телохранител. Ние бяхме сами.

Аз бях сам с чужденец между стените на мрачен дворец, в непознат, преобразен от снега град, посред Ледниковата епоха на един чужд свят.

Всичко, казано от мен тая вечер и изобщо откакто бях дошъл на Зима, изведнъж ми се стори и глупаво, и неправдоподобно. Как можех да очаквам от тоя човек или от когото и да било да повярва на разказите ми за други светове, за други раси, за някакво мъгляво благодушно управление някъде си в далечното пространство? Всичко това беше глупост. Аз се бях появил в Кархида със странен кораб и в някои отношения се различавах физически от гетенейците; това трябваше да се обясни. Но обясненията ми се оказаха нелепи. В тоя момент дори самият аз не им вярвах.

— Вярвам ви — каза чужденецът, чуждоземецът, който беше насаме с мен, и толкова силно бе чувството ми на самоотчуждение, че

го погледнах смутен. — Боя се, че Аргавен също ви вярва. Но не ви се доверява. Отчасти защото и на мен вече не ми се доверява. Направих грешки, бях непредпазлив. След като ви поставих в опасност, не мога вече да искам доверие и от вас. Аз забравих какво е крал, забравих, че кралят се смята за самата Кархида, забравих какво е патриотизъм и че по принуда той е идеалният патриот. Позволете ми, господин Ай, да ви задам един въпрос: знаете ли, като съдите от собствения си опит, какво е патриотизъм?

— Не — отговорих аз, поразен от силата на тази волева личност, изведнъж насочена изцяло към мен. — Мисля, че не. Ако под патриотизъм не разбирате любов към отечеството, това зная.

— Не, нямам пред вид любов, когато говоря за патриотизъм. Имам пред вид страх. Страх от другите. И проявите му са политически, не поетически: омраза, съперничество, враждебност. Той расте у нас, тоя страх. Расте у нас от година на година. Ние стигнахме твърде далеч по нашия път. А вие, който идвате от свят, надрасъл от векове делението на нации, който едва ли разбирате за какво говоря, който ни показвате новия път... — Той се прекъсна. След малко продължи, отново възвърнал самообладание, хладнокръвен и учтив: — От страх именно отказвам сега да се застъпя пред краля за вашата кауза. Но не страх за самия себе си, господин Ай. Аз не изхождам от патриотични подбуди. В края на краищата на Гетен има и други държави.

Не ми беше ясно накъде биеше, но бях уверен, че нямаше пред вид това, което, изглежда, искаше да каже. От всички тайнствени затрудняващи, загадъчни души, които бях срещал в този мрачен град, неговата беше най-тайнствената. Не исках да се хващам за неговата заплетена игра. Не отговорих. След известно време той продължи някак предпазливо:

— Ако съм ви разбрал правилно, вашият Вселенски съюз се е посветил по същество на общите интереси на човечеството. В момента например орготейците имат опит в подчиняването на местните интереси на общите, докато Кархида почти няма. А Сътрапезниците на Оргорейн са предимно здравомислещи хора, макар и да не може да се каже, че са умни, докато кралят на Кархида е не само невменяем, но и твърде глупав.

Естравен явно нямаше високо мнение за никого. Казах с леко раздражение:

— В такъв случай сигурно е трудно да му се служи.

— Не зная дали изобщо съм служил на краля — отговори министър-председателят на краля. — Нито пък да съм имал някога такова намерение. Аз съм ничий слуга. Човек трябва сам да хвърля сянката си...

Гонговете на Ремнийската кула отмерваха шест часа — полунощ, и аз използвах това като повод да си тръгна. Когато си обличах палтото в преддверието, Естравен каза:

— За сега съм загубил всякаква възможност, защото предполагам, че ще си заминете от Ерхенранг... — Защо предполагаше така? — но се надявам, че ще дойде ден, когато пак ще мога да ви задавам въпроси. Толкова много неща бих искал да узная. Особено за вашата мисловна реч; вие едва започнахте да ми я обяснявате.

Любопитството му изглеждаше напълно искрено. Той притежаваше безочливостта на властните. Обещанията му да ми помогне също бяха наглед искрени. Казах: да, разбира се, винаги, когато пожелае, и така завърши вечерта. Той ме изпрати през градината, където голямата, мътна, червеникавокафява луна на Гетен осветяваше тънкия сняг. Когато излязохме навън, потръпнах, защото температурата беше спаднала доста под точката на замръзването, и Естравен запита с вежливо учудване:

— Студено ли ви е?

За него, разбира се, това беше мека пролетна нощ. Бях уморен и паднал духом. Казах:

— Непрекъснато ми е студено, откакто дойдох в тоя свят.

— Как го наричате, тоя свят на вашия език?

— Гетен.

— Не сте ли му дали свое название?

— Да, първите изследователи са го нарекли Зима.

— Бяхме се спрели до портата на оградената със стена градина.

В тъмния снежен хаос навън се мерзелееха дворът и покривите на двореца, осветени тук-там на различна височина от тънките златни процепи на прозорците. Застанал под тесния свод, аз гледах нагоре, питайки се дали ключовият камък на тази арка не е измазан с кости и кръв. Естравен се сбогува с мен и ми обърна гръб; той никога не е

бивал щедър на приветствия и сбогвания. Аз поех през притихналите дворове и алеи на двореца, и по дълбоките улици на града се запътих към къщи. Ботушите ми скърцаха по тънкия, озарен от месечината сняг. Бях премръзнал, обезверен, преследван от вероломство, самота и страх.

[1] Кархош, остров, обичайната дума за обозначаване на сградите с апартаменти-пансиони, в които живее по-голямата част от градското население на Кархида. Всеки остров се състои от 20 до 200 отделни стаи: храненето е общо; някои се управляват като хотели, други — като кооперативни комуни, в трети са съчетани и двата вида. Безспорно те представляват градски вариант на основната кархидеиска институция — Огнището, макар и да им липсва, разбира се, местната родословна здравина на Огнището. Б. а. ↑

2. МЯСТОТО ЗАД СНЕЖНАТА БУРЯ

Из колекцията звукозаписи на севернокархидейски „Разкази край огнището“ в архивите на историческия университет в Ерхенранг, разказвач неизвестен, записано през царуването на Аргавен VIII.

Преди около двеста години в огнището Шат на Перинговата бурна граница живели двама братя, които се заклели във взаимен кемър. По онова време, както и сега, на родни братя се разрешавало да поддържат кемър, докато единият от тях роди дете, но след това трябвало да се разделят; тъй че не им се позволявало да се заклеват в кемър за цял живот. И все пак те сторили това. Когато било заченато дете, шатският велможа им заповядал да прекъснат обета си и никога вече да не се събират в кемър. Като чул това разпореждане, единият от двамата, тоя, който родил детето, се отчаял, не искал да слуша нито утешения, нито съвети и като си набавил отрова, се самоубил. Тогава населението на Огнището се вдигнало срещу другия брат и го прогонило от Огнището и Владението, като стоварило позора на самоубийството върху него. И тъй като велможата го осъдил на изгнание и мълвата за това го изпреварвала, никой не искал да му даде подслон, а след тридневен гостуване всички го отпращали от вратите си като човек, обявен извън закона. Така той ходел от място на място, докато най-после разбрал, че не ще срещне вече доброта в собствената си родина и престъплението му няма да бъде простено^[1].

Не предполагал, че ще стане така, понеже бил млад и неопитен. Виждайки, че това е неизбежно, той прекосил страната, върнал се в Шат и като изгнаник застанал пред портата на Външното огнище. И казал на намиращите се там свои земляци: „Аз съм безличен пред хората. Никой не ме вижда. Говоря, а никой не ме чува. Идвам, а не ме посрещат като добре дошъл. За мен няма място до огъня, нито храна на трапезата, нито легло, на което да легна. Ала още си имам име: Гетерен е моето име. Хвърлям го върху това огнище като проклетие и заедно с него — и позора си. Задръжте го. А сега безименен ще тръгна

да търся смъртта си.“ Тогава неколцина от земляците му скочили с крясък и врява и искали да го убият, защото убийството хвърля по-лека сянка върху една къща, отколкото самоубийството. Той им се изплъзнал и побягнал на север, през страната, към Ледовете, изпреварвайки своите преследвачи. Те всички се върнали задъхани в Шат. А Гетерен продължил нататък и след двудневен път стигнал Перинговия лед^[2].

Два дена вървял той на север по леда. Няма нито храна, нито подслон, само палтото си. На леда не расте нищо и не се срещат никакви животни. Било месец Сусми и през тия дни и ноци паднали първите снегове. Той бродел сам през бурята. Още на втория ден усетил, че губи сили. А на втората нощ се принудил да легне и да поспи. Когато на третата сутрин се събудил, видял, че ръцете му са премръзнали, и установил, че краката му са в същото положение, макар и да не можел да развърже ботушите си, за да ги погледне, тъй като му било невъзможно да си служи с ръцете. Запълзял по-нататък на колене и лакти. Но нямало смисъл, защото било безразлично дали ще умре на едно или друго място на леда, ала усещал, че трябва да се движи на север.

След дълго време снеговалежът около нещо престанал и вятърът утихнал. Грейнало слънце. Пълзейки, не можел да вижда далеч пред себе си, понеже кожата на качулката му се смъкнала върху очите. Тъй като вече не усещал студ нито с краката, нито с ръцете, нито по лицето си, помислил, че мразът го е вкочанил. Ала все още можел да се движи. Снегът, който покривал ледника, му се сторил особен, сякаш от леда растяла бяла трева. Той се прегъвал при досега му и пак се изправял като тревни стръкове. Гетерен престанал да пълзи и седнал, отмятайки качулката си назад, за да се огледа. Додето виждали очите му, се простирали поляни от снежна трева, бяла и лъскава. Имало горички от бели дървета, на които растели бели листа. Слънцето греело, било тихо и всичко наоколо бяло.

Гетерен свалил ръкавиците и погледнал ръцете си. Те били бели като снега. Но измръзването било преминало и можел да си служи с пръстите и да се изправи на крака. Не усещал нито болка, нито студ, нито глад.

Над леда на север съзрял бяла кула, като кула на Владение, и от това далечно място към него вървял някакъв човек. След известно

време Гетерен забелязал, че човекът е гол, цялата му кожа била бяла и цялата му коса — бяла. Той се приближил дотолкова, че можело вече да му се говори. Гетерен запитал:

— Кой си ти?

— Белият човек отвърнал:

— Аз съм твоят брат и кемърин, Хоуд.

Хоуд се казвал брат му, който се самоубил. И Гетерен виждал, че белият човек е брат му по тяло и образ. Но в плътта му вече нямало живот, а гласът му звучал тихо, като пращане на лед.

Гетерен попитал:

— Кое е това място?

Хоуд отговорил:

— Това е мястото зад снежната буря. Ние, самоубийците, живеем тук. Тук ти и аз ще поддържаме обета си.

Гетерен се уплашил и рекъл:

— Няма да остана тука. Ако бе избягъл с мен от нашето Огнище в южните земи, можехме да продължим да бъдем заедно и до края на живота си да поддържаме нашия обет, без никой да знае за простъпката ни. Но ти наруши клетвата ни, като я отхвърли заедно с живота си. И сега не можеш да изречеш името ми.

Това било вярно. Хоуд мърдал белите си устни, но не можел да произнесе името на брат си.

Той се приближил бързо до Гетерен, протягайки ръце, за да го задържи, и го уловил за лявата ръка. Гетерен се отскубнал и побягнал от него. Тичал към юг и бежешком видял как пред него изникнала бяла стена от валящ сняг, а когато проникнал през нея, отново паднал на колене и не можел да бяга, а само пълзял.

На деветия ден от попадането му на Леда жителите на огнището Орхоч, разположено на североизток от Шат, го намерили в земите си. Те не знаели нито кой е, нито откъде е дошъл, защото го намерили пълзящ в снега, умиращ от глад, ослепен от снега, с почерняло от слънцето и студа лице и отначало не можел да говори. Ала нямал никаква трайна увреда освен на лявата си ръка, която била измръзнала и трябвало да се отреже. Някои от тамошните жители подхвърлили, че това е Гетерен от Шат, за когото чували да се говори; други възразили, че не може да бъде, защото тоя Гетерен поел по Леда още с първата есенна снежна буря и сигурно е умрял. Самият той отричал, че името

му е Гетерен. Когато се оправил, напуснал Орхоч и Бурната граница и навлязъл в южните земи, представяйки се като Енох.

Когато Енох, вече старец, обитавал Рерските равнини, срещнал някакъв човек от родината си и го запитал:

— Как е Шатското владение?

Другият му отговорил, че Шат е зле. Нищо вече не вървяло нито в огнищата, нито по нивите, защото всички били спо-летени от болест, пролетното семе измръзвало в земята, зрялото зърно гниело и от години било все така. Тогава Енох му казал: „Аз съм Гетерен от Шат“ — и му разправил как скитал по Леда и какво му се случило там. На края на разказа си рекъл: „Кажим им в Шат, че възвръщам името и сянката си.“ Няколко дена след това Гетерен се разболял и умрял. Пътникът занесъл думите му в Шат и разправят, че оттогава областта процъфтяла отново и всичко потръгнало както трябва по ниви, къщи и огнища.

[1] Нарушението на закона за кръвосмешението било квалифицирано като престъпление, понеже се смятало причина за самоубийството на брат му. Б. а. ↑

[2] Перинговият лед е ледников пласт, който покрива най-северната част от Кархида и (зиме, когато Гутенският залив замръзне) е свързан с Гобриновия лед в Оргорейн. Б. а. ↑

3. ЛУДИЯТ КРАЛ

Спах до късно и прекарах до обед в четене на бележките си за дворцовия етикет и наблюденията върху гетенейската психология и обноски, направени от моите предшественици — Изследователите. Не можех да схвана прочетеното, което всъщност нямаше значение, защото го знаех наизуст, и четях просто за да заглуша вътрешния глас, който непрекъснато ми повтаряше: „Всичко удари на камък.“ Когато не успях да го заглуша, спорех с него, твърдейки, че мога да се справя и без Естревен — може би по-добре, отколкото с него. В края на краищата работата ми тук беше само за един човек. Има само един Първи Подвижен. Първата вест от Вселенския съюз се разгласява на който и да е свят от един-единствен глас, от един-единствен човек, присъстващ лично, присъстващ сам. Той може да бъде убит, както станало с Пелелдж на Таурус-4, или затворен при луди, като първите трима Подвижни на Гао, един след друг; и все пак практиката се поддържа, понеже е ефикасна. Един-единствен глас, говорещ истината, представлява по-голяма сила от цели флоти и армии, стига да разполага с време, много време; а времето е нещо, което Вселенският съюз има в изобилие... А ти нямаш, каза вътрешният глас, но аз го накарах да млъкне и пристигнах в двореца за аудиенцията си с краля в два часа, изпълнен със спокойствие и решителност. Всичко това мигновено изчезна в чакалнята, преди дори да видя краля.

Дворцовите стражи и прислужници ме бяха довели до чакалнята през дългите зали и коридори на кралската резиденция. Един адютант ме помоли да почакам и ме остави сам във високата стая без прозорци. Аз стоях там, пременен като за посещение при монарх. Бях продал четвъртия си рубин (тъй като Изследователите бяха докладвали, че гетенейците подобно на земляните ценят много въглеродните камъни, доход до Зима с цял джоб такива скъпоценности, за да си пробивам път) и похарчил една трета от получената сума за облекло за вчерашния парад и днешната аудиенция: всичко беше ново, много дебело и добре ушито, каквото е облеклото в Кархида — бяла риза,

изплетена от кожа, сив брич, дълго наметало от синьозелена кожа, подобно на дреха на херолд — хиб, нова шапка, нови ръкавици, запъхнати под подобаващ ъгъл под хлабавия колан на хиб, нови ботуши... Увереността, че съм добре облечен, засилваше чувството ми на спокойствие и решителност. Аз се оглеждах спокойно и решително.

Подобно на цялата кралска резиденция, тази стая беше висока, червена, стара, гола, с хладен дъх на плесен във въздуха, сякаш лъхаше течение не от други стаи, а от други векове. В огнището пращеше огън, но не топлеше. Огньовете в Кархида са предназначени да стоплят душата, а не плътта. Машинно-индустриалната епоха на изобретенията в Кархида датира най-малко от три хиляди години и през тия тридесет века са изнамерени чудесни, икономични уреди за централно отопление, използващи парата, електричеството и други източници, но тукашните жители не ги инсталират в къщите си. Може би ако стореха това, щяха да загубят физиологическата си защита от атмосферни влияния, като арктически птици, държани в топли палатки, чиито крака измръзват, когато ги пуснат навън. Аз обаче, тропическа птица, зъзних; зъзних по един начин навън и по друг начин вътре, непрекъснато и повече или по-малко осезаемо зъзних. Крачех назад-напред, за да се стопля. В дългата чакалня нямаше почти нищо друго освен мен и огъня: табуретка и маса, на която стояха купа от белемнит и старо радио с дърворезба, инкрустирано със сребро и кост, прекрасна творба на изкуството. То свиреше тихо и аз го поусилих, като чух, че провлаченият Псалм или Химн, който предаваха, бе изместен от Дворцовия бюлетин. По правило кархидейците не четат много, предпочитат да слушат новини и литература, а не да ги виждат; книгите и телевизорите са по-малко разпространени от радиоапаратите, а вестници не съществуват. Бях пропуснал утринния бюлетин на домашния си апарат и сега слушах с половин ухо, а умът ми беше другаде, докато най-последно неколкото повтаряне на името привлече вниманието ми и ме накара да спра разходката си. Какво предаваха във връзка с Естревен? Четяха наново някаква прокламация.

„Терем Харт рем ир Естревен, велможа на Естър в Керм, с настоящата заповед загубва благородната си титла и мястото си в събранията на кралството и му се нарежда да напусне кралството и

всички владения на Кархида. Ако не се оттегли от кралството и всички владения в тридневен срок или ако през живота си се върне в кралството, да бъде умъртвен от всеки срещнат човек без понататъшна присъда. Нито един жител на Кархида не бива да позволява на Харт рем ир Естравен да му говори или да престои в къщата му или на земите му под страх от наказание със затвор и нито един жител на Кархида не бива да дава или заема на Харт рем ир Естравен пари или вещи, нито да връща какъвто и да било дължим му дълг под страх от наказание със затвор или глоба. Нека всички жители на Кархида знаят и разгласяват, че престъплението, за което Харт рем ир Естравен се осъжда на изгнание, е предателство: под предлог, че служи вярно на краля, е призовавал тайно и открито в Събранието и в двореца, щото държавата-кралство Кархида да се откаже от своя суверенитет и от властта си, за да стане по-нискостояща и подчинена държава в някакъв си Съюз на народите, във връзка с което нека всички знаят и разгласяват, че такъв съюз не съществува, а е хитрост и безпочвена измислица на някои заговорнически предатели, които се стремят да отслабят кралската власт в Кархида в полза на действителните настоящи врагове на страната. Одгуирни Тува, осем часът, в Ерхенрангския дворец, АРГАВЕН ХАРДЖ.“

Заповедта бе отпечатана и разлепена на няколко порти и крайпътни стълбове из града и горното е дословен превод на един такъв афиш.

Първият ми порив беше прост. Изключих радиото, сякаш да го възпра да не дава показания против мен, и се завтекох към вратата. Там, естествено, се спрях. Върнах се при масата до огнището и застанах там. Вече не бях нито спокоен, нито решителен. Искрах да отворя куфарчето си, да извадя ансибъла и да предам до Хейн съобщение: „Спешно! Моля за съвет.“ Потиснах този порив, защото беше още по-глупав от първия. За щастие нямах време за други пориви. Двойната врата в отсрещния край на чакалнята се отвори, и адютантът се дръпна настрана, за да мина, съобщавайки името ми: „Генри Ай“ — аз се казвам Генли, но кархидейците не могат да произнесат „л“ — и ме остави в Червената зала с крал Аргавен XV.

Тази Червена зала в кралската резиденция е огромна, високо, продълговато помещение. Половин миля до камините. Половин миля

до тавана, от чиито мертеци висят червени, прашни драпирани завеси и знамена, окъсани с течение на времето. Прозорците представляват само прорези или цепнатини в дебелите стени, светлините са малобройни, мъждиви и поставени нависоко. Новите ми ботуши правят „трак-трак-трак“, докато крача през залата към краля, шестмесечно пътуване.

Аргавен стоеше пред средната, най-голяма от трите камини, на ниска, широка естрада или платформа: дребна фигура в червеникавия полумрак, с доста обемист корем, изправен отвесно тъмен силует, чиито черти не личат, само големият пръстен с печат лъщи на палеца.

Спрях се до края на платформата и както ме бяха посъветвали, не направих и не казах нищо.

— Приближете се, господин Ай. Седнете.

Подчиних се, заемайки стола от дясната страна на средната камина. На всичко това ме бяха научили. Аргавен не седна; той стоеше прав на десет крачки от мен, гърбом към бучащите ярки пламъци, и след малко проговори:

— Кажете ми каквото имате да казвате, господин Ай. Доколкото съм осведомен, носите някакво послание.

Лицето, което се извърна към мен, зачервено и набраздено от сенките и светлината на огъня, беше плоско и жестоко като луната. Мътната, ръждива луна на Зима. Аргавен не изглеждаше нито така царствен, нито толкова мъжествен, както когато го гледаш от разстояние, сред придворните му. Гласът му беше тънък, а свирепата си, безумна глава държеше под ъгъл, изразяващ особено високомерие.

— Ваше величество, каквото имам да кажа, изхвъркна отглавата ми, току-що научих за изпадането на велможата Естравен в немилост.

При тези думи Аргавен се усмихна с широко разтегната уста и втренчен поглед. Той се засмя пискливо, като ядосана жена, която се преструва, че ѝ е весело.

— Проклет да бъде — каза той — тоя надут, превзет, вероломен предател! Снощи вие сте вечеряли с него, а? И ви е разправял какъв властен човек е той, как разиграва краля и колколесно ще се спогодите с мен, след като ми е говорил за вас, нали? Това ли ви е говорил, господин Ай?

Колебаех се.

— Ще ви кажа какво ми говори за вас, ако любопитствувате да узнаете — продължи кралят. — Той ме съветваше да ви откажа аудиенция, да ви карам да чакате, може би да ви експедирам в Оргорейн или на Островите. От половин месец ме увещава, отвратителна безочливост! А него експедирам сега в Оргорейн, ха-ха-ха!...

Отново пискливият фалшив смях и докато се смееше, пляскаше с ръце. Между завесите в края на платформата се показва незабавно един безмълвен телохранител. Аргавен му изръмжа и той изчезна. Продължавайки да се кикоти и да ръмжи, Аргавен се приближи и се вторачи право в мен. Тъмните ириси на очите му пламтяха с леко оранжев огън. Аз се уплаших от него много повече, отколкото очаквах.

Не виждах друг изход от тия несъобразности освен откровеността. Казах:

— Искам само да запитам, ваше величество, смятате ли ме за замесен в престъплението на Естравен.

— Вас ли? Не. — Той ме гледаше още по-вторачено. — Не зная що за дявол сте, господин Ай, сексуален особняк, изкуствено чудовище или посетител от Царствата на Празното пространство, ала вие не сте предател, само чуждо оръдие. Аз не наказвам оръдия. Те причиняват вреда само в ръцете на лош работник. Позволете ми да ви дам един съвет. — Аргавен произнесе това със странно наблягане и задоволство и в тоя момент си помислих, че никой друг от две години не бе ми давал съвет. Отговаряха на въпросите ми, но никога открито не ми даваха съвет, дори Естравен по времето, когато беше най-услужлив. Трябва да е свързано с шифгретора. — Не се оставяйте да ви използват други, господин Ай — говореше кралят. — Стойте настрана от всякакви партии. Лъжете сам, вършете работата си сам. И не се доверявайте никому. Разбирате ли? Не се доверявайте никому. Проклет да бъде тоя безочлив лъжец и предател, дето му се доверявах. Аз поставих сребърната верижка на гнусната му шия. По-добре да бях го обесил с нея. Никога не съм му имал доверие. Никога. Човек не бива никому да се доверява. Остави го да умре от глад на Мишнорийското бунище, да му изгният червата, ала никога... — Крал Аргавен се тресеше, давеше се, мъчеше се да си поеме дъх с хълцане, обърнат гърбом към мен. Риташе цепениците в големия огън, докато гъст облак

искри обви лицето му, посипа се по косата и черната му туника, а той ги ловеше с разперени ръце.

Без да се обръща, говореше с писклив неприятен глас:

— Кажете каквото имате да казвате, господин Ай.

— Може ли да задам на ваше величество един въпрос?

— Да. — Застанал с лице към огъня, той се полюляваше от крак на крак. Трябваше да говоря на гърба му.

— Вярвате ли, че съм такъв, за какъвто се представям?

— Естравен караше лекарите да ми пращат безкрайни записи за вас, а също и инженерите в Работилниците, които пазят колата ви, и тъй нататък. Невъзможно е всички да бъдат лъжци, а всички казват, че не сте човек? А какъв сте тогава?

— Значи, ваше величество, има други като мен. Сиреч, аз съм представител...

— На тоя съюз, на тая власт, да, много добре. За какво са ви пратили тук, това ли искате да ви запитам?

При все че Аргавен може би не беше нито уравновесен, нито умен, той отдавна бе усвоил увъртанията, предизвикателствата и риторичните тънкости, използвани в разговор от ония, чиято главна цел в живота е да постигнат и поддържат отношения на шифгретор на високо равнище. Цели сфери от тия отношения още ми бяха неизвестни, но аз знаех нещичко за тяхната конкурентна, целяща извоюване на престиж страна и за вечния словесен двубой, който може да избухне при това. Че не се бях вкопчил в двубой с Аргавен, а се опитвах да установя връзка с него, беше само по себе си необяснимо.

— Аз никога не съм го крил, ваше величество, Вселенският съюз желае съюз с народите на Гетен.

— С каква цел?

— Материална изгода. Разширяване на знанията. Увеличаване на разнообразието и силата на сферата на разумния живот. Обогащаване на хармонията и по-голяма прослава на бога. Любопитство. Приключение. Наслада.

Аз не говорех на езика на ония, които управляват хората — крале, завоеватели, диктатори, пълководци; на тоя език нямаше отговор на въпроса му. Мрачен и разсеян, Аргавен гледаше втренчено огъня, пристъпвайки от крак на крак.

— Колко голямо е това кралство от Нийде, този Вселенски съюз?

— В сферата на Вселенския съюз влизат осемдесет и три обитаеми планети, а на тях има около три хиляди народа или антропотипични групи...

— Три хиляди? Разбирам. А кажете ми сега, защо е нужно ние, един срещу три хиляди, да се свързваме с всички тия народи от чудовища, живеещи в Празното пространство? — В тоя момент той се обърна да ме погледне, защото продължаваше двубоя, задавайки един реторичен въпрос почти като шега. Но шегата беше плитка. Той — както ме бе предупредил Естравен — беше неспокоен, разтревожен.

— Три хиляди народа на осемдесет и три свята, ваше величество; ала най-близкият до Гетен е на седемнайсет години път с кораби, движещи се почти със скоростта на светлината. Ако мислите, че Гетен може да очаква грабежи и тревоги от такива съседи, имайте пред вид разстоянието, на което живеят те. Никой в космоса не вижда смисъл да се занимава с грабежи. — Аз не споменавах за война, и то по основателна причина, тъй като няма такава дума в кархидейския език. — В търговията обаче има смисъл. Обмяна на идеи и технически методи, предавани с ансибъл; на стоки и предмети, пращани с пилотирани или непилотирани кораби. Посланици, учени и търговци, някои от тях биха могли да идват тук, докато пък ваши биха могли да идват при нас. Вселенският съюз не е кралство, а координатор, център за търговия и знания; без него връзката между човешките светове би била случайна, а търговията — много рискована, както можете сами да се убедите. Човешкият живот е твърде къс, за да преодолява скоковете във времето между световите, ако няма организация и централизиране, контрол, последователност в работата; ето защо тези светове стават членове на Вселенския съюз... Както знае ваше величество, всички ние сме човеци. Всички ние. Всички човешки светове са заселени преди векове от един свят — Хейн. Ние сме различни, но всички сме синове на едно Огнище...

Нищо от това не възбуди любопитството на краля, нито го успокои. Аз продължих още известно време, мъчейки се да му втълпя, че неговият шифгретор и тоя на Кархида ще бъде засилен, а не застрашен от присъствието на Вселенския съюз, но напразно, Аргавен стоеше на мястото си мрачен като стара видра в клетка, поклащайки се назад-напред, от крак на крак, назад-напред, оголвайки зъбите си в мъчителна усмивка. Аз млъкнах.

— Всички ли са черни като вас?

Гетенейците са обикновено жълтокафяви или червенока-фяви, но бях виждал мнозина тъмнокожи като мен.

— Някои са и по-черни — отговорих; — имаме от всички цветове — и отворих куфарчето си (вежливо прегледано от охраната на двореца през четирите етапа от приближаването ми до Червената зала), в което се намираха ансибълът ми и няколко снимки. Снимките — филми, фотографии, картини, активи и няколко кубчета — представляваха малка галерия на Човека: жители на Хейн, Чифеуар и Сета; на Ес, Тера и Алтера; на Най-далечните, на Каптейн, ОлуЛ, Таурус-4, Роканан, Енсбо, Сайм, Где и Шеашелско пристанище... Кралят погледна две-три бегло, без интерес.

— Какво е това?

— Човек от Сайм, жена. — Трябваше да си послужи с думата, която гетенейците прилагат само спрямо личност във връхната фаза на кемъра, тъй като с дублета обозначават животно от женски пол.

— Постоянно?

— Да.

Той пушна кубчето и се заклати от крак на крак, като ме гледаше вторачено или по-право погледът му минаваше малко покрай мен, а светлината на огъня играеше по лицето му.

— Всички ли са такива... като вас?

Не можех да ги избавя от това препятствие. Трябваше на края да се научат сами да го преодолеят.

— Да. Гетенейската полова физиология, доколкото знаем, е уникална сред човешките същества.

— Значи всички те, от тия други планети, са в постоянен кемър? Общество на извратени? Така казваше велможата Тайб; мислех, че се шегува. Е, може да е истина, но е отвратително, господин Ай, и не мога да проумея защо човешки същества тук, на нашата земя, трябва да желаят или да търпят отношения със същества, които толкова чудовищно се различават от тях. Но в края на краищата вие сте тук може би за да ми кажете, че нямам избор по този въпрос.

— Изборът на Кархида зависи от ваше величество.

— А ако изгоня и вас?

— Е, ще си отида. Може да опитам пак с друго поколение...

Това го жегна. Той избухна:

— Да не сте безсмъртен?

— Не, съвсем не, ваше величество. Но скоковете във времето са полезни. Ако тръгна сега от Гетен за най-близкия свят, Олул, ще ми бъдат нужни седемнайсет години планетно време, за да стигна дотам. Скачането във времето е функция на пътуването почти със скоростта на светлината. Ако просто завия и поема обратно, няколкото часа, които ще прекарам на кораба, ще се равняват тук на трийсет и четири години; и бих могъл да почна всичко отначало.

Но мисълта за скачане във времето, която с измамния си намек за безсмъртие бе обайвала всеки, който ме слушаше, от рибаря на остров Хорден до министър-председателя, го оставяше равнодушен. Сочейки ансибъла, той запита с пискливия си, рязък глас:

— Какво е това?

— Ансибъл, апарат за свързка, ваше величество.

— Радио ли?

— Той не използва радиовълни или каквато и да е форма на енергия. Принципът, върху който работи, константата на едновременността, е сходен в някои отношения с гравитацията... — Пак бях забравил, че не говоря на Естравен, който бе чел всички доклади за мен и слушал внимателно и схватливо всички мои обяснения, а на един отегчен крал. — Той, ваше величество, може да предава съобщение едновременно до две каквито и да било точки. Където и да са те. Едната точка трябва да е неподвижна, на планета с определена маса, а другият край да бъде преносим. Ето това е краят. Насочил съм координатите към Първичния свят, Хейн. На кораб НАФАЛ са му нужни 67 години, за да измине разстоянието между Гетен и Хейн, но ако напиша съобщение на тази клавиатура, то ще бъде получено на Хейн в същия момент, в който го пиша. Желаете ли ваше величество да съобщите нещо на Неподвижните на Хейн?

— Аз не говоря космическия език — отвърна кралят с тъпата си, злобна усмивка.

— Ще поставят дежурен помощник — аз ги предупредих, — който може да си служи с кархидейски.

— Какво имате пред вид? Как?

— Е, както знаете, ваше величество, аз не съм първият чуждоземен, дошъл на Гетен. Преди мен е имало група Изследователи, които не разгласили присъствието си, а се стараели по възможност да

минат за гетенейци и цяла година обикаляли Кархида, Оргорейн и Архипелага. После си заминали и докладвали на Вселенския съюз; това било преди повече от четиридесет години, при царуването на вашия дядо. Докладът им бил извънредно благоприятен. Така че аз проучих събраните от тях сведения и записаните от тях езици и дойдох. Желаете ли ваше величество да види как работи апаратът?

— Не обичам фокуси, господин Ай.

— Това не е фокус, ваше величество. Някои от вашите учени са го проучили...

— Аз не съм учен.

— Вие сте монарх, ваше величество. Равните вам в Първичния свят на Вселенския съюз чакат да чуят думата ви.

Той ме изглежда свирепо. В усилията си да го полаская и заинтригувам аз го бях подмамил в капана на престижа. Ала всичко удряше на камък.

— Много добре. Попитайте вашата машина, защо човек става предател?

Зачуках полека по клавишите, които бяха настроени на кархидейската азбука: „Крал Аргавен Кархидейски пита Неподвижните на Хейн защо човек става предател.“ Буквите светваха по малкия екран и изчезваха. Аргавен наблюдаваше, прекратил за минута неспокойното си въртене.

Настъпи пауза, дълга пауза. Някой на седемдесет и две светлинни години далеч сигурно трескаво перфорираше въпроси на езиковия компютер за кархидейски, ако не и на философски компютер-хранилище. Най-после на екрана светнаха ярки букви, задържаха се известно време и бавно избледняха:

„За крал Аргавен Кархидейски на Гетен, привети. Не зная защо човек става предател. Някой човек не се смята за предател: затова трудно може да се намери такъв. С уважение, Спимол Г. Ф., от името на Неподвижните в Сейр на Хейн, 93/1491/45.“

Когато лентата се изписа, аз я откъснах и я подадох на Аргавен. Той я захвърли на масата, приближи се пак до средната камина, едва не

се завря в нея, зарита пламтящите цепеници и замаха искрите с ръце.

— Полезен отговор, доколкото може да се очаква от всеки Гадател. Отговорите не са достатъчни, господин Ай. Нито вашата кутия, вашата машина там. Нито вашата кола, корабът ви. Торба с фокуси и фокусник. Вие искате да ви повярвам, да повярвам на вашите приказки и послания. Но защо е нужно да вярвам или да слушам? Дори някъде далеч сред звездите да има осем хиляди свята, пълни с чудовища, какво от това? Ние не искаме нищо от тях. Избрали сме си начина на живот и го следваме от дълго време. Кархида е на прага на нова епоха, нова велика ера. Ние ще си вървим по нашия път. — Той се поколеба, сякаш бе загубил нишката на своя аргумент — може би не собствения си аргумент преди всичко. Щом Естравен не беше вече Ухото на краля, трябва да е някой друг. — И ако има нещо, което тия вселенци искат от нас, нямаше да ви пратят сам. Това е подигравка, измама. Сега да бяха надошли тук хиляди чуждоземци.

— Но не са нужни хиляда души, за да отворят една врата, ваше величество.

— Може би са нужни, за да я държат отворена.

— Вселенският съюз ще почака, докато я отворите, ваше величество. Той нищо няма да ви натрапва насила. Аз съм пратен сам и ще остана тук сам, за да не се страхувате от мен.

— Да се страхувам от вас ли? — възкликна кралят високо и пискливо, обръщайки с усмивка насеченото си от сенки лице. — Но аз наистина се страхувам от вас, Пратенико. Страхувам се от ония, които са ви пратили. Страхувам се от лъжци и от фокусници, а най-ме е страх от горчивата истина. Затова управлявам страната си добре. Понеже само със страх се управляват хората. Нищо друго не е резултатно. Нищо друго не трае достатъчно дълго. Вие сте такъв, какъвто заявявате, че сте, и все пак виждам във вас подигравка, измама. Няма нищо между звездите, освен празно пространство, ужас и мрак, а вие идвате от всичко това сам и се опитвате да ме плашите. Мен вече ме е страх, а аз съм кралят. Страхът е крал! А сега си събирайте капаните и фокусите и се махайте, повече приказки са излишни. Наредих да ви оставят да се движите свободно из Кархида.

Така се разделих с краля — „трак-трак-трак“ по дългия червен под в червения полумрак на залата, докато най-сетне двойната врата се затвори и ме лиши от неговото присъствие.

Бях се провалил. Провалил се във всички отношения. Когато обаче излязох от кралската резиденция и тръгнах през двора на палата, безпокоеше ме не провалът ми, а ролята на Естравен в него. Защо кралят го бе осъдил на изгнание, загдето се бе застъпвал за каузата на Вселенския съюз (което, изглежда, беше смисълът на прокламацията), щом (според самия крал) той е вършил обратното? Кога е започнал да съветва краля да се пази от мен и поради какво? Защо той е осъден на изгнание, а мен ме оставят да си ходя свободно? Кой от тях лъже повече и за какъв дявол лъжат?

Естравен — за да спаси кожата си, реших аз, а кралят — за да спаси престижа си. Обяснението беше просто. Но действително ли Естравен ме е лъгал някога? Убедих се, че не зная.

Минавах край Червената ъглова сграда. Вратите на градината стояха отворени. Погледнах белите серемови дървета, надвесени над тъмния басейн, пътеките от розови тухли, които лежаха пусти под спокойната сивкава светлина на следобеда. Под сянката на скалите до басейна все още имаше малко сняг. Представих си как Естравен ме чакаше тук снощи, докато снегът валеше, и ме прониза искрено съжаление за този човек, когото бях видял на вчерашния парад облян в пот, великолепен под тежестта на своите доспехи и власт, човек във върха на кариерата си, могъщ и величествен — сега пропаднал, повален, съсипан. Бягащ към границата, смъртта е на три дена зад него и никой не му говори. Смъртната присъда е рядкост в Кархида. Животът на Зима е труден и обикновено хората там предоставят смъртта на природата или на гнева, а не на закона. Чудех се как ще пътува Естравен, преследван от тая присъда. Не с кола, защото всички коли тук са дворцова собственост; ще го вземе ли кораб или сухопътна лодка? Или ще поеме пеш по пътя, носейки каквото може да носи със себе си? Кархидейците ходят предимно пеш; нямат товарни животни, летящи превозни средства, времето през по-голямата част от годината пречи на скоростния моторен транспорт, а и са хора, които не бързат. Представях си как този горд човек отива стъпка по стъпка в изгнание, дребна фигура, крачеща тежко по дългия път на запад към Залива. Всичко това ми мина и излезе от главата, когато минавах през портата на Червената ъглова сграда, а с него отлитнаха и обърканите ми догадки за постъпките и подбудите на Естравен и краля. Аз бях скъсал с тях. Бях се провалил. А по-нататък?

Трябваше да отида в Оргорейн, съседа и съперника на Кархида. Но щом се озовях там, сигурно щеше да ми бъде трудно да се върна в Кархида, а тук имах още недовършена работа. Не биваше да се изпуска предвид, че целият ми живот можеше да мине в изпълнение на мисията, възложена ми от Вселенския съюз. Излишно бе да бързам. Нямахше нужда да търча към Оргорейн, преди да съм научил нещо повече за Кархида, особено за Крепостите. Две години бях отговарял на въпроси, сега исках аз да ги задавам. Но не в Ерхенранг. Най-последно бях разбрал, че Естравен ме е предупреждавал и при все че можех да не вярвам на предупрежденията му, не биваше да ги пренебрегвам. Той ми бе казвал, макар и със заобикалки, да се махна от града и двореца. Кой знае защо си спомних зъбите на велможата Тайб... Кралят ми бе разрешил да се движа свободно из страната; ще се възползувам от това. Както казват във Вселенското училище, когато дейността не принася полза, събирай сведения; когато и сведенията не принасят полза, спи. Ала още не ми се спеше. Ще замина иа изток, към Крепостите, и може би ще събера сведения от Гадателите.

4. ДЕВЕТНАДЕСЕТИЯТ ДЕН

Източнокархидейска легенда, разказана в огнището Горинхеринг от Тоборд Чорхауа и записана от Г.А., 93/1492.

Велможата Берости рем ир Айп пристигнал в крепостта Тангеринг и предложил четиридесет берила и половината годишна реколта от овощните си градини, за да му гадаят, и цената била приета. Той задал въпроса си на Одрен Тъкача, а въпросът бил: „В кой ден ще умра?“

Събрали се Гадателите и се оттеглили в нощта. След края на нощта Одрен изрекъл отговора: „Ще умреш на Одстрет“ (деветнайсетия ден на който и да е месец).

„Кой месец? След колко години?“ — извикал Берости, ала връзката се прекъснала и не получил отговор. Той се втурнал в кръга и като хванал Одрен Тъкача за гърлото, взел да го души и да му креци, че ако не получи допълнителен отговор, ще му откъсне шията. Другите го отскубнали и задържали, макар и да бил силен човек. Той се дърпал и завикал: „Дайте ми отговор!“

Одрен рекъл: „Той е даден и е платено за него. Върви си.“

Тогава побеснелият Берости рем ир Айп се върнал в Чарут, третото владение на неговото семейство, бедно място в Северен Осноринер, което той направил още по-бедно, като платил за гадаенето. Затворил се в крепостта, в най-горните стаи на Огнището-кула, и не излизал ни за приятел, ни за враг, ни за сеитба, ни за жътва, ни за кемър, ни за грабеж целия тоя месец и следващия, и последващия, минали шест месеца, десет месеца, а той продължавал да стои в стаята си като затворник и да чака. На Оннетерхад и Одстрет / осемнайсетия и деветнайсетия ден на месеца/ не ядял никаква храна, нито пиел, нито спял.

Негов кемърин по любов и клетва бил Хербор от рода Геганер. Този Хербор дошъл през месец Гренде в крепостта Тангеринг и казал на Тъкача: „Искам да ми гадаете.“

„Какво ще платиш?“ — запитал Одрен, защото виждал, че човекът е бедно облечен и зле обут, шейната му била стара и всичко върху него се нуждаело от кърпене.

„Ще дам живота си“ — рекъл Хербор.

„Нямаш ли нищо друго, господарю? — запитал Одрен, говорейки му този път като на голям благородник. — Нищо друго ли нямаш за даване?“

„Нищо друго нямам — отвърнал Хербор. — Но не зная дали животът ми има някаква стойност за вас тук.“

„Не — казал Одрен, — няма никаква стойност за нас.“ Тогава Хербор паднал на колене, сломен от срам и любов, и извикал на Одрен:

„Моля ви да отговорите на въпроса ми. Той не се отнася за мен!“

„А за кого?“ — запитал Тъкача.

„За моя господар и кемърин Аш Берости — отвърнал човекът и заплакал. — Откакто дойде тук и получи вашия отговор, който съвсем не е отговор, той няма нито любов, нито радост, нито власт. Ще умре от това.“

„Да, ще умре. Че от какво умира човек, освен от собствената си смърт? — рекъл Одрен Тъкача. Но страданието на Хербор го развълнувало и на края той казал: — Ще потърся отговора на въпроса, който зададеш, Хербор, и няма да ти взема нищо. Но знай, че винаги се плаща нещо. Питаният плаща с каквото има.“

Тогава Хербор допрял ръцете на Одрен до очите си в знак на признателност и така гадаенето започнало. Събрали се Гадателите и се оттеглили в мрака. Хербор се промъкнал между тях и задал въпроса си, а въпросът бил: „Колко ще живее Аш Берости рем ир Айп?“ Защото Хербор мислел, че по тоя начин ще узнае броя на дните или годините и така ще успокои сърцето на любимия си с известни сведения. Тогава Гадателите се раздвижили в тъмното и на края Одрен извикал с голяма болка, сякаш горял в огън: „По-дълго от Хербор Геганерски!“

Хербор не очаквал такъв отговор, но немало как, такъв отговор получил и тъй като имал търпеливо сърце, върнал сее него у дома си в Чарут, през снеговете на Гренде. Влязъл във Владението и в крепостта, изкачил се на кулата и там заварил своя кемърин Берости седнал, както

винаги, унил и мрачен, до гаснещия под пепелта огън, сложил ръце на маса от червен камък, с оклюмала между раменете глава.

„Аш — рекъл Хербор, — бях в крепостта Тангеринг и Гадателите ми отговориха. Запитах ги колко ще живееш и отговорът им бе: «Берости ще живее по-дълго от Хербор.»“

Берости вдигнал глава към него толкова бавно, като че ли прешлените на шията му били ръждясали, и казал: „А запита ли ги кога ще умра?“

„Запитах колко ще живееш.“

„Колко ли? Глупак! Имал си въпрос към Гадателите, а не си ги запитал кога ще умра, кой ден, месец, година, колко дни ми остават — питал си колко? О, глупако, дето си се опулил срещу мен, по-дълго от теб, да, по-дълго от теб!“

Берости грабнал голямата маса от червен камък, като че била лист ламарина, и я стоварил върху главата на Хербор. Хербор се строполил под тежестта ѝ. Берости стоял известно време като побъркан. После я повдигнал и видял, че той е смазал черепа на Хербор. Сложил каменната маса обратно на поставката ѝ. Проснал се до мъртвеца и го прегърнал. Така ги намерили жителите на Чурут, когато най-после разбили вратата на кулата и влезли в стаята. След това Берости полудял и трябвало да го държат под ключ, защото непрекъснато търсел Хербор, мислейки, че той се намира някъде из Владението. Живял така един месец и после се обесил, на Одстрет, деветнайсетия ден на месец Терн.

5. ДРЕСИРАНЕ НА ИНТУИЦИЯТА

Моята „хазяйка“, приказлив човек, ми уреди пътуване на изток.

— Ако искате да обходите Крепостите, трябва да прекосите Каргав. Оттатък планините, в Стара Кархида, е Рер, градът на едновременните крале. Слушайте какво ще ви кажа. Един мой земляк поддържа керван от сухопътни лодки през прохода Ескар, та вчера ми разправяше на чаша орш, че щели да направят първия си рейс това лято на Гетени Осъм, тъй като пролетта беше много топла и пътят е вече чист до Енгохар и плуговете ще разчистят прохода само след два дни. Само че мен не можеш ме накара да прекосявам Каргав, аз предпочитам да си остана в Ерхенранг и да имам покрив над главата си. Но нали съм йомеш, хвала на деветстотинте Поддържници на трона и благословено да е млякото на Меш, човек може навсякъде да бъде йомеш. Ние сме все новопосветени, разбирате ли, защото великият Меш се е родил преди 2202 години, а Старият ханддарейски култ е създаден десет хиляди години преди него. Ако искате да видите Стария култ, ще трябва да се върнете в Старата земя. Чуйте какво; господин Ай, аз ще ви държа на разположение стая на тоя остров до завръщането ви, но, повярвайте ми, умен човек като вас трябва за известно време да се махне от Ерхенранг, защото всички знаят, че Предателят парадираше много с това, че се е сприятелил с вас в двореца. Сега, когато старият Тайб е Ухо на краля, положението пак ще се успокои. Тъй че ако отидете на Новото пристанище, ще намерите там моя земляк и ако му кажете, че съм ви пратил аз...

И тъй нататък. Той беше, както казах, приказлив и като разбра, че нямам шифгретор, не пропускаше случай да ми дава съвети, макар че прикриваше това с безброй „ако“ и „комай“. Той беше управител на моя остров; аз го смятах за своя хазяйка, защото имаше дебели бутове, които връткаше, когато вървеше, пухкаво, пълно лице и бе любопитен, дебнеш, подъл, добродушен по природа. Отнасяше се любезно с мен и когато ме нямаше, показваше стаята ми на любители на сензации срещу малка такса: „Вижте стаята на Тайнствения Пратеник!“ Имаше

толкова женствена външност и държане, че веднъж го попитах колко деца има. Той се намръщи. Никога не бил раждал. Обаче бил баща на четири. Това беше една от малките изненади, които винаги ми се сервираха. Културният шок не представляваше нищо в сравнение с биологичния шок, който преживявах като човек от мъжки пол сред човешки същества, които през пет шести от живота си бяха безполови хермафродити.

Радиобюлетините бяха пълни с делата на новия министър-председател, Пемер Хардж рем ир Тайб. Много от новините се отнасяха за положението на север, в Синотската долина. Тайб явно щеше да се застъпи за претенциите на Кархида за тази област: точно такава стъпка, каквато на някой друг свят в този стадий на цивилизация би довела до война. Но на Гетен нищо не водеше до война. Дрязги, убийства, вражди, грабежи, отмъщения, изтезания и мерзости — всички те влизаха в репертоара на човешките постижения; но не се стигаше до война. Изглежда че им липсваше способността да се мобилизират. В това отношение те се държаха като животни; или като жени. Не се държаха като мъже или като мравки. Във всеки случай никога досега не бяха се държали така. Това, което знаех за Оргорейн, показваше, че през последните пет-шест века той все повече е ставал общество, способно да се мобилизира, истинска нация-държава. Надпреварването за престиж, досега главно икономическо, би могло да подтикне Кархида да подражава на своя по-голям съсед, да стане нация въпреки семейната кавга, както се бе изразил Естравен, да стане, както бе казал пак Естравен, патриотична. Ако това се случи, гетенейците може да имат прекрасна възможност да стигнат до състояние на война.

Исках да отида в Оргорейн и да видя дали предположенията ми за него са основателни, но исках първо да свърша с Кархида; ето защо продадох още един рубин на бижутера с набразденото от белези лице на улица Енг и без никакъв багаж, а само с парите си, с ансибъла, няколко уреда и един комплект дрехи тръгнах като пътник с един търговски керван първия ден от първия месец на лятото.

Сухопътните лодки потеглиха на разсъмване от брулените от вятъра товарни складове на Новото пристанище. Те минаха под Арката и свърнаха на изток — двайсет обемисти, подобни на шлепове камиона, които се движеха тихо на гъсеници един след друг по

дълбоките улици на Ерхенранг в сенките на утрото. Те носеха кутии с лещи, ролки с лента за звукозапис, макари с медна и платинена жица, топове плат от растително влакно, произведено и изтъкано в Западните планини, сандъци със стрита сушена риба от Залива, каси със сачмени лагери и други дребни машинни части, а десет камиона бяха натоварени с орготейско кадиково зърно — всичко това отиваше за Перинговата бурна граница, североизточния ъгъл на страната. Целият превоз на Големия континент се извършва от тези електрически камиони, които, където е възможно, се прехвърлят на шлепове в реките и каналите. През месеците на дълбок сняг бавни снегорини, моторни шейни и ненадеждни кораби-ледоразбивачи по замръзналите реки са единственото превозно средство извън ските и ръчните шейни; през периода на Топенето не може да се разчита на никакъв вид транспорт; затова, когато дойде лятото, настъпва главният наплив на товарния превоз. Пътищата тогава гъмжат от кервани. Движението се регулира, като всяка кола или керван поддържа постоянна радиовръзка с контролните пунктове по пътя. Колкото и да са задръстени пътищата, транспортните средства се движат доста равномерно със скорост 25 мили в час (земни). Гетенейците биха могли да направят колите си по-бързи, но не ги правят. Когато ги запитах за причината, отговарят: „Че защо?“ Все едно да запитах земляните защо всичките ни коли трябва да се движат толкова бързо; ние отговаряме: „Че защо не?“ Всеки с вкуса си. Земляните смятат, че трябва да напредват, да се развиват. Жителите на Зима, които живеят винаги в Година първа, смятат, че присъствието е по-важно от прогреса. Моите вкусове са земни и когато напусках Ерхенранг, равномерното движение на кервана започна да ме дразни; щеше ми се да скоча и да побягна. Но се радвах, че се махам от тия дълги каменни улици с надвиснали над тях черни стръмни покриви и безброй кули, от този град без слънце, където всичките ми възможности се бяха превърнали в страх и предателство.

Изкачвайки Каргавските предпланини, керванът спираше за малко, но често за ядене в крайпътни странноприемници. Следобед за пръв път видяхме от един връх на предпланините главната планинска верига. Съзряхме Костор, който е висок четири мили от подножието до билото; огромният наклон на западния му скат закриваше върховете на север от него, някои от които се издигат до трийсет хиляди стъпки. На безоблачното небе южно от Костор се белеят връх след връх; преброих

тринайсет, последният от които се мерзелееше неясно в мъглявата далечина на юг. Шофьорът ми каза имената на тринайсетте и ми разправи разни истории за лавини, за сухопътни лодки, които планинските ветрове издухали от пътя, за екипажи на снегорини, заседнали със седмици на непристъпни височини, и тъй нататък, в приятелско усилие да ме изплаши. Той разправи, че видял как камионът пред него се плъзнал и се строполил в хиляда стъпки дълбока пропаст; забележителното било, каза той, бавността, с която падал. Като че цял следобед се търкалял в тая бездна и с голямо облекчение видял как най-после изчезнал, без никакъв звук, в една четиридесет стъпки дълбока снежна пряспа на дъното.

В три часа спряхме да обядваме в един голям хан, внушително заведение с големи камини, в които бумтеше огън, и просторни помещения с тавански греди и пълни с маси, отрупани с вкусно ядене; но не останахме да пренощуваме. Нашият керван имаше удобства за спане, тъй като бързаше (по кархидейски) пръв за сезона да стигне района на Перинговата бурна граница, за да обере каймака на пазара в полза на своите търговци-предприемачи. Заредиха батериите на камионите, пое нова смяна шофьори и продължихме нататък. Един камион от кервана служеше за спално помещение, и то само за шофьорите. Легла за пътници нямаше. Прекарах нощта в студената кабина, на коравата седалка, с едно прекъсване около полунощ за вечеря в някакво ханче високо в планините. Кархида не е страна на удобствата. На разсъмване се събудих и видях, че сме оставили всичко зад нас освен камъните, леда и светлината, а тесният път се изкачваше все по-нагоре и по-нагоре под гъсениците ни. Потрепервайки, помислих, че има неща, които са по-важни от удобствата, освен ако не си баба или котка.

Нямаше вече странноприемници сред тия страшни скатове от сняг и гранит. Когато дойдох време за ядене, сухопътните лодки спираха тихо една след друга на някоя заснежена стръмнина под ъгъл около трийсет градуса, всички наскочваха от кабините и се събираха около спалния камион, от който се раздаваха купички гореща супа, резенчета сушена хлебна ябълка и кисела бира в канчета. Ние стояхме наоколо, тропяхме в снега и гълтахме храната и напитката с гръб към пронизващия вятър, който носеше лъскав прах от сняг. После — обратно в лодките и продължавахме напред и нагоре. По пладне в

Уехотските проходи, на около 14 000 стъпки височина, температурата беше 83 градуса по Фаренхайт на слънце и 13 градуса на сянка. Електрическите мотори бяха толкова тихи, че можеше да се чуе как някоя снежна лавина громоляше надолу по огромните сини склонове от другата страна на пропастите, широки двайсет мили.

Късно следобед минахме върха при Ескар, висок 15200 стъпки. Поглеждайки нагоре склона от южната страна на Кос-тор, по който цял ден бяхме пълзели като мравки, забелязах на около четвърт миля над пътя някаква странна скална формация, подобна на замък, изскочил от земните недра.

— Виждате ли крепостта там горе? — каза шофьорът.

— Оная постройка ли?

— Това е крепостта Арискостор.

— Но никой не би могъл да живее там на такава височина.

— О, Старците могат. Движил съм се с керван, който им докарваше храна от Ерхенранг в късно лято. Разбира се, десет-единайсет месеца от годината не могат да мърдат никъде, но това не ги притеснява. Седем-осем души живеят там горе.

Взирах се нагоре в крепостта от груб камък, самотна сред огромната пустош от върхове, и не вярвах на шофьора; но спотаих недоверието си. Ако изобщо биха могли да оцелеят в такова ледено орлово гнездо хора, те трябва да са кархидейци.

Пътят по нанадолницето свиваше ту далеч на север, ту далеч на юг, минавайки край пропасти, защото източният скат на Каргав е по-стръмен от западния, спускайки се към равнините на големи стъпала — ръбести блокове, свлечени от планините. При залез видях малка нишка от точици, пълзяща през огромна бяла сянка на седем хиляди стъпки под нас: керван от сухопътни лодки, тръгнал от Ерхенранг един ден преди нас. Късно на другия ден слязохме на това място и запълзахме по същия заснежен склон много тихо, като внимавахме дори да не кихнем, да не би да предизвикаме лавина. Оттам виждахме известно време далеч долу, в източна посока, неясни просторни земи, замъглени от облаци и набраздени от сребристи реки — Рерските равнини.

Привечер на четвъртия ден, откакто бяхме потеглили от Ерхенранг, стигнахме Рер. Между двата града се простират хиляда и сто мили, както и стена, висока няколко мили и на възраст две-три

хиляди години. Керванът спря пред Западната порта, където щеше да бъде прехвърлен на канални шлепове. Никаква сухопътна лодка или кола не може да влезе в Рер. Той е строен, преди кархидейците да започнат да си служат с моторни коли, а те си служат с тях вече повече от двайсет века. В Рер няма улици. Има покрити проходи, подобни на тунели, по които лете човек може да мине долу или горе, както му хрумне. Къщите, островите и огнищата са разположени навсякъде, хаотично, в изумително разточително безредие, което внезапно завършва (като всяко безредие в Кархида) във великолепието: големите кули на Недвореца, кървавочервени, без прозорци. Построени преди седемнайсет века, тези кули хиляди години са приютявали кралете на Кархида, докато Аргавен Хардж, първия от тази династия, прекосил Каргав и се настанил в голямата долина между Западните планини. Всички постройки в Рер са неимоверно масивни, с дълбоки основи, устойчиви на атмосферни влияния и непромокаеми.

Зиме благодарение на ветровете от равнините градът може да бъде чист от сняг, ала когато завеят виелици и се натрупа сняг, не разчистват улиците, тъй като нямат улици за разчистване. Използват каменните тунели или прокопават временни в снега. Над снега се показват само покривите на къщите, а под стрехите или в самия покрив има зимни врати, подобни на тавански прозорци. Топенето е лошият сезон в тая равнина на многобройни реки. Тогава тунелите представляват буйни водосточни канавки, а пространството между сградите се превръща в канали или езера, по които жителите на Рер ходят на работа с лодки, отстранявайки с веслата малките ледени късове. И над праха на лятото, хаоса от заснежени покриви през зимата или наводненията на пролетта, вечно живее пустото сърце на града, неразрушимо.

Настаних се в мрачна, скъпа странноприемница, сгушена от подветрената страна на кулите. Станах на разсъмване след много лоши сънища, платих на ханджията-кождер за легло, закуска и неточни наставления за пътя, по който трябваше да продължа, и тръгнах пеш да търся Отерхорд, стара крепост недалеч от Рер. На петдесет крачки от странноприемницата се загубих. Като вървах така, че кулите оставаха зад мен, а огромният бял силует на Каргав — от дясната ми страна, излязох от града и се насочих на юг, а едно селянче, което срещнах по пътя, ми каза къде да свърна към Отерхорд.

Стигнах там по пладне. По-право стигнах по пладне донякъде, но не знаех точно къде. Беше предимно гора или гъст лес; ала за горите в тази страна на грижливи лесовъди се полагат по-големи грижи от обикновено и пътеката водеше покрай склона право между дърветата. След известно време забелязах от дясната страна на пътеката дървена колиба, а после, малко по-нататък, от лявата ми страна — доста голяма дървена постройка; и отнейде идеше приятна миризма на току-що пържена риба.

Крачех бавно по пътеката: малко неспокоен. Не знаех как се отнасят ханддарейците към туристите. Всъщност знаех много малко за тях. Ханддара е религия без организация, без свещеници, без йерархия, без обети, без вяра; още не мога да кажа има ли тя бог или не. Тя е неуловима. Винаги е някъде другаде. Единствената ѝ определена проява са крепостите, убежища, в които човек може да се оттегли и да прекара нощта или цял живот. Не бих търсил изобщо тоя странно неуловим култ в потайните му места, ако не исках да отговоря на въпроса, който Изследователите бяха оставили без отговор: Какво представляват Гадателите и какво вършат в действителност?

Бях прекарал в Кархида по-дълго от Изследователите и се съмнявах дали има нещо вярно в приказките за Гадатели и техните пророчества. Из целия обитаван от човека свят съществуват легенди за предсказания. Говори бог, говорят духове, говорят компютри. Двусмислието на оракулите и статистическата вероятност оставят празнини, а противоречията се заличават от Вярата. Обаче заслужава да се проучат легендите. Аз още не бях убедил нито един кархидеец в съществуването на телепатична връзка; нямаше да ми повярват, докато не я „видеха“: по-точно положението ми спрямо Гадателите на Ханддара.

Крачейки по пътеката, установих, че под сянката на тая приведена гора се простира цяло село или град, безреден като Рер, ала потаен, спокоен, със селски облик. Над всеки покрив и всяка пътека се надвесваха клоните на хемена, най-разпространеното дърво на Зима, яко иглолистно дърво с дебели светло-червени иглици. Разклоняващите се пътеки бяха осеяни с хеменови шишарки, вятърът ухаеше на хеменов цветен пращец и всички къщи бяха построени от тъмната хеменова дървесина. Най-после се спрях, чудейки се на коя

врата да почукам, когато измежду дърветата излезе бавно някакъв човек и ме поздрави учтиво.

— Жилище ли търсите? — запита той.

— Дошъл съм с въпрос към Гадателите. — Бях решил да ме помислят, поне отначало, за кархидеец. Подобно на Изследователите никак не ми беше трудно да минавам за местен жител, щом пожелаех; акцентът ми оставаше незабелязан сред всички кархидейски диалекти, а дебелилото облекло прикриваше половите ми аномалии. Наистина нямах изящната гъста коса и извитите надолу очи на типичния гетенеец и бях по-тъмнокож и по-висок от болшинството, но не извън нормалните разновидности. Космите на брадата ми бяха премахнати завинаги, преди да тръгна от Олул (по това време не знаехме още за „косматите“ племена на Перунтер, които са не само брадати, но и целите окосмени, като белите земляни). Понякога ме питаха как съм си счупил носа. Аз имах сплеснат нос; гетенейските носове са изпъкнали и тесни, със свити ноздри, добре пригодени за дишане на въздух под точката на замръзването. Човекът на пътеката в Отерхорд погледна със сдържано любопитство носа ми и рече:

— Тогава може би ще пожелаеш да говориш с Тъкача? Сега той е долу, на горската поляна, освен ако не е излязъл с дървената шейна. Или ще предпочетеш да разговаряш първо с Безбрачните?

— И аз не зная. Ужасно съм невеж... Младият човек се засмя и се поклони.

— Много съм поласкан! — каза той. — Аз живея тук от три години, ала още не притежавам достатъчно невежество, за което да заслужава да се говори.

Той беше твърде развеселен, но се държеше вежливо, а аз успях да си припомня достатъчно откъслечни сведения за хандарейските обичаи, за да разбера, че съм проявил самохвалство, все едно да се приближа до него и да кажа: „Аз съм рядко красив...“

— Исках да кажа, че не зная нищо за Гадателите...

— Завидно! — възкликна младият туземец. — Гледай, трябва да омърсим снега на равнината със стъпка, за да стигнем до където и да било. Ще ми позволиш ли да ти покажа пътя до горската поляна? Името ми е Гос.

Това беше малко име.

— Генри — казах аз, изпускайки „л“-та.

Продължих с Гос по-нататък под хладната сянка на гората. Тясната пътека често менеше посоката си, извивайки ту нагоре по склона, ту пак надолу; тук-там, наблизко или далеч от нея, между дебелия дънери на хемените се виждаха оцветените като гората къщурки. Всичко беше червено и кафяво, усойно, тихо, благоуханно, мрачно. От една от къщите се носеше тихата, нежна свирня на кархидейска флейта. Гос вървеше на няколко крачки пред мен, леко и бързо, грациозен като момиче. Изведнъж бялата му риза блесна и аз излязох подире му от сянката на една просторна зелена ливада, обляна от ярка слънчева светлина.

На двайсет крачки от нас стоеше в профил някаква фигура, права, неподвижна, червеният хиб и бялата риза се открояваха като инкрустация от блестящ емайл на фона на високата зелена трева. На сто крачки по-нататък стоеше друга статуя, в синьо и бяло; през всичкото време, докато разговаряхме с първата, тя нито веднъж не помръдна, нито погледна към нас. Те упражняваха ханддарейската дисциплина на Присъствието, която е нещо като транс — ханддарейците, склонни към отрицателни, я наричат нетранс; тя представлява самозагуб-ване (самонарастване?) чрез крайна сетивна възприемчивост и чувственост. Макар че тази система е точно противоположна на повечето похвати на мистицизма, вероятно тя е мистична дисциплина, стремяща се към изпитване на Иманентността; но не мога да категоризирам с точност всички занимания на ханддарейците. Гос заговори на човека в червено. Когато оня излезе от своята пълна неподвижност, погледна ни и се приближи бавно към нас, усетих благоговеен страх. Под това пладнешно слънце той сияеше със собствена светлина.

Беше висок колкото мен и строен, с ведро, открито и красиво лице. Когато очите му срещнаха моите, изведнъж почувствувах подтик да му заговоря, да се опитам да го достигна с мисловната реч, с която никога не бях си служил, откакто стъпих на Зима, а и не биваше още да си служа. Подтикът беше по-силен от задръжката. Заговорих му мислено. Отговор не получих. Връзка не се установи. Той продължаваше да гледа право в мен. След малко се усмихна и произнесе с кротък, по-скоро тънък глас:

— Вие ли сте Пратеникът?

— Да — отвърнах, заеквайки.

— Аз се казвам Факс. Голяма чест е да ви приемем. Ще останете ли известно време при нас в Отерхорд?

— С удоволствие. Аз искам да изуча вашите занимания с Гадателство. И ако желаете, в замяна на това ще ви кажа нещо за себе си — какъв съм, отде идвам...

— Както обичате — рече Факс със спокойна усмивка. — Много мило, че сте прекосили Океана на пространството, а после — още хиляда мили, за да прекосите Каргав и да дойдете тук, при нас.

— Исках да дойда в Отерхорд поради славата за неговите предсказания.

— Сигурно желаете да видите как гадаем. Или пък имате свой въпрос?

Ясните му очи настояваха за истината.

— И аз не зная — отговорих.

— Нузутп — каза той, — няма значение. Ако останете известно време, може би ще разберете имате ли въпрос или не... Знаете ли, Гадателите могат да се събират само в определени периоди, тъй че без друго ще трябва да поживеете няколко дена с нас.

Така и сторих, и приятни бяха тези дни. Времето вървеше неорганизирано, с изключение на колективната работа, полския труд, градинарството, дърварството, поддържането, за които проходящи като мен биваха повиквани от онази група, която имаше най-голяма нужда от помощ. Извън работата денят минаваше понякога, без да се пророни дума; най-често разговарях с младия Гос и с Факс Тъкача, чийто необикновен характер, кристален и бездънен като кладенец с много бистра вода, беше квинтесенция на характера на мястото. Някои вечери ставаха сбирки в стаята-огнище на една или друга от ниските, заобиколени от дървета къщи; там се водеха разговори, пиеше се бира, понякога имаше и музика, силната музика на Кархида, мелодично проста, ала ритмично сложна, винаги изпълнявана импровизирано. Една нощ танцуваха двама местни обитатели, толкова стари, че косата им бе побеляла, крайниците им — измършавели, а спуснатите надолу гънки на външните ъгълчета на очите полускриваха тъмните им очи. Танцът им беше бавен, точен, отмерен; той пленяваше окото и душата. Започнаха да танцуват в три часа след вечеря. Музикантите ту се присъединяваха, ту млъкваха, както им скимнеше, само барабанчикът никога не прекъсваше своя изкусен променящ се бой. В шест часа

полунощ, след пет земни часа, двамата стари танцьори още танцуваха. За пръв път виждах феномена дот — съзнателното, регулирано използване на така наричаната от нас „истерична сила“ — след което бях по-склонен да вярвам на мълвата за Старците от Ханддара.

Това беше самовглъбен живот, самозадоволяващ се, застоял, пропит с онова особено „невежество“, толкова ценено от ханддарейците и подчинено на правилото им за бездействие и ненамеса. Това правило (изразено с думата нузут, която ще превода като „няма значение“) е сърцевината на култа и не твърдя, че го разбирам. Но след като прекарах половин месец в Отерхорд, започнах да разбирам по-добре Кархида. Зад политиката, парадите и страстите на тази държава се крие някакъв старовремешен мрак, пасивен, анархичен, безмълвен, плодотворният мрак на Ханддара.

И от тази тишина се надига необяснимо как гласът на Гадателя.

Младият Гос, който с радост изпълняваше ролята си на водач, ми каза, че моят въпрос към Гадателите може да се отнася за каквото и да е и да бъде формулиран както пожелаея.

— Колкото по-тесен и ограничен е въпросът, толкова по-точен ще бъде отговорът — рече той. — Неяснотата поражда неяснота. А на някои въпроси, разбира се, не може да се отговори.

— Ами ако задам именно такъв? — полюбопитствувах аз. Това увъртане изглеждаше неискрно, но не и непознато. Ала не очаквах отговора му:

— Тъкача ще откаже да отговори. Въпроси, на които не може да се отговори, развалят гадателските групи.

— Развалят ли ги?

— Знаеш ли случая с Шортския велможа, който накарал Гадателите от крепостта Азен да отговорят на въпроса: „Какъв е смисълът на живота?“ Е, това станало преди две хиляди години. Шест дни и нощи Гадателите прекарвали в мрака. На края всички Безбрачни се парализирали, Смахнатите умрели, Извращения убил Шортския велможа с камък, а Тъкача... Той се казвал Меш.

— Основателят на йомешкия култ?

— Да — отговори Гос и се засмя, като че тази история беше много смешна, но не можех да разбера къде се криеше смешката — в йомешите или в мен.

Бях решил да задам въпрос, на който трябваше да се отговори с „да“ или „не“ и който би могъл поне да покаже степента и естеството на неяснотата или двусмислието в отговора. Факс потвърди казаното от Гос — че предметът на въпроса може да бъде абсолютно неизвестен на Гадателите. Например да запитам добра ли ще бъде тазгодишната реколта на хулм в северното полукълбо на Ес и те ще отговорят, без да знаят предварително, че дори съществува планета, наричана Ес. По този начин работата като че ли се свеждаше до чисто случайно гадаене със стръкове бял равнец и хвърляне на монети. Не, отвърна Факс, съвсем не, тук няма случайност. Целият процес е фактически тъкмо обратното на случайност.

— Значи четете мислите.

— Не — каза Факс със спокойната си и непринудена усмивка.

— Четете мислите, може би без да съзнавате това.

— Каква полза? Ако питащият знае отговора, няма да плати каквото му искаме.

Избрах въпрос, отговора на който, разбира се, не знаех. Само времето можеше да покаже вярно или погрешно е предсказанието, освен ако не беше, както очаквах, някое от ония възхитителни професионални прорицания, валидни за всякакъв резултат. Въпросът не беше маловажен; отказах се от намерението да запитам кога ще спре дъждът или някаква подобна дреболия, когато узнах, че тази работа е трудна и опасна за деветимата Гадатели от Отерхорд. Тя струваше скъпо на питащия — два от рубините ми отидоха в ковчетата на крепостта, — ала още по-скъпо на отговарящите. И тъй като вече познавах Факс, макар и да беше трудно да се повярва, че е професионален измамник, още по-трудно можеше да се повярва, че е честен, заблуден измамник; умът му беше твърд, бистър и блестящ като моите рубини. Не посмях да му поставя някаква клопка. Запитах това, което най-много исках да зная.

На Оннетерхад, осемнайсетия ден от месеца, деветимата се събраха в една голяма сграда, която обикновено се държеше заключена: висока зала с каменен под, студено, мъжделиво осветена от два прозореца-процепи и от огъня на дълбоката камина в единия край. Те седяха в кръг на голия камък, всички с наметала и качулки, сурови, неподвижни фигури, като кръг от долмени под бледия отблясък на далечния огън. Гос и двама други млади хора заедно с един лекар от

най-близкото Владение гледаха мълчаливо от столчетата си до огнището, докато прекосяха залата и влязох в кръга. Всичко беше много задушевно и много напрегнато. Една от фигурите с качулки вдигна глава, когато застанах помежду им, и видях странно лице с груби черти, пълно, с дръзки очи, които ме следяха.

Факс седеше с кръстосани крака, без да помръдне, ала готов, изпълнен със зареждаща се сила, от която тихият му, мек глас трещеше като гръмотевица.

— Питай — каза той.

Застанах в кръга и зададох въпроса си:

— Ще стане ли до пет години този свят, Гетен, член на Вселенския съюз на Известните светове?

Мълчание. Стоях като увиснал сред паяжина от мълчание.

— Може да се отговори — произнесе Тъкача спокойно. Настъпи облекчение. Каменните фигури с качулки като че омекнаха, раздвижиха се; тоя, който ме бе гледал тъй особено, зашепна на съседа си. Аз излязох от кръга и се присъединих към наблюдаващите до огнището.

Двама от Гадателите стояха настрана, без да говорят. Единият от тях от време на време вдигаше лявата си ръка и потупваше пода леко и бързо десет-двайсет пъти, после сядаше отново неподвижен. Никого от тях не бях виждал дотогава; те са Смахнатите, каза Гос. Тия хора бяха невменяеми. Гос ги наричаше „делители на времето“, което значи може би шизофреници. Кархидейските психолози, макар и да не владеят мисловната реч и поради това са като слепи хирурзи, си служат умело с лекарства, хипноза, електрически шок, криостат и различна психотерапия; запитах излечими ли са тия двама психопати. „Излечими ли? — повтори Гос. — Че може ли да се излекува певец от гласа му?“

Петима други от кръга бяха обитатели на Отерхорд, специалисти по ханддарейските дисциплини на Присъствието и също, каза Гос, докато са Гадатели, безбрачни, които не се чифтосват с никого през периодите си на полова потентност. Един от тия Безбрачни трябва да бъде в кемър по време на гадаенето. Можех да го разпозная, понеже се бях научил да забелязвам неуловимата физическа напрегнатост, нещо като живост, която бележи първата фаза на кемъра. До него седеше Извращения.

— Той дойде от Спрев с лекаря — каза ми Гос. — Някои групи гадатели изкуствено предизвикват извратеност у нормален човек, като му инжектират женски или мъжки хормони през дните преди сеанса. Той с готовност идва; обича славата.

Гос си служеше с личното местоимение, обозначаващо животно от мъжки пол, а не местоимението за човешко същество в мъжката роля на кемъра. Той изглеждаше малко смутен. Кархидейците обсъждат свободно полови въпроси и говорят за кемъра едновременно и с уважение, и с удоволствие, но се въздържат да разискват за извратеностите — поне с мен. Прекомерното протакане на периода на кемъра, съпроводено с постоянно хормонално неравновесие у мъжкия или женския индивид, предизвиква така наречената от тях извратеност; тя не е рядко явление; случва се три-четири процента от възрастните да са психически извратени или ненормални — нормални според нашия критерий. Обществото не ги отстранява, а ги търпи с известно презрение, като хомосексуалистите в много двуполови общества. На кархидейски жаргон ги наричат полумъртви. Те са безплодни.

Факс вдигна ръка. Веднага всички лица в кръга се обърнаха към него, сякаш бе събрал погледите им в един сноп, в едно кълбо.

Когато влизахме в залата, беше следобед и валеше дъжд. Сивкавата светлина скоро изчезна от прозорците-процепи под стряхата. Сега от стената към пода, върху лицата на деветимата се простираха белезникави ивици светлина, като полегати призрачни платна, продълговати триъгълници и четириъгълници — матови късчета и отломки светлина от луната, която се издигаше над гората отвън. Огънят отдавна бе угаснал и нямаше никаква друга светлина, освен тези бледи ивици и ленти, които пропълзяваха през кръга, очертавайки някое лице, ръка, неподвижен гръб. Известно време виждах профила на Факс, неподвижен, като блед камък под разсеяна на прах светлина. Полегатите лунни лъчи пълзяха и се спираха на една черна гърбица, човека в кемър, навел глава над коленете си, сключил ръце на пода, с тяло, разтърсвано от постоянна тръпка, повтаряна от тупането — пляс-пляс-пляс — на ръцете на Смахнатия по камъка в мрака от другата страна на кръга. Всички бяха свързани, всички до един, като нишки на паяжина. Волю-неволю чувствувах тази връзка, известието, което пробягваше, безмълвно, няма, през Факс и което

Факс се мъчеше да формулира и направлява, защото той беше центърът. Тъкача. Бледата светлина, която пълзеше нагоре по източната стена, се начупи и изчезна. Паяжината от сила, напрежение, тишина се затегна още по-здраво.

Мъчех се да избягвам мислено съприкосновение с Гадателите. Чувствувах се много неспокоен от това мълчаливо електрическо напрежение, от усещането, че бивам въвлечан, ставам точка или фигура в Тъкача, в паяжината. Но когато издигнах преграда, стана още по-лошо: чувствувах се откъснат и свит в собствената си душа, обзета от зрителни и осезателни халюцинации, хаос от кошмарни образи и мисли, внезапни видения и усещания. Бях заобиколен от големи зеещи ями с назъбени краища, рани, адски дупки, загубих равновесие, падах... Ако не успеех да се откъсна от тоя хаос, щях наистина да падна, да полудея, а не можех да се откъсна от него. Не бях в състояние нищо да обуздавам, нито да владея действащите неумолими и извънсловесни сили, неимоверно могъщи и смътни, пораждани от една лудост, която изкривява времето, и от ужасяващата дисциплина на пълното съсредоточаване, и страха от непосредствената действителност. И все пак те бяха под нечия власт: центърът все още беше Факс. Минаваха часове и секунди, луната огряваше противоположната стена, после изчезна всякаква лунна светлина, остана само мрак, а в центъра на целия този мрак Факс, Тъкача, една жена, жена, облечена в светлина. Светлината беше сребриста, среброто беше броня, жена с броня и меч. Светлината пламна внезапно, нетърпимо, светлина по краиците ѝ, огън, а тя пищеше силно от ужас и болка: „Да, да, да!“

Напевният смях на Смахнатия започна: „Ах-ах-ах-ах“, като се издигаше все по-високо и по-високо, докато се превърна в трептящ рев, непрекъснат, много по-продължителен, отколкото би могъл да рече който и да било глас, раздиращ времето. В мрака настъпи раздвижване, влачене и тътрене, разместване на древни векове, бяг на видения. „Светлина, светлина — произнесе силен глас, разтягайки сричките веднъж и безброй пъти. — Светлина. Сложете там дърва на огъня. Малко светлина.“ Беше лекарят от Спрев. Той бе влязъл в кръга. Кръгът се бе разчупил. Лекарят коленичи до Смахнатите, крехките, съединителните точки; и двамата лежаха свити на пода. Човекът в кемър бе сложил глава върху коленете на Факс, запъхтян, все още

разтреперан. Извращения се бе усамотил в един ъгъл, мрачен и унил. Сеансът бе свършил, времето течеше както обикновено, паяжината на енергията се бе разпаднала в безразличие и умора. Къде беше отговорът ми, гатанката на оракула, неясните пророчески слова?

Коленичих до Факс. Той ме погледна с ясните си очи. В тоя миг го видях такъв, какъвто го бях виждал в тъмното, като жена, въоръжена със светлина и горяща в огън, която крещеше:

„Да...“

Кроткият глас на Факс разпръсна видението.

— Получи ли отговор, Просителю?

— Получих, Тъкачо.

Наистина бях получил отговор. След пет години Гетен ще бъде член на Вселенския съюз: да. Никакви загадки, никакви увъртания. Дори в тоя момент чувствувах особеността на тоя отговор, не толкова пророчество, колкото изказване. Не можех да се отърся от убеждението, че отговорът е верен. Той притежаваше безапелационната яснота на интуиция.

Ние имаме кораби НАФАЛ, мигновена връзка и мисловна реч, а още не сме дресирали интуицията да се движи впрегната; за тази цел трябва да отидем на Гетен.

— Аз служа като проводник — ми каза Факс ден-два след гадаенето. — У нас постепенно се натрупва енергия, която непрекъснато се връща обратно, всеки път удвоява силата си, докато се отприщи и в мен, около мен бликва светлина, аз ставам светлина... Старейшината на крепостта Арбин казваше някога, че ако в момента на Отговора може да се постави Тъкача във вакуум, ще гори с години. Така мислят йомешите за Меш: че след въпроса на Шорт виждал ясно бъдещето, не за миг, а през целия си живот. Трудно е да се повярва. Съмнявам се дали човек може да издържи. Но няма значение...

Нузут, вездесъщото и неопределено отрицание на ханддарейците.

Ние крачехме бавно един до друг. Факс ме погледна. Лицето му, едно от най-красивите човешки лица, които съм виждал, изглеждаше твърдо и изящно като ваян камък.

— В мрака — каза той — бяхме десетина; не деветима. Имаше чужд човек.

— Да, имаше. Между мен и вас нямаше преграда. Ти си Слушател, Факс, естествен емпат; и вероятно мощен естествен телепат. Затова си Тъкач, тоя, който умее да направлява енергията и реакциите на групата в самозасилващо се русло, докато напрежението излезе от самото русло и се стигне до отговор.

Той слушаше сериозно и внимателно.

— Интересно е да се гледат тайнствата на моята дисциплина отвън, през твоите очи. Аз като последовател ги виждах само отвътре.

— Ако позволиш... ако пожелаеш, Факс, готов съм да установя връзка с теб посредством мисловна реч. — Сега бях уверен, че той е естествен Комуникант; съгласието му и малко упражнение ще смъкнат неволната бариера помежду ни.

— Ако направиш това, ще чувам ли какво мислят другите?

— Не, не. Не повече отколкото чуваш сега, като емпат. Мисловната реч е съобщение, пращано и приемано доброволно.

— Тогава защо да не говоря гласно?

— Е, когато човек говори, може да излъже.

— А при мисловната реч не се ли лъже?

— Не умишлено. — Факс помисли малко.

— Това е дисциплина, която ще заинтересува кралете, политиците, търговците.

— Търговците подеха борба срещу използването на мисловната реч, когато се разбра, че тя може да се учи; обявиха я извън закона за десетки години.

Факс се усмихна.

— А кралете?

— Ние вече нямаме кралете.

— Да. Разбирам... Е, благодаря ти, Генри. Но моята работа е да се отучвам, не да уча. И предпочитам още да не уча изкуство, което би променило изцяло света.

— Според твоето предсказание тоя свят ще се промени, и то най-много до пет години.

— И аз ще се променя с него, Генри. Но никак не ми се иска сам да го променям.

Валеше дъжд, продължителният, ситен дъжд на гетенейското лято. Вървахме под хеменовите дървета по склоновете над Крепостта, където нямаше пътеки. През тъмните клони се процеждаше сивкава

светлина, бистра вода капеше от червените иглици. Въздухът беше прохладен, но мек и пълен със звуците на дъжда.

— Факс, я ми отговори на следното. Вие, ханддарейците, имате дарба, за която хората от всички светове са мечтали. Имате я. Можете да предричате бъдещето. И все пак живеете като всички нас — изглежда това няма значение...

— Защо да има значение, Генри?

— Ето например съперничеството между Кархида и Оргорейн, разпратата за Синотската долина. Доколкото разбирам, Кархида е загубила много престиж през последните седмици. Та защо крал Аргавен да не се допита до своите Гадатели, да запита как да постъпи, или кой член на киоремията да избере за министър-председател, или нещо от този род?

— Трудно се задават такива въпроси.

— Не виждам защо да е трудно. Може просто да запита: Кой ще ми служи най-добре като министър-председател? — и толкова.

— Разбира се. Но той не знае какво значи да му служи най-добре. Това може да означава, че или избраникът ще предаде долината на Оргорейн, или ще отиде в изгнание, или ще убие краля; може да значи много неща, които не би очаквал или не би приел.

— Ще трябва да формулира въпроса си много точно.

— Да. Тогава, разбираш ли, ще има много въпроси. Дори кралят трябва да плати за това.

— Много ли ще му искате?

— Извънредно много — отговори Факс спокойно. — Както знаеш, Питацият плаща според възможностите си. Крале действително са идвали при Гадателите, но не твърде често...

— Ами ако някой от Гадателите сам е властен човек?

— Обитателите на Крепостта нямат нито знание, нито ранг. Мен например биха могли да ме пратят в киоремията в Ерхенранг; само че ако отида, ще си възвърна званието и сянката, ала с гадаенето ми ще бъде свършено. Ако имам някакъв въпрос, докато служа в киоремията, ще отида в крепостта Оргни, ще платя каквото е нужно и ще получа отговор. Но ние в Хандцара не се нуждаем от отговори. Трудно можем да ги избегнем, но се стараем.

— Факс, струва ми се, че не разбирам.

— Е, ние идваме тук, в крепостите, главно за да се научим какви въпроси да не задаваме.

— Но нали сте Отговарящите!

— Все още не мога да проумея, Генри, защо усъвършенствувахме и практикуваме гадаенето?

— Не може да бъде...

— За да показваме, че е абсолютно безполезно да знаеш отговора на неуместен въпрос.

Доста размишлявах, докато крачехме един до друг по дъжда, под тъмните клони на Отерхордската гора. Под бялата качулка лицето на Факс беше уморено и спокойно, светлината му — угаснала. И все пак той ми вдъхваше известно благоговение. Когато ме погледнеше с ясните си, добри, искрени очи, сякаш ме гледаше през очите на една традиция от тринайсет хиляди години: начин на мислене и начин на живот, толкова стари, толкова затвърдени, толкова неразделни и нерушими, че придават на човека невъзмутимостта, тежестта, завършеността на диво животно, голямо странно създание, което те гледа право в лицето от своето вечно настояще...

— Неизвестното — говореше тихият глас на Факс в гората, — непредреченото, недоказаното, на това се основава животът. Невежеството е основа на мисълта. Недоказването е основа на действието. Ако се докаже, че няма бог, няма да има и религия. Нито Хандцара, нито Йомеш, нито богове на огнището, нищо. Но дори и да се докаже, че има бог, пак няма да има религия... Кажете ми, Генри, какво е известно? Какво е сигурно, предугадимо, неизбежно — единственото сигурно нещо, което да знаеш за бъдещето си и за моето бъдеще?

— Че ще умрем.

— Да. Всъщност това е единственият въпрос, на който може да се отговори, Генри, и вече знаем отговора... Единственото нещо, което прави живота възможен, е вечната, нетърпима несигурност: да не знаеш какво те очаква.

6. ЕДИНИЯТ ПЪТ ЗА ОРГОРЕЙН

Събуди ме готвачът, който в къщи винаги ставаше много рано; аз спя дълбоко и той трябваше да ме раздруска и да ми каже на ухото: „Събудете се, събудете се, велможе Естравен, дошъл е куриер от кралския дворец!“ Най-после го разбрах и объркан от съня и от важността на случая, станах бързо и отидох до вратата на стаята си, където чакаше куриерът, и така започнах, съвсем гол и глупав като новородено дете, своето изгнание.

Четейки документа, който куриерът ми даде, аз си казвах мислено, че бях очаквал това, макар и не толкова скоро. Но като видях как този човек закова проклетия документ на вратата на къщата, което не бях очаквал, почувствувах като че забива гвоздеите в очите ми и обръщайки му гръб, стоях смутен и съкрушен, смазан от болка.

Това съвпаднаше с някогашните ми предчувствия, разбирах какво трябва да направя и когато гонговете удариха девет часа, напуснах двореца. Нищо не ме задържаше повече. Взех каквото успях. Колкото до имущество и парични влогове, не можех да се възползвам от тях, без да застраша хората, с които имах работа, а колкото по-добри приятели ми бяха те, толкова по-голяма опасност ги застрашаваше. Писах на стария си кемърин Аш как да продаде някои ценни неща за издръжка на синовете ни, но го предупредих да не се опитва да ми праща пари, защото Тайб ще държи границата под наблюдение. Не можех да подпиша писмото. Да се обадя някому по телефона значеше да го пратя в затвора, и побързах да се махна, преди някой приятел от глупост да е дошъл да ме види и като награда за своето приятелство да загуби и парите, и свободата си.

Поех през града в западна посока. Спрях на един кръстопът и си помислих: Защо да не отида на изток, през планините и равнините, обратно в земята Керм, клет пешеходец, и така да се върна в Естър, където съм роден, в оная каменна къща на стръмен планински склон; защо да не се прибера в родното си място? Три-четири пъти се спирах по тоя начин и поглеждах назад. И всеки път между безразличните

лица на улицата виждах някое, принадлежащо може би на шпионина, пратен да ме изпроводи от Ерхенранг, и всеки път си мислех колко неблагоприятно ще е да се опитам да се върна в родното си място. Това щеше да бъде равносилно на самоубийство. Изглежда бях роден да живея в изгнание и единственият ми път към родното място бе пътят на смъртта. Затова продължих на запад и вече не се обърнах.

За трите дни, с които разполагах, ако не ми се случеше някакво пременение, щях да стигна най-много до Кузебен, на Залива, на осемдесет и пет мили разстояние. В повечето случаи заповедта за изгнание се съобщава на изгнаниците през нощта, тъй че да могат да хванат кораб по Сее, докато корабо-притежателите още не подлежат на наказание за оказване на помощ. Такава вежливост не бе в характера на Тайб. Сега никой собственик на кораб не би посмял да ме вземе; всички в пристанището ме познаваха, тъй като го бях строил за Аргавен. Никоя сухопътна лодка не би ме превозила, а от Ерхенранг до сухопътната граница са четиристотин мили. Нямах друг изход, освен да стигна до Кузебен пеш.

Готвачът бе разбрал това. Аз го бях освободил веднага, но преди да си тръгне, той ми беше приготвил пакет с каквато храна бе успял да намери, за да поддържа силите ми за тридневен път. Тази услужливост спаси и мене, и самочувствието ми, защото винаги, когато по пътя ядях от тия плодове и хляб, си мислех: „Значи има един човек, който не ме смята за предател, щом ми даде храна.“

Разбрах, че е тежко да те наричат предател. Интересно колко тежко е, защото лесно е да наричаш така друг човек; прозвище, което се прилепва, което приляга, което убеждава. Аз самият почти се убедих.

Пристигнах в Кузебен по здрач на третия ден, унил и с подбити от ходене нозе, понеже през последните години в Ерхенранг се бях отдал на тлъстеене и излишества и бях загубил навика си да ходя; а на градската порта ме чакаше Аш.

Седем години бяхме кемърини с него и имахме двама сина. Тъй като бяха родени от неговата плът, те имаха неговото име — Форет рем ир Осбот — и бяха отгледани в огнището на тоя клан. Преди три години той бе ходил в крепостта Органи и сега носеше златната верижка на Безбрачен от Гадателите. През тези три години не бяхме се виждали, ала щом съгледах лицето му в здрача под каменната арка,

почувствувах някогашната ни обич, като че тя бе прекъсната едва вчера, и разбрах, че е запазил вярността си, поради която бе споделил моята злочестина. И се ядосах, като усетих, че възкръсва тази безполезна връзка; защото обичта на Аш винаги ме е карала да действувам против волята си.

Отминах го. Ако трябва да бъда жесток, няма защо да го крия, като се преструвам на добър. „Терем“ — подвикна той след мен и тръгна по петите ми. Заспуцах се бързо по стръмните улици на Кузобен към кейовете. От морето духаше южен вятър, от който черните дървета в градините шумоляха, а аз бързах през тоя топъл бурен летен здрач, като че бягах от убиец. Той ме настигна, защото поради подбитите си крака не поддържах темпото на вървежа си. Каза:

— Терем, ще дойда с теб.

Аз не отговорих нищо.

— Преди десет години през тоя месец Тува ние положихме клетва...

— А преди три години ти я наруши, като ме изостави, което беше умно от твоя страна.

— Никога не съм нарушавал обета, който си дадохме, Терем.

— Вярно. Нямахме и какво да се нарушава. Това беше лъжлив обет, втори обет. Ти знаеш това; още тогава го знаеше. Единствената истинска клетва за вярност, която съм давал, не бе изречена, нито можеше да се изрече, човекът, който я положи заедно с мен, е мъртъв, а обетът — развален много отдавна. Аз не дължа нищо на теб, нито ти — на мен. Остави ме.

Докато говорех, гневът и озлоблението ми се насочиха от Аш към самия мен и собствения ми живот, който оставаше зад гърба ми като развален обет. Но Аш не знаеше това и в очите му бликнаха сълзи. Той каза:

— Ще вземеш ли това, Терем? Аз не ти дължа нищо, но те обичам силно.

Той ми подаваше малък пакет.

— Не. Аз имам пари, Аш. Остави ме да си отида. Трябва да вървя сам.

Продължих, а той не ме последва. Ала сянката на брат ми ме следваше. Бях говорил лошо за него. Във всичко бях постъпил лошо.

На пристанището не ми провървя. Не намерих там никакъв кораб от Оргорейн, на който да се кача и така да напусна територията на Кархида до полунощ, докогато ми беше срокът. По кейовете имаше малцина и всички те бързаха да се приберат; единственият, когото можах да заговоря, рибар, който поправяше мотора на лодката си, ме погледна веднъж и ми обърна гръб, без да продума. Това ме уплаши. Човекът ме познаваше; нямаше да ме познае, ако не беше предупреден. Тайб бе пратил свои агенти да ми пречат и да ме задържат в Кархида, докато срокът ми изтече. Досега бях преследван от болка и от гняв, но не и от страх; не предполагах, че заповедта за изгнание би могла да послужи просто като претекст за екзекутирането ми. Щом удареше шест часът, щях да бъда под прицела на хората на Тайб и никой нямаше да може да извика: „Убийство!“, а просто щеше да бъде извършено Възмездие.

Седнах на една торба с баластов пясък под ветровития блясък и мрак на пристанището. Морето плискаше и смучеше пилоните, рибарските лодки подскачаха на привързващите ги въжета, а в края на дългия кей гореше лампа. Седях и гледах светлината и отвъд нея, мрака над морето. Някои се вдигат срещу грозящата ги опасност; аз не съм от тях. Моята дарба е разсъдливостта. Застрашен отблизо, аз затъпявам, седя си на пясъчна торба и умувам дали човек би могъл да преплува до Оргорейн. От един-два месеца в залива Чаризун няма ледове, тъй че бих издържал известно време във водата. До орготейския бряг са сто и петдесет мили. Аз не зная да плувам. Когато откъснах очи от морето и се взрях пак в улиците на Кузебен, усетих, че търся Аш, надявайки се, че той продължава да върви по петите ми. Срамът ме извади от вцепенението и аз възвърнах способността си да мисля.

Ако имах работа с оня рибар, който все още човъркаше лодката си във вътрешния пристан, трябваше да си послужи или с подкуп, или с насилие; ала с тоя развален мотор не си струваше нито едното, нито другото. Тогава — кражба. Но моторите на рибарските лодки се заключват. Да махна заключената верига, да запаля мотора, да измъкна лодката от пристана под светлината на кейовите лампи и така да потегля за Оргорейн, когато никога не съм карал моторна лодка, ми се струваше глупава, безразсъдна авантюра. Не бях карал моторница, ала бях гребал с лодка по Леденото езеро в Керм; а на външния пристан,

между две моторници, беше привързана гребна лодка. Щом я видях, и я откраднах. Изтичах по пристана под сияещите лампи, скочих в лодката, отвързах я, улових веслата и загребах към леко набръчканата вода на пристанището, където светлините се плъзгаха и блестяха по черните вълни. Когато се отдалечих на значително разстояние, прекъснах гребането, за да оправя ключа на едното гребло, защото не работеше както трябва, а ми предстоеше да гребя доста време, макар че се надявах на другия ден да ме прибере някоя орготейска патрулна или рибарска лодка. Когато се наведох над ключа на греблото, по цялото си тяло почувствувах слабост. Помислих, че ще припадна, и се свих отмалял на седалката. Болестта на малодушието ме бе сломила. Но не знаех, че малодушието ще ми тежи така на корема. Вдигнах очи и видях на края на кея две фигури, подобни на две подскачащи черни вейки под далечната електрическа светлина от другата страна на водата, и чак тогава разбрах, че вцепенението ми не се дължи на страх, а на пистолет с голяма далекобойност.

Забелязах, че единият от тях държеше нападателна пушка и ако минаваше полунощ, предполагам, че щеше да стреля и да ме убие; но нападателната пушка вдига много шум, за който трябва да се даде обяснение. Затова си служеха със звуков пистолет. Звуковият пистолет може да предизвика зашеметяване само на стотина крачки. Не зная на какво разстояние е смъртоносен, но сигурно не съм бил далеч, защото се превих като пеленаче от болка в стомаха. Дишането ми беше затруднено, тъй като звуковият лъч, макар и слаб, ме бе улучил в гърдите. Скоро щяха да пратят моторна лодка да ме довърши, затова не можех да стоя дълго време превит и задъхан над греблата. Зад гърба ми и пред лодката се простираше мрак и трябваше да гребя в тъмното. Гребях с отмалели ръце, следейки ги, за да се уверя, че държат веслата, защото не усещах хватката си. Така през развълнуваната вода и мрака излязох в открития залив. Там трябваше да спра. С всеки замах на веслата вцепенеността на ръцете ми се засилваше. Сърцето ми прескачаше, а дробовете ми бяха забравили как се поема въздух. Мъчех се да гребя, но не бях уверен дали ръцете ми се движат. Тогава се опитах да прибера греблата в лодката, ала не можах. Когато меката светлина на един пристанищен патрулен кораб ме озари в нощта като снежинка върху сажди, не бях способен дори да извърна очи от блясъка.

Откопчиха ръцете ми от веслата, измъкнаха ме от лодката и ме захвърлиха като изкормена черна риба на палубата на патрулния кораб. Усещах, че ме оглеждат, но не можех да разбера добре какво говорят. Досетих се само по тона, че капитанът на кораба каза: „Няма още шест часа“ — а в отговор на друг той добави: „Какво ме засяга това? Кралят го е осъдил на изгнание, аз ще изпълнявам заповедта на краля и нищо повече.“

Тъй че въпреки радиокомандите от хората на Тайб на брега и въпреки доводите на помощника му, който се страхуваше от наказание, този офицер от кузобенската патрулна служба ме прекара през Чаризунския залив и ме свали благополучно на брега, в пристанището Шелт в Оргорейн. Дади извърши това напук на хората на Тайб, които бяха готови да убият невъоръжен човек, или от доброта, не зная. Нузут. „Възхитителното е необяснимо.“

Когато сивият орготейски бряг се откри от утринната мъгла, аз се изправих, раздвижих нозете си, слязох от кораба и поех по крайбрежните улици на Шелт, но някъде там се строполих отново. Когато се свестих, бях в Сътрапезническата болница на четвърти крайбрежен район на Чаризун, двацет и четвърто Сътрапезничество, Сенетни. Разбрах това, защото беше гравирано или бродирано с орготейски букви над възглавницата ми, на лампата до леглото, на канчето върху креватната масичка, на самата креватна масичка, върху хибовете на болногледачите, покривките на леглото и пижамата, която носех. Приблужи се лекар и ми каза:

— Защо сте се съпротивявали на дота?

— Аз не бях в дот — отговорих, — бях в звуково поле.

— Вие имахте симптоми на човек, който се е противил на разхлабващата фаза на дота.

Той беше властен стар лекар и на края ме принуди да призная, че може би съм си послужил със силата на дота, за да противодействам на парализата, докато гребях, без да съзнавам ясно, че върша това; после, тая сутрин, по време на фазата танген, когато не трябва да се мърда, съм станал, вървял съм и така едва не съм се пребил. Когато всичко това бе изяснено за негово задоволство, той ми каза, че могат да ме изпишат след ден-два, и премина на следващото легло. Зад него вървеше Инспекторът.

Зад всеки човек в Оргорейн върви Инспекторът.

— Име?

Аз не го запитах за неговото. Трябва да се науча да живея без преследвачи, както е в Оргорейн; да не се обиждам; да не обиждам излишно. Но не му казах фамилието си име, което не засяга никого в Оргорейн.

— Терем Харт ли? Но това не е орготейско име. Кое Сътрапезничество?

— Кархида.

— Това не е Сътрапезничество на Оргорейн. Къде са документите ви за влизане и за самоличност?

Документите ми ли?

Аз доста се бях търкалял из улиците на Шелт, преди някой да ме докара в болницата, и съм пристигнал без документи, лични вещи, палто, обувки или пари. Когато чух това, реших да не се гневя, а се засмях; в такова положение няма място за гняв. Инспекторът се докачи от смеха ми.

— Не разбирате ли, че вие сте несъстоятелен и незарегистриран чужденец? Как смятате да се върнете в Кархида?

— С ковчег.

— Не бива да давате неподходящи отговори на официални въпроси. Ако нямате намерение да се връщате в страната си, ще ви пратим в Доброволческата ферма, където има място за криминална паплач, чужденци и незарегистрирани лица. Няма друго място за голтаци и подривни елементи в Оргорейн. По-добре заявете, че възнамерявате да се върнете в Кархида в тридневен срок, иначе ще трябва...

— Аз съм изгонен от Кархида.

Лекарят, който като чу името ми, се бе извърнал от съседното легло, дръпна Инспектора настрана и известно време му шепна нещо. Инспекторът стана кисел като развалена бира и когато се върна при мен, каза, като се бавеше и ръмжеше на всяка дума:

— Тогава да смятам, че ще ми съобщите намерението си да подадете молба за позволение да получите постоянно жителство във Великото Сътрапезничество Оргорейн, докато намерите и се настаните на полезна работа като „ръка“ в някое Сътрапезничество или град?

Отговорих:

— Да.

Иронията бе изчезнала с думата постоянно.

След пет дена получих постоянно жителство, докато бъда зарегистриран като „ръка“ в град Мишнори (както пожелах), и ми бяха издадени временни документи за самоличност за пътуването ми до този град. През тия пет дни щях да гладувам, ако старият лекар не бе ме задържал в болницата. Приятно му беше да има в отделението си министър-председател на Кархида, а министър-председателят от своя страна му беше благодарен.

Промъкнах се до Мишнори като товарач на сухопътна лодка към керван, пренасящ прясна риба от Шелт. Бързо, смрадливо пътуване, което завърши на големите пазарища на Южен Мишнори, където скоро намерих работа в ледниците. Лете на такива места винаги има работа — товарене, опаковане, складиране и транспортиране на стока, подлежаща на разваляне. Аз се занимавах главно с риба и живеех на един остров до пазарищата с колеги от ледницата; наричаха го Рибния остров; бяхме просмукани с миризмата му. Но аз харесвах работата си, понеже по-голямата част на деня прекарвах в охладения склад. Лятно време Мишнори представлява парна баня. Вратите на хълмовете са затворени; реката ври; хората се обливат в пот. През месец Окър имаше десет дни и нощи, когато температурата никога не спадаше под шейсет градуса, а един ден горещината стигна 88°. Прогонен в края на деня от прохладното си рибно убежище в тази топилна пещ, аз вървах пеша две мили до Кундерерския кей, където има дървета и човек може да види голямата река, макар и да не слезе до нея. Там се шляех до късно и най-после се прибирах на Рибния остров в горещата, душна нощ. В оная част от Мишнори, където живеех, чупеха уличните лампи, за да могат да вършат „работата“ си на тъмно. Но инспекторските коли постоянно наблюдаваха и осветяваха тези тъмни улици, лишавайки бедните от единственото им време на усамотение — нощта.

Новият закон за регистриране на чужденците, въведен през месец Кус като стъпка в тайната борба с Кархида, анулира регистрацията ми, аз останах без работа и половин месец прекарах в чакалните на безброй инспектори. Колегите ми даваха пари в заем и крадяха риба за храната ми, тъй че успях да се презарегистрирам, преди да умра от глад; но бях си извадил поука. Харесвах ми тия сурови, предани хора, ала те живееха в капан, от който нямаше измъкване, а аз имах да върша

работа с хора, които не ми се нравеха особено. Направих посещенията, които бях отлагал три месеца.

На другия ден, докато перях ризата си в пералнята на двора на Рибния остров с неколцина други, все голи или полуголи, през парата, вонята на мръсотия и риба и плясъка на водата чух някой да ме вика с фамилното ми име, и какво да видя: в пералнята — сътрапезникът Йегей, на вид досущ такъв, какъвто бе изглеждал при приемането на посланика на Архипелага в церемониалната зала на двореца в Ерхенранг преди седем месеца.

— Измъквай се оттук, Естравен — викна той с тънкия, висок, носов глас на мишнорейските богаташи. — Ох, остави тая проклета риза.

— Нямам друга.

— Тогава извади я от тая супа и ела с мен. Тук е горещо. Другите го изгледаха с мрачно любопитство, тъй като знаеха, че е богат човек, но не знаеха, че е Сътрапезник. Явяването му тук не ми харесваше; по-добре да беше пратил някого да ме повика. Малцина орготейци имат чувство за приличие. Искях да го измъкна оттук. Не беше приятно да нося мокра риза, затова помолих един бездомен момък, който се въртеше из двора, да ми я пази на гърба си, докато се върна. Дълговете и наемът ми бяха платени, документите ми се намираха в джоба на хиба; без риза напуснах острова с пазарищата и тръгнах с Йегей между къщите на властните.

Като негов „секретар“ ме регистрираха отново в регистрите на Оргорейн не като „ръка“, а като поставен под покровителство. Имената нямат значение, трябва да носиш значка и да си кажеш рода, преди да я получиш. Но този път значката беше на място, аз бях под покровителство и скоро започнах да проклинам целта, която ме бе докарала тук да ям чужд хляб. Защото от цял месец не даваха никакъв знак, че съм по-близо до постигането на целта си, отколкото когато се намирах на Рибния остров.

През дъждовната вечер на последния летен ден Йегей ме повика в кабинета си, където го заварих да разговаря с Обсъл, Сътрапезник на окръга Секев, когото познавах от времето, когато оглавяваше Орготейската морскотърговска комисия в Ерхенранг. Нисък и с хлътнал гръб, с малки триъгълни очички на пълно, плоско лице, той беше пълна противоположност на Йегей, крехък и костелив. Единият

— старомодно облечен, другият — франт, но бяха и нещо повече. Двамата спадаха към Трийсет и тримата, които управляват Оргорейн; но и тук бяха нещо повече.

След размяната на любезности и глътка ситийска „жива вода“ Обсъл въздъхна и се обърна към мен:

— А сега ми кажете, Естравен, защо постъпихте така в Сасинот, понеже ако е имало някога човек, когото да съм смятал неспособен да греши в преценката на шифгретора или на подходящото време за действие, това сте вие.

— Страхът надделя у мен над предпазливостта, Сътрапезнико.

— Страх от какво, дявол да го вземе? От що се страхувате, Естравен?

— От това, което става сега. Продължаването на борбата за престиж в Синотската долина; унижението на Кархида, гневът, предизвикван от унижението; използването на този гняв от кархидейското правителство.

— Използуването му? С каква цел?

Обсъл няма обноски; Йегей, деликатен и внимателен, се намеси:

— Сътрапезнико, велможата Естравен е мой гост и не бива да бъде подлаган на разпит...

— Естествено, велможата Естравен ще отговаря на въпроси, когато и както намери за добре — отвърна Обсъл с усмивка, игла, скрита в куп мазнина. — Той знае, че тук е между приятели.

— Аз прибирам приятелите си, където ги намеря, Сътрапезнико, но не мога вече да си позволявам да ги задържам дълго.

— Разбирам. И все пак бихме могли да се возим на една шейна, без да сме кемърини, както казваме в Ескев, нали? Дявол да го вземе, аз зная за какво са ви осъдили на изгнание, драги мой: загдето обичате Кархида повече от нейния крал.

— Може би, по-право, загдето обичам краля повече отколкото неговия братовчед.

— Или загдето обичате Кархида повече отколкото Оргорейн — вметна Йегей. — Греша ли, велможе Естравен?

— Не, Сътрапезнико.

— Значи смятате — каза Обсъл, — че Тайб иска да управлява Кархида така, както ние управляваме Оргорейн — умело?

— Да. Смятам, че Тайб, използвайки спора за Синотската долина като остен и изостряйки го при нужда, може за една година да извърши в Кархида по-голяма промяна, отколкото е виждала тя през последните хиляда години. Той има образец, по който да работи — Сарфа. И знае как да използва страховете на Аргавен. Това е полесно, отколкото да се опитва да вдъхва смелост у Аргавен, както правех аз. Ако Тайб успее, вие, господа, ще видите, че имате достоен враг.

Обсъл кимна.

— Да оставим настрана шифгретора — каза Йегей, — какво имате пред вид, Естравен?

— Следното: ще се намери ли на Големия континент място за два Оргорейна?

— Да, да, да, същата мисъл — каза Обсъл, — същата мисъл: вие ми я насадихте в главата, Естравен, и оттогава все не мога да я изкореня. Нашата сянка става прекалено голяма. Тя ще покрие и Кархида. Вражда между два клана, разбирам; спречкване между два града, разбирам; граничен спор, подпалване на няколко хамбара и няколко убийства, разбирам; ала вражда между два народа? Конфликт, който ще засегне петдесет милиона души? О, кълна се в сладкото мляко на Меш, някои нощи тази картина гори като огън съня ми и ме кара да скачам, облян от пот... Ние не сме в безопасност, не сме в безопасност. Ти знаеш това, Йегей; много пъти си го казвал по своему.

— Тринайсет пъти съм гласувал против изострянето на спора за Синотската долина. Но каква полза? Партията на господството разполага с двайсет гласа и всяка стъпка на Тайб засилва контрола на Сарфа върху тия двайсет. Той строи ограда около долината, поставя край оградата стража, въоръжена с нападателни пушки — нападателни оръжия! Мислех, че ги държат в музеите. Той дава на Партията на господството повод винаги, когато има нужда от такъв.

— И така укрепна Оргорейн. Но и Кархида. Всеки ваш отговор на провокациите му, всяко унижение, което причините на Кархида, всяко засилване на престижа ви ще послужи да засили Кархида, докато тя се изравни с вас — направлявана от един център като Оргорейн. А в Кархида не държат нападателните пушки в музеите. Носи ги кралската гвардия.

Йегей наля на всички още по глътка жива вода. Орготейските благородници пият тоя скъпоценен огън, докарван от Сит, от пет хиляди мили през мъгливите морета, като че е бира. Обсъл избърса устата си и примижа.

— Да — каза той, — такова е положението, аз много съм мислил върху него и продължавам да мисля. И смятам, че трябва да теглим една шейна. Но преди да се впрегнем, искам да ми кажете, Естравен, какви са тия подмятания, приказки и врели-некипели за Пратеник от другата страна на луната?

Значи Генли Ай е поискал разрешение да влезе в Оргорейн.

— Пратеник ли? Той е такъв, за какъвто се представя.

— Сиреч...

— Пратеник от друг свят.

— Я стига с вашите мъгляви кархидейски басни, Естравен. Аз се отказвам от всякакъв шифгретор, да го оставим настрана. Ще ми отговорите ли?

— Вече отговорих.

— Чуждоземно същество ли е той? — запита Обсъл, а Йегей:

— И е имал аудиенция с крал Аргавен?

Отговорих утвърдително и на единия, и на другия. Те помълчаха минута, а после и двамата забъбраха едновременно, като никой не се опитваше да крие любопитството си. Йегей искаше да се говори със заобикалки, ала Обсъл постави въпроса направо:

— Какво беше мястото му във вашите планове? Изглежда, вие сте заложили на него и сте се провалили. Защо?

— Защото Тайб ме препъна. Зяпах звездите, а не забелязвах калта, в която газех.

— С астрономия ли сте почнали да се занимавате, драги?

— Не е зле всички да почнем да се занимаваме с астрономия, Обсъл.

— Заплаха ли е за нас той, тоя Пратеник?

— Мисля, че не. Той носи от своя народ предложения за съобщения, търговия, договор и съюз, нищо друго. Дойде сам, без оръжие или защита, с нищо друго, освен един апарат за свръзка, и с кораба си, който ни позволи да изучим основно. Мисля, че няма защо да се боим от него. Обаче носи в празните си ръце края на кралствата и на сътрапезничествата.

— Защо?

— Как можем да се отнасяме с чужденците другояче освен като с братя? Как може Гетен да се отнася към един съюз на осемдесет свята другояче освен като към свят?

— Осемдесет свята? — възкликна Йегей и се засмя неловко.

Обсъл ме изгледа накриво и рече:

— Май сте прекарвали прекалено дълго с тоя луд в двореца му и сам сте полудели... О, Меш! Какви са тия небивалици за съюза със слънца и договори с луната? Как дойде тук тоя човек? Качен на комета? Яхнал метеор? Кораб, че кой кораб плава по въздуха? В празното пространство? Ала вие не сте по-луд, отколкото сте били досега, Естравен, сиреч — хитър луд, умен луд. Всички кархидейци са побъркани. Водете ме, велможе, аз ви следвам. Да вървим!

— Аз не тръгвам за никъде, Обсъл. Къде мога да отида? Вие обаче можете да стигнете донякъде. Ако следвате Пратеника известно време, той може да ви покаже как да се измъкнете от Синотската долина, от пагубния път, по който сме се залутали.

— Е, добре. Ще се захвана с астрономия на стари години. Докъде ще ме доведе тя?

— До величие, ако се движите по-предпазливо от мен. Господа, аз бях с Пратеника, видях кораба му, който е прекосил празното пространство, и зная, че е наистина и действително пратеник от място, далеч от нашата земя. Що се отнася до искреността на посланието му и достоверността на описанието му за това друго място, нищо не може да се каже; може само да се съди така, както би се съдило за всеки; ако беше като нас, бих го нарекъл честен човек. Вие сами преценете това. Но едно е сигурно: в негово присъствие линиите, теглени по земята, не представляват граници, отбранителни линии. Пред вратите на Оргорейн стои по-голям предизвикател от Кархида. Хората, които отговорят на това предизвикателство, които първи разтворят вратите на земята, ще бъдат водачи на всички ни. На всички: на трите континента: на цялата земя. Границата ни сега не е линия между два хълма, а линията, която нашата планета описва при обиколката си около Слънцето. Сега е глупаво да се залага шифгреторът на друга възможност.

Аз бях спечелил Йегей, ала Обсъл седеше, потънал в тлъстините си, и ме следеше със своите малки очички.

— Трябва цял месец да се мисли върху това, за да се повярва — каза той. — Ако излизаше от устата на друг, а не от вашата, Естравен, щях да го сметна за чиста измама, мрежа за нашата гордост, изплетена от звездни лъчи. Но зная, че вие сте корав човек. Толкова корав, че не бихте си послужили с лъжливо изпадане в немилост, за да ни заблудите. Не мога да повярвам, че говорите истината, и все пак зная, че от лъжа бихте се задушили... Добре, добре. Би ли говорил той с нас, както изглежда е говорил с вас?

— Тъкмо това му е целта: да говори, да бъде чул. Там или тук. Тайб ще му затвори устата, ако се опита да бъде чул отново в Кархида. Боя се за него, а той изглежда не съзнава опасността.

— Ще ни разкажете ли каквото знаете?

— Да; но защо да не дойде тук и лично той да ви го разкаже?

Йегей отвърна, хапейки внимателно нокътя си:

— Мисля, че няма причина. Поискал е разрешение да влезе в Сътрапезничеството, Кархида не възразява. Молбата му се разглежда...

7. ПОЛОВИЯТ ВЪПРОС

Из служебните бележки на Онг Том Опонг, Изследовател от първата Вселенска експедиция на Гетен /Зима, 93 цикъл, 1448 вселенска година.

1448 г. 81-и ден. Изглежда, че те са били експеримент. Самата тази мисъл е неприятна. Но сега, когато има доказателства в смисъл, че Земната колония е представлявала експеримент за настаняване на една хейнска нормална група в свят с протохоминидно коренно население, тази възможност не е изключена. Несъмнено колонизаторите са прилагали човешко-генетична манипулация; с нищо друго не може да се обяснят хилфите на Ес или дегенериралите крилати хоминиди на Роканан; с какво друго би могла да се обясни гетенейската полова физиология? Със случайност може би; едва ли с естествен подбор. Тяхната двуполовост едва ли се дължи на приспособимост.

Защо са избрали за експеримент такъв суров свят? Не може да се отговори. Тинибосол мисли, че Колонията е била създадена през някой основен междуледников период. През първите 40 — 50 хиляди години, прекарани от тях тук, климатът, изглежда, е бил сравнително мек. Когато ледът започнал да настъпва отново, оттеглянето на хейнианците било завършено, колонистите — предоставени сами на себе си, експериментът — прекратен.

Ще теоретизирам върху произхода на гетенейската полова физиология. Какво зная фактически за нея? Съобщението на Оти Ним от областта Оргорейн разпръсна някои от първоначалните ми заблуди. Позволете ми да изложа всичко, което зная, а след това — и теориите си; ще подреда фактите по важност.

Половият цикъл трае средно от 26 до 28 дни (обикновено се говори за 26 дни, което е близо до лунния цикъл). В течение на 21 или 22 дни индивидът е сомър, полово неактивен, латентен. Към 18-ия ден хипофизният механизъм предизвиква хормонални изменения и на 22-ия или 23-ия ден индивидът встъпва в кемър, период на разпасване.

През тази първа фаза от кемъра (на кархидейски сечър) той остава напълно хермафродитен. Пол и потентност не могат да се придобият в изолация. Гетенеец в първата фаза на кемъра, ако се държи усамотен или с други индивиди, които не са в кемър, остава неспособен за полов акт. Все пак половото влечение е извънредно силно в тая фаза, направлявайки цялата личност, подчинявайки на повелята си всички други нагони. Когато индивидът намери партньор в кемър, хормоналната секреция се засилва още повече (най-вече чрез досег — секреция? обоняние?), докато у единия от партньорите вземе връх мъжкият или женският хормон. Тогава другият партньор поема противоположната полова роля. (Без изключение? Ако има изключения, в резултат на които се явяват кемър-партньори от един и същи пол, те са толкова редки, че не бива да се вземат под внимание.) Тази втора фаза на кемъра (на кархидейски торхармен), взаимният процес на установяване на половостта и потентността, изглежда, се развива в течение на два до двацет часа. Ако единият от партньорите е вече в пълен кемър, за по-новия партньор фазата може да бъде много краткотрайна; ако и двамата встъпят в кемър едновременно, възможно е тя да трае по-дълго. Нормалните индивиди нямат предразположение нито към едната, нито към другата полова роля в кемъра; те не знаят дали ще бъдат мъжът или жената и нямат избор в това отношение. (Оти Ним пише, че в областта Оргорейн е широко разпространено използването на хормонални препарати за създаване на предпочитаната половост; аз не съм виждал това да се прави в селските райони на Кархида.) Щом веднъж се определи полът, той не може да се промени през периода на кемъра. Кулминационната фаза на кемъра (на кархидейски токемър) трае от два до пет дни, през които половият нагон и способност са в своя максимум. Тя завършва сравнително внезапно и ако не е станало зачатие, за няколко часа индивидът преминава отново във фазата сомър (забележка: Оти Ним смята, че тази „четвърта фаза“ отговаря на менструационния цикъл) и цикълът започва наново. Ако индивидът е изпълнявал женската роля и е бил оплоден, хормоналната активност, разбира се, продължава и в течение на 8,4-месечния период на носене на плода и 6 до 8-месечния период на кърмене този индивид запазва женския си пол. С прекратяване на кърменето жената встъпва отново в сомър и става пак

пълен хермафродит. Физиологически навик не се създава и майка на няколко деца може да стане баща на още няколко.

Социални наблюдения: засега много повърхностни; тъй като се движа много, не мога да върша методични социални наблюдения.

Кемърът не се изпълнява винаги от двойки. Чифтосването изглежда е обичайната практика, но в кемър-домовете на големите и малки градове понякога се образуват групи и стават безредни полови сношения между мъжете и жените от групата. Другата крайност, противоположна на тази практика, е обичаят да се дава обет за кемър (на кархидейски оскиомър), който фактически представлява моногамен брак. Той няма законен статут, но социално и етично е стара и много здрава традиция. Цялото устройство на кархидейските кланове-огни-ща и владения несъмнено се основава на системата на моногамния брак. Не знам дали съществуват правила за развод изобщо; тук, в Осноринер, има развод, но след развода или смъртта на партньора няма втори брак: обет за кемър се дава само веднъж.

Разбира се, навсякъде из Гетен се взема под внимание произходът от майката, „родителя по плът“ (на кархидейски амха).

Кръвосмешение се позволява, с известни ограничения, между едноутробни братя и сестри, дори между децата на една заклела се в кемър двойка. На тях обаче не се разрешава да дават обет за кемър, нито да продължават да поддържат кемър след раждането на дете на единия от двойката. Кръвосмешението между родове е строго забранено (в Кархида и Оргорейн; но казват, че било позволено между жителите на Перунтер, антарктическият континент. Това може и да е клевета).

Какво друго научих със сигурност? Изглежда нищо повече не би могло да се каже.

Има една страна в тази ненормална система, която изглежда играе роля в приспособяването. Тъй като полово сношение става само през периода на плодовитост, възможността от оплождане е голяма, както у всички бозайници, които имат период на разгонване. При лоши условия, когато детската смъртност е висока, може би това спомага за оцеляване на расата. Понастоящем нито детската смъртност, нито раждаемостта са високи в цивилизованите райони на Гетен. Тинибозол изчислява населението на не повече от 100 милиона души на трите континента и смята, че най-малко едно хилядолетие то е останало

непроменено. Въздържането по обредни и етични съображения и използването на противозачатъчни средства, изглежда, е играло важна роля в поддържането на това постоянно равнище.

За някои страни на двуполовостта имаме само мимолетни впечатления или догадки, които може никога да не си изясним напълно. Феноменът кемър, разбира се, поражява всички нас, Изследователите. Поразява нас, ала направлява гетенейците, властвува над тях. Устройството на техните общества, управляването на тяхната индустрия, земеделие, търговия, размерът на селищата им, темите на разказите им — всичко е пригодно към цикъла сомър-кемър. Всеки си има свой празник по веднъж месечно; никой, независимо от положението си, не е задължен или принуден да работи, когато е в кемър. Никому не е забранено да влезе в кемър-дом, колкото и беден или непознат да е. Всичко е подчинено на настъпващите периодично мъки и радости на кемъра. Това е лесно обяснимо за нас. Много трудно ни е обаче да разберем, че през четири пети от времето си тези хора са независими от половия нагон. Място за пол има, много място; ала фактически отделно място. Гетенейското общество в ежедневната си дейност и в своята приемственост е безполово.

Вземете под внимание: Всеки е свободен да върши каквото си иска. Това звучи много наивно, но психологичните му последици са неизмерими. Фактът, че всеки приблизително от седемнайсет до тридесет и пет години може да бъде (както се изразява Ним) „обвързан да ражда деца“, означава, че никой тук не е „обвързан“ така цялостно, както би било другаде — психологически или физически. Тежестите и правата се делят горе-долу поравно; всеки е изложен на същия риск и има право на същия избор. Ето защо никой тук не е толкова свободен, колкото един свободен мъж където и да било другаде.

Вземете под внимание: детето няма никакви психосексуални взаимоотношения с баща си и майка си. На Зима няма Едипов мит.

Вземете под внимание: полови сношения без взаимно съгласие не съществуват, не съществува изнасилване. Както у повечето бозайници извън човека, полово сношение може да се извършва само по взаимна покана и съгласие; другряче е невъзможно. Безспорно прелъстяване е допустимо, но то трябва да става в извънредно точно избран момент.

Вземете под внимание: човечеството тук не се дели на силна и слаба половина, на покровители и покровителствувани, господари и подчинени, собственици и роби, активни и пасивни. Всъщност може да се констатира, че цялата тенденция към дуализъм, просмукала човешката мисъл, е отслабнала или се е променила на Зима.

В моите заключителни напътствия трябва да се има предвид следното: Когато срещнете генетеец, не може и не бива да се държите така, както естествено би се държало двуполово същество, т.е. да влезете в ролята на Мъж или Жена, а да възприемете спрямо него съответстваща роля, в зависимост от вашите очаквания за моделните или възможни взаимоотношения между лица от един и същ или от противния пол. Цялата наша система на общественно-сексуални отношения не съществува тук. Те не могат да действуват по нашите правила. Не гледат един на друг като на мъже или жени. Нашето възображение почти не е в състояние да възприеме това. Кой е първият въпрос, който задаваме за едно новородено дете?

И все пак не може да смятаме един гетенец за „то“. Те не са в среден род. Поради липса на кархидейско „човешко местоимение“, приложено за лица в сомър, трябва да казвам „той“ по същите причини, поради които сме си служили с местоимението за мъжки род спрямо някое висше божество: „то“ не е така определено, така специфично, както средният или женският род. Но тъй като използвам местоимението мислено, все забравям, че кархидеецът, с когото съм, не е мъж, а мъж-жена.

Първият Подвижен, ако се прати такъв, трябва да бъде предупреден, че чувството му за собствено достойнство ще пострада, освен ако не е много самоуверен или изкуфял. Мъжът иска мъжествеността му да бъде уважавана, жената иска женствеността ѝ да бъде ценена, колкото и косвени и тънки да са проявите на уважение и оценка. На Зима те не могат да съществуват. Човек бива уважаван и оценяван единствено като човешко същество. Това е просто ужасно.

Да се върна на теорията си. Обмисляйки подбудите на подобен експеримент, ако действително е имало такъв, и опитвайки се може би да вдигна от нашите хейнски предшественици обвинението във варварство, че са се отнасяли към живи същества като към вещи, правя някои предположения относно техните цели.

Цикълът сомър-кемър ни се струва унизителен, връщане към цикъла на разгонването у по-низшите бозайници, подчиняване на човешките същества на механичния императив на половия нагон. Възможно е експериментаторите да са желали да видят дали човешки същества, лишени от постоянна полова потентност, ще останат интелигентни и способни на култура.

От друга страна, ограничаването на половата активност до един непостоянен отрязък от времето и „изравняването“ ѝ в двуполовост трябва да пречи до голяма степен както на експериментирането, така и на подтискането на тази активност. Трябва да има полово подтискане (макар че обществото, доколкото може, се бори срещу него; когато обществената единица е достатъчно голяма, за да бъде повече от едно лице в кемър едновременно, половото задоволяване е почти сигурно), но поне не може да се засилва; то свършва, когато свърши кемърът. Чудесно; по този начин си спестяват много напразно губене на сили и душевни терзания; но какво остава през сомъра? Какво би могло да се възвеличава? Какво би постигнало едно общество от евнуси? — Само че, разбира се, през сомъра те не са евнуси, а по-скоро могат да се сравнят с непълнолетни; не кастрирани, а латентни.

Друга догадка относно хипотетичната цел на експеримента: Премахването на войната. Мислели ли са древните хейнианци, че постоянната полова способност и организираната социална агресия, които не са присъщи на никой друг бозайник, освен на човека, са причина и следствие? Или, подобно на Тумас Сонг Ангот, са смятали войната за чисто мъжка работа на движение, изнасилване в широк мащаб, така че със своя експеримент премахват мъжествеността, която изнасилва, и женствеността, която бива изнасилвана? Бог знае. Истината е, че гетенейците, макар и извънредно склонни към взаимно съперничество (както проличава от силно развитите обществени възможности за борба за престиж и т.н.), не изглеждат много агресивни; очевидно поне никога досега не са имали това, което бихме могли да наречем война. Те с охота се избиват взаимно по един и по двама; рядко с десетки и двајсетици; никога със стотици и хиляди. Защо?

Може да се окаже, че това няма нищо общо с тяхната двуполова психология. В края на краищата те не са толкова многобройни. А важен е и климатът. Времето на Зима е толкова сурово, толкова близко

до границата на търпимостта дори за тях, с всичките им нагаждания към студа, че сигурно изчерпват бойния си дух в борбата със студа. Страничните народи, расите, които просто остават незабелязани, рядко са воини. И най-после, доминиращият фактор в живота на гетенейците не е полът или някакъв друг човешки фактор: това е заобикалящата ги среда, техният студен свят. Тук човек има по-жесток враг дори от самия себе си.

Аз съм жена от мирния Чифеуар и не познавам нито привлекателността на насието, нито природата на войната. Някой друг ще трябва да обмисли това. Но аз действително не виждам как някой би могъл да отдава особено значение на победа или слава, след като е прекарал една зима на Зима и е видял лика на Ледовете.

8. ДРУГИЯТ ПЪТ ЗА ОРГОРЕЙН

Прекарах лятото повече като Изследовател, отколкото като Подвижен: обикалях страната Кархида от град на град, от Владение на Владение, наблюдавах и слушах — неща, които Подвижен не може да върши отначало, докато е все още чудо и чудовище и трябва непрекъснато да се излага на показ и да бъде готов да играе. На домакините си в тия селски Огнища и селища казвах кой съм; повечето бяха подочули нещичко за мен от радиото и имаха смътна представа какво съм. Те бяха любопитни, едни повече, други по-малко. Малцина се плашеха от мен или проявяваха ксенофобско отвращение. В Кархида враг е нашественикът, а не чужденецът. Чужденецът, който идва неизвестен, е гост. Враг е съседът ти.

Месец Кус прекарах на източния бряг, в малко родово огнище, наричано Горинхеринг, къща-крепост-ферма, построена на един хълм над вечните мъгли на Ходоминския океан. Там живееха около петстотин души. Преди четири хиляди години бих намерил предците им обитаващи същото място, същия вид къщи. За тия четири хилядолетия е била изнамерена електрическата машина, започнали са да си служат с радиоапарати, с моторни станове, моторни коли, селскостопански машини и всичко друго и постепенно навлезли в Машинната ера, без индустриална революция, без каквата и да било революция. Зима не е успяла да постигне за тридесет века дори това, което Земята постигнала някога за три десетилетия. Нито пък Зима е заплатила с това, с което е заплатила Земята.

Зима е враждебен свят; наказанието за грешките е сигурно и бързо: смърт от студ или смърт от глад. Никакво снизхождение, никаква прошка. Човек може да разчита на късмета си, но обществото не може; а културното развитие, подобно на произволната мутация, е способно да направи положението още по-несигурно. Затова са се придвижвали много бавно. За всеки момент от историята им един повърхностен наблюдател би казал, че целият технологически

напредък и развой е спрял. А никога не е спирал. Сравнете потока и ледника. И двата достигат целта си.

Разговарях много със старите хора в Горинхеринг, а също и с децата. За пръв път имах възможност да наблюдавам по-отблизо гетенейските деца, защото в Ерхенранг всички те са в частни или държавни Огнища и Училища. Една четвърт до една трета от възрастното население на градовете е заето през цялото време с отхранването и възпитаването на децата. Тук родът се грижи за своите потомци; никой не отговаря за тях и същевременно всеки отговаря. Те са дива пасмина, тичат по тия скрити в мъгла хълмове и пясъчни брегове. Когато успееш да задържа някое достатъчно време, за да му поговоря, намирах, че са свенливи, горди и безкрайно доверчиви.

Родителският инстинкт на Гетен е толкова разновиден, колкото и навсякъде другаде. Не може да се правят обобщения. Никога не видях кархидеец да удари дете. Видях един да се кара на дете. Нежността им към децата ми се стори дълбока, вълнуваща и почти изцяло лишена от чувство за притежание. Единствено може би по тази липса на собственическо чувство, тя се различава от така наричания от нас „майчински“ инстинкт. Предполагам, че едва ли има разлика между майчински и бащински инстинкт; родителският инстинкт, желанието да закриляш, да помагаш не е особеност, свързана с пола...

В началото на Хакана чухме в Горинхеринг от заглушавания от атмосферни смущения Дворцов бюлетин съобщението, че крал Аргавен очаквал наследник. Не син от кемърин, каквито той имаше вече седем, а наследник по плът, крал-син. Кралят беше в положение.

Това ми се видя смешно, същото мислеха и членовете на родовете в Горинхеринг, но по различни причини. Те казваха, че кралят е твърде стар, за да ражда деца, и подхвърляха неприлични шеги по въпроса. Старците по цели дни дърдореха за това. Присмиваха се на краля, ала иначе не проявяваха особен интерес към него. „Владенията са Кархида“ — бе заявил Естравен, и като много неща, които бе казвал, колкото повече научавах, толкова пъти си спомнях тия думи. Тази мнима държава, обединена от векове, представляваше смесение от несвързани помежду си княжества, градове, села, „псевдо-феодални племенни икономически единици“, разпръсната и разнородна маса от енергични, способни, свадливи индивиди, над която властта бе разпростряла своята несигурна и хлабава мрежа. Нищо, мислех си, не

би било в състояние да обедини някога Кархида като нация. Дори широкото разпространяване на бързи съобщителни средства, което почти неизбежно поражда национализъм, не е постигнало това. Вселенският съюз нямаше да допадне на тия хора като обществена единица, мобилизуема общност: по-скоро той би трябвало да говори на тяхното силно, макар и неразвито чувство на човечност, на човешко единство. Тази мисъл много ме развълнува. Разбира се, грешах; но все пак бях научил за гетенейците нещо, което на края се оказа полезно.

Ако не се наложи да прекарам цяла година в Стара Кархида, ще трябва да се върна в Западните планини, преди да се затворят Каргавските проходи. Дори тук, на брега, през последния летен месец на два пъти падна слаб сняг. Доста неохотно поех отново на запад и стигнах Ерхенранг в началото на Гор, първия месец на есента. Сега Аргавен се бе затворил в летния дворец при Уаревър и беше назначил Пемер Хардж рем ир Тайб за регент по време на уединението си. Тайб вече използваше най-рационално своя мандат. Два часа след пристигането си започнах да разбирам колко грешах в преценката за Кархида — тя беше вече остаряла — и да се чувствавам неудобно, може би несигурно, в Ерхенранг.

Аргавен беше луд; неговата зловеща непоследователност помрачаваше настроението в столицата му; той използваше страха. Всички хубави неща на царуването му се дължаха на неговите министри и на киоремията. Но не бе причинил и много злини. Неговата борба със собствените му кошмари не бе навредила на кралството. Братовчед му Тайб беше друг човек, защото в лудостта му имаше логика. Тайб знаеше кога да действа и как да действа. Само не знаеше кога да се спре.

Тайб говореше много по радиото. Естравен, докато беше на власт, никога не бе вършил това, а и то не е в характера на кархидейците: обикновено управлението им не е публична работа, то е прикрито и косвено. Тайб обаче ораторствуваше. Като чувах гласа му по етера, отново виждах зъбатата усмивка и лицето, покрито с мрежица от тънки бръчки. Речите му бяха дълги и шумни: хвалебствия за Кархида, ругатни за Оргорейн, хули по адрес на „нелоялните партии“, разсъждения за „неприкосновеността на границите на кралството“, лекции по история, етика и икономика — все във високопарен, лицемерен, емоционален тон, пронизан от кресливи

нападки и славословия. Той говореше много за патриотична гордост и любов към отечеството, ала малко за шифгретор, лична гордост или престиж. Дали Кархида бе загубила толкова много престиж в спора за Синотската долина, та тази тема не биваше да се зачеква? Не; защото често говореше за Синотската долина. Заключение, че той умишлено избягва да споменава за шифгретор, понеже желае да възбуди емоции по по-стихийен, по-необуздаем характер. Искаше да разпали нещо, което представляваше върхът, сублимацията на цялата система на шифгретора. Искаше да уплаши и да разгневи слушателите си. Темите му съвсем не бяха гордостта и любовта, макар че постоянно си служеше с тези думи; за него те означаваха само възхвала и омраза. Говореше много и за Истината, защото, както казваше, „прониквал под лустрото на цивилизацията“.

Това е вечна, въздесъща, благовидна метафора — за лустрото (или боята, или плиофилма, или нещо друго), под което се крие повъзвишената действителност. То може да прикрива цяла дузина заблуди едновременно. Една от най-опасните е заключението, че цивилизацията, понеже е изкуствена, е неестествена, че тя е антипод на първобитността... Разбира се, лустро няма, процесът е процес на растеж, а първобитността и цивилизацията са степени на едно и също нещо. Ако цивилизацията има антипод, това е войната. От тия двете може да имате или едното, или другото. Не идвете едновременно. Докато слушах отегчителните, ожесточени речи на Тайб, ми се струваше, че той се стремеше със сплашване и убеждение да принуди народа си да промени избора, който бе направил преди началото на своята история, избора между тези антиподи.

Може би времето бе назряло. Колкото и бавен да беше техният материален и технологически напредък, колкото и малко да ценяха „прогреса“ сам по себе си, на края, през последните пет, десет или петнайсет века, те бяха поизпреварили природата. Вече не зависеха напълно от своя жесток климат; лоша реколта не би уморила от глад цяла област, нито зима би изолирала всеки град. Върху тази основа на материална стабилност Оргорейн бе постепенно изградил обединена и все по-действена централизирана държава. Сега Кархида трябваше да се стегне и да стори същото; а това можеше да стане не като се разпалва нейната гордост или засилва търговията ѝ, или се подобряват нейните пътища, ферми, учебни заведения и тъй нататък; нищо

подобно; всичко това е цивилизация, лустро, и Тайб го отхвърляше с презрение. Той се стремеше към нещо по-сигурно: сигурния, бърз и траен начин за превръщане на един народ в нация — войната. Идеите му в това отношение не можеха да бъдат много точни, но пък бяха много солидни. Единственият друг начин да мобилизираш хората бързо и всецяло е с някаква нова религия; такава нямаше под ръка; тъй че тази работа ще стане с война.

Пратих на регента писъмце, в което му цитирах въпроса, който бях задал на Гадателите от Отерхорд, и отговора, който бях получил. Тайб не отговори. Тогава отидох в орготейското посолство и поисках разрешение да вляза в Оргорейн.

В канцелариите на Неподвижните от Вселенския съюз на Хейн работят по-малко хора, отколкото в посолството на една малка страна в друга, и всички те си служеха с километрични ленти и записи. Бяха бавни, старателни; липсваха безцеремонната арогантност и внезапното хитруване, характерни за кархидейската бюрокрация. Чаках, докато попълвах формулярите си.

Чакането стана твърде неудобно. Броят на гвардейците и градските полицаи по улиците на Ерхенранг като че ли от ден на ден все повече се умножаваше; те бяха въоръжени и дори си въвеждаха известна униформа. Настроението на града беше мрачно, макар че търговията вървеше добре, благоденствието — всеобщо, а времето — хубаво. Никой не искаше да има много вземане-даване с мене. Моята „хазайка“ вече не показваше на хората стаята ми, а по-скоро се оплакваше, че я безпокоели „личности от двореца“, и се отнасяше към мен повече като към политически подозрителен, отколкото като към почитана атракция. Тайб държа реч за някакъв набег в Синотската долина: „Храбрите кархидейски фермери, истински патриоти“, преминали границата южно от Сасинот, нападнали едно орготейско село, изгорили го, убили деветима селяни и после, влачейки телата им, ги нахвърлили в река Ей, „в такъв гроб — каза регентът, — какъвто ще намерят всички врагове на нашата държава!“ Чух това предаване в столовата на моя остров. Някои изглеждаха навъсени, докато слушаха, други — равнодушни, трети — доволни, но във всички тези изражения имаше един общ елемент — лек тик или лицев спазъм, незабелязвани дотогава, неспокоен поглед.

Същата вечер в стаята ми дойде някакъв човек, първият ми посетител, откакто се бях върнал в Ерхенранг. Той беше слаб, с гладка кожа, стеснително държане и златната верижка на Гадател, един от Безбрачните.

— Аз съм приятел на човек, който се е сприятелил с вас — каза той с резкостта на свенливите, — дойдох да ви помоля за една услуга от негово име.

— Имате пред вид Факс?...

— Не. Естравен.

Благосклонното ми изражение трябва да се е променило. Настъпи кратка пауза, след която непознатият рече:

— Естравен, предателят. Сигурно го помните?

Гняв бе заменил свенливостта и той се канеше да си играе на шифгретор с мен. Ако се хванех на играта, трябваше да каже нещо в смисъл: „Не съм сигурен; разкажете ми нещо за него.“ Ала не исках да се хвана, пък и вече бях свикнал на избухливия кархидейски темперамент. Посрещнах гнева му неодобрително и отвърнах:

— Разбира се, че го помня.

— Но не с приятелски чувства. — Тъмните му, полегати очи бяха искрени и проникателни.

— Хм, по-скоро с благодарност и огорчение. Той ли ви прати при мен?

— Не.

Почаках да ми обясни. Той каза:

— Простете ми. Бях много дързък; приемам последиците от моята дързост.

Спрых високомерния дребен човечец, когато той тръгна към вратата.

— Моля, не зная нито кой сте, нито какво желаете. Не ви отказах, просто не се съгласих. Трябва да ми признаете правото да бъда разумно предпазлив. Естравен бе осъден на изгнание, загдето подкрепяше мисията ми тук...

— Смятате ли, че сте му задължен за това?

— Да, в известен смисъл. Обаче мисията, с която съм натоварен, стои над всякакви лични задължения и вярности.

— В такъв случай — каза непознатият с пламенна увереност — тя е неморална мисия.

Това ме спря. Той говореше като адвокат от Вселенекия съюз и аз нямах какво да му възразя.

— Не съм на такова мнение — отговорих най-после — недостатъците са в посланика, не в посланието. Но моля, кажете ми какво искате от мен.

— Имам известни парични суми, наеми и дългове, които успях да събера от разбитото състояние на моя приятел. Като чух, че се готвите да заминавате за Оргорейн, реших да ви помоля да му занесете парите, ако го намерите. Както знаете, това би било наказуемо престъпление. А и може да се окаже безполезно. Възможно е той да е или в Мишнори, или в някоя от ужасните им ферми, или мъртъв. Нямам начин да разбера. Нямам приятели нито в Оргорейн, нито тук, които бих се осмелил да запитам за това. Смятах, че вие стоите над политиката, свободен сте да идвате и да си отивате. Не съобразих, че и вие си имате, разбира се, своя политика. Извинявам се за глупостта си.

— Добре, ще взема парите да му ги предам. Но ако е умрял или не мога да го намеря, на кого да ги върна?

Той ме изгледа. Лицето му се сгърчи, промени изражението си, той пое дъх с хълцане. Повечето кархидейци лесно се разплакват, тъй като се срамуват от сълзите не повече, отколкото от смеха. Той каза:

— Благодаря ви. Името ми е Форет. Аз съм жител на крепостта Оргни.

— От рода на Естравен ли сте?

— Не. Форет рем ир Осбот. Аз бях негов кемърин.

Когато се запознах с Естравен, той нямаше кемърин, но не можех да събудя у себе си подозрение към тоя човек. Възможно е той да служеше несъзнателно като оръдие в ръцете на някой друг, но беше искрен. И току-що ми бе дал един урок: че на шифгретор трябва да се играе етично и че опитният играч печели. Той ме бе поставил натясно почти само с два хода: имаше парите у себе си и ми ги даде — солидна сума в кралски кархидейски банкноти, нещо, което не би ме инкриминирало и следователно не би ми попречило просто да ги похарча.

— Ако го намерите... — Той се запъна.

— Някакво съобщение ли?

— Не. Само да зная...

— Ако го намеря, ще се опитам да ви пратя вест за него.

— Благодаря ви — каза той и протегна двете си ръце към мен, приятелски жест, който в Кархида не се прави току-тъй. — Желая успех на мисията ви, господин Ай. Зная, той — Естравен — вярваше, че сте дошли тук за добро. Дълбоко вярваше.

Нищо друго не съществуваше на света за тоя човек извън Естравен. Той беше от ония, които са осъдени да обичат веднъж. Повторих:

— Желаете ли да му предам нещо?

— Кажете му, че децата са добре — рече той, после се поколеба и добави тихо: — Нузут, няма значение — и си излезе.

След два дена потеглих от Ерхенранг, сега по северозападния път, пеш. Позволителното ми да вляза в Оргорейн бе дошло много по-скоро, отколкото бях очаквал от чиновниците и служителите в орготейското посолство и отколкото бяха очаквали те; когато отидох да получа документите си, те се отнесоха към мен с нещо като жлъчно уважение, недоволни, че по нечие нареждане протоколът и правилата бяха нарушени заради мен. Тъй като Кархида няма изобщо никакви разпоредби за напускане на страната, тръгнах веднага. През лятото бях научил колко приятно е да се върви пеш през страна като Кархида. Пътищата и странноприемниците са пригодени и за пешеходци, и за моторни коли, а там, където няма странноприемници, може напълно да се разчита на закона за гостоприемството. По силата на тоя закон гражданите от съвладенията и селяните, фермерите или велможата на което и да е владение дават на пътника храна и подслон в течение на три дни, а на практика и за много по-дълго време; и най-хубавото е, че винаги ви посрещат без суетене, на драго сърце, като че ли са ви очаквали.

Бродех през прекрасните полегати земи между реките Сес и Ей, без да бързам, като две сутрини изкарах издръжката си с работа в полята на големите владения, където прибираха урожая, всички работни ръце, сечива и машини бяха впрегнати да пожънат златните нивя, докато не се е развалило времето. През тая седмица на пешеходство всичко беше златно, благодатно; а вечер, преди да заспя, излизах от тъмния чифлик или от осветения от огъня салон на Огнището, където бях подслонен, и се разхождах из сухото стърнище, за да погледам звездите, които пламтяха като далечни градове във ветровития есенен мрак.

Всъщност не ми се напущаше тази страна, която ми се бе сторила, макар и толкова безразлична към Пратеника, но така внимателна към странника. Страхувах се да започна всичко отначало, като се опитам да повтора посланието си на нов език пред нови слушатели и може би пак безуспешно. Скитах повече на север, отколкото на запад, оправдавайки маршрута си с любопитство да видя областта на Синотската долина, място на съперничество между Кархида и Оргорейн. Макар че времето се задържаше ясно, започна да става по-студено и на края свърнах на запад, преди да стигна Сасинот, защото си спомних, че през тоя отсек на границата има ограда и там може да не ме оставят да напусна толкова лесно Кархида. Тук за граница служеше Ей, тясна, но буйна река, подхранвана от ледниците като всички реки на Големия континент. Кривнах няколко мили в южна посока да потърся мост и стигнах един, свързващ две селца, Пасевер от кархидейска страна и Сювенсин в Оргорейн, които се гледаха сънливо през шумната Ей.

Кархидейският пазач на моста ме запита само възнамерявам ли да се върна тая нощ и ми махна с ръка да мина. На орготейската страна повикаха инспектор да провери паспорта и документите ми, с което той се занимава близо цял час, и то кархидейски час. Задържа паспорта, като ми каза да се отбия да го получа на другата сутрин, и вместо него ми даде разрешително за ядене и квартира в Сътрапезническият дом за проходящи в Сювенсин. Прекарах още един час в кабинета на управителя на Дома за проходящи, докато той четеше документите ми и проверяваше редовно ли е разрешителното ми, като се обади по телефона на инспектора в сътрапезническият граничен пост, откъдето току-що бях дошъл.

Не мога да обясня точното значение на тая орготейска дума, която тук превеждам като „сътрапезнически“, „сътрапезничество“. Неин корен е дума, която значи „ям заедно“. С нея се обозначават всички национални и правителствени институции в Оргорейн, от държавата като цяло, през съставляващите я тридесет и три поддържавици или окръзи до под-поддържавиците, общините, колективните ферми, мините, заводите и всичко друго, спадащо към тях. Като прилагателно тя се употребява за всичко гореизброено; във формата „сътрапезници“ с нея се обозначават обикновено тридесет и тримата окръжни ръководители, които съставляват управляващото

тяло, изпълнително и законодателно, на голямото Сътрапезничество Оргорейн, но може да означава също гражданите, самият народ. В тази любопитна липса на разлика между общото и специалното приложение на думата, в използването ѝ както за цялото, така и за частното, за държавата и индивида, в тази неточност именно се крие най-точното ѝ значение.

Документите и присъствието ми бяха най-после одобрени и в четири часа получих първото си ядене от сутрешната закуска насам — вечеря: каша от кадик и студена хлебна ябълка на резенчета. Въпреки своето пълчище от чиновници Сювенсин беше много малко, невзрачно селище, потънало дълбоко в селска неподвижност. Сътрапезническият дом за приходящи беше по-малък от названието си. В трапезарията му имаше една маса, пет стола и нито помен от огнище; храна се носеше от селската гостилница. Другата стая служеше за обща спалня: шест легла, много прах, малко плесен. Тя бе предоставена само на мен. Тъй като всички в Сювенсин, изглеждали бяха легнали веднага след вечеря, и аз сторих същото. Заспах в оная пълна селска тишина, от която ушите ти бучат. Спах един час и се събудих притиснат от кошмар за експлозии, нашествие, убийства и пожарища.

Беше необикновено лош сън, когато бягах по непозната улица в тъмното с цяла тълпа хора без лица, а зад теб пламват къщи и пицят деца.

На края се озовах в открито поле, застанал сред сухо стърнище до чер плет. През облаците над главата ми се показваха мътночервеният полумесец и няколко звезди. Вятърът беше пронизващо студен. Близко до мен от мрака изникна някакъв голям плевник или хамбар, а в далечината зад него забелязах рояци искри, носени от вятъра.

Бях съвсем бос, само по риза, без панталони, хиб или палто; но имах вързопчето си. В него беше не само резервното ми облекло, но се намериха и рубините ми, парите, документите, книжата и ансибълът, и когато пътувах, то ми служеше за възглавница. Изглежда, не го изпущах дори по време на лошите си сънища. Извадих обувки, брич и подплатения си с кожи зимен хиб и се облякох там, в студената, тъмна селска тишина, докато Сювенсин пушеше на половин миля зад мен. После излязох да търся път и скоро намерих такъв, а на него — и други хора. Те бяха бежанци като мен, но знаеха къде отиват.

Последвах ги, тъй като нямах определена посока, освен да се махна по-далеч от Сювенсин, който, както научих, докато вървахме, бил нападател откъм Песерер през моста.

Ударих, подпалили и се оттеглили; бой нямало. Но изведнъж в мрака срещу нас лумнаха светлини и като се отдръпнахме край пътя, съзряхме един сухопътен керван от двайсет камиона, който се зададе с пълна скорост от запад към Сювенсин и ни отмина с блясъка на светлините си и съскането на колелата, повторено двайсетократно; после — отново тишина и мрак.

Скоро стигнахме общинския земеделски център, където ни спряха и разпитаха. Направих опит да се прилепя към групата, с която се бях движил по пътя, но не мч провървя, а и на тях нямаше да им провърви, ако не си носеха документи за самоличност. Те и аз като чужденец без паспорт бяхме отстранени от множеството и настанени отделно да пренощуваме в някакъв хамбар, просторна каменна полуизба с една врата, която заключиха отвън, и без нито един прозорец. От време на време вратата се отключваше и един селски полицаи, въоръжен с гетенейски звуков „пистолет“, блъсваше вътре някой нов бежанец. Вратата се затваряше, беше абсолютно тъмно: никаква светлинка. Очите, лишени от зрение, виждаха в черния мрак вихрушки от звезди и огнени петна. Въздухът беше студен и натежал от праха и миризмата на зърното. Никой нямаше ръчно светило; имаше хора, които са били измъкнати от леглото като мен; двама от тях ходеха буквално голи и по пътя други им бяха дали одеяла. Те нямаха нищо. Ако случайно имаха нещо, то щеше да бъде документите им. В Оргорейн по-добре да бъдеш гол, отколкото да нямаш документи.

Седяха пръснати в тая празна, огромна, прашна слепота. Понякога двама разговаряха полугласно известно време. Липсваше другарско чувство на общност в затворничеството. Никой не се оплакваше.

Чух някой да шепне от лявата ми страна:

— Видях го на улицата, пред вратата си. Главата му беше откъсната.

— Служат си с ония пушки, дето изстрелват парчета метал. Нападателят пушки.

— Тиена казва, че не били от Пасерер, а от владението Оворд, дошли с камион.

— Но между Оворд и Сювенсин няма разпра...

Те не разбираха; не се оплакваха. Не протестираха, че са затворени в изба от съгражданите си, след като са ги изкарали с изстрели от пламтящите им домове. Не търсеха причините на случилото се с тях. Шепотът в тъмното, безреден и тих, на гъвкавия орготейски език, в сравнение с който кархидейският звучи като камъни, хлопащи в тенекиена кутия, малко по малко замря. Хората спяха. Някъде далеч в тъмното лошава пеленаче, разплакано от ехото на собствения си рев.

Вратата се отвори със скърцане, беше посред бял ден, слънчевата светлина, ярка и страшна, режеше като с нож очите. Измъкнах се, залитайки, иззад останалите и ги последвах машинално, когато чух името си. Не бях го познал; причината бе, че орготейците можеха да произнасят „л“. Някой го подвикваше от време на време, откакто вратата бе отключена.

— Моля, елате насам, господин Ай — каза някаква забързана личност в червено и вече престанах да бъда бежанец. Отделиха ме от безименните, с които бях бягал по тъмен път и чиято липса на самоличност делях цяла нощ в тъмното помещение. Назоваха ме по име, познаха ме, различиха ме; аз съществувах. Почувствувах огромно облекчение. С радост последвах водача си.

Канцеларията на Местния сътрапезнически земеделски център беше в трескаво оживление и тревога, но отделиха време да се погрижат за мен и да ми се извинят за снощните неудобства. „Що ви трябваше да влизате в Сътрапезничеството през Сювенсин! — вайкаше се един дебел инспектор. — Да бяхте поели обичайните пътища!“ Не знаеха нито кой съм, нито защо трябваше да се отнасят по-другояче с мене; неосведомеността им личеше, но нямаше значение. С Генли Ай, Пратеника, трябваше да се държат като с видна личност. А и той наистина беше видна личност. Късно следобед вече пътувах за Мишнори с кола, дадена ми на разположение от Сътрапезническият земеделски център на Източен Хомсвашом, Осми окръг. Имах нов паспорт, безплатен билет за всички Домове за приходящи по пътя си и телеграфическа покана за мишнорийската резиденция на първия сътрапезнически окръжен комисар на входните пътища и пристанища, господин Ут Шусгис.

Радиото на малката кола се включи едновременно с мотора и работи, докато и тя се движеше; така целия следобед, пътувайки през големите зърнопроизводителни равнини на Източен Оргорейн, неоградени (защото няма стадни животни) и пресечени от безброй потоци, слушах радиото. То ми разказваше за времето, за реколтата, за пътните условия; предупреждаваше ме да карам внимателно; предаваше ми различни новини от всичките тридесет и три окръга, производството на различни фабрики, сведения за корабоплаването от различни морски и речни пристанища; изпълни няколко йомешки песни, а после ми заразправя пак за времето. Всичко това беше много съдържано след гръмките фрази, които бях чувал по радиото в Ерхенранг. Никакъв намек за нападението срещу Сювенсин; орготейското правителство очевидно искаше да избегне, а не да предизвика вълнение. С кратък официален бюлетин, повтарян от време на време, просто се съобщаваше, че редът се поддържа и ще бъде поддържан по източната граница. Това ми харесваше; то беше успокоително и непредизвикателно и пропито със спокойната твърдост, която винаги ме бе възхищавала у гетенейците: Редът ще се поддържа... Сега се радвах, че съм извън Кархида, разединена страна, тласкана към насилие от един бременен крал-шизофреник и регент-егоманиак. Радвах се, че се нося спокойно с двайсет и пет мили в час през просторни, нашарени с прави бразди зърнодайни равнини, под еднообразно сиво небе, към столица, чието правителство държеше на Реда.

По пътя често се срещаха стълбове (в противовес на липсата на знаци по кархидейските пътища, където трябва да питаш или да гадаеш за пътя си) с указания да се приготвиш да спреш на контролния пункт на тоя или оня сътрапезнически район или област; в тези вътрешни митници трябва да си покажеш документите за самоличност и да отбележат минаването ти. При всички проверки намираха документите ми в изправност, след минимално забавяне учтиво ми махваха с ръка да продължа и учтиво ме осведомяваха какво е разстоянието до най-близкия Дом за приходящи, ако искам да се нахраня или да преспя. При 25 мили в час се пътува доста от Северните планини до Мишнори, тъй че пренощувах два пъти. Храната в Домовете за приходящи беше еднообразна, но изобилна, квартирата — сносна, липсваше само уединеност. Но дори и това ми

бе осигурено до известна степен от необщителността на моите спътници. При никое от тези спирания не завързах нито запознанство, нито истински разговор, макар и да се опитах на няколко пъти. Орготейците не изглеждаха недружелюбни хора, ала никак не са любопитни, а безцветни, сериозни, мрачни. Те ми харесваха. Две години бях виждал крещящи цветове, жлъч и страсти в Кархида. Промяната беше добре дошла.

Движейки се по източния бряг на голямата река Кундерер, на третата сутрин от пътуването си през Оргорейн пристигнах в Мишнори, най-големия град на тоя свят.

При слабата слънчева светлина между есенните проливни дъждове този град имаше странен вид — само голи каменни стени с по няколко тесни прозореца, поставени много нависоко, широки улици, в които тълпите приличаха на джуджета, улични лампи, кацнали на смешни високи стълбове, полегати покриви като молеци се ръце, едноскатни покриви, издадени от къщите стени на осемнайсет стъпки над земята като големи безполезни книжни лавици — безреден град, комично уродлив под слънчевата светлина. Той не беше строен за слънчева светлина. Бе строен за зима. Зиме, с тия улици, пълни с десет стъпки плътен, набит сняг, с накичени с ледени висулки стръмни покриви, шейни, наредени под едноскатните покриви, тесни прозорци-процепи, процеждащи жълтеникава светлина през шибачката суграшица, ще видите удобството на този град, неговата стегнатост, неговата красота.

Мишнори беше по-чист, по-просторен, по-светъл от Ерхенранг, по-открит и по-внушителен. В него преобладаваха големите сгради от жълтеникавобял камък, прости, величествени блокове, строени все по един образец, приютяващи учрежденията и службите на сътрапезническото правителство, а също и главните храмове на йомешкия култ, който е обявен за официален в Сътрапезничеството. Нямаше безредие и хаос, чувство, че непрекъснато си в сянката на нещо високо и мрачно, като в Ерхенранг; всичко беше просто, чудесно планирано и спретнато. Усещах като че съм дошъл от някаква тъмна епоха и се разкайвах, че бях загубил две години в Кархида. Сега ми се струваше, че се намирам в страна, готова да влезе във Вселенската епоха.

Обикалях известно време града, после върнах колата на съответното Областно бюро и продължих пеш към резиденцията на първия сътрапезнически окръжен комисар на входните пътища и пристанища. Не знаех дали поканата е молба или учтива заповед. Нузут. Аз бях дошъл в Оргорейн да говоря за Вселенския съюз, тъй че ми беше все едно откъде ще започна — тук или другаде.

Представите ми за орготейското хладнокръвие и самообладание бяха развалени от комисаря Шусгис, който пристъпи към мен с усмивка и гръмки възклицания, грабна и двете ми ръце с жеста, с който кархидейците си служат само в моменти на силно лично вълнение, задруса ръцете ми, като че искаше да запали искра в мотора ми, и изрева приветствие към Посланика на Вселенския съюз на известните светове в Гетен.

Това ме изненада, защото нито един от дванайсетте или четиринайсетте инспектори, които бяха проверявали книгата ми, с нищо не бе показал, че знае името ми или понятията Пратеник и Вселенски съюз — всички те бяха поне смътно известни на кархидейците, с които се бях срещал. Заключение, че Кархида не е позволила на орготейските радиостанции да използват радиопредавания, отнасящи се до мен, а се е старала да ме крие като държавна тайна.

— Не посланик, господин Шусгис. Само пратеник.

— Тогава бъдещ посланик. Да, кълна се в Меш — Шусгис, набит, сияещ човек, ме огледа от горе до долу и пак се засмя. — Вие не сте такъв, какъвто очаквах, господин Ай! Ни най-малко. Висок като улична лампа, разправяха, тънък като шина на шейна, черен като сажди и с полегати очи — надявах се да видя леден великан, чудовище! Ала нищо подобно. Само дете сте по-тъмнокож от повечето от нас.

— С пръстен цвят — казах аз.

— И сте били в Сювенсин през нощта на нападението? Кълна се в гърдите на Меш! В какъв свят живеем! Можели са да ви убият, когато сте минавали по моста над Ей, и то след като сте бъртали толкова път, за да стигнете дотук. Бре! Бре! Но ето ви вече тук. И сума хора искат да ви видят, да ви чуят и да ви кажат най-после „добре дошъл“ в Оргорейн.

Той ме настани веднага, без много-много приказки, в един апартамент на къщата си. Висш чиновник и богат човек, той живееше в разкош, който нямаше равен на себе си в Кархида, дори сред велможите на големите Владения. Къщата на Шусгис беше цял остров, приютяващ повече от сто служители, домашни слуги, чиновници, технически съветници и тъй нататък, но никакви близки, никакви роднини. Системата на разширени фамилни кланове, на Огнища и Владения, макар и все още смътно различима в сътрапезническия строй, беше „национализирана“ в Оргорейн преди няколкостотин години. Никое дете над едногодишна възраст не живее с родителя или с родителите си; всички отрасват в сътрапезническите Огнища. Няма звания според произхода. Личните завещания са невалидни; когато човек умре, състоянието му остава на държавата. Всички започват равноправни. Но явно не продължават така. Шусгис беше богат и разточителен в богатствата си. В стаите ми имаше разкошества, които не знаех досега, че съществуват на Зима — например душ. Имаше електрически радиатор, както и добре заредено огнище. Шусгис се смееше:

— Казаха ми, отоплявай добре Пратеника, той е от горещ свят, свят-пещ и не може да издържа на нашия студ. Сложи кожуси на леглото му и радиатори в стаята му, топли му водата за миене и дръж прозорците му затворени! Ще ви задоволява ли това? Ще ви бъде ли удобно? Моля, кажете ми какво друго бихте желали да имате тук?

Удобно ли! Та никой в Кархида никога, при никакви обстоятелства, не би ме питал удобно ли ми е.

— Господин Шусгис — отвърнах с вълнение, — аз се чувствавам напълно като у дома си.

Той не остана доволен, докато не осигури още едно одеяло от кожа на пестри за леглото ми и повечко дърва за огнището ми.

Шусгис беше закоравял, ловък, благодушен политик, чиито добри дела служеха на интереса му, а интересът му беше самият той. Той спада към общочовешкия тип. Срещал съм го и на Земята, и на Хейн, и на Олул. И се надявам да го срещна в ада.

— Вие сте добре осведомен за моята външност и вкусове, господин Шусгис. Поласкан съм; мислех, че мълвата за мен не е стигнала до вас.

— Не е — каза той, разбирайки ме отлично, — там, в Ерхенранг, с удоволствие биха ви държали заровен в снежна пряспа, нали? Но са ви пуснали, пуснали са ви; и чак тогава разбрахме тук, че не сте просто още един луд кархидеец, а нещо реално.

— Като че ли не мога да ви разбера.

— Вижте какво, Аргавен и пасмината му се страхуват от вас, господин Ай — страхуват се от вас и се радват, че са видели гърба ви. Боят се, че ако ви малтретират или ви заставят да мълчите, може да ги сполети възмездие. Нападение от космоса, а! Затова не са посмели да ви закачат. И са се опитали да ви накарат да мълчите. Защото се боят от вас и от това, което носите на Гетен!

Той преувеличаваше; всъщност цензурата не бе забранявала да се споменава за мен в кархидейските информационни бюлетини, поне докато Естравен беше на власт. Но вече имах впечатлението, че по някаква причина и в Оргорейн не бяха много осведомени за мен, и Шусгис потвърди това мое подозрение.

— Значи, вие не се боите от това, което нося на Гетен?

— Не, не се боим!

— А мен понякога ме е страх.

Той предпочете да се изсмее добродушно на това. Аз не смекчавах думите си. Не съм търговски пътник, та да продавам на абосите Прогрес. Ние трябва да се срещнем като равни, с известно взаимно разбирателство и прямота, дори преди мисията ми да започне.

— Господин Ай, много хора чакат да се срещнат с вас, и важни личности, и неважни, и някои от тях са именно такива, с каквито бихте искали да разговаряте тук, хора, от които зависят много неща. Помолих за честта да ви приема, защото имам голяма къща и съм добре известен като неутрален; не от Партията на господството или на свободната търговия, а като най-обикновен комисар, който си гледа работата и не би ви изложил на клюки в чия къща сте отседнали. — Той се засмя. — Но това значи, че ще похапвате здравата, ако нямате нищо против.

— На ваше разположение съм, господин Шусгис.

— Тогава довечера ще имаме малка вечеря с Ванак Слез.

— Сътрапезник от Кувера, трети окръг, нали?

Разбира се, преди да дойда, аз бях проучил това-онова.

Шусгис държеше много да благоволя да узная нещо за неговата страна. Обноските тук несъмнено се различаваха от обноските в Кархида; тъй че старанието му щеше или да подрони неговия шифгретор, или да накърни моя; не бях уверен кое от двете, но щеше да причини или едното, или другото — практически всичко.

Имах нужда от подходящи дрехи за вечеря, защото при нападението срещу Сювенсин бях загубил хубавия си ерхенрангски костюм, тъй че същия следобед отидох с държавно такси в центъра на града и си купих орготейско облекло. Хибър и ризата бяха почти като кархидейските, но вместо летен панталон тук носеха цяла година високи до бедрата гамаша, широки като чували и тромави; цветовете бяха крещящо сини или червени, а платът, кройката и направата — малко нескопосани. Беше стандартна работа. Облеклото показваше какво липсва на този внушителен, масивен град: елегантност. Елегантността е твърде ниска цена за културата и аз с радост я платих. Върнах се в къщата на Шусгис и с удоволствие застанах под горещия душ, който пръскаше едновременно от всички страни, като щипеща мъгла. Спомних си за студените ламаринени вани на Източна Кархида, в които бях тракал зъби и треперал миналото лято, облепени с лед леген в моята ерхенрангска стая. Елегантност ли беше това? Да живеят удобствата! Облякох крещящата си червена премяна и шофьорът ни закара на вечерята с частната кола на Шусгис. В Оргорейн има повече слуги, по-развито обслужване, отколкото в Кархида. Това е така, защото всички орготейци са държавни служители; държавата трябва да намери работа на всички граждани и намира. Такова е поне общоприетото обяснение, макар че като повечето икономически обяснения в известни отношения то, струва ми се, пропуска главното.

В ярко осветената, висока бяла приемна на сътрапезника Слос имаше двайсет-трийсет гости, трима от тях — сътрапезници и всички явно първенци от един или друг вид. Това не беше просто група орготейци, любопитни да видят „чуждоземеца“. Аз не представлявах вече куриоз, какъвто бях цяла година в Кархида, нито чудак, нито загадка. Сега бях, струва ми се, ключ.

Каква врата трябваше да отключа? Някои от тях имаха представа, тези държавници и чиновници, които ме посрещнаха възторжено, ала аз нямах.

А и на вечерята нямаше да разбере. Из цяла Зима, дори в замръзналия варварски Перунтер, се смята за ужасно неприлично да говориш за работа по време на ядене. Тъй като вечерята бе сервирана веднага, отложих въпросите си и съсредоточих вниманието си върху лепкавата рибена чорба, своя домакин и останалите гости. Слов беше слаб, младичък човек, с необикновено светли, блестящи очи и глух, силен глас; той изглеждаше идеалист, всеотдайна душа. Държането му ми хареса, но се чудех на какъв идеал служи. От лявата ми страна седеше друг сътрапезник, пълнолик човек на име Обсъл. Той беше груб, общителен и дотегливо любопитен. На третата глътка супа ме запита дали действително, дявол да го вземе, съм роден в някакъв друг свят — как изглеждало там — всички казвали, че било по-топло от Гетен — колко топло?

— Ами на същата тая географска ширина на Земя никога не вали сняг.

— Никога не вали сняг. Никога не вали сняг, а? — Той се засмя с искрена наслада, както дете се смее на хубава лъжа, с което насърчава по-нататъшни измислици.

— Нашите субарктични области са по-скоро като вашата обитаема зона; ние сме по-отдалечени от последната си ледена епоха, но не съвсем, разбирате ли. По същество Земя и Гетен много си приличат. Всички населени светове си приличат. Хора могат да живеят само в тесен диапазон от среди; Гетен се намира на едната крайност...

— Значи има светове, по-горещи от вашия?

— Повечето са по-топли. Някои са горещи. Где например. Това е предимно пясъчна и каменна пустиня. Отначало там е било топло, но преди петдесет-шестдесет години една разсипническа цивилизация нарушила природното му равновесие, фактически изгорила горите като подпалки. Там все още живеят хора, но ако разбирам правилно Писанието — това напомня йомешкото поверие къде отиват крадците след смъртта си.

Това изтръгна усмивка от Обсъл, спокойна, одобрителна усмивка, която ме накара изведнъж да променя мнението си за този човек.

— Някои субкултисти твърдят, че тези Промеждутъчни същества на задгробния живот в действителност, физически се намирили на

други светове, на други планети от реалния свят. Срецаха ли сте това схващане, господин Ай?

— Не; описвали са ме различно, но никой досега не ме е обяснявал като дух. — Докато говорех, случайно погледнах надясно и когато произнесох „дух“, изведнъж видях такъв. Мрачен, в тъмно облекло, неподвижен и призрачен, той седеше до мен, привидение на пиршеството. Вниманието на Обсъл бе погълнато от другия му съсед и повечето слушаха Слос на челното място на масата. Аз казах тихо:

— Не очаквах да ви видя тук, велможе Естравен.

— Неочакваното именно прави живота възможен — отвърна той.

— Възложено ми е да ви предам съобщение.

Той ме изгледа изпитателно.

— То е под формата на пари — част от вашите собствени — Форет рем ир Осбот ги праща. Те са у мен, в дома на господин Шусгис. Ще се постарая да стигнат до вас.

— Много мило от ваша страна, господин Ай.

Той беше мълчалив, унил, отслабнал — изгнаник, преживяващ с хитрост в чужда страна. Явно нямаше желание да разговаря, а и аз предпочитах да не говоря с него. Все пак от време на време през тая продължителна, тягостна, бърлива вечеря, макар цялото ми внимание да беше насочено към ония загадъчни и влиятелни орготейци, които искаха да се сприятелят с мен или да ме използват, усещах остро неговото присъствие, мълчанието му, тъмното му извърнато лице. И ми мина през ума, при все че отхвърлих тази мисъл като неоснователна, че не бях дошъл в Мишнори да ям печена черна риба със сътрапезниците по своя воля; нито пък те ме бяха докарали тук. Естравен ме бе докарал.

9. ЕСТРАВЕН ПРЕДАТЕЛЯ

Източнокархидейско предание, разказано в Горинхеринг от Тоборд Чорхауа и записано от Г.А. Тази история е известна в няколко варианта и една пиеса, основаваща се на нея, влиза в репертоара на пътуващите артисти източно от Каргав.

Много отдавна, преди времето на крал Аргавен I, който обединил Кархида в едно кралство, имало кръвна вражда между владенията Сток и Естър в страната Керм. Враждата се изразявала в набези и засади в течение на три поколения и оставала непримирима, защото била спор за земя. Плодородната земя е рядкост в Керм, а гордостта на едно владение е в дължината на границите му, пък велможите на страната Керм са горди и обидчиви хора, хвърлящи черни сенки.

Случило се така, че наследникът по плът на Естърския велможа, млад човек, бродейки със ски по Леденото езеро през месец Ирем, когато се ловят пестри, се натъкнал на рохкав лед и паднал в езерото. Макар че, като използвал едната ска за подпора откъм един по-твърд край на леда, най-после се измъкнал от водата, той бил почти толкова зле извън водата, колкото и в нея, защото бил измокрен, въздухът бил курем^[1] и настъпвала нощ.

Тъй като не виждал никаква надежда да стигне Естър, отстоящ на осем мили по нанагорнището, поел към селото Ебос на северния бряг на езерото. Когато се стъмнило, по ледника се спуснала мъгла и застлала цялото езеро, тъй че не можел да вижда нито пътя си, нито къде да стъпва със ските. Движел се бавно, страхувайки се от рохкав лед, и все пак бързо, защото студът прониквал до костите му и скоро нямало да може да се помръдне. Най-после в тъмнината и мъглата той съзрял пред себе си светлинка. Захвърлил ските, защото по езерния бряг трудно се вървяло, а и на места нямало сняг. Краката му не го държали повече. Той се влачел със сетни сили към светлината. Бил се отклонил много от пътя за Ебос. Намерил се пред малка, усамотена къща в гора от дървета тор, каквито са всички гори в страната Керм. Те

обграждали отвред къщата и се издигали не по-високо от покрива ѝ. Задумкал с ръце по вратата и завикал силно, някой отворил и го въвел в кръга от светлина, струяща от камината.

Там нямало никой друг, само този един-единствен човек. Той свалил дрехите на Естравен, които, вледенени, били като дрехи от желязо, увил го в кожи, с топлината на собственото си тяло прогонил мраза от нозете, ръцете и лицето на Естравен и му дал да пие гореща бира. Най-сетне младежът се съвзел и погледнал тоя, който се грижел за него.

Той бил непознат, млад като него. Огледали се един друг. Всеки от тях бил красив, с яко тяло и изящни черти, строен и мургав.

Естравен казал:

— Аз съм Арек от Естър. Другият рекъл:

— А аз — Терем от Сток.

Тогава Естравен се засмял, защото бил още отпаднал, и запитал:

— За да ме убиеш ли ме стопли и ме съживи, Стоквен? Другият отговорил:

— Не.

Той протегнал десница и докоснал ръката на Естравен, сякаш за да се увери, че мразът е прогонен. Известно време двамата стояли така неподвижни, с допрени ръце.

— Те са еднакви — рекъл Стоквен и като сложил дланта си върху Естравеновата, показал, че е така: ръцете им били еднакви по дължина и форма, пръст по пръст, съвпадайки като двете ръце на един човек със събрани длани.

— Никога преди не съм те виждал — казал Стоквен. — Ние сме смъртни врагове.

Той станал, подсилил огъня в огнището и като се върнал, седнал до Естравен.

— Ние сме смъртни врагове — повторил Естравен. — Но съм готов да се закълна в кемър с теб.

— И аз също — отвърнал другият.

Заклели се във взаимен кемър, а тогава, както и сега, в Кермската земя клетвата за вярност била ненарушима, незаместима. Тази нощ, както и следния ден, и следната нощ те прекарвали в колибата сред гората, до замръзналото езеро. На другата сутрин група хора от Сток дошли в колибата. Един от тях познал Естравен по външност. Той не

казал нито дума, а без предупреждение извадил ножа си и на място, пред очите на Стоквен намушкал Естравен в гърлото и гърдите... Младият човек се строполил върху студеното огнище, облян в собствената си кръв, мъртъв.

— Той беше наследникът на Естър — казал убиецът. Стоквен рекъл:

— Сложете го на шейната си и го закарайте в Естър, за да бъде погребан.

И се върнал в Сток. Хората потеглили с тялото на Естравен върху шейната, но го оставили далеч в торовата гора да го изядат дивите зверове и същата нощ се прибрали в Сток. Терем застанал пред своя родител по плът, велможата Хариш рем ир Стоквен, и запитал хората:

— Свършихте ли каквото ви заръчах?

— Да — отговорили те.

— Лъжете — рекъл Терем, — защото нямаше да се върнете живи от Естър. Тези хора престъпиха заповедта ми и излъгаха, за да скрият своето неподчинение: аз искам да бъдат осъдени на изгнание.

Велможата Хариш дал съгласието си и те били прогонени от всички огнища и обявени извън закона.

Скоро след това Терем напуснал своето владение, като заявил, че желае да се засели за известно време в крепостта Ротерер, и се върнал в Сток едва след една година.

В това време във владението Естър търсели Арек из планини и равнини, а после взели да го оплакват: оплаквали го горчиво цяло лято и цяла есен, защото бил единственото дете по плът на велможата. Ала в края на месец Терн, когато зимата притискала земята, в планината дошъл човек на ски, предал на пазача на Естърската порта вързоп, увит в кожи, казал: „Това е Терем, син на сина на Естър.“ После се спуснал със ските си по планинския склон, като камък, подскачащ над вода, и докато се сетят да го задържат, изчезнал.

Във вързопа от кожи лежало новородено дете и плачело. Занесли детето на велможата Сорв и му предали думите на непознатия; и старият велможа, изпълнен с мъка, познал в малкото загубения си син Арек. Наредил то да бъде отгледано като син на Вътрешното огнище и да го нарекат Терем, при все че такава име никога не било използвано от Естърския клан.

Детето израсло красиво, напето и силно; то било мрачно по характер и мълчало, ала всички съзирали в него известна прилика със загубения Арек. Като станало голямо, велможата Сорв, за да угоди на старческия си каприз, го обявил за наследник на Естър. Тогава настъпило недоволство сред кемърин-синовете на Сорв, все яки мъже в разцвета на силите, които отдавна чакали да станат велможи. Те устроили засада на младия Терем, когато излизал сам на лов за пестри през месец Ирем. Но той бил въоръжен и не успели да го изненадат. Двама от братята си по огнище застрелял в гъстата мъгла, надвиснала над Леденото езеро през периода на топенето, а с трети се бил, нож срещу нож, и на края го убил, макар че сам имал рани по гърдите и шията от дълбоки порязвания. Тогава Терем застанал над трупа на брат си в мъглата над леда и видял, че се смрачава. Докато кръвта течала от раните му, усетил, че му прилошава и отмаява, и решил да отиде до село Ебос за помощ; ала в сгъстяващия се мрак се заблудил и стигнал до торната гора на източния бряг на езерото. Като съзрял там една изоставена колиба, влязъл в нея и понеже нямал сили да накладе огън, паднал на студените камъни на огнището и лежал така с кървящи рани.

Някой изскочил от мрака. Заковал се на вратата, загледан в лежащия до огнището, облян в кръв човек. После влязъл бързо, застлал легло от кожи, които измъкнал от един стар сандък, запалил огън, почистил раните на Терем и ги превързал. Когато видял, че младежът го гледа, рекъл:

— Аз съм Терем от Сток.

— А аз — Терем от Естър.

Известно време и двамата мълчали. После младежът се усмихнал и казал:

— За да ме убиеш ли превърза раните ми, Стоквен?

— Не — отвърнал по-възрастният. Естравен запитал:

— Как се случи така, че ти, велможа на Сток, си тук сам на оспорвана земя?

— Аз често идвам тъдява — отговорил Стоквен.

Той опипал пулса и ръката на младежа, да не би да има температура, и за миг сложил дланта си върху дланта на Естравен; и пръст по пръст двете им ръце съвпадали, като две ръце и а един и същ човек.

— Ние сме смъртни врагове — рекъл Стоквен. Естравен отвърнал:

— Да, смъртни врагове. Ала никога преди не съм те виждал.

Стоквен извърнал лицето си.

— Аз те видях веднъж, много отдавна — казал той. — Желая да има мир между нашите семейства.

Естравен рекъл:

— Готов съм да се закълна в мир с теб.

Така те положили клетва, а после не проговорили повече и раненият заспал. На сутринта Стоквен бил изчезнал, ала в колибата дошли група селяни от Ебос и пренесли Естравен до дома му в Естър. Там никой вече не посмял да се противопостави на волята на стария велможа, чиято справедливост била записана ясно с кръвта на трима върху леда на езерото; а когато Сорв умрял, Терем станал велможа на Естър. До края на годината той прекратил старата вражда, като се отказал от половината оспорвани земи в полза на владението Сток. За това и заради убийството на своите братя по огнище той бил наречен Естравен Предателя. Ала все още децата в това владение биват наричани с името Терем.

[1] Курем, влажно време, 0 градуса до 20 градуса по Фаренхайт.

↑

10. РАЗГОВОРИ В МИШНОРИ

На другата сутрин, след късната закуска, сервирана в апартамента ми в къщата на Шусгис, домашният телефон издаде учтив писък. Когато го включих, обажданият се заговори на кархидейски.

— Тук е Терем Харт. Може ли да дойда?

— Моля заповядайте.

Исках обяснението да стане веднага. Очевидно не можеха да съществуват поносими отношения между Естравен и мен. Макар че изпадането му в немилост и изгонването му се дължаха поне формално на мене, аз не можех да поема никаква отговорност за тях, не се чувствавах морално виновен; той не бе ми изяснявал в Ерхенранг нито постъпките си, нито подбудите си, тъй че не можех да имам доверие в този човек. Не исках да поддържа връзки с тия орготейци, които фактически ме бяха осиновили. Присъствието му усложняваше положението ми и ме затрудняваше.

Введе го в стаята ми един от многото домашни слуги. Поканих го да седне на едно от големите меки кресла и му предложих бира от закуската си. Той отказа. Държането му не беше сковано — оставил бе стеснителността далеч зад себе си, ако изобщо някога бе притежавал стеснителност, — но то беше сдържано: колебливо, резервирано.

— Първият истински сняг — каза той, а като видя, че хвърлям поглед към прозореца, закрит с тежка завеса: — Не сте ли надничали още навън?

Надникнах и видях сняг, който лекият вятър въртеше на гъста вихрушка по улицата, над побелелите покриви; през нощта се бе образувала два-три инча дебела покривка. Беше Одархад Гор, седемнайсетият ден от първия месец на есента.

— Рано е — казах, обладан за момент от очарованието на снега.

— Тази година предричат сурова зима.

Оставих завесите дръпнати. Бледата, равномерна светлина отвън падаше върху мургавото му лице. Той изглеждаше състарен. Бе

прекарал доста изпитания, откакто го бях видял за последен път до огнището му в Червената ъглова сграда на двореца в Ерхенранг.

— Тук имам нещо, което ме помолиха да ви предам — казах аз и му подадох увития с кожа пакет пари, който бях извадил на масата след обаждането му. Взе го и ми благодари навъсено. Аз стоях прав. След малко, все още държейки пакета, той стана.

Съвестта ми малко ме гризеше, но не я успокоих. Искях да убия желанието му да идва при мен. Жалко, че по този начин го обиждах.

Той ме гледаше право в лицето. Беше по-нисък от мен, разбира се, късокрак и набит, по ръст дори не достигаше много жени от моята раса. И все пак, когато ме гледаше, като че ли не гледаше мен. Аз не срещах очите му. Разглеждах радиото на масата с привидно разсеян интерес.

— Не може да се вярва на всичко, което се чува по това радио — каза той весело. — Все пак ми се струва, че тук, в Мишнори, ще имате известна нужда от сведения и съвети.

— Изглежда, че има много хора, готови с охота да ми дават и едното, и другото.

— А по-добре е да бъдат много, нали? Десет са по-надеждни отколкото един. Извинявайте, забравих, че не трябва да си служи с кархидейски. — Той продължи на орготейски: — Изгнаниците не бива никога да говорят на родния си език; той звучи горчиво в устата им. А този език, мисля, по подхожда за предател: капе от зъбите като захарен сироп. Господин Ай, аз имам право да ви благодаря. Вие направихте услуга както на мен, така и на моя стар приятел и кемърин Аш Форет, и от негово и мое име настоявам за това право. Признателността ми ще бъде във формата на съвет. — Естравен помълча; аз не казвах нищо. Никога не бях го чувал да си служи с такава груба, надута учтивост и нямах представа какво значеше тя. Той продължи: — В Мишнори вие сте такъв, какъвто не бяхте в Ерхенранг. Там казваха, че сте; тук ще кажат, че не сте. Вие действувате като оръдие на една клика. Съветвам ви да внимавате, когато се оставяте да ви използват. Съветвам ви да разберете какво представлява вражеската клика и кои са те и никога да не им позволявате да ви използват, защото няма да ви използват за добро.

Той се спря. Искях да го помоля да бъде по-конкретен, но каза: „Сбогом, господин Ай“, обърна се и излезе. Стоях вцепенен. Този

човек беше като електрически удар — за нищо не можеш да се уловиш и не знаеш какво те е ударило.

Естравен безспорно бе развалил настроението ми на спокойно самодоволство, с което бях изял закуската си. Аз се приближих до тесния прозорец и погледнах навън. Снегът бе поизтънял. Той беше красив, виейки се на бели парцали и рояци, като валеж на черешов цвят в овощните градини на моето отечество, когато пролетният вятър се спуща по зелените склонове на Борландия, гдето съм роден: на Земята, топлата Земя, където дърветата цъфтят напролет. Изведнъж почувствах дълбока тъга и носталгия. Две години бях прекарал на тази проклета планета, а третата зима бе започнала, преди още да настъпи есента — месеци, безкрайни месеци на жесток студ, лапавица, лед, вятър, дъжд, сняг, студ, студ вътре, студ до костите и мозъка на костите. И през всичкото това време оставен сам на себе си, чужд и изолиран, без нито един, комуто да мога да се доверя. Клетни Генли, да плачем ли? Видях как Естравен излезе от къщата на улицата, тъмна, смалена фигура върху еднообразната, смътна сивкава белота на снега. Той се огледа, оправи хлабавия колан на своя хиб — нямаше палто. Пое по улицата, крачейки с пъргава, видима грация, с бързина, която го правеше да изглежда в тоя момент единственото живо същество в цял Мишнори.

Обърнах се отново към топлата стая. Нейните удобства бяха старомодни и простовати, меките кресла, леглото, отрупано с кожи, килимите, драпираните завеси, калъфите, подплатите.

Облякох зимния си балтон и излязох да се разходя в неприветливо настроение, в един неприветлив свят.

Тоя ден трябваше да обядвам със сътрапезниците Обсъл и Йегей и с други, с които се бях запознал предната вечер, и да бъда представен на някои, които не познавах. Обедът се сервира обикновено от бюфет и го ядеш прав, може би за да не чувствуваш, че си прекарал целия ден седнал на маса. За този официален случай обаче до масата бяха сложени столове, а бюфетът беше огромен, осемнайсет-двайсет горещи и студени блюда, главно разновидности от яйца на субе и хлебна ябълка. Там, преди да влезе в сила забраната върху разговорите, Обсъл ми подхвърли, докато отрупваше чинията си с пържени яйца от субе: „Знаете ли, човекът на име Мерсен е шпионин от Ерхенранг, а Гаум е явен агент на Сарфа.“ Той говореше непринудено, засмя се, като

че бях дал някакъв забавен отговор, и премина към солената черна риба.

Аз нямах представа какво е Сарфът.

Когато хората почнаха да сядат около масата, влезе някакъв млад човек и поговори с домакина, Йегей, който после се обърна към нас.

— Новина от Кархида — каза той. — Тази сутрин на крал Аргавен се родило дете и след един час умряло.

Настана мълчание, после — шепот, а след това красивият мъж на име Гаум се засмя и вдигна бирената си чаша.

— Дано всички крале на Кархида да живеят толкова! — провикна се той.

Някои вдигнаха чаши с него в отговор на пожеланието му, ала повечето не пиха.

— Позор на Мещ, да се смееш на смъртта на дете! — промърмори един пълен старец в червено, който седна тежко до мен; той беше с гамаша, набрани около бедрата му като пола, с навъсено от възмущение лице.

Започна спор кой от кемърин-синовете си Аргавен би могъл да определи за свой наследник — защото той отдавна бе минал четиридесетте и сега сигурно нямаше да има дете от своята плът — и колко време може да остави Тайб за регент. Някои смятаха, че регентството ще бъде отменено веднага, други се съмняваха.

— Какво мислите вие, господин Ай? — запита ме човекът на име Мерсен, когото Обсъл бе посочил като кархидейски агент и следователно по всяка вероятност един от хората на Тайб. — Вие току-що сте дошли от Ерхенранг, какво се говори там за тия слухове, че Аргавен фактически е абдикирал без официално съобщение, предал шейната на своя братовчед?

— Ами чух такъв слух, да.

— Смятате ли, че е основателен?

— Нямам представа — отговорих аз и в тоя момент домакинът се намеси, като подхвърли нещо за времето; защото гостите бяха започнали да ядат.

След като слугите разчистиха чиниите и огромния куп останки от печени и солени неща от бюфета, всички насядахме около дългата маса; поднесоха ни малки чашки със силна напитка, викат й жива вода, и взеха да ме отрупват с въпроси.

Откакто ме бяха разпитвали лекарите и учените от Ерхенранг, не ми се беше случвало да заставам лице срещу лице с група хора, които да искат да отговарям на въпросите им. Малцина кархидейци, дори рибарите и земеделците, с които бях прекарал първите си месеци, бяха пожелали да задоволят любопитството си — което често биваше силно, — като просто ме разпитват. Тия тук говореха заплетено, високомерно, със заобикалки; не обичаха въпроси и отговори. Спомних си за крепостта Отерхорд, какво бе казал Факс Тъкача за това... Дори специалистите бяха ограничавали въпросите си до чисто физиологически теми, като функционирането на жлезите и кръвоносната система, по което се различавах най-много от нормалните гетенейци. Никога не бяха ме разпитвали например как неизменната половост на моята раса влияе на нейните социални отношения, как се справяме с нашия „непрекъснат кемър“. Те слушаха, когато им разказвах; психолозите слушаха, когато им разправях за мисловната реч; но никой от тях не бе се осмелил да зададе достатъчно общи въпроси, за да си състави задоволителна представа за земното или вселенското общество — с изключение може би на Естравен.

Тук не бяха толкова ограничени от съображения за престиж и гордост, а въпросите явно не бяха обидни нито за питащия, нито за отговарящия. Обаче скоро забелязах, че някои от задаващите ги се стремяха да ме поставят натясно, да докажат, че съм измамник. За момент това ме смути. Разбира се, в Кархида се бях сблъсквал с недоверчивост, но тя рядко беше умишлена. В деня на парада в Ерхенранг Тайб хитро се бе престорил, че се поддава на измамата, но сега вече знаех, че това е част от играта, която той бе скроил, за да злепостави Естравен, и се досещах, че всъщност Тайб ми вярваше. В края на краищата той бе видял кораба ми, малкия десантен кораб, който ме бе свалил на планетата; заедно с всички други имаше свободен достъп до докладите на инженерите за кораба и ансибъла. Никой от тия орготейци не бе видял кораба. Аз не можех да им покажа ансибъла, но пък и той не представляваше твърде убедително чуждоземно изделие, тъй като беше толкова неразбираем, че можеше да се вземе и за измама, и за действителност. Старият Закон за културното ембарго забраняваше внасянето на разбираеми, подражаеми изделия в тоя етап, затова няхах със себе си нищо, освен кораба и ансибъла, кутията си със снимки, несъмнената особеност на

тялото си и недоказуемата странност на душата си. Снимките обиколиха масата и бяха разгледани с равнодушното изражение, което забелязвате върху лицата на хора, разглеждащи снимки на нечие чуждо семейство. Разпитът продължаваше. Какво, питаше Обсъл, е Вселенският съюз — свят, сдружение на светове, място, правителство?

— Е, всичко това, взето заедно, и все пак никое от тях. Вселенският съюз е нашият Земен свят; на общия език той се нарича Домът; на кархидейски би се наричал Огнището. Не съм сигурен как би било на орготейски, не зная още достатъчно добре езика ви. Във всеки случай, мисля, не Сътрапезничество, макар че несъмнено има сходства между Сътрапезническото правителство и Вселенския съюз. Но Вселенският съюз по принцип съвсем не е правителство. Той представлява опит да се съедини наново мистичното с политическото и като такъв е, разбира се, в много отношения несполука; но неуспехът му е принесъл досега на човечеството повече полза, отколкото успехите на неговите предшественици. Той е общество и притежава, поне потенциално, култура. Той е форма на просвета; в известно отношение е нещо като много голяма школа — много голяма наистина. Общуването и сътрудничеството са основните му подбуди, тъй че в друг смисъл е сдружение или съюз на светове, притежаващ известна обща централизирана организация. Именно в този му смисъл — Сдружение — го представявам сега. Вселенският съюз като политическа общност функционира чрез координация, не чрез управление. Той не налага закони; решения се вземат чрез съвещание и съгласие, а не чрез единодушие или разпореждане. Като икономическа общност той е извънредно деен, стремейки се към връзка между световите, поддържайки равновесието на търговията между осемдесетте свята. По-точно осемдесет и четири, ако Гетен влезе във Вселенския съюз...

— Какво значи това, че не налагал свои закони? — попита Слос.

— Просто няма закони. Държавите-членки се придържат към собствените си закони; когато възникне спор, Вселенският съюз посредничи, опитва се да постигне юридическо или етическо нагаждане, съпоставяне или избор. Ако обаче Вселенският съюз като опит за свръхорганизация на края се провали, той ще трябва да се превърне в сила за поддържане на мира, да си създаде полиция и тъй нататък. Но в този момент няма нужда от това. Всички основни светове

все още се съвземат от една катастрофална ера от преди два века, възкресяват забравените умения и забравените идеи, учат се наново да разговарят... — Как да обясня Епохата на Врага и нейните последици на хора, които нямаха дума за „война“?

— Това е много интересно, господин Ай — каза домакинът, сътрапезникът Йегей, слаб, спретнат, говорещ провлачено човек с пронизателни очи. — Но не мога да разбера какво биха искали от нас. Сиреч каква особена полза биха имали от един осемдесет и четвърти свят? И то, мисля, не много способен свят, защото нямаме звездни кораби и други неща, каквито имат всички останали.

— Никой от нас не ги е имал до пристигането на хейнианците и сетийците. А и на някои светове още не било позволено да ги имат в течение на векове, докато Вселенският съюз не определил правилата за това, което вие тук, мисля, наричате търговия.

Тези думи предизвикаха всеобщ смях, защото така се наричаше партията или фракцията на Йегей в Сътрапезничеството. — Всъщност аз именно затова съм тук: да се опитам да установя Свободна търговия. Търговия не само със стоки, разбира се, но и със знания, технологии, идеи, философии, изкуства, медицина, наука, теория... Съмнявам се дали Гетен би създал някога значителна материална връзка с другите светове. Тук сме на седемнайсет светлинни години от най-близкия свят на Вселенския съюз, Олул, планета на звездата, която вие наричате Асиомс; най-далечният е на двеста и петдесет светлинни години и не можете дори да видите звездата му. С ансибъла, апарата за свързка, бихте могли да разговаряте с този свят, както бихте разговаряли по радиото с най-близкия град. Но се съмнявам дали някога ще се срещнете с хора от него... Търговията, която имам пред вид, може да бъде извънредно изгодна, но тя се свежда по-скоро до създаване на обикновена връзка, отколкото до превоз. Задачата ми тук е всъщност да разбера съгласни ли сте вие да установите връзка с останалото човечество.

— „Вие“ — повтори Слос, като се наведе напрегнато напред. — Оргорейн ли значи това? Или Гетен като цяло?

Поколебах се за миг, защото не бях очаквал такъв въпрос.

— Тук и сега значи Оргорейн. Но споразумението няма да бъде ограничено. Ако Сит, Островните народи или Кархида решат да влязат във Вселенския съюз, ще имат тази възможност. Във всички случаи

това е въпрос на личен избор. После, както става обикновено на такава високоразвита планета като Гетен, различните човешки раси, области или нации на края си създават орган от свои представители, който действа като координатор на планетата или с другите планети — местен Стабилитет според нашата терминология. Доста време се печели, ако се започне по този начин, и средства, ако се делят разходите. Например в случай, че решите да създадете свой звезден кораб.

— Кълна се в млякото на Меш! — възкликна дебелият Хюмери до мен. — Значи, искате от нас да се юрнем в Празното пространство? Пфу! — От възмущение и напирещ смях гласът му беше писклив като високите ноти на акордеон.

Обади се Гаум:

— Къде е вашият кораб, господин Ай?

Той зададе въпроса кротко, полуусмихнато, сякаш бе толкова тънък, че искаше тънкостта му да се забележи. Гаум беше необикновено красив човек от всякаква гледна точка и независимо от пола, и когато отговарях, не можех да откъсна очи от него и да не се запитам отново какво ли значи това Сарф.

— Е, тук няма тайна; доста се говори за него по кархидейското радио. Ракетата, която ме свали на остров Хорден, сега се намира в Кралската леярна при Занаятчийското училище; поне по-голямата ѝ част; мисля, че различни специалисти са взели различни части от нея, след като са я разгледали.

— Ракета ли? — запита Хюмери, защото си бях послужил с орготейската дума, означаваща „фишек“.

— Тази дума обобщава начина на движение на десантния кораб, господине.

Хюмери пак издаде няколко пискливи звуци. Гаум само се усмихна, като каза:

— Значи, искате средство да се върнете в ... Е, там, отдето сте дошли?

— О, имам. Бих могъл да говоря по ансибъла с Олул и да помоля да пратят кораб НАФАЛ да ме вземе. Той ще стигне дотук за седемнайсет години. Или бих могъл да се свържа по радиото със звездния кораб, който ме докара във вашата слънчева система. Сега той

се намира в орбита около вашето слънце. Ще пристигне тук за няколко дни.

Предизвиканата от това сензация се виждаше и чуваше, дори Гаум не можа да скрие изненадата си. Тук имаше известно несъответствие. Това беше единственият важен факт, който бях скрил в Кархида, дори от Естравен. Ако, както ми бе дадено да разбера, орготейците знаеха за мен само каквото кархидейците бяха благоволили да им кажат, тогава това разкритие щеше да бъде просто една от многото изненади. Но не беше. То беше голямата изненада.

— Къде е тоя кораб, господине? — запита Йегей.

— Обикаля около слънцето някъде между Гетен и Кухурн.

— Как стигнахте от него дотук?

— С фишека — обади се старият Хюмери.

— Точно така. Ние не слизаме на населена планета с междузвезден кораб, докато не установим открита връзка или съюз. Затова дойдох с малък кораб-ракета и слязох на остров Хорден.

— А можете ли да влезете във връзка с... с големия кораб чрез обикновено радио, господин Ай? — Говореше Обсъл.

— Да. — Пропусках да споменавам засега за малкия си релеен спътник, изстрелян в орбита от ракетата; не исках да създавам впечатление, че небето им е задръстено от машинариите ми. — Ще бъде нужен доста мощен предавател, но вие имате много такива.

— Значи можете да се свържете по радиото с кораба си?

— Да, ако се използва подходящ сигнал. Хората на борда се намират в състояние, което наричаме стаза, зимен сън бихте могли да го назовете по вашето, тъй че няма да загубят от живота си годините, които прекарат, докато ме чакат да свърша работата си тук. Подходящият сигнал на подходящата дължина на вълната ще задействува механизма, който ще ги извади от стазата; след това ще се посъветват с мен по радиото или по ансибъла, като използват Олул за релейна станция.

Някой запита тревожно:

— Колко души са?

— Единайсет.

Това предизвика лека въздишка на облекчение, смях. Напрежението поотслабна.

— А какво ще стане, ако изобщо не сигнализирате? — запита Обсъл.

— След около четири години ще излязат автоматично от стазата.

— Ще дойдат ли тогава тук да ви търсят?

— Не, докато не получат вест от мен. Ще се съвещават по ансибъла с Неподвижните на Олул и Хейн. По всяка вероятност ще решат да опитат пак — да пратят друг човек. На Вто рия пратеник обикновено му е по-лесно от Първия. По-малко обяснения трябва да дава, а и по-вероятно е да му повярват...

Обсъл се усмихна. Повечето от останалите все още изглеждаха замислени и сдържани. Гаум ми кимна леко и някак весело, сякаш ме поздравяваше за бързината на отговора: заговорническо кимване. Слос се взираше със светнали очи и напрегнато в някакво вътрешно видение, от което се откъсна и се обърна рязко към мен.

— Е — каза той, — господин Пратеник, говорили ли сте за този друг кораб по време на двегодишния си престой в Кархида?

— Отде да знаем дали не е говорил? — вметна Гаум с усмивка.

— Много добре знаем, че не е, господин Гаум — обади се Йегей, като също се усмихна.

— Не съм — казах аз. — И то по следната причина. Мисъла за този кораб, чакащ там, можеше да разтревожи някого. Смятам, че и някои от вас са на същото мнение. В Кархида никога не съм вярвал толкова на хората, с които поддържах отношения, че да се осмеля да говоря за кораба. Тук вие разполагахте с повече време да ме прецените; готови сте да ме изслушате открито, публично; не се ръководите до такава степен от страх. Поех риска, защото смятам, че е дошло време да го поема и че Оргорейн е подходящото място.

— Прав сте, господин Ай, прав сте! — възкликна Слос пламенно. — До един месец ще повикате тоя кораб и той ще бъде посрещнат добре в Оргорейн като очебиен знак и печат на новата епоха. Ще се отворят очите дори на ония, които не искат да гледат сега!

И продължи да говори така чак докато ни бе сервирано по местата, където седяхме. Ядохме, пихме и се разотидохме, аз — уморен, но, общо взето, доволен от развоя на нещата. Разбира се, имаше и лоши предзнаменования и неизвестности. Слос искаше да ме превърне в култ. Гаум искаше да ме изкара шарлатанин. Мерсен,

изглежда, искаше да докаже, че не е кархидейски агент, като докаже, че такъв съм аз. Ала Обсъл, Йегей и някои други действаха на по-високо равнище. Те желяеха да се свържат с Неподвижните и да докарат кораба НАФАЛ на орготейска земя, за да убедят или принудят Сътрапезничеството Оргорейн да се присъедини към Вселения съюз. Смятаха, че по този начин Оргорейн ще извоюва голяма и трайна победа на престиж над Кархида и че сътрапезниците, които подготвят тази победа, ще спечелят съответен престиж и влияние в правителството. Тяхната Партия на свободната търговия, която имаше малцинство в съвета на тридесет и тримата, беше против продължаването на спора за Синотската долина и въобще се обявяваше за консервативна, неагресивна, ненационалистическа политика. Тя отдавна бе отстранена от властта и разчиташе, че ще може да се върне на власт, при известни рискове, по пътя, посочен от мен. Нямах особена вреда от това, че тия хора не виждаха по-далеч, че мисията ми представляваше за тях средство, а не цел. Тръгнем ли веднъж по този път, вероятно щяха да започнат да разбират докъде може да ги заведе той. А междувременно, макар и късогледни, поне бяха реалисти.

За да убеди другите, Обсъл бе казал: — Или Кархида ще се страхува от силата, която ще ни придаде тоя съюз — а не забравяйте, че Кархида винаги се бои от нови пътища и нови идеи — и така ще тъпче на едно място и ще изостане, или правителството в Ерхенранг ще събере смелост и ще дойде да моли да се присъедини, след нас, на второ място. И в единия, и в другия случай шифгреторът на Кархида ще спадне; и в единия, и в другия случай ние ще управляваме шейната. Ако сме достатъчно умни, за да се възползуваме от това предимство сега, то ще се окаже постоянно и сигурно предимство! — После, обръщайки се към мен: — Но Вселения съюз трябва да бъде готов да ни помогне, господин Ай. Трябва да имаме да покажем на народа си нещо повече, а не само вас, един-единствен човек, вече известен в Ерхенранг.

— Разбирам, сътрапезнико. Вие искате хубаво, внушително доказателство, и аз с готовност бих ви го дал. Но не мога да накарам кораба да слезе, докато неговата безопасност и ваша та защита не бъдат задоволително осигурени. Аз трябва да получа съгласието и гаранцията на правителството ви, което според мен значи целият съвет на сътрапезниците — официално обявени.

Обсъл изглеждаше кисел, но отговори:

— Разбира се.

На път към къщи с Шусгис, който не бе допринесъл с нищо за следобедната работа, освен с добродушния си смях, запитах:

— Господин Шусгис, какво е Сарф?

— Едно от постоянните учреждения на Вътрешната администрация. Следи за лъжливите регистрации, неразрешените пътувания, незаконните замествания на работа, фалшификациите и други неща от тоя род — все мръсна работа. Това именно значи сарф на уличния орготейски жаргон — мръсна работа, това е прякор.

— Значи инспекторите са агенти на Сарфа?

— Да, някои.

— А полицията, предполагам, им е до известна степен подчинена? — Зададох въпроса предпазливо и ми бе отговорено по същия начин:

— Предполагам. Аз съм във Външната администрация и, разбира се, не мога да следя всички служби на Вътрешната.

— Наистина човек се обърква; какво е например Управлението на водите? — Така се отдръпнах колкото е възможно повече от темата за Сарфа. Това, което Шусгис бе премълчал по въпроса, може да нямаше никакво значение например за човек от Хейн или от щастливия Чифеуар; но аз бях роден на Земята. Изобщо не е лошо да имаш престъпни предци. От дядо подпалвач може да наследиш нос, чувствителен към пушек.

Забавно и интересно ми беше да открия тук, на Гетен, форми на управление, толкова сходни с тия от древната история на Земята: монархия и истинска, напълно развита бюрокрация. Това ново обстоятелство също беше интересно, но не толкова забавно. Странно, че в по-развитото общество звучеше по-зловеща нотка.

Значи Гаум, който искаше да ме изкара лъжец, беше агент на тайната полиция на Оргорейн. Знаеше ли той, че това е известно на Обсъл? Несъмнено знаеше. Дали тогава не беше агент-провокаатор? Дали не работеше формално с или против партията на Обсъл? Коя от фракциите в правителството на тридесет и тримата се контролираше от Сарфа или беше под контрола на Сарфа? Не беше зле да си изясня тия въпроси, но това може би нямаше да бъде така лесно. Пътят ми, който известно време изглеждаше толкова ясен и обнадеждаващ, май

щеше да стане криволичещ и осеян с тайни като в Ерхенранг. Всичко вървеше добре, мислех си аз, до снощи, когато Естравен се появи като сянка до мен.

— Какво е положението на велможата Естравен тук, в Мишнори?
— запитах Шусгис, който се бе излегал като полузаспал в ъгъла на плавно движещата се кола.

— Естравен ли? Знаете ли, тук му викат Харт. В Оргорейн нямаме титли, всичко това е изоставено през Новата епоха. Хм, както подразбрах, той е под покровителството на сътрапезника Йегей.

— Там ли живее?

— Мисля, че да.

Исках да изкажа учудването си, че беше снощи у Слез, а днес не е у Йегей, ала съобрах, че в светлината на краткия ни утринен разговор това не беше толкова чудно. Все пак дори мисълта, че умишлено се държеше настрана, ме караше да се чувствавам неловко.

— Намерили го — заразправя Шусгис, намествайки широките си бутове на меката седалка — в Южния район, в някаква фабрика за лепило или за консервиране на риба, или някакво подобно място, и му помогнали да се измъкне от мизерията. Става дума за някои от партията на Свободната търговия. Разбира се, той им беше полезен, когато бе в кюремията и министър-председател, затова сега го подкрепят. Вършат това най-вече, за да направят напук на Мерсен, предполагам. Ха-ха! Мерсен е шпионин на Тайб и, разбира се, мисли, че никой не знае това, ала всички го знаят, и не може да търпи да гледа Харт — смята, че е или предател, или двоен агент, а не знае точно какво, пък не иска да рискува шифгретора си, като се рови в тоя въпрос. Ха-ха!

— Какъв е Харт според вас, господин Шусгис?

— Предател, господин Ай. Чисто и просто предател. Предал претенциите на страната си за Синотската долина, за да попречи на Тайб да се издигне на власт, но не е изпилал тази работа достатъчно ловко. Тук щеше да получи по-сурово наказание от изгнание. Кълна се в гърдите на Меш! Ако играеш против своите, ще загубиш цялата игра. Това именно не могат да проумеят тия хора, лишени от патриотизъм, подтиквани единствено от самолюбие. Макар че според мен на Харт му е, кажи-речи, все едно къде се намира, щом може да

интригантствува, за да се добере до някаква власт. Пък и както виждате, от пет месеца е тук и не му е толкова зле.

— Не му е толкова зле.

— И вие му нямате доверие, нали?

— Да, нямам.

— Радвам се, че чувам това, господин Ай. Не мога да проумея защо Йегей и Обсъл държат толкова на този човек. Доказано е, че той е предател, който работи за собствена изгода и се мъчи да се задържи на вашата шейна, господин Ай, докато може. Така виждам аз нещата. Хм, не зная дали бих го возил безплатно, ако дойде да ме моли!

Шусгис подкрепяше мнението си с енергично пъхтене и кимане, като ми се усмихваше, усмивка на добродетелен човек към друг също такъв. Колата се носеше леко по широките, добре осветени улици. Сутрешният сняг се бе разтопил, само край канавките бяха останали мръсни купчинки; сега валеше дъжд, студен, ситен дъжд.

Големите сгради в центъра на Мишнори, държавните учреждения, училищата, йомешките храмове, бяха така замъглени от дъжда под ярката светлина на високите улични лампи, че сякаш се топяха. Ъглите им бяха неясни, фасадите — нашарени на ивици, покрити с капчици роса, замърсени. Имаше нещо призрачно, невеществено в самата тежест на този град, строен от монолити, това монолитно състояние, което даваше име и на частите, и на цялото. И Шусгис, моят добродушен домакин, тромав, солиден човек, също беше някак неясен по ръбовете и краищата, малко, съвсем мъничко невеществен.

Откакто преди четири дни бях поел с колата си през просторните златни поля на Оргорейн, за да започна успешния си поход към съкровениите светилища на Мишнори, все ми липсваше нещо. Но какво? Чувствувах се изолиран. Напоследък не усещах студа. Тук поддържаха в стаите сносна топлина. В последно време не ядях с удоволствие. Орготейците готвеха блудкаво; това не ми вредеше. Но защо хората, с които се срещах, независимо дали бяха добре или зле разположени към мен, също изглеждаха блудкави? Между тях имаше ярки личности — Обсъл, Слос, красивият и противен Гаум — и все пак на всеки от тях му липсваше някакво качество, някакво измерение; и не бяха убедителни. Не бяха твърде солидни.

Като че ли, мислех си аз, не хвърляха сенки.

Това твърде претенциозно гадаене е съществена част от работата ми. Ако не бях способен да го върша поне донякъде, нямаше да отговарям на изискванията на Подвижен; получил съм официална подготовка за тази работа на Хейн, където я величаят със званието Задълбаване. То може да се охарактеризира като интуитивно долавяне на една етична цялост, следователно се стреми да намери изражение не в смислени символи, а в метафори. Аз никога не съм бивал блестящ Задълбател и понеже тази нощ бях уморен, се доверявах само на своята интуиция. Когато се прибрах в апартамента си, потърсих убежище под горещия душ. Но дори там изпитвах смътна тревога, като че горещата вода не беше съвсем реална и надеждна и не можеше да се разчита на нея.

11. МОНОЛОЗИ В МИШНОРИ

Мишнори. Стрет Сусми. Обезсърчен съм и все пак всички събития показват, че има основания за надежда. Обсъл спори и се пазари със своите колеги-сътрапезници, Йегей си служи с ласкателства, Слос привлича привърженици и броят на последователите им расте. Те са хитри хора и държат партията си под юзда. Само седмина от тридесет и тримата са надеждни сподвижници на Партията на свободната търговия; от останалите Обсъл смята да спечели несъмнената подкрепа на десетима, което ще му осигури съвсем незначително мнозинство.

Един от тях като че ли наистина проявява интерес към Пратеника: сътрапезникът Итепен от окръга Ейниен, който се интересува от Чуждоземната мисия, откакто, работейки за Сарфа, бил натоварен да цензурира радиопредаванията ни от Ерхенранг. Той, изглежда, носи на съвестта си бремето на тези ограничения. Предложи на Обсъл тридесет и тримата да оповестят поканата си до звездния кораб не само на своите сънародници, но едновременно и на Кархида, като помоят Аргавен да присъедини към поканата гласа на Кархида. Чудесен план, но неизпълним. Няма да поканят Кархида да се присъедини към каквото и да било.

Хората на Сарфа, измежду тридесет и тримата, разбира се, настояват да не се обръща никакво внимание на присъствието и на мисията на Пратеника. Що се отнася до безразличните и необвързаните, които Обсъл се надява да привлече, мисля, че те се боят от Пратеника, кажи-речи, колкото Аргавен и повечето от придворните му; с тази разлика, че Аргавен го смяташе за луд като себе си, а те го смятат за лъжец като самите тях. Страх ги е да не се поддадат открито на една голяма измама, измама, вече отхвърлена от Кархида, измама може би дори скроена от Кархида. Те отправят поканата си, отправят я открито; но къде е тогава шифгреторът им, щом не пристига никакъв звезден кораб?

Всъщност Генли Ай иска от нас безусловно доверие. За него то явно не е безусловно.

А Обсъл и Йегей смятат, че ще успеят да убедят едно мнозинство от тридесет и тримата да му се довери. Не зная защо не споделям напълно техните очаквания; може би наистина не искам Оргорейн да се покаже по-просветен от Кархида, да поеме риска, да спечели славата и да остави Кархида в сянка. Дори и тази завист да има патриотични подбуди, тя е закъсняла; щом разбрах, че Тайб скоро ще ме измести, аз направих всичко възможно Пратеникът да дойде в Оргорейн и в изгнание тук сторих каквото можах, за да ги спечеля на негова страна. Благодарение на парите, които той ми донесе от Аш, сега живея отново самостоятелно, като „единица“, а не като „поставен под покровителство“. Не ходя вече на банкети, не ме виждат публично с Обсъл или други поддържници на Пратеника, а и самия Пратеник не съм виждал повече от половин месец, от втория му ден в Мишнори.

Той ми предаде парите на Аш така, както би дал възнаграждение на наемен убиец. Рядко съм се ядосвал толкова и нарочно го наругах. Той знаеше, че съм ядосан, но, изглежда, не разбра, че го наругах; като че приемаше съвета ми въпреки начина по който го дадох; когато ядът ми се уталожил, разбрах това и пак се ядосах. Възможно ли е през всичкото време в Ерхенранг той да е търсил съвета ми, но да не е знаел как да ми каже, че го търси? В такъв случай трябва да е разбрал погрешно половината и изобщо да не е разбрал другата половина от това, което му казах край камината си в двореца вечерта след церемонията при арката. Неговият шифгретор сигурно съвсем се различава по основа, състав и опора от нашия; дори когато мислех, че съм най-прямо и откровен с него, той може да ме е считал за най-мъгляв и неясен.

Несхватливостта му е признак на невежество. Дързостта му е също признак на невежество. Той не познава нас, а ние — него. Той ни е абсолютно чужд, а аз сглупих, че позволих сянката ми да затъмни светлината на надеждата, която той ни носи. Аз подтиквам ужасната си суета. Страня от него: защото той явно желае това. И има право. Един прокуден кархидейски предател не е актив за каузата му.

Според орготейския закон всяка „единица“ трябва да бъде заета в някаква работа, аз работя от осем часа до пладне във фабрика за пластмаси. Лека работа: управлявам машина, която сглобява и споява

чрез нагриване парчета пластмаса, така че се образуват малки прозрачни кутии. Не зная за какво са предназначени тези кутии. Следобед, за да не скучая, се занимавам с някогашните упражнения, които научих в Ротерер. Радвам се, като гледам, че не съм загубил уменията си да събирам дот-сила или да влизам в нетранс; но имам малка полза от нетранса, а колкото до уменията да стоя неподвижен и да постя, все едно че не съм ги учил и трябва да започвам всичко отначало като дете. Постих един ден, а коремът ми курка: „Една седмица! Един месец!“

Сега нощем замръзва; тази нощ острият вятър носи вледенен дъжд. Цяла вечер мисля непрекъснато за Естър, и воят на вятъра тук ми прилича на воя на вятъра, който вее там. Тази вечер написах на сина си дълго писмо. Докато го пишех, от време на време като че все усещах присъствието, на Арек, сякаш ако се обърнех, щях да го видя. Защо си водя такива бележки? За да ги четете синът ми ли? Малко полза биха му принесли. Правя това може би, за да пиша на родния си език.

Хархахад Сусми. Все още нито намек, нито дума за Пратеника по радиото. Питам се дали Генли Ай разбира, че в Оргорейн, въпреки широкия видим управленчески апарат, нищо не се върши видимо, нищо не се казва високо. Машината крие машинациите.

Тайб иска да научи Кархида да лъже. Той взема уроци от Оргорейн: добра школа. Но аз мисля, че трудно ще се научим да лъжем, щом толкова отдавна практикуваме изкуството непрекъснато да заобикаляме истината, без да лъжем или да я докосваме.

Вчера е имало голямо орготейско нападение през Ей; изгорили хамбарите на Текембер. Тъкмо каквото желаят и Сарфът, и Тайб. Но как ще свърши това?

Слоз, използвайки йомешкия мистицизъм по повод изказванията на Пратеника, тълкува идването на Вселенския съюз на нашата земя като настъпване на Царството на Меш между хората и изпуска от очи нашата цел. „Ние трябва да прекратим това съперничество с Кархида, преди да са дошли Новите хора — казва той. — Трябва да пречистим душите си за тяхното идване. Трябва да се откажем от шифгретора, да забраним всякакви актове на отмъщение и да се обединим без завист, като братя от едно Огнище.“

Но как да стане това преди идването им? Как да се разчупи обръчът?

Гуирни Сусми. Слос възглавява комитет, чиято цел е да спира неприличните пиеси, играни в тукашните публични кемър-домове; те трябва да бъдат като кархидейския хухут. Слос е против тях, понеже са тривиални, вулгарни и сквернословни.

Да се противопоставяш на нещо, значи да го подкрепяш.

Тук казват, че „всички пътища водят към Мишнори.“ Разбира се, ако обърнеш гръб на Мишнори и се отдалечаваш от него, пак си по Мишнорийския път. Да се обявяваш против вулгарността, значи неминуемо да си вулгарен. Трябва да отидеш някъде другаде; да имаш друга цел; тогава вървиш по друг път.

Йегей в Залата на Тридесет и тримата днес: „Аз съм неизменно против тази блокада върху износа на зърнени храни за Кархида и духа на конкуренция, който я подбужда.“ Правилно, но ако кара така, няма да се отдели от Мишнорийския път. Той трябва да предложи някаква алтернатива. Оргорейн и Кархида трябва да престанат да вървят по пътя, по който са тръгнали в едната и другата посока; те трябва да поемат трета посока и да разчупят обръча, Йегей, мисля, трябва да говори за Пратеника и за нищо друго.

Да бъдеш атеист, значи да поддържаш бога. Съществува ли той или не съществува, това е почти едно и също от гледна точка на доказателството. Доказателство например е дума, неупотребявана често от ханддарейците, които предпочитат да не разглеждат бога като факт, подлежащ на доказателство или на вяра: те са разчупили обръча и са свободни.

Да научиш на кои въпроси не може да се отговори и да не им отговаряш: това е най-необходимото умение във времена на напрежение и мрак.

Торменбод Сусми. Тревогата ми расте: радиото на Централното бюро все още не е казало нито дума за Пратеника. Нито помен от новините, които предавахме за него от Ерхенранг, а слуховете, предизвикани от тайното слушане на радиоемисиите през границата и разказите на търговци и пътници, изглежда, не са получили широко разпространение. Сарфът има по-пълнен контрол върху съобщенията, отколкото знаех или предполагах. Изгледите са страшни. В Кархида кралят и киоремията има значителен контрол върху постъпките на хората, но много малък върху това, което те чуват, и никакъв върху онова, което говорят. Тук правителството може да контролира не само

действията, но и мисълта. А никой човек не бива да притежава такава власт над други.

Шусгис и останалите развеждат Генли Ай открито из града. Интересно дали се сеща, че тази откритост крие факта, че го крият. Никой не знае, че той е тук. Питам колегите си във фабриката, те не знаят нищо и смятат, че говоря за някакъв смахнат йомешки сектант. Никакви сведения, никакъв интерес, нищо, което да подпомогне каузата на Ай или да предпази живота му.

Жалко, че той прилича толкова на нас. В Ерхенранг хората често го сочеха по улиците, защото бяха чули част от истината или от мълвата за него и знаеха, че се намира там. Тук, където присъствието му се пази в тайна, личността му остава незабелязвана. Сигурно го виждат горе-долу такъв, какъвто го видях аз за пръв път: необикновено висок, едър и мургав младеж. Миналата година проучих докладите на лекарите за него. Той се различава коренно от нас. Различията не са външни. Човек трябва да го опознае, за да разбере, че е чуждоземец.

Защо го крият тогава? Защо никой от сътрапезниците не повдигне въпрос и не се изкаже за него в публична реч или по радиото? Защо дори Обсъл мълчи? От страх.

Нашият крал се страхува от Пратеника; тия хора се страхуват един от друг.

Мисля, че аз като чужденец съм единственият човек, комуто Обсъл се доверява. Той изпитва известно удоволствие от компанията ми (както и аз от неговата) и няколко пъти отхвърли всякакъв шифгретор и ме помоли искрено за съвет. Но когато го подканвам да се изкаже, да събуди интереса на обществеността като защита срещу партийни интриги, той не ме слуша.

— Ако цялото Сътрапезничество насочи вниманието си върху Пратеника, Сарфът няма да смее да го пипне — казвам аз, — нито да пипне и теб, Обсъл.

Обсъл въздъхна.

— Да, да, но не можем да сторим това, Естравен. Радиото, печатните бюлетини, научните списания, всичко е в ръцете на Сарфа. Какво да правя. Какво да правя, да държа речи по уличните ъгли като някой фанатичен жрец?

— Е, би могъл да говориш на хората, да предизвикваш слухове; аз върших нещо подобно миналата година в Ерхенранг. Карай хората да

задават въпроси, на които можеш да отговориш, например за самия Пратеник.

— Да би могъл той да докара тук този проклет кораб, та да имаме какво да покажем на народа! А то...

— Но няма да докара кораба си, докато не се убеди, че действувате честно.

— Аз не действувам ли честно? — вика Обсъл, угоен като голяма риба. — Не използвах ли всеки час от последния месец за тази работа? Честно, а! Той иска да повярваме във всичко, което ни разправя, а после за отплата не ни се доверява!

— А трябва ли да ви се доверява? Обсъл пухти и не отговаря.

Тойепо-близо до честността от всеки друг орготейски правителствен функционер, когото познавам.

Одгетени Сусми. За да станеш висш чиновник в Сарфа, изглежда, трябва да бъдеш глупав под някаква сложна форма. Гаум е пример в това отношение. Той ме смята за кархидейски агент, който се опитва да подведе Оргорейн да претърпи огромна загуба на престиж, като го накара да повярва в измамата на Пратеника от Вселенския съюз; мисли, че като министър-председател съм подготвил тази измама. Бога ми, аз си имам по-важна работа от играта на шифгретор с тая измет. Но тази проста истина той не е способен да проумее. Сега, когато Йегей явно ме е изоставил, Гаум мисли, че съм станал продажник и може да ме подкупи по своеобразния си начин. Самият той ме следи или е наредил да не ме изпуснат от очи.

Наистина ли мисли, че ще се продам на дребно? Сигурно смята, че се чувствавам в много неудобно положение; а това действително ме кара да се чувствавам неудобно.

Проклети да бъдат тия нечестни хора. Между тях няма нито един честен човек.

Одсордни Сусми. Днес следобед Генли Ай говори в Залата на Тридесет и тримата. Не допуснаха нито публика, нито предаване по радиото, ала по-късно Обсъл ме повика и прослу-шах направения от него запис на заседанието. Пратеникът говореше добре, с вълнуваща искреност и настойчивост. У него има някаква наивност, която ми се струва просто чужда и глупава; ала в друг момент тази привидна наивност разкрива солидност на знанията и широта на целите, които ми вдъхват благоговение. Чрез него говори един умен и великодушен

народ, народ, който е сплел в една мъдрост дълбокия си, отколешен, страшен и невъобразимо разностранен житейски опит. Но самият той е млад: нетърпелив, неопитен. Стои по-високо от нас, вижда по-надалеч, но самият той не е по-висок от един обикновен човек.

Сега говори по-добре, отколкото говореше в Ерхенранг, по-просто и по-умело; и той като нас с време е усвоил тая работа.

Речта му бе често прекъсвана от членове на Партията на господството, които искаха от председателя да спре този безумец, да го изгони и да пристъпи към дневния ред. Сътрапезникът Йегей беше най-несдържан и може би най-непринуден. „Ще лапнете ли това гичимичи?“ — крещеше той на Обсъл отсреща. Умишлените апострофирования, поради които на места записът трудно се следеше, ставали, казва Обсъл, главно по инициатива на Кархарозил. — По памет:

Алшел (председателстващ): Господин Пратеник, вашите сведения и предложенията, направени от г-н Обсъл, г-н Слез, г-н Итепен, г-н Йегей и други, са според нас много интересни... много насърчителни. Нужно ни е обаче още малко, за да можем да действваме (Смях). Щом кралят на Кархида държи вашето... превозно средство, с което сте дошли, заключено на място, където не можем да го видим, ще ви бъде ли възможно, както бе намекнато, да докарате вашия... звезден кораб? Как го наричате?

Ай: Звезден кораб е сполучливо название, господине.

Алшел: Така ли? А как му казвате вие?

Ай: Ами, от техническа гледна точка, това е пилотиран междузвезден сетийски модел НАФАЛ-20.

Глас: Сигурен ли сте, че не е шейната на свети Петър? (Смях).

Алшел: Моля. Да. Е, ако можете да докарате този кораб тук, на земята — на твърда земя, както бихте казали, — тъй че да имаме нещо веществено...

Глас: Веществени рибешки черва!

Ай: Аз много искам да докарам този кораб, господин Алшел, като доказателство и свидетелство за нашето взаимно доверие. Чакам само предварителното ви официално съобщение за това събитие.

Кахарозил: Не виждате ли, сътрапезници, какво е всичко това? Не само глупава шега. То е по умисъл публична подигравка с нашата доверчивост, нашата наивност, нашата глупост — скроена с

невероятно безочие от този човек, който днес стои тук пред нас. Знаете, че той иде от Кархида. Знаете, че е кархидейски агент. Виждате, че е полово ненормален, от оня тип, който в Кархида поради влиянието на Тъмния култ не лекуват и понякога дори изкуствено създава за оргиите на Гадателите. И въпреки това, когато казва: „Аз съм от космоса“, някои от вас всъщност си затварят очите, принизяват се умствено и вярват! Никога не бих предположил, че това е възможно, и т.н., и т.н.

Ако се съди по записа, Ай изтърпял спокойно насмешките и нападките. Обсъл казва, че се държал добре. Аз се въртях пред залата да ги видя като излизат от заседанието на Тридесет и тримата. Ай изглеждаше мрачен и замислен. Другояче не можеше и да бъде.

Безпомощността ми е нетърпима. Аз бях тоя, който задействува тази машина, а сега не мога да я управлявам. Прокрадвам се през улиците със смъкната качулка, за да зърна поне за миг Пратеника. Заради този безполезен потаен живот се отказах от властта, състоянието и приятелите си. Какъв глупак си ти, Терем!

Защо не мога никога да се заловя с нещо постижимо?

Одепс Сусми. Предавателният уред, който сега Генли Ай е предал на Тридесет и тримата, на съхранение у Обсъл, няма да промени ничие мнение. Несъмнено уредът върши това, което според думите му върши, но достатъчно е кралският математик Шорст да каже: „Не разбирам принципите му“ — и всички орготейски математици и инженери ще го последват, и нищо няма да се докаже, нито да се опровергае. Чудесен резултат, ако този свят беше крепост на ханддарейците, но, уви, трябва да вървим напред, като тъпчем по новия сняг, доказваме и опровергаваме, питаме и отговаряме.

Още веднъж се помъчих да убедя Обсъл във възможността Ай да се свърже по радиото със своя звезден кораб, да събуди хората на борда му и да ги помоли да говорят със сътрапезниците, като установят радиовръзка със залата на Тридесет и тримата. Този път Обсъл веднага намери оправдание.

— Слушай, драги ми Естрарен, както вече си разбрал, Сарфът контролира всичките ни радиоемисии. Дори аз нямам представа кои от служителите в Съобщенията са хора на Сар-фа; сигурно повечето, защото зная с положителност, че те контролират предавателите и приемателите на всички равнища, чак до техниците и ремонтъорите. А

биха могли да заглушат и сигурно ще заглушат — или фалшифицират — всяка емисия, която приемем, ако изобщо приемем такава! Можете ли да си представите тая сцена в Залата? Ние, „космическите“, жертва на собствената си измама, заслушани със затаен дъх в хаотичното бучене, пращане — и нищо друго — никакъв отговор, никакво Послание?

— Но нямате ли пари да наемете няколко честни техници или да подкупите техните? — запитах аз; ала безполезно. Той се бои за собствения си престиж. Държането му към мен вече се е променило. Ако отмени тазвечерното посещение на Пратеника, нещата вървят зле.

Одархад Сусми. Отложи посещението.

Тази сутрин отидох да се видя с Пратеника, досущ по орготейски. Не открито, в къщата на Шусгис, където персоналът сигурно гъмжи от агенти на Сарфа, към които спада и Шусгис, а на улицата, случайно, по маниера на Гаум, тайно и крадешком.

— Господин Ай, ще ме изслушате ли за момент?

Той се огледа смаян, а като ме позна — разтревожен. След миг избухна:

— Каква полза, господин Харт? Знаете, че не мога да вярвам на думите ви... след Ерхенранг...

Това беше белег на откровеност, макар и не на прозорливост; и все пак имаше елемент на прозорливост: той знаеше, че желая да го посъветвам, а не да му искам нещо, че говорех, за да спася достойнството си.

Казах:

— Тук е Мишнори, а не Ерхенранг, ала опасността за вас е една и съща. Ако не сте в състояние да убедите Обсъл или Йегей да ви позволят да установите радиовръзка с кораба си, тъй че екипажът му, оставайки в безопасност, да може да подкрепи някак изявленията ви, тогава, мисля, ще трябва да си послужите с вашия уред, ансибъла, и да заповядате на кораба да слезе веднага. Рискът, на който ще бъде изложен той, е по-малък от риска, на който в момента сте изложен сам.

— Разискванията на сътрапезниците върху съобщенията ми се пазеха в тайна. Отде знаете за моите „изявления“, господин Харт?

— Защото цял живот, работата ми е да зная...

— Но това не е ваша работа тук, господине. То е работа на сътрапезниците на Оргорейн.

— Заявявам ви, че животът ви е в опасност, господин Ай — казах аз; на това той не отговори нищо и го оставих.

Трябваше да му кажа това преди няколко дни. Сега е много късно. Страхът отново проваля неговата мисия и моята надежда. Не страх от чужденеца, от неземния, не тук. Тия орготейци нямат нито достатъчно ум, нито достатъчно широка душа, за да се страхуват от нещо наистина и изключително странно. Те не могат дори да го видят. Гледат човек от друг свят, ала какво виждат? Шпионин от Кархида, извратен тип, агент, жалка дребна политическа единица като самите тях.

Ако не повика веднага кораба, ще бъде много късно; може и да е вече късно.

Аз съм виновен. Нищо не свърших както трябва.

12. ЗА ВРЕМЕТО И МРАКА

Из „Словата на върховния жрец Тухулм“, книга от йомешкото свещено писание, съставена в Северен Оргорейн преди около 900 години.

Меш е Средата на Времето. Този момент от живота му, когато виждал ясно всички неща, настъпил, след като живял на земята тридесет години, а после живял на земята още тридесет години, тъй че Прозрението станало в средата на живота му. И всички векове до Прозрението били толкова дълги, колкото дълги ще бъдат след Прозрението, което се случило в Средата на Времето. А в Средата няма минало и бъдеще време. Тя е в цялото минало. Тя е в цялото бъдеще. Не е била и никога няма да бъде. Тя е сега. Тя е всичко.

Нищо не остава невидено.

Един бедняк от Шеней дошъл при Меш да се оплаче, че няма храна за детето от своята плът, нито зърно да засее, защото от дъждовете семето изгнило в земята и всички обитатели на огнището му гладували. Меш рекъл:

— Копай из каменните поля на Туереш и ще намериш там имане от сребро и скъпоценни камъни; защото виждам как един крал ги заравя там преди десет хиляди години, когато съседен крал влиза във вражда с него.

Беднякът от Шеней копал в морените на Туереш и изровил от мястото, което му посочил Меш, голямо съкровище от стари скъпоценности, и като го съзрял, се разкрещял от радост. Но Меш, който стоял наблизко, се заплакал, като го съгледал, и рекъл:

— Виждам човек, който убива своя брат по огнище заради един от тия рязани камъни. Това става след десет хиляди години и костите на убития ще лежат в този гроб, където лежи съкровището. О, човече от Шеней, зная къде е и твоят гроб: вижам те проснат в него.

Животът на всеки човек е в Средата на Времето, защото Меш вижда всички в Прозрението си и всички са в Очите му. Ние сме

зениците на неговите Очи. Нашите дела са негово Прозрение, битието ни — негово Знание.

В дебрите на Орненската гора, дълга сто мили и широка още сто, има едно старо и много развито хеменово дърво със сто клона, а на всеки клон — по хиляда вейки, а на всяка вейка — по сто листа. Дървото рекло на корените си:

— Всичките ми листа се виждат, освен един, оня в сянката, хвърляна от всички останали. Този единствен лист аз крия. Кой ще го съзре в мрака на моите листа? И кой ще ги преброи?

В скитанията си Меш минавал през Орненската гора и откъснал от това дърво този единствен лист.

Нито една дъждовна капка не пада през есенните бури, след като е падала преди, а дъждът е валил, вали и ще вали през всички есени на годините. Меш виждал всяка капка там, където е падала, пада и ще пада.

В Очите на Меш са всички, звезди и мрачините между звездите: и всички са ярки.

В отговора на въпроса на Шортския велможа, в мига на Прозрението, Меш видял цялото небе като едно слънце. Над земята и под земята целият небесен свод бил ярък като повърхността на слънцето и нямало никакъв мрак. Защото виждал не което е било, не което ще бъде, а което е. Пред очите му били всички звезди, които бягат и отнасят светлината си, и всички те светели в този миг^[1].

Мрак има само в очите на простосмъртния, който мисли, че вижда, ала не вижда. В Погледа на Меш няма мрак.

Ето защо тия, които призовават мрака^[2], Меш подиграва като глупци и ги заплюва, защото наричат мрака такъв, какъвто не е — Начало и Край.

Няма нито начало, нито край, защото всички неща са в Средата на времето. Както всички звезди може да се отразят в кръгла дъждовна капка, падаща през нощта, така и всички звезди отразяват дъждовната капка. Няма нито мрак, нито смърт, защото всички неща съществуват в светлината на Момента и техният край и тяхното начало са едно.

Едно средище, един поглед, един закон, една светлина. Гледайте сега в Очите на Меш!

[1] Това е мистично изражение на една от теориите, изтъквани в подкрепа на хипотезата за разширяващата се вселена, лансирана първоначално от Ситската математическа школа преди повече от четири хиляди години и приета от всички по-сетнешни космолози, при все че метеорологичните условия на Гетен им пречат да я подкрепят със сериозни астрономични наблюдения. Скоростта на разширяването (константа на Хъбъл; константа на Перхерек) може фактически да се изчисли от наблюдаваното количество светлина на нощното небе; доводът тук е, че ако вселената не се разширяваше, нощното небе нямаше да изглежда тъмно. ↑

[2] Ханддарейците. ↑

13. ВЪВ ФЕРМАТА

Разтревожен от внезапното повторно появяване на Естравен, от осведомеността му за моите работи и страстната настойчивост на предупрежденията му, аз повиках такси и тръгнах право към острова на Обсъл с намерение да запитам сътрапезника как Естравен е съумял да узнае толкова много и защо изведнъж бе изскочил изневиделица, за да ме увещава да направя именно това, което вчера Обсъл ме бе съветвал да не върша. Сътрапезникът отсъствуваше, портиерът не знаеше нито къде е, нито кога ще се върне. Отидох в къщата на Йегей, но и там няхах по-голям късмет. Валеше силен сняг, най-силният от есента насам; шофьорът ми отказа да ме закара по-далеч от дома на Шусгис, тъй като нямаше противоснежни вериги на гумите си. Тази вечер не успях да се свържа с Обсъл, Йегей или Слос по телефона.

На вечеря Шусгис обясни: има йомешко тържество, Празник на Светиите и Поддържниците на трона, та се очаква в храмовете да се появят висши представители на Сътрапезничеството. Той обясни също държането на Естравен много хитро, като държане на човек, някога властен, а сега паднал, който се улавя за всяка възможност да влияе на хората или на събитията — с течение на времето все по-неблагоразумно, все по-отчаяно, и сам знае, че изпада в безсилно безличие. Съгласих се, че само така може да се обясни неспокойното, почти безумно държане на Естравен. Безпокойството му обаче ме бе заразило. През цялата тая дълга и тягостна вечеря се чувствувах някак притеснен. Шусгис говореше безспир на мен и на многото служители, адютанти и блюдолизци, които седяха на трапезата му всяка вечер; никога не бях го виждал толкова бърбърив, толкова неуморно весел. Когато вечерята свърши, беше вече твърде късно да излизам отново, пък и празненството заангажира всички сътрапезници до след полунощ, каза Шусгис. Реших да оставя вечерята и си легнах рано. Някъде между полунощ и зори ме събудиха непознати хора, уведомиха ме, че съм под арест, и ме откараха под въоръжена стража в затвора Кундершаден.

Кундершаден е една от малкото много стари постройки, останали в Мишнори. Често я бях забелязвал, когато обикалях града — продълговата, мръсна, неугледна сграда с много кули, изпъкваща сред бледите масивни и тромави корпуси на сътрапезническите здания. И точно такава, каквата изглежда и както я наричат. Затвор. Не параван на нещо друго, фасада или псевдоним, а неподправена, действителна, това, което се крие зад думите.

Пазачите, все яки, едри хора, ме прекараха през коридорите и ме оставиха сам в една малка стаичка, много мръсна и много ярко осветена. След няколко минути се приближи друг отряд пазачи, който придружаваше някакъв човек с мършаво лице и властен вид. Той освободи всички освен двама. Запитах го ще ми бъде ли позволено да известя сътрапезника Обсъл.

— Сътрапезникът знае за вашето арестуване.

— Знае ли? — възкликнах много глупаво.

— Моите началници действуват, разбира се, по нареждане на Тридесет и тримата... Сега ще бъдете подложен на разпит.

Пазачите ме уловиха за ръцете. Възпротивих им се, като креснах гневно:

— Готов съм да отговарям каквото ме питате, оставете тия заплахи!

Човекът с мършавото лице не обърна никакво внимание, а повика още един пазач. Тримата ме вързаха с ремъци за една сгъваема маса, съблякоха ме и ми инжектираха, предполагам, някой от препаратите, които те принуждават да кажеш истината.

Не зная колко продължи разпитът, нито за какво се отнасяше, защото през цялото време бях упоен повече или по-малко дълбоко и нищо не си спомням. Когато дойдох на себе си, нямах представа колко време съм бил в Кундершаден: четири или пет дни, ако се съди по физическото ми състояние, но не бях сигурен. Известно време след това не знаех нито кой ден от месеца е, нито кой месец е и много бавно започнах да се ориентирам в заобикалящата ме обстановка.

Намирах се в керванен камион, много подобен на камиона, който ме бе прекарал през Каргав до Рер, но във фургона, а не в кабината. С мен имаше още дваисет-трийсет души, трудно ми беше да определя колко, тъй като нямаше прозорци и светлина влизаше само през процеп в задната врата, преградена с четворна стоманена мрежа. Очевидно

пътувахме вече от доста време, когато съзнанието ми се избистри, защото мястото на всеки беше горе-долу определено и миризмата от изпращания, повръщане и пот вече бе стигнала дотам, че нито се увеличаваше, нито намаляваше. Никой не познаваше никого от останалите. Никой не знаеше къде ни караха. Почти не говорехме. За втори път ме затваряха на тъмно с безропотни, обезверени жители на Оргорейн. Сега разбирах предзнаменованието — първата ми нощ в тази страна. Не бях обърнал внимание на оная черна изба и бях тръгнал да търся същността на Оргорейн над земята, на дневна светлина. И естествено, нищо не бях видял реално.

Усещах, че камионът се движи на изток, и не можах да се отърся от това впечатление дори когато се изясни, че отива на запад, все по-навътре и по-навътре в Оргорейн. Магнетичните и ориентировъчни подсетива на човека грешат на други планети; когато разумът не иска или не може да компенсира тия грешки, резултатът е дълбоко объркване, чувството, че буквално всичко е с главата надолу.

Един от товара на камиона умря тая нощ. Били са го или са го ритали в корема, та умря от кръвоизлив от ануса и устата. Никой не направи нищо за него; а и нямаше какво да се направи. Преди няколко часа ни бяха пъхнали пластмасова дамаджана с вода, но тя отдавна беше пресушена. Случи се човекът да бъде точно до мен, от дясната ми страна, та сложих главата му на коленете си, за да облекча дишането му; така и умря. Всички бяхме голи, но след това кръвта по краката, бедрата и ръцете ми служеше за облекло — суха, корава, кафява одежда без никаква топлинка.

През нощта застудя и трябваше да се притискаме един до друг, за да се топлим. Трупът, като безполезен, бе изтласкан извън групата, отстранен. Ние, останалите, се гушихме един до друг, като цяла нощ се олюлявахме и подскачахме в такт. Вътре в стоманената ни килия цареше пълен мрак. Намирахме се на някакъв междуселски път и никакъв камион не вървеше подире ни; дори с лице, притиснато плътно о мрежата, не можеше да се види нищо през процепа на вратата, освен мрак и неясната маса на навалелия сняг.

Валящ сняг; току-що навалял сняг; отдавна навалял сняг; сняг, по който е валял дъжд; замръзнал наново сняг... В ор-готейския и кархидейския език има дума за всяко от тези понятия. В кархидейския (който зная по-добре от орготейския) се срещат според изчисленията

ми шейсет и две думи за различните видове, състояния, времетраене и качества на снега; по-точно на навалелия сняг. Има друга група думи за различните видове снеговалеж; друга — за леда; поредица от двайсет или повече обозначават диапазона на температурата, силата на вятъра и вида на валежа — всичко заедно. Тая нощ седешком се опитвах да съставя в главата си списъци на тия думи. Всеки път, когато си спомнях нова дума, преповтарях списъците и я вмъквах по азбучен ред.

Малко след като се съмна, камионът спря. Някои се развикаха през пролуката, че в камиона има труп; елате да го махнете. Един след друг крещяхме и викахме. Думкахме дружно по стените и вратата, вдигайки такъв ужасен шум в стоманената килия, че сами не можехме да го търпим. Никой не дойде. Няколко часа камионът стоя на едно място. Най-после отвън се чува гласове; камионът залитна, боксувайки по ивица лед, и отново потегли. През пролуката се виждаше, че е късна слънчева утрин и че се движим през гористи възвишения.

Камионът продължи така още три денонощия — общо четири, ако се брой от събуждането ми. Не спря никъде на контролните пунктове и мисля, че изобщо не мина през град от каквато и да е било величина. Пътят му беше променлив, потаен. Нямахше спирания за смяна на шофьорите и презареждане на батериите; имаше други, по-продължителни престои по причина, която не можеше да се разбере от вътрешността на фургона. Два дни стоя на едно място от пладне до мръкнало, сякаш изоставен, после, през нощта, отново тръгна на път. Веднъж на ден, около пладне, през един капак на вратата ни подаваха голяма дамаджана с вода.

Ако се смята трупът, бяхме двайсет и шестима, две тринайсеторки. Гетенейците често броят по тринайсет, двайсет и шест, петдесет и две, несъмнено поради 26-дневния лунен цикъл, който съставлява неизменния им месец и съвпада приблизително с половия цикъл. Изблъскахме трупа до самата стоманена врата, която образуваше задната стена на килията ни, да стои на прохладно. Ние, останалите, седяхме, лежахме или стояхме свити, всеки на мястото си, на територията си, във владението си, до вечерта, когато студът стана толкова лют, че малко по малко се сближихме и се сляхме в едно цяло, заемащо едно пространство, топло в средата, студено по краищата.

Имаше състрадание. Като разбраха, че аз и някои други, един старец и един със силна кашлица, не сме толкова издръжливи на студ, всяка нощ ни слагаха в средата на групата, съвкупността от двайсет и петима, където беше най-топло. Не се боричкахме за топлото място, а просто всяка нощ бяхме в него. Страшно е това състрадание, което хората никога не губят. Страшно, защото когато най-последно останем голи в мрака и студа, само него имаме. Ние, които сме толкова богати, толкова пълни със сили, на края оставаме само с тая дребна монета. Нямаме какво друго да дадем.

Въпреки че бяхме така наблъскани и притиснати един до друг нощем, ние в камиона никак не си приличахме. Имаше затъпели от наркотици, други вероятно бяха умствено или социално ненормални, но всички — подтиснати и уплашени; и все пак, колкото и да е чудно, никой от тия двайсет и петима не проговори нито веднъж на останалите, дори само за да ги наругае. Имаше и състрадание, и търпеливост, ала мълчаливо, винаги мълчаливо. Натъпкани вкупом в горчивия мрак на нашата обща тленност, ние непрекъснато се блъскахме, друскахме се, падахме един върху друг, смесвахме се, поддържахме топлината на телата си, както се поддържа огън — но оставахме чужди един на друг. Аз така и не научих името на никого от хората в камиона.

Един ден — третия, мисля, — когато камионът стоя неподвижен с часове и се чудех дали просто не са ни оставили да изгнием на някое пусто място, един от тях ми заговори. Заразправя ми дълга история за някаква фабрика в Южен Оргорейн, където работел, и как си имал неприятности с някакъв надзирател. Говореше ли, говореше с тихия си, монотонен глас и все слагаше ръката си върху моята, сякаш да се увери, че внимавам. Слънцето клонеше на запад и докато стояхме обърнати обратно на банкетата на пътя, през прозореца-процеп влезе сноп лъчи; изведнъж дори в задната част на килията ни просветля. Забелязах някакво момиче, мръсно, хубавичко, глупаво, уморено момиче, което ме гледаше в лицето, докато разговаряше и се усмихваше свенливо, търсейки утешение. Младата орготейка беше в кемър и чувствуваше влечение към мен. За пръв път някой от тях ми искаше нещо, а аз не можех да го дам. Станах и се приближих до прозореца-процеп, уж да взема въздух и да погледна навън, и дълго време не се върнах на мястото си.

Тая нощ камионът ту се изкачва, ту се спуща по дълги стръмнини. От време на време се спираше необяснимо. При всяко спиране извън стоманените стени на нашата килия се възцаряваше ледена, ненарушила тишина, тишината на необятните пущинаци, на височините. Тая в кемър продължаваше да стои до мен и да се мъчи да ме докосне. Отново станах и дълго време стоях прав, притиснал лице в стоманената мрежа на прозореца, дишайки чист въздух, който режеше гърлото и гърдите ми като бръснач. Ръцете ми, притиснати в металната врата, изтръгнаха. Най-после разбрах, че са замръзнали или скоро ще замръзнат. Дъхът ми бе образувал малко ледено мостче между моите устни и мрежата. Наложих се да разчупя това мостче с пръсти, за да мога да се отдръпна. Когато се сгуших между другите, започнах да треперя от студ, треперене, каквото не бях изпитвал, разтърсващи, мъчителни спазми като гърчове на треска. Камионът потегли отново. Шумът и движението създаваха илюзия за топлота, разпръсквайки тая дълбока, ледена тишина, но на мен все още ми беше толкова студено, че тая нощ не можах да заспя. Струваше ми се, че почти цяла нощ сме на доста голяма височина, но трудно можеше да се определи, защото дишането, пулсът и енергичността не са надеждни показатели при тия обстоятелства.

Както научих впоследствие, нея нощ сме прекосявали Сембенсиенските планини и в проходите трябва да сме стигали над девет хиляди стъпки височина.

Аз не страдах особено от глад. Последното ядене, което си спомнях, беше оная дълга и тягостна вечеря в къщата на Шус-гис; трябва да са ме хранили в Кундершаден, но нямах никакъв спомен за това. Яденето, изглежда, не беше част от това съществуване в стоманената килия и аз не мислех често за него. Жаждата, от друга страна, беше едно от постоянните условия на живот. Веднъж дневно при спиране се махаше резето на капака, очевидно сложен за тая цел на задната врата; един от нас пропъхваше през него пластмасовата дамаджана и скоро му я пъхваха обратно пълна, с нея влизаше за малко полъх на леден въздух. Нямахме начин да измерваме водата, която си деляхме. Дамаджаната минаваше от човек на човек и всеки поемаше по три-четири солидни глътки, преди ръката на следващия да се протегне към нея. Никой отделен човек или група не изпълняваше ролята на разпределител или пазител; никой не гледаше да остане

глътка за човека, който кашляше, макар че сега той имаше висока температура. Веднъж предложих това и хората около мен кимнаха в знак на одобрение, но нищо не излезе. Водата се поделеше горе-долу поравно — никой не се опитваше да вземе повече от пая си — и се свършваше за няколко минути. Веднъж на последните трима, до предната стена на килията, не се падна нищо, тъй като дамаджаната се бе пресушила, докато стигне до тях. На другия ден двама от тях настояваха да бъдат първи по ред и така стана. Третият лежеше сгушен в ъгълчето си отпред, без да помръдне, и никой не се погрижи той да получи дяла си. Защо не се опитам аз? Не зная. Това стана през четвъртия ден. Ако бяха пропуснали мен, не съм уверен дали бих направил усилие да взема пая си. Аз чувствувах жаждата и страданията му, жаждата и страданията на болния и на другите почти толкова, колкото и своите. Не можех да направя нищо за тия страдания и затова като всички ги приемах спокойно.

Зная, че хората може да се държат много различно при едни и същи обстоятелства. Тези бяха орготейци, хора, приучени от рождение на тегоба, покорство, подчинение на една обща цел, определена отгоре. Качествата независимост и решителност са притъпени у тях. Те не бяха и много способни да се гневят. Образуваха помежду си едно цяло: всеки чувствуваше това и то им беше убежище и истинска утеха през нощта, тази цялостност на сгушената група, всеки от която черпеше живот от другите. Но това цяло нямаше водач, то беше безглаво, пасивно.

Хора с по-силна воля биха се държали много по-достоинно: биха разговаряли повече, делили водата си по-справедливо, оказвали по-голяма помощ на болните и поддържали по-висок дух. Не зная. Зная само какво беше в тоя камион.

На петата сутрин, ако сметката ми е вярна, от деня, когато се свестих в камиона, той спря. Чух отвън говор и подвижвания. Махнаха външните резета на стоманените задни врати и ги разтвориха широко.

Един по един допълзахме до тоя отворен край на стоманената килия, някои на четири крака, и скочихме или се свлякохме с пълзене на земята. Двайсет и четирима. Двамата умрели — старият труп и един нов, оня, който два дни не бе получавал вода — бяха измъкнати.

Навън беше студено, толкова студено, а бялата слънчева светлина върху белия сняг — толкова ослепителна, че ни беше много

мъчително, когато напуснахме зловонното убежище на камиона, и някои от нас дори се разплакаха. Стояхме скупчени до големия камион, всички голи и вонящи, нашето малко цяло, нашата нощна общност изложена на болезнената, ярка дневна светлина. Разделиха ни, накараха ни да се строим в редица и ни поведоха към една постройка на няколкостотин крачки от нас. Металните стени и заснеженият покрив на сградата, снежната равнина навред наоколо, голямата планинска верига, проснала се под изгряващото слънце, необятното небе — всичко като че трептеше и блестеше от прекомерната светлина.

Наредихме се да се мием на едно голямо корито в паянтова колиба; най-напред всеки пиеше от водата за миене. После ни вкараха в главното здание и ни раздадоха долни ризи, сиви плъстени ризи, бричове, гамаши и плъстени ботуши. Един пазач проверяваше имената ни по списък, докато влизахме един подир друг в трапезарията, където заедно със сто или повече други облечени в сиво насядахме около завинтени за пода маси и ни дадоха закуска: каша от някакви зърна и бира. След това всички, новите и старите затворници, ни разделиха на групи от по дванайсетима. Моята група бе отведена в една дъскорезница на няколкостотин крачки, зад главната сграда, вътре в оградата. На известно разстояние извън оградата започваше гора, която покриваше вълнистите хълмове в северна посока, додето стигаше окото. Под наставленията на нашия пазач пренасяхме и трупахме нарязани дъски от дъскорезницата в един огромен сайвант, където се съхраняваше дървен материал през зимата.

Не беше лесно да вървиш, да се навеждаш и да вдигаш тежести след дните, прекарани в камиона. Не ни оставяха без работа, но и не ни пресилваха. На обед ни дадоха по купичка неферментирало варено зърно, орш; преди залез ни върнаха в бараките на вечеря — каша с малко зарзават и бира. На мръкване ни заключиха в общата спалня, която цяла нощ стоя напълно осветена. Спяхме на рафтове, широки пет стъпки, наредени на два ката по цялата дължина на стените на помещението. Старите затворници се блъскаха за горния кат, който беше за предпочитане, понеже топлината се вдига нависоко. За завивка всеки получи на вратата спален чувал. Това бяха груби, тежки торби, вмирисани от чужда пот, но добре изолирани и топли. Недостатъкът им за мен беше в това, че бяха къси. Гетенеец със среден ръст можеше

свободно да пъхне вътре главата си и цялото си тяло, ала аз не можех; не можех и да се изпъна с цял ръст на спалния рафт.

Мястото се наричаше Трета доброволческа ферма и преселническа агенция на сътрапезничеството Пулефен. Пулефен, тридесети окръг, е в най-северозападния край на обитаемата зона на Оргорейн, граничещ с планините Сембенсиен, река Езагел и морския бряг. Тази област е рядко населена, без големи градове. Най-близкият град до нас беше Туруф, на няколко мили в югозападна посока; аз изобщо не го видях. Фермата се намираше в края на голяма ненаселена гориста област, Таренпет. Разположена твърде на север за по-големите дървета — хемен, серем или черен вейт, гората се състоеше само от един дървесен вид — чворесто, нискостъблено иглолистно дърво със сиви иглици, високо десет-дванайсет стъпки, наричано тор. При все че броят на местните видове, растителни или животински, на Зима е необикновено малък, количеството на всеки вид е много голямо: само в тая гора имаше хиляди квадратни мили торови дървета и почти нищо друго. Дори пущинаците там се стопанисват грижливо и макар че тая гора се сечеше от векове, нямаше оголени места, мъртвило от пънове, ерозирани склонове. Изглежда, за всяко дърво в нея се държеше сметка и нито една стърготинка от нашата дъскорезница не оставаше неоползотворена. Към фермата имаше малка фабрика и когато времето не позволяваше да се излиза в гората, работехме в дъскорезницата или във фабриката, където обработвахме и пресовахме трески, кора и дървесни стърготини в различни форми и извличахме от изсъхналите торови иглици смола, използвана в производството на пластмаси. Работеше се здравата, но не ни претоварваха. Ако отпускаха малко повече храна и по-добро облекло, голяма част от работата щеше да бъде приятна, но през повечето време ние бяхме толкова гладни и премръзнали, че не можехме и да мислим за удоволствия. Пазачите рядко биваха груби и никога жестоки. По-скоро безстрастни, небрежни, непохватни и в моите очи женствени — не в смисъл на нежност и прочие, а тъкмо в обратния смисъл: грубовата, мазна пълнота, закръглена тромавост. Освен това за пръв път, откакто бях на Зима, сред другарите си затворници, имах чувството, че съм мъж между жени или между евнуси. Затворниците се отличаваха със същата отпуснатост и грубост. Те трудно можеха да се различат един от друг; емоционалният им тонус изглеждаше винаги нисък,

приказките им — тривиални. Отначало помислих тази безжизненост и еднаквост за последица от липсата на храна, топлина и свобода, но скоро разбрах, че се касае за нещо по-специфично; то беше резултат от медикаментите, давани на всички затворници, за да не встъпват в кемър.

Знаех, че съществуват препарати, които могат да ограничат или почти да премахнат фазата на потентност в гетенейския полов цикъл; те се прилагаха, когато удобството, медицината или моралът налагаха въздържане. По този начин един или няколко кемъра могат да бъдат пропуснати без вредни последици. Доброволното използване на такива медикаменти беше общоразпространено и позволено. Но не бях допускал, че може да бъдат прилагани спрямо хора, които не ги желаят.

Това си имаше основателни причини. Затворник в кемър би бил рушителен елемент в своята работна група. Ако бъде отстранен от работа, какво можеше да се прави с него? Ето защо се прибягваше до тази мярка.

На Зима няма насекоми с колективистичен начин на живот. Гетенейците не съжителствуват на своята земя като земляните с ония по-стари общества, ония неизброими градове от малки безполови работници, които не притежават никакъв друг инстинкт, освен тоя да се подчиняват на общността, на цялото. Ако на Зима имаше мравки, гетенейците може би отдавна щяха да се опитат да им подражават. Режимът на Доброволческите ферми е нещо сравнително ново, ограничено само за една страна на планетата и буквално непознато другаде. Но той е зловещо указание за насоката, в която може да тръгне едно човешко общество, толкова уязвимо от полов контрол.

В Пулефенската ферма бяхме, както казах, недохранени за работата, която вършехме, а дрехите ни, особено обувките, абсолютно неподходящи за този зимен климат. Пазачите, в мнозинството си условно осъдени затворници, не бяха на по-добър хал. Предназначението на мястото и на неговия режим беше наказателно, но не рушително, и мисля, че би било търпимо, ако не бяха медикаментите и разпитите.

Някои от затворниците минаваха през разпит на групи по двайсетима; те просто четяха нещо като изповед и катехизис, получаваха антикемърова инжекция и ги освобождаваха да работят.

Други, политическите затворници, биваха подлагани всеки пети ден на разпит под въздействието на медикаменти.

Не зная с какви препарати си служеха. Не зная целта на разпитите им. Нямам представа какви въпроси ми задаваха. След няколко часа се свестях в общата спалня, проснат на спалния рафт с шестима-седмина други, някои от които се събуждаха като мен, други — все още отпаднали и замаяни, във властта на упойката. Когато всички се вдигнем на крак, пазачите ни завеждаха на работа в завода; но след третия или четвъртия от тия разпити вече не бях в състояние да стана. Оставиха ме да лежа, а на другия ден излизах с групата си, макар че едва се държах на крака. Подир следващия разпит бях безпомощен два дни. Антикемъровите хормони или препаратите, стимулиращи към „откровеност“, явно действуваха токсично на моята негетенейска нервна система и действието беше кумулативно.

Спомням си, обмислях как да се държа с инспектора при следващия разпит. Най-напред щях да обещаю да отговарям честно на всичко, което ме питат, без медикаменти; а после щях да му кажа: „Господине, не виждате ли колко е безполезно да чуете отговор на неуместен въпрос?“ Тогава инспекторът щеше да се превърне на Факс, със златната верижка на гадател около шията, и аз щях да водя дълъг, много приятен разговор с Факс, следейки същевременно капенето на киселина от една тръбичка във вана от дървени трески на прах. Разбира се, когато влязох в стаичката, където ни разпитваха, помощникът на инспектора разтвори яката ми и направи инжекцията, преди да успея да проговоря, и единственото, което помня от този сеанс — а може би споменът ми е от някой предишен, — беше инспекторът, уморен на вид млад орготеец с мръсни нокти, който ми казваше мрачно: „Трябва да отговаряте на въпросите ми на орготейски, не бива да говорите на никакъв друг език. Трябва да говорите на орготейски.“

Амбулатория нямаше. Законът на фермата беше: „Работи или умри.“ Но всъщност имаше известна снизходителност — паузи между работа и смърт, отпускани от пазачите. Както казах, те не бяха жестоки; но не бяха и благодушни. Бяха небрежни и гледаха през пръсти, стига сами да си нямаха неприятности. Те позволяваха на мен и на друг един да стоим в спалнята, просто ни оставяха там в спалните ни чували уж по недоглеждане, когато беше ясно, че не можем да се

държим на крака. Аз бях много зле след последния разпит; другият, човек на средна възраст, имаше някакво разстройство или заболяване на бъбрека и издъхваше. Тъй като не можеше да умре веднага, разрешиха му да остане известно време на спалния рафт, за да свърши тая работа.

Помня го най-ясно от всичко друго в Пулефенската ферма. Физически той беше типичен гетенец от Големия континент, късокрак и късорък, със солиден пласт подкожна тлъстина, която дори въпреки болестта му придаваше пригладена закръгленост на тялото. Той имаше малки крака и ръце, доста широки бедра и широки гърди. Кожата му беше тъмноръждивокафява, черната му коса — изящна и вълнеста, лице — широко, с дребни, силни черти, скули — изпъкнали. Този тип има известна прилика с различните изолирани земни групи, живеещи на много големи височини или в арктическите области. Казваше се Асра; беше дърводелец.

Разговорихме се.

Асра, мисля, нямаше нищо против да умре, но се боеше от смъртта; мъчеше се да отвлече вниманието си от страха.

Нас не ни свързваше почти нищо освен близостта ни до смъртта, а именно на тази тема не ни се говореше; тъй че доста време не се разбирахме добре. Това нямаше значение за него. Аз, по-млад и недоверчив, търсех съчувствие, разбиране, обяснение. Но не получих обяснение. Просто разговаряхме.

Нощем спалнята на лагера беше нетърпимо светла, претъпкана и шумна. Денем осветлението се угасяше и голямото помещение ставаше тъмно, пусто, тихо. Ние лежахме близо един до друг на спалния рафт и разговаряхме тихо. Асра най-обичаше да разправя дълги, заплетени истории за младостта си в една сътрапезническа ферма в Кундерерската долина, просторната, прекрасна равнина, през която бях пътувал, за да дойда от границата в Мишнори. Езикът му беше цветист и си служеше с много имена на хора, места, обичаи, уреди, чието значение не знаех, затова рядко схващах друго освен потока на спомените му. Когато се чувствуваше по-добре, обикновено около обед, го помолвах да ми разкаже някаква легенда или приказка. Болшинството гетенейци са натъпкани с такива неща. Тяхната литература, макар и да съществува в писмена форма, се състои предимно от живи устни предания, и в този смисъл всички са

грамотни. Асра знаеше основната орготейска литература, Късите разкази за Меш, легендата за Парсид, части от големите епоси и подобното на роман сказание за Морските търговци. Тях, както и откъси от местния фолклор, запомнени от детинство, той предаваше с мекия си, плавен говор, а после, когато се умореше, ме помолваш и аз да му кажа нещо. „Какво разправят в Кархида?“ — питаше той, разтривайки краката си, които го измъчваха ту с продължителни и тъпи, ту с внезапни остри болки, и извъръщаше към мен лице с неизменно свенлива, лукава, търпелива усмивка.

Веднъж казах:

— Зная една история за хора, които живеят в друг свят.

— Какъв свят ще да е този?

— Общо взето, като тоя; но той не обикаля около вашето слънце.

Обикаля около звездата, която вие наричате Селеми. Тя е жълта звезда като слънцето ви, и в оня свят, под онова слънце, живеят други хора.

— Има го в Сановийското учение, това за другите светове. Когато бях малък, в нашето Огнище се отбиваше един стар налудничав сановииски жрец и разправяше на децата всички тези неща, къде отивали лъжците, когато умрат, къде самоубийците и къде крадците — там отиваме всички, и аз, и вие, на едно от тия места, а?

— Не, този, за който става дума, не е свят на духовете. Действителен е. Хората, които живеят на него, са действителни хора, живи, досущ като тукашните. Но много, много отдавна са се научили да летят.

Асра се подсмихна.

— Само че не като махат с ръце. Летят с машини, подобни на коли. — Много трудно беше да се каже това на орготейски, тъй като липсва дума, означаваща „летя“; най-близката до нея значи по-скоро „плъзгам се, нося се плавно“. — Е, научи ли се да майсторят машини, които да ходят по въздуха, както шейната ходи по снега. И след време се научили да ги правят така, че да ходят по-надалеч и по-бързо, докато най-последно хвъркнали като камък от прашка, над земята, над облаците и извън въздуха, далеч, далеч към друг свят, около друго слънце. И когато стигнали до този свят, там също намерили човеци...

— Които се плъзгали по въздуха?

— Може би да, може би не... Когато дошли до нашия свят, ние вече сме умеели да се движим във въздуха. Но ни научили как да се

прехвърляме от свят на свят, ние още не сме имали машини за тази цел.

Асра беше озадачен от вмъкването на разказвача в разказа. Аз бях трескав, измъчван от раните, които ми бяха излезли по ръцете и гърдите от препаратите, и не можех да си спомня как бях намислил да наглася разказа си.

— Продължавай — каза той, мъчейки се да ме разбере. — Какво друго правели, освен дето ходели по въздуха?

— Ами много от нещата, които хората правят тук. Само че всички са през цялото време в кемър.

Той се подсмихна. Разбира се, нямах възможност да крия нищо при тия условия; неизбежно бях известен между затворниците и пазачите под прякора „Извращения“. Но където липсва желание и свян, колкото и да си ненормален, никому не прави впечатление; и мисля, че Асра не свързваше тази чудатост с мен и моите особености. Той я виждаше просто като вариация на една стара тема, затова се позасмя и каза:

— В кемър през цялото време... Място за награда ли е тогава? Или място за наказание?

— Не зная кое от двете, Асра. Какъв е вашият свят?

— Нито едното, нито другото, чедо. Тоя тук е просто светът, той е такъв, какъвто си е. Раждаш се в него и... нещата са такива, каквито са си...

— Аз не съм се родил в него. Само дойдох в него. Избрах го.

Тишината и мракът ни обгръщаха отвед. Далеч някъде в тишината на природата, извън стените на бараката, се долавяше слаб, остър звук, от точене на ръчен трион: нищо друго.

— Е, добре... Е, добре — промърмори Асра, въздъхна и потърка краката си, при което издаде лек пъшкащ звук, който сам не чу. — Никой от нас не избира — рече той.

На следващата или по-следващата нощ той изпадна в кома и скоро умря. Така и не узнах за какво е изпратен в Доброволческата ферма, за какво престъпление или прегрешение, или нередовност в документите му за самоличност, знаех само, че се намираше в Пулефенската ферма от по-малко от година.

На другия ден след смъртта на Асра ме повикаха за разпит; този път се наложи да ме пренесат вътре и нищо повече не помня.

14. БЯГСТВОТО

Когато и Обсъл, и Йегей заминаха от града, а вратарят на Слос отказа да ме пусне, разбрах, че е време да се обърна към враговете си, защото нямах вече полза от приятелите си. Отидох при комисаря Шусгис и се опитах да го изнудя. Тъй като нямах достатъчно пари, за да го подкупя, трябваше да си послужа с репутацията си. Между изменниците името на предателя е само по себе си капитал. Казах му, че се намирам в Оргорейн като агент на Партията на благородниците в Кархида, която подготвя убийството на Тайб, и че той ми е посочен като свръзка със Сарфа; ако откаже да ми даде необходимите сведения, ще доложя на приятелите си в Ерхенранг, че е двоен агент, който служи на Партията на свободната търговия, и, разбира се, тази мътва ще се върне обратно в Мишнори и в Сарфа; и пустият му глупак ми повярва. Каза ми много бързо каквото исках да зная; дори ме попита дали съм доволен.

Аз не бях непосредствено заплашен от приятелите си Обсъл, Йегей и останалите. Те бяха откупили безопасността си, пожертвувайки Пратеника, и разчитаха, че няма да причиня неприятности нито на тях, нито на себе си. До отиването ми при Шусгис никой в Сарфа освен Гаум не ме смяташе достоен за вниманието си, ала сега щяха да търчат по петите ми. Трябва да свърша работата си и да изчезна от очите им. Тъй като нямаше начин да се свържа пряко с когото и да било в Кархида — щяха да четат кореспонденцията ми, да подслушват телефона или радиопредавателя ми, — отидох за пръв път в кралското посолство. Там работеше Сардон рем ир Ченеуич, когото познавах добре от двореца. Той се съгласи веднага да доложи на Аргавен какво се е случило с Пратеника и къде ще бъде затворен. Сигурен бях, че Ченеуич, умен и честен човек, ще предаде съобщението, без да го засекат, макар че какво ще прави Аргавен с него и как ще действа не можех да предугадам. Исках Аргавен да има тези сведения за в случай, че звездният кораб на Ай ненадейно се спусне от облаците; защото по това време още хранех

известна надежда, че той е сигнализирал на кораба, преди Сарфът да го арестува.

Сега бях в опасност, а ако са ме видели да влизам в посолството — в непосредствена опасност. От вратата му отидох право на пристанището за кервани от Южната страна и преди пладне същия ден, Одстрет Сусми, напуснах Мишнори така, както бях влязъл в него — като носач-товарач на камион. Имах у себе си старите разрешителни, малко преправени, за да се пригодят към новата работа. Фалшифицирането на документи е рисковано в Оргорейн, където те се проверяват по петдесет пъти на ден, но макар и рисковано, не е рядко, а и старите ми приятели на Рибния остров ме бяха посветили в тънкостите му. Неудобно ми бе да нося лъжливо име, но нищо друго не би ме спасило и не бих прекосил благополучно цял Оргорейн, за да се добера до брега на Западното море.

Когато керванът минаваше с грохот през Кундерерския мост и излизаше от Мишнори, всичките ми мисли бяха там, на запад. Есента вече вървеше към зима и трябваше да стигна целта си, преди пътищата да се затворят за бързия транспорт и докато все още има смисъл да отида там. Бях виждал Доброволческа ферма в Комсвошом, когато служех в Синотската администрация, и бях разговарял с бивши затворници от фермите. Видяното и чутото сега ми тежеше на душата. Пратеникът, толкова чувствителен към студ, че носеше палто, когато температурата минаваше трийсет градуса, нямаше да преживее зимата в Пулефен. Тъй че необходимостта ме караше да бързам, ала керванът ме бавеше, влачейки се от град на град северно и южно от пътя ми, товарейки и разтоварвайки, тъй че ми бе необходим половин месец, за да стигна до Етуен, при устието на река Езагел.

В Етуен ми провървя. Разговаряйки с хора в Дома за приходящи, научих за търговията с кожи по реката, как ловци с разрешителни сновели нагоре-надолу с шейни или ледолодки през Теренпетската гора почти чак до Ледовете. От разказите им за капани се роди идеята ми да стана ловец. В Кермската земя, както и във вътрешността на Гобрин има пестри с бяла козина; те обичат места, облъхвани от ледниците. Ловил съм ги на млади години в торовите гори на Керм, защо да не ги ловя и сега с капани в торовите гори на Пулефен?

В тоя далечен западен и северен край на Оргорейн, в обширните диви земи западно от Сембенсиенските планини хората се движат

сравнително свободно, защото няма достатъчно инспектори да задържат всички. Останки от някогашната свобода все още съществуват там през Новата ера. Етуен е мрачно пристанище, построено на сивите скали в Езегелския залив; из улиците вее дъждоносен морски вятър и хората са сурови, общителни моряци. Спомням си със задоволство за Етуен, където съдбата се оказва милостива към мен.

Купих ски, ракети-снегоходки, капани и провизии, получих от Сътрапезническото бюро ловно позволително, пълномощно, лична карта и прочие и поех пеш нагоре по течението на Езагел с група ловци, водени от един старец на име Маврива. Реката не беше още замръзнала и по пътищата още имаше превозни средства, защото дори по това време, последния месец от годината, по този полегат бряг валеше по-често дъжд, отколкото сняг. Повечето ловци изчакваха да настъпи напълно зимата и през месец Терн тръгнаха към горното течение на Езагел с ледолодка, но Маврива възнамеряваше да се задълбочи на север рано и да постави капаните си, когато пестрите при преселването си започнат да се спущат в горите. Маврива познаваше Вътрешността, Северен Сембенсиен и Огнените хълмове не по-зле от всеки друг, и в ония дни, пътувайки нагоре по реката, научих от него много неща, които впоследствие ми бяха полезни.

В град Туруф се отделих от групата, преструвайки се на болен. Тя продължи на север, след което аз поех сам на североизток, към високите предпланини на Сембенсиен. Използувах няколко дни да изучавам местността, а после, като скрих почти всичко, което носех, в една скътана долина на дванайсет-тринайсет мили от Туруф, се върнах в града, приближавайки се пак от юг, и този път влязох в него и се настаних в Дома за проходящи. Уж като подготовка за ловен поход купих отново ски, снегоходки и провизии, кожена раница и зимно облекло; също печка „Чейб“, палатка от няколко ката кожи и лека шейна, за да натоваря всичко на нея. Сега вече не ми оставаше нищо друго, освен да чакам дъждът да се превърне в сняг и калта — в лед; не чаках дълго, защото пътят от Мишнори до Туруф ми бе отнел повече от един месец. На Архад Терн зимата настъпи със студове и заваля очакваният от мен сняг.

Минах електрическата ограда на Пулефенската ферма рано следобед, като снеговалежът скоро покри всякакви пътеки и следи

подире ми. Оставих шейната в дерето на един поток навътре в гората източно от фермата и носейки само раница, се върнах с ракетите си обратно на пътя; по него излязох открито пред главния вход на фермата. Там показах документите, които бях преправил наново, докато чаках в Туруф. Сега те носеха „син печат“ и ме представяха като Тенер Бент, пуснат условно на свобода затворник, а към тях беше прикрепена заповед да се явя до Епс Терн в Третата доброволческа ферма на трапезничеството Пулефен на двегодишна служба като пазач. Всеки инспектор с остро око би се усъмнил в тия омачкани книжа, но малцина тук бяха с остро око.

Няма нищо по-лесно от влизането в затвор. Бях донякъде спокоен, що се отнася до излизането.

Главният дежурен пазач ме смъбра, дето пристигам един ден по-късно от определения в заповедта срок, и ме прати в бараките. Вечерята бе приключила и за щастие беше много късно да ме снабдят с полагаемите се ботуши и униформа и да вземат собственото ми хубаво облекло. Не получих пушка, но намерих наблизко една, докато се мотаех из кухнята и предумвах готвача да ми даде нещо за хапване. Готвачът държеше своята закачена на гвоздей зад фурната. Откраднах я. Тя нямаше смъртоносен механизъм; сигурно никоя от пушките на пазачите нямаше. Тук във фермите не убиват хора; оставят глада, зимата и отчаянието да ги убият вместо тях.

Имаше тридесет-четиридесет пазачи на сто и петдесет-шейсет затворници, никой от тях не беше поставен в добри условия, повечето спяха дълбоко, макар и да минаваше четири часът. Накарах един млад пазач да ме разведе и да ми покаже заспалите затворници. Видях ги под ослепителната светлина на голямата стая, където спяха, и почти загубих надежда да действам тая първа нощ, преди да съм привлякъл подозрение. Всички се бяха сгушили в чувалите си на дългите легла като деца в утроба, невидими, неразличими... Всички, освен един, твърде дълъг, за да може да се свие, тъмно лице като череп, затворени и хлътнали очи, сплъстена дълга, влакнеста коса.

Щастието, което ме бе озарило в Етуен, сега озаряваше целия свят около мен. Винаги съм имал една-единствена дарба: да разбере кога голямото колело може да се завърти, да разбере и да действам. Мислех, че съм загубил тази проникателност миналата година в Ерхенранг и че никога няма да си я възвърна. Голяма наслада беше да

чувствувам отново тази увереност, да съзнавам, че мога да управлявам съдбата си и бъдещето на света като шейна по опасната стръмнина в тоя час.

Тъй като продължавах да обикалям и да надзъртам тук там в ролята си на неспокоен, любопитен дръвник, включиха ме в нощната смяна; към полунощ всички, с изключение на мен и още един дежурен от моята смяна в помещението спяха. Аз продължавах да изучавам безпомощно мястото, като от време на време минавах край дългите легла. Обмислях плановете си и започнах да подготвям волята и тялото си да встъпя в дот, защото собствените ми сили никога нямаше да бъдат достатъчни, ако не ги подпомогнеш силата от Мрака. Малко преди зазоряване влязох още веднъж в спалното помещение и с пушката на готвача зашеметих за една стотна от секундата мозъка на Генли Ай, после го вдигнах заедно с чувала и всичко друго и го изнесох на рамо в караулната стая.

— Какво става? — мърмори другият пазач полусънен. — Остави го!

— Умрял е.

— Още един умрял ли? А зимата още не е дошла както трябва, да бъдат благословени червата на Меш! — Той извърна глава настрана, за да се взре в лицето на Пратеника, увиснал на гърба ми. — Аха, този е Извратения. Заклевам се в очите на Меш, не вярвах нищичко от това, което разправят за кархидейците, докато не го погледнах, тоя противен чудак. Цяла седмица охка и въздиша на дългото легло, ала не допусках, че ще умре така внезапно. Е, върви да го изхвърлиш навън, да остане там, докато се съмне; не стой там като носач с торба лайна...

В коридора се спрях пред Инспекционната служба и тъй като бях пазач, никой не ми попречи да вляза и да огледам, докато намерих преградката в стената, където се намираха комутаторите и сигналните инсталации за тревога. Нищо тук нямаше надпис, но пазачите бяха надраскали до ключовете букви, за да опреснят паметта си, когато се налага да бързат; мислейки, че О.о. значи огради, завъртях тоя ключ, за да прекъсна тока до най-външните защитни линии на фермата, а после продължих, като този път влачех Ай за рамената. Минах край дежурния пазач в караулната стаичка до изхода. Престорих се, че се мъча да мъкна мъртвия товар, защото дотът сега кипеше с пълна сила в

мен и не исках да забележат колко лесно всъщност ми беше да влача или нося човек, по-тежък от мен. Рекох:

— Умрял затворник, казаха ми да го махна от спалнята. Къде да го сложа?

— Не зная. Изнеси го навън. Под някой покрив, за да не го затрупа снегът, та напролет при топенето да изплува и да се размирише. Вали педетия. — Подразбираше се това, което наричаме сняг-сов, дебел, мокър сняг, най-хубавата новина за мен.

— Добре, добре — казах и измъкнах товара си навън, зад ъгъла на бараките, за да не му се мярна пред очите. Отново вдигнах Ай на раменете си, вървах няколкостотин крачки в североизточна посока, покатерих се на обезвредената ограда, свалих товара си, скочих долу, на свобода, вдигнах пак Ай и поех колкото можех по-бързо към реката. Не бях се отдалечил много от оградата, запищя свирка и прожекторите пламнаха. Снегът валеше толкова силно, че ме скриваше, но недостатъчно, за да заличи стъпките ми за няколко минути. Все пак, когато стигнах реката, още не бяха налучкали следите ми. Тръгнах на север по разчистеното пространство под дърветата или през водата, когато нямаше разчищено пространство; реката, буен малък приток на Езагел, още не беше замръзнала. Сега, в зори, започваше да се вижда добре и вървах бързо. Бях в пълен дот, тъй че Пратеникът, макар и дълъг, неудобен товар, не ми се струваше тежък. Следвайки потока през гората, стигнах до дерето, където се намираше шейната ми; привързах Пратеника за шейната, като натрупах багажа си около и върху него, докато го скрих добре, а над всичко метнах защитно платнище; после се преоблякох и похапнах от раницата си, защото вече ме глождеше големия глад, който се чувствува при продължително състояние на дот. След това поех на север по Главния горски път. Скоро ме настигнаха двама скиори.

Сега бях облечен и екипиран като ловец, затова им казах, че се мъча да догоня групата на Маврива, която през последните дни на Гренде заминала на север. Те познаваха Маврива и приеха обяснението ми, след като хвърлиха поглед на ловното ми позволение. Не очаквах да намерят бегълците в северна посока, защото северно от Пулефен няма нищо освен гората и Ледовете; а може би и изобщо не държаха много да намерят тия бегълци. Пък и защо да държат? Те продължиха и само след един час се разминахме пак, те вече се

връщаха към фермата. Един от тях беше човекът, с когото бях стоял на нощна смяна. Той не бе виждал лицето ми, макар че половината нощ то беше пред очите му.

Когато се убедих, че окончателно са си отишли, свърнах от пътя и целия тоя ден описвах голям полукръг обратно през гората и предпланините източно от фермата; най-сетне, идейки от изток, от пущинака, стигнах закътаната долчинка над Туруф, където бях скрил всичката си излишна екипировка. Трудно се движех с шейна в такава нагъната местност, и то с такъв непосилен товар, ала снегът беше дълбок и вече се втвърдяваше, а и бях в дот. Трябваше да запазя това състояние, защото позволиш ли силата, придавана от дота, да отслабне, за нищо вече не те бива. Аз никога дотогава не бях поддържал дот повече от един час, но знаех, че някои от Старците умеят да запазят пълната му сила цяло денонощие и дори по-дълго, а сегашната ми нужда се оказа полезна добавка към моята тренировка. При дот човек не се безпокои много, и малкото тревога, която изпитвах, беше за Пратеника, който отдавна трябваше да се събуди от малката доза звукова упойка, която му бях дал. Той все не мърдаше, а нямах време да се занимавам с него. Дали тялото му беше толкова чуждо, че това, което представляваше за нас обикновена парализа, за него се е оказало смърт? Когато завъртиш колелото, трябва да внимаваш за думите си; а аз на два пъти го бях нарекъл умрял и го носех така, както се носят мъртъвци. Можех да си помисля, че действително пренасям през планините умрял човек и че на края моят късмет и неговият живот са отишли по дяволите.

Тогава щях да се потя и да ругая, и щеше да ми се струва, че силата на дота изтича от мен като вода от счупена стомна. Но аз продължих и силата не ме напусна, докато не стигнах скривалището в предпланините, разпънах палатка и направих каквото можех за Ай. Отворих кутия със свръххранителни бучки, повечето от които излапах, но няколко му дадох като бульон, защото изглеждаше, кажи-речи, умрял от глад. По ръцете и гърдите му имаше язви, подлютявани от мръсния спален чувал, в който лежеше. След като почистих тези рани и той легна затоплен в кожената торба, скрит доколкото зимата и пущинакът можеха да го скрият, нищо повече не ми оставаше да правя. Бе се свечерило и по-гъстият мрак, отплата за доброволното извикване

на всички телесни сили, ме затрудняваше; трябваше да предоставя себе си и него на мрака.

Заспахме. Снегът валеше. Цяло денонощие и още една нощ от моя тангенов сън, изглежда, е валяло, без виелица, първият голям снеговалеж за зимата. Когато най-после се събудих и се привдигнах да се огледам, палатката беше затрупана до половина. По снега се открояваха рязко слънчева светлина и сини сенки. Далеч и високо на изток една-единствена сива ивица затъмняваше яркостта на небето: димът на Уденушрек, най-близкия от Огнените хълмове. Около малкия връх на палатката се стелеше сняг; могили, хълмчета, възвишения, скатове — всичко беше бяло, недокоснато.

Тъй като се намирах все още във възстановителен период, бях много отпаднал и сънлив, но винаги, когато успях да се привдигна, давах на Ай по малко бульон и тоя ден вечерта той се съживи, макар и да не беше още в пълно съзнание. Седна и се разкреця като от голям ужас. Когато коленичих до него, той се помъчи да ме отблъсне, но това се оказа пряко силите му и припадна. Тая нощ Ай говори много, на език, неразбираем за мен. Странно беше да го слушам в тази тъмна тишина на пущинака как шепне думи на език, който бе научил в друг свят, различен от нашия. Следващият ден беше труден, защото колчем се опитвах да се погрижа за него, той, изглежда, ме вземаше за някой от пазачите във фермата и изпадаше в ужас, че ще му дам пак упойка. Почваше да брътви някаква галиматия на орготейски и кархидейски едновременно, като ме молеше: „Недей“ и се бореше с мен с паническа сила. Това стана няколко пъти и понеже бях все още в танген и с отслабнали крайници и воля, струваше ми се, че с нищо не съм в състояние да му помогна. Тоя ден си мислих, че не само са го упоявали, но и са променили разсъдъка му, оставяйки го душевно болен или слабоумен. После си рекох: по-добре да беше умрял на шейната в торовата гора или да нямах късмет, ами да бяха ме арестували на излизане от Мишнори и пратили в някоя ферма да изкупя престъплението си с труд. Събудих се от сън, а той ме гледаше.

— Естравен? — произнесе със слаб, учуден шепот. Тогава почувствувах прилив на бодрост в сърцето. Успях да го успокоя и да се погрижа за нуждите му; тая нощ и двамата спяхме спокойно.

На другия ден Ай беше значително по-добре и седна да яде. Раните по тялото му заздравяваха. Попитах го от какво са.

— Не зная. Мисля, че се дължат на упойките; непрекъснато ми правеха инжекции...

— За да предотвратят настъпването на кемър ли? Това беше един от слуховете, които съм чувал от хора, избягали или освободени от доброволчески ферми.

— Да. И някакви други, не зная точно какви, средства за стимулиране на „откровеност“. Те ме разболяха, а непрекъснато ми ги даваха. Какво се мъчеха да узнаят, какво бих могъл да им кажа?

— Сигурно не толкова са ви разпитвали, колкото са ви опитомявали.

— Опитомявали ли?

— Да ви направят покорен чрез принудително пристрастяване към някой от оргревийските препарати. Тази практика не е неизвестна в Кархида. Или може би са си правели опити с вас и с другите. Разправяха ми, че изпробвали препарати и методи за изменение на психиката върху затворници във фермите; когато чух това, се усъмних, но вече не се съмнявам.

— Значи имате такива ферми в Кархида?

— В Кархида ли? — рекох. — Не. Той потърка нервно челото си.

— Предполагам, в Мишнори ще кажат, че в Оргорейн няма такива места.

— Напротив. Ще се хвалят с тях и ще ви покажат записи и снимки на доброволческите ферми, където се поправят отклонили се от правия път и се приютяват изчезващи племенни групи. Биха могли да ви разведат из Доброволческата ферма на Първи окръг край Мишнори, отлична витрина във всички отношения. Ако мислите, че имаме ферми в Кархида, господин Ай, надценявате ни сериозно. Ние не сме толкова изтънчени.

Той дълго лежа, вторачен в нажежената печка „Чейб“, която бях засилил дотам, че излъчваше задушлива горещина. После ме погледна.

— Зная, че тази сутрин сте ми говорили, но умът ми не е бил бистър, предполагам. Къде сме, как се озовахме тук?

Обясних му наново.

— Вие просто... сте излезли с мен?

— Господин Ай, всеки от вас, затворниците, или всички заедно бихте могли да излезете от това място която и да е нощ. Ако не бяхте гладни, изтощени, обезверени и упоени; и ако имахте зимно облекло; и

ако имахте къде да отидете... Там е бедата. Къде ще отидете? В някой град? Без документи е свършено с вас. В пущинака? Без подслон е свършено с вас. Лете, предполагам, докарват допълнителна охрана в Пулефенската ферма. Зиме използват самата зима, за да я охранява.

Той почти не ме слушаше.

— Вие не бихте могли да извървите дори сто крачки с мен, Естравен. Камо ли да тичате, като ме носите, две мили през пресечена местност в тъмното...

— Аз бях в дот. Той се поколеба.

— Доброволно предизвикан?

— Да.

— Да не сте... от ханддарейците?

— Учил съм Ханддара и съм живял две години в крепостта Ротерер. В страната Керм повечето от жителите на Вътрешните огнища са ханддарейци.

— Мислех, че след фазата на дот крайното напъване на силите предизвиква неминуемо нещо като припадък...

— Да; нарича се танген, тъмен сън. Трае много по-дълго от фазата на дот, а когато човек навлезе във възстановителната фаза, е много опасно да се мъчи да ѝ противостои. Аз спах цели две нощи. В момента съм все още в танген; не съм в състояние да изкача баира. А и се изпитва глад; изял съм почти цялата си дажба, с която смятах да изкарам седмицата.

— Добре — каза той бързо и някак кисело. — Виждам, вярвам ви... какво мога да сторя, освен да ви вярвам. Аз съм тук, вие сте тук... Но не разбирам. Не разбирам защо сте направили всичко това.

Тук нервите ми не издържаха и трябваше да се втренча в ножа за лед, който лежеше до ръката ми, да не гледам събеседника си и да не отговарям, докато се успокоя. За щастие в сърцето ми още нямаше гняв или нетърпение и си рекох, че е невеж човек, чужденец, несвикнал и сплашен. Затова реших да бъда справедлив и най-после казах:

— Мисля, че отчасти по моя вина дойдохте в Оргорейн, а оттам попаднахте в Пулефенската ферма. Аз се мъча да поправам грешката си.

— Вие нямате нищо общо с идването ми в Оргорейн.

— Господин Ай, ние виждаме едни и същи събития с различни очи: погрешно помислих, че ще ги виждаме еднакво. Позволете ми да се върна на миналата пролет. Около половин месец преди деня на

церемонията с ключовия камък на арката аз започнах да убеждавам крал Аргавен да изчака, да не взема решение за вас или за вашата мисия. Аудиенцията бе вече предвидена и като че ли най-добре беше да стане, макар и да не можеха да се очакват никакви резултати от нея. Мислех, че разбирате всичко това, ала съм сгрешил. Прекалено много се осланях на вас; не желяех да ви обиждам, да ви давам съвети; предполагах, че съзнавате опасността от внезапното издигане на Пемер Хардж рем ир Тайб в киоремията. Ако Тайб имаше някаква основателна причина да се страхува от вас, щеше да ви обвини, че служите на някоя партия, и Аргавен, който много лесно се плаши, вероятно щеше да нареди да ви убият. Аз исках да кротувате и по такъв начин да бъдете в безопасност, докато Тайб се издигаше и беше властен. Случи се така, че се сгромолясах заедно с вас. Падането ми беше неминуемо, макар и да не знаех, че то ще стане точно през нощта, когато разговаряхме с вас; но никой не може да се задържи задълго министър-председател на Аргавен. След като получих заповедта за изгнание, аз не исках да се свързвам с вас, да не би да ви заразя с изпадането си в немилост и така да ви поставя в още по-голяма опасност. Пристигнах тук, в Оргорейн. Опитах се да ви внуша и вие да дойдете в Оргорейн. Настоях пред хората, на които имах най-голямо доверие между Тридесет и тримата сътрапезници, да ви разрешат да влезете в страната; нямаше да получите такова разрешение, ако не беше тяхното застъпничество. Те виждаха, а аз ги насърчавах да виждат във вас път към властта, изход от засилващото се съперничество с Кархида, пък към възстановяване на свободната търговия, може би възможност да пречупят влиянието на Сарфа. Но те са прекалено предпазливи, страх ги е да действуват. Вместо да съобщят за вас, криеха ви и така пропуснаха възможността си и ви продадоха на Сарфа, за да спасят собствените си кожи. Аз прекомерно много разчитах на тях, затова грешката е моя.

— Но с каква цел е всичко това — тези интриги, това криене, домогване до властта и заговорничене, — защо беше всичко туй, Естравен? Какво искахте да постигнете?

— Исках да постигна онова, към което и вие се стремите: съюз на моя свят с вашите светове. А вие какво си мислехте?

Ние се гледахме един друг над нажежената печка като чифт дървени кукли.

— Сиреч, дори и Оргорейн да сключи този съюз?...

— Дори и Оргорейн. Кархида скоро ще го последва. Мислите ли, че ще си играя на шифрретор, когато толкова много е заложено на карта за всички нас, за всички хора като мен? Има ли значение коя страна ще се пробуди първа, щом всички ще се пробудим?

— Как да повярвам на думите ви, дявол да го вземе! — избухна Ай. Поради телесната му слабост възмущението звучеше като огорчение и стон. — Ако всичко това е вярно, можехте да го обясните поне отчасти по-рано, миналата пролет, и да спестите и на двама ни пътуването до Пулефен. Вашите усилия в моя полза...

— Се провалиха. И ви причиниха страдания и унижения, изложиха ви на опасност. Зная това. Но ако се бях опитал да се боря с Тайб заради вас, днес вие нямаше да бъдете тук, а в гроб в Ерхенранг. И сега има някои в Кархида и в Оргорейн, които ви вярват, защото ме слушаха. Те още биха могли да ви бъдат полезни. Най-голямата ми грешка беше, както казвате, че не ви разкрих ясно мислите си. Аз не съм свикнал да давам или да приемам нито съвети, нито упреци.

— Не искам да бъда несправедлив, Естравен...

— И все пак сте несправедлив. Странно. Аз съм единственият човек в цял Гетен, който ви се довери напълно, и единственият човек в Гетен, комуто вие отказахте да се доверите.

Той обгърна главата си с ръце. Най-после произнесе:

— Съжалявам, Естравен.

Това беше едновременно и извинение, и признание.

— Всъщност — казах — вие не можете или не желаете да повярвате, че аз ви вярвам. — Изправих се, защото краката ми бяха изтръпнали и усещах, че треперя от яд и умора. — Научете ме на вашата мисловна реч — рекох, стараейки се да говоря спокойно и без никаква злоба, — на вашия език, в който няма лъжи. Научете ме на това и тогава ме питайте защо съм постъпил така.

— С удоволствие, Естравен.

15. КЪМ ЛЕДОВЕТЕ

Събудих се. Досега ми се виждаше странно, невероятно да се събудя в тъмен топъл конус и да слушам разума си да ми подсказва, че това е палатка, че лежа в нея жив, че не съм вече в Пулефенската ферма. Този път в събуждането ми нямаше нищо странно, а приятно чувство на покой. Седнах, прозинах се и се опитах да среща назад с пръсти сплъстената си коса. Погледнах Естравен, изтегнат и заспал дълбоко върху спалния си чувал на две крачки от мен. Той нямаше нищо върху себе си освен брича; беше му горещо. Тъмното загадъчно лице лежеше открито под светлината, под погледа ми. Заспал, Естравен имаше малко глупав вид, като всеки спящ; обло, силно лице, отпуснато и неясно, с капчици пот на горната устна и над гъстите вежди. Спомних си как бе стоял запотен на парадната трибуна в Ерхенранг под слънцето в официални доспехи. Сега го виждах беззащитен и полугол под по-студена светлина и за пръв път такъв, какъвто беше.

Той се събуди късно и бавно идеше на себе си. Най-после се изправи, олюлявайки се, прозина се, навлече ризата си, надникна навън да види какво е времето, а после ме попита искам ли чаша орш. Като разбра, че пълзейки насам-натам, съм сварил цяла тенджерка с водата, която бе оставил в една тавичка като лед на печката снощи, той прие една чаша, поблагодари ми студено и седна да пие.

— Къде отиваме оттук, Естравен?

— Зависи къде искате да отидете, господин Ай. И на какво пътуване можете да издържите.

— Как най-бързо бихме могли да се измъкнем от Оргорейн?

— От запад. Към брега. Тридесетина мили.

— А после?

— Пристанищата тук ще замръзнат или са вече замръзнали. Във всеки случай корабите не ходят далеч през зимата. Ще трябва да се крием някъде до идущата пролет, когато големите търговски кораби тръгнат за Сит и Перунтер. Ако забраните върху търговията

продължат, никой няма да припари до Кархида. Бихме могли да работим на някой търговски кораб, за да си платим превоза. За нещастие аз съм без пари.

— Няма ли друга възможност?

— Кархида. По суша.

— Колко е дотам... хиляда мили?

— Да, по шосе. Но ние не можем да се движим по шосетата. Още първият инспектор ще ни пипне. Остава ни един-единствен път — на север, през планините, на изток през Гобрин и надолу към границата при Гутенския залив.

— През Гобрин... имате пред вид ледения пояс?

Естравен кимна утвърдително.

— Не може ли през зимата?

— Мисля, че може: ако имаме късмет, както и при всяко пътуване зиме. В едно отношение е за предпочитане да се прекоси ледник през зимата. Хубавото време, знаете, обикновено се задържа над големите ледници, където ледът отразява слънчевата топлина; то изтласква бурите към периферията. Оттук произхождат легендите за Мястото зад снежната буря. Това би могло да бъде в наша изгода. Почти нищо друго няма да ни помогне.

— Значи сериозно мислите...

— Ако не мислех, нямаше смисъл да ви измъквам от Пулефенската ферма.

Той беше все още хладен, сърдит, намръщен. Снощният разговор бе раздрусал и двамата ни.

— Доколкото разбирам, вие смятате прекосяването на ледовете по-малко рисковано, отколкото ако чакаме до пролетта, за да минем по море?

Естравен кимна утвърдително.

— Самота — обясни той лаконично.

Помислих известно време.

— Надявам се, че сте се съобразили с моите недостатъци. Аз не съм издръжлив на студ като вас, съвсем не мога да се меря с вас в това отношение. Не умея да карам ски. Не съм във форма... макар и да се чувствам много по-добре, отколкото преди няколко дни.

Той пак кимна.

— Мисля, че ще се справим — каза с оная съвършена простота, която толкова време бях смятал за ирония.

— Добре.

Погледна ме и допи на един дъх чая в чашата си. Действително би могло да се нарече чай; сварен от печени зърна на перм, оршът е кафява, сладникаво-възкисела напитка, богата на витамин А и Ц, захар и едно приятно възбудително вещество, сродно на лобелина. Където на Зима няма бира, има орш; където няма нито бира, нито орш, няма и хора.

— Трудно ще ни бъде — каза Естравен, като сложи чашата си. — Много трудно. Без късмет няма да успеем.

— Предпочитам да умра сред ледовете, отколкото в оная клоака, отдето ме измъкнахте.

Той си отрязва резенче сушена хлебна ябълка, предложи ми друго и задъвка, седейки замислен.

— Ще се нуждаем от повече храна — рече.

— А какво ще стане, ако наистина стигнем Кархида... имам пред вид вас? Вие сте още извън законите.

Той извърна тъмните си очи на видра към мен.

— Да. Предполагам, че ще остана отсам.

— А като научат, че сте помогнали на затворника им да избяга?...

— Не бива да научават. — Усмихна се мрачно и добави: — Първо трябва да минем Ледовете.

— Слушайте, Естравен — извиках аз, — ще ми простите ли за вчерашните думи...

— Нузут. — Той стана, продължавайки да дъвче, навлече хиба, палтото и ботушите си и се провря като видра през самозатварящата се вентилна врата. После пак провря глава вътре:

— Може да закъснея или да отсъствувам цяла нощ. Ще смогнете ли да се справяте сам тук?

— Да.

— Добре.

И тръгна. Не познавам човек, който да реагира така всецяло и бързо на променило се положение, както Естравен. Аз се оправях и бях склонен да го последвам; той бе излязъл от своя танген; и щом стана ясно всичко това, незабавно тръгна. Никога не действуваше

необмислено или прибързано, ала беше винаги готов. Несъмнено в това се криеше тайната на необикновената политическа кариера, от която се бе отказал заради мен; с това можеше да се обясни и вярата му в мен, и предаността му към моята мисия. Когато дойдох, той беше готов. Никой друг на Зима не беше.

И все пак се смяташе за муден човек, инертен при критични обстоятелства.

Веднъж ми каза, че поради тази бавност на мисълта трябвало да се води в постъпките си от обща интуиция накъде върви „късметът“ му и че тази интуиция рядко му изневерявала. Говореше това сериозно; може и да беше вярно. Гадателите от крепостите не са единствените хора на Зима, способни да предугаждат. Те са дресирали и развили интуицията, но не са увеличили нейната безпогрешност. В това отношение йомешите също имат една особеност: може би тя не е точно или просто дарба да гадаят, а по-скоро способност да виждат (макар и само за миг) всичко едновременно: да виждат цялото.

Докато Естравен отсъствуваше, поддържах малката печка-радиатор на най-високата температура и по този начин за пръв път се чувствувах затоплен както трябва... от колко ли време? Мисля, че сега беше Терн, първият месец на зимата и на новата Година първа, но в Пулефен бях объркал броенето.

Печката беше от ония чудесни икономични уреди, усъвършенствувани от гетенейците в хилядолетните им усилия да надхитрят студа. Само използването на ядрената енергия като източник на захранване би могло да я подобри. Нейната бионична батерия стигаше за четиринайсетмесечна непрекъсната употреба, топлинната ѝ мощност беше голяма, тя беше печка, радиатор и фенер, събрани в едно, а тежеше около четири фунта. Не можехме да изминем и петдесет мили без нея. Тя трябва да е струвала на Естравен много пари, от ония пари, които високомерно му бях предал в Мишнори. Палатката, направена от пластмаса, устройчива на всякакви атмосферни условия и поне отчасти на вътрешната влага, която е бедствие за палатката в студено време; спалните чували от кожа на пестри; дрехите, ските, шейната, хранителните припаси, всичко беше с отлична изработка и качество, леко, трайно, скъпо. Ако Естравен бе тръгнал да се запаси с повече храна, с какво щеше да я докара?

Върна се чак привечер на другия ден. Аз излизах няколко пъти с ракети да събирам сили и да придобивам навик, криволичейки с патешка походка по склоновете на снежния дол, който криеше нашата палатка. Карах задоволително ски, но не бях твърде похватен на ракети. Не смеех да се отдалечавам много зад билото на възвишенията, да не би после да не мога да се върна обратно; местността беше дива, стръмна, осеяна с речици и клисури, извисяваща себързо към забулените с облаци планини на изток. Имах време да се чудя какво бих правил на това уединено място, ако Естравен не бе се върнал.

Той пристигна, спущайки се от тъмния хълм — беше отличен скиор — и спря до мен, мръсен, уморен и тежко натоварен. На гърба си имаше огромна опушена торба, натъпкана с пакети; дядо Мраз, пъхаш се в комините на старата Земя. Пакетите съдържаха кадиково семе, сушени хлебни ябълки, чай и таблетки от твърдата червена захар, на вкус като земната, която гетенейците рафинират от гулии.

— Как се сдоби с всичко това?

— Откраднах го — отговори бившият министър-председател на Кархида, държейки ръцете си над печката, която още не бе намалил; дори на него му беше студено. — В Туруф. Едва не ме пипнаха.

Само това успях да науча. Той не се гордееше с подвига си и не беше способен да му се смее. Кражбата е гнусно престъпление на Зима; всъщност единственият човек, по-презиран от крадеца, е самоубиецът.

— Първо ще изконсумираме това — каза той, когато сложих тавичка със сняг да се топи на печката. — Хранително е.

Повечето от хранителните продукти, с които се бе запасил преди, бяха „свръххрани“, витаминизирана, изсушена, пресована на бучки смес от висококалорични храни — орготейското ѝ название е гичи-мичи и именно така я наричахме, макар че, разбира се, говорехме помежду си на кархидейски. Тя щеше да ни стигне за шейсет дни при минималната стандартна дажба: по един фунт дневно на човек. След като се изми и се нахрани, тая нощ Естравен преседя дълго време до печката да пресмята точно с какво разполагаме и как и кога да го използваме. Нямахме везни, та при изчисленията трябваше да си служи за мярка с еднофунтова кутия от гичи-мичи. Подобно на много гетенейци той знаеше калоричната и хранителна стойност на всяка храна; знаеше собствените си нужди при различни условия и как да

изчисли приблизително моите. Тези сведения са необходими, за да оцелееш на Зима.

Когато най-после определи дажбите ни, той се тръшна на чувала си и заспа. През нощта го чух да произнася насън числа: тегло, дни, разстояния...

Предстоеше ни да пропътуваме приблизително осемстотин мили. Първите сто щяхме да се движим на север или североизток, през гората и най-северните разклонения на Сембенсиенската верига до големия ледник, ледения пласт, който покрива раздвоения Голям континент навсякъде северно от 45-ия паралел, а на места стига почти до 35-ия. Едно от тези южни разклонения се намира в областта на Огнените хълмове, последните върхове на Сембенсиените, и тази област беше нашата първа цел. Там, сред планините, разсъждаваше Естравен, ще можем да се прехвърлим върху повърхността на заледеното пространство, като или се спуснем на него от някой планински склон, или го изкачим по склона на някой от изтичащите се от него ледници. След това ще пътуваме в източна посока около шестстотин мили по самите ледове. Близо до залива Гутен, където краят на ледовете завива пак на север, ще слезем от тях и ще поемем на югоизток последните петдесет или сто мили през Шеншейските тресавища, които тогава ще бъдат под десет-двайсет стъпки сняг, до кархидейската граница.

По тоя път от начало до край щяхме да бъдем далеч от обитавани или обитаеми земи. Нямах да срещаме никакви инспектори. Това беше несъмнено от първостепенно значение. Аз нямах документи, и Естравен каза, че неговите не ще издържат на по-нататъшно подправяне. Във всеки случай, макар и да можех да мина за гетенец, когато никой не очакваше нищо друго, око, което ме търси, лесно щеше да ме познае. Тъй че в това отношение пътят, предложен от Естравен, беше извънредно целесъобразен.

Във всички други отношения той изглеждаше абсолютно неблагоприятен.

Аз не изказвах мнението си, понеже държах съвсем сериозно на думите, си, че предпочитам да умра при бягство, ако трябва да се избира между различни видове смърт. Естравен обаче все още обмисляше възможностите. На другия ден, който използвахме за много грижливо товарене и подреждане на шейната, той каза:

— Ако повикаме Звездния кораб, кога ще може да дойде?

— Някъде между осем дни и половин месец, зависи къде се намира в околослънчевата си орбита спрямо Гетен. Може да е от другата страна на слънцето.

— Не по-рано?

— Не по-рано. Двигателят НАФАЛ не може да се използва в пределите на слънчева система. Корабът би могъл да дойде само с ракетен двигател, което ще му отнеме най-малко осем дни. Защо?

Той затегна едно въженце и го завърза, преди да отговори:

— Мислех дали е благоразумно да се опитаме да поискаме помощ от вашия свят, щом моят се оказва неотзивчив. В Туруф има радиофар.

— Каква е мощта му?

— Не много голяма. Най-близкият мощен предавател е в Кухумей, на около четиристотин мили южно оттук.

— Кухумей е голям град, нали?

— Четвърт милион жители.

— Ако успеем някак да използваме радиопредавателя, после ще трябва да се крием най-малко осем дни, тъй като Сарфът ще бъде вдигнат в тревога... Не е много удобно.

Той кимна в знак на съгласие.

Аз измъкнах от палатката последната торба с кадиково семе, наместих я между другия багаж на шейната и казах:

— Ако бях повикал кораба оная нощ в Мишнори — нощта, когато ти ме помоли... нощта, когато ме арестуваха... Но ансибълът ми беше у Обсъл; предполагам, че е още у него.

— Може ли да си послужи с него?

— Не. Дори случайно, като го бърника. Настройката на координатите е извънредно сложна. Но да можех да го използвам аз!

— Ако знаех този ден, че играта е вече свършена — каза той и се усмихна. Не му беше присъщо да съжалява.

— Мисля, че знаехте. Но аз не ви вярвах.

Когато шейната бе натоварена, Естравен настоя до края на деня да не вършим нищо, а да събираме сили. Легна в палатката и се залови да пише в един малък бележник с дребния си нервен, отвесно-курсивен кархидейски почерк описанието, представляващо предишната глава. Той не бе имал възможност да поддържа дневника

си през последния месец и това го ядосваше; проявяваше много грижи за тоя дневник. Писането му беше, мисля, едновременно и задължение, и връзка с неговото семейство, огнището Естър. Но аз научих това по-късно; тогава не знаех какво пише, просто седях и мажех ските си с вакса или не правех нищо. Подсвирквах си някаква танцова мелодия и се спрях по средата. Ние имахме само една палатка и за да можем да живеем заедно в нея, без да се дразним взаимно, явно се изискваше известна сдържаност, благоприличие... Естравен наистина вдигна глава, когато засвирих, но без раздражение. Изгледа ме по-скоро замечтано и каза:

— Да знаех за кораба ви миналата година... Защо са ви пратили в нашия свят сам?

— Първият Пратеник в друг свят винаги идва сам. Един чуждоземец е куриоз, двама са нашествие.

— Животът на Първия пратеник не се цени.

— Напротив; за Вселенския съюз животът на всеки е ценен. Следователно по-добре е да бъде поставен в опасност животът на един, отколкото на двама или на двацет. Освен това, знаете, необходими са много средства и време да се превозват хора на големи разстояния. Във всеки случай аз сам пожелах да ми възложат тази работа.

— В опасност — слава — произнесе той, очевидно някаква поговорка, защото добави тихо: — Когато стигнем Кархида, ние ще бъдем покрити със слава...

Докато говореше, чувствувах увереност, че наистина ще стигнем Кархида през осемстотин мили планини, проломи, пукнатини, вулкани, ледници, заледени пространства, замръзнали мочурища или замръзнали заливи, всичко това пусто, безприютно и безжизнено, сред бурите в разгара на зимата, в разгара на една Ледена епоха. Той седеше и водеше записките си със същата упорита, търпелива старателност, която бях наблюдавал у един луд крал на скеля, който замазваше ключов камък на арка с хоросан, и казваше: „Когато стигнем Кархида...“

Неговото „когато“ не беше просто неопределена надежда. Той възнамеряваше да стигне Кархида до четвъртия ден от четвъртия месец на зимата, Архад Анер. Ние трябваше да потеглим на следващия ден, тринайсетия ден на първия месец, Торменбод Терн. Запасите ни,

доколкото можеше да изчисли, щяха да ни стигнат най-много за три гетенейски месеца, 78 дни; тъй че седемдесет дни щяхме да изминаваме по дванайсет мили на ден и щяхме да бъдем в Кархида на Архад Анер. Всичко беше решено. Сега не ни оставаше нищо друго, освен да се наспим добре.

Тръгнахме на разсъмване, с ракети, при слаб снеговалеж, без вятър. Снежната покривка по възвишенията беше беса — мека, още неслегнала се, каквато земните скиори, мисля, наричат „рохкав“ сняг. Шейната бе тежко натоварена; Естравен изчисли товара, който трябваше да мъкнем, на повече от 300 фунта. Трудно се вървеше в пухкавия сняг, макар че шейната лесно се караше, като добре изпирана малка лодка; шините бяха чудни, с полимерна покривка, която намаляваше съпротивлението почти до нула. Но, разбира се, от това нямаше никаква полза, когато цялата тази машинария затънеше в пряспа. Установихме, че по такава повърхност и при необходимостта да се изкачваме и спускаме по склонове и дерета най-добре щеше да бъде единият да се впрегне и да тегли, а другият да буца отзад. Снегът валя цял ден, ситен и кротък. Спряхме на два пъти да похапнем. Из цялата обширна хълмиста местност не се чуваше никакъв звук. Здрачи се изведнъж. Спряхме в един дол, много подобен на оня, който бяхме напуснали сутринта, падина между хълмове с бели гърбици. Аз бях толкова уморен, че залитах, и все пак не можех да повярвам, че денят е свършил. Според брояча на шейната бяхме изминали почти петнайсет мили.

Щом можехме да се движим с такава скорост по мек сняг, с пълен товар, през пресечена местност, чиито възвишения и долища се изпречваха по пътя ни, тогава положително щяхме да бъдем по-добре през Ледовете, по твърд сняг, равен път и все по-олекващ товар. Доверието ми в Естравен дотогава беше повече принудено, отколкото спонтанно; сега му вярвах напълно. След седемнадесет дни ние щяхме да бъдем в Кархида.

— Пътували ли сте преди по този начин? — попитах го аз.

— С шейна ли? Често.

— На дълги разстояния ли?

— Преди години, една есен пропътувах двеста мили по Кермските ледове.

Долният край на земята Керм, планинският най-южен полуостров на Кархидския полуконтинент, е, подобно на севера, заледен. Населението на Големия континент на Гетен живее в ивица земя между две бели стени. Ако слънчевото лъчение спадне с 8 градуса, пресмятат те, стените постепенно ще се съединят; тогава няма да има нито човеци, нито земя; само лед.

— С каква цел?

— От любопитство, страст към приключения. — Естравен се поколеба и се усмихна леко. — Увеличаване на сложността и интензивността на сферата на разумен живот — произнесе той, повтаряйки един от земните ми цитати.

— Аха, съзнателно сте продължавали еволюционната тенденция, присъща на Живота, една от проявите на която е изследователството.

И двамата бяхме доволни от себе си, седнали в топлата палатка, където пиехме горещ чай и чакахме кашата от кадикови семена да възври.

— Така е — каза Естравен. — Бяхме шестима. Съвсем млади. Брат ми и аз от Естър, четирима наши приятели от Сток. Пътуването ни нямаше определена цел. Искрахме да видим Теремандер, планина, която се издига от Ледовете там, долу. Малцина са я виждали от сушата.

Кашата беше готова, различна от гъстия тричав буламач в Пулефенската ферма; по вкус приличаше на печени земни кестени и пареше приятно в устата. Добре затоплен, благоразположен, аз казах:

— Най-хубавата храна, която съм ял на Гетен, винаги е било в компания с теб, Естравен.

— Но не и на оня банкет в Мишнори.

— Да, вярно... Ти мразиш Оргорейн, нали?

— Рядко се срещат орготейци, които да умеят да готвят. Да мразя Оргорейн ли? Не, защо да го мразя? Как може да се мрази шли да се обича една страна? Тайб говори това; аз не умея. Познавам хора, познавам градове, чифлици, възвишения, реки, скали, видял съм как слънцето при залез наесен огрява склона на някоя орница в планините; но какъв е смисълът да сложиш граница на всичко това, да му дадеш име и да спреш да обичаш оттам, откъдето името преставя да бъде валидно? Какво е любов към родината; омраза към неродината ли? В такъв случай не е хубаво. Или е просто самолюбие? Това е хубаво, но

не бива да се въздига в добродетел или професия... Както обичам живота, така обичам и хълмовете на владението Естър, ала тази любов няма граница на омразата. А извън всичко това съм невеж, надявам се.

Невеж в ханддарейския смисъл: да не обръщаш внимание на абстрактното, да се държиш здраво за вещественото. Тук имаше нещо женствено, отричане на абстрактното, идеала, подчиняване на даденото, а това не ми харесва твърде.

Обаче Естравен добави чистосърдечно:

— Човек, който не презира лошото правителство, е глупак. И ако съществува изобщо добро правителство на земята, с голяма радост бих му служил.

Тук се разбирахме.

— Познавам отчасти тая радост — казах аз.

— Да; така и предполагам.

Изплакнах паничките с гореща вода и плиснах помията през вентилната врата на палатката. Навън беше непрогледен мрак; валеше рядък, ситен сняг, който едва се различаваше в овалния сноп светлина от вентила. Затворени отново в сухата топлина на палатката, ние се заловихме да подреждаме раниците си. Естравен каза: „Подайте ми паничките, господин Ай“ — или нещо подобно, а аз: „Все «господин» ли ще бъда из Гобринските ледове?“

Той ме погледна и се засмя.

— Не зная как да ти казвам.

— Името ми е Генли Ай.

— Зная. А ти си служиш с моето фамилно име.

— Аз също не зная как да ти викам.

— Харт.

— Тогава аз съм Ай. Кои си служат с малки имена?

— Братя по огнище или приятели — отвърна той и докато го казваше, беше далечен, недостижим, макар и на две крачки от мен в осем стъпки широка палатка. Не получи отговор. Има ли нещо по-високомерно от откровеността? Зъзнейки, аз се пъгнах в кожения си чувал. „Лека нощ, Ай“ — каза единият чуждоземец, а другият чуждоземец отговори: „Лека нощ, Харт.“

Заспахме. По едно време се събудих и чух как снегът тупа меко и затрупва палатката.

На разсъмване Естравен бе на крак да приготви закуската. Денят беше ясен. Когато слънцето позлати върховете на ниските храсти, опасващи долчинката, ние натоварихме багажа и тръгнахме, като Естравен теглеше отпред, а аз бутах и управлявах отзад. Снегът започваше да образува корица; по равните нанадолнища тичахме като кучешки впряг. Тоя ден вървахме по края, а после навлязохме в гората, граничеща с Пулефенската ферма, гора на растения-джуджета, на разположени нагъсто торови дървета с чепати клони и ледени бради. Не смеехме да използваме шосето на север, а пътища За извозване на дървени трупи, по които се движехме понякога за известно време, и тъй като гората беше разчистена от паднали дървета и храсталак, придвижвахме се добре. Когато се озовахме в Таренпет, проломите и стръмните хребети оредяха. Вечерта броячът на шейната показваше дневен пробег от двайсет мили и бяхме по-малко уморени, отколкото предишната нощ.

Една хубава особеност на зимата на Зима е, че дните остават светли. Планетата е наклонена само с няколко градуса, към еклиптичната плоскост, недостатъчно, за да има значителна сезонна разлика в екваториалните зони. Сезонът не е хемисферно явление, а глобално, резултат от елиптичната орбита. В другия край на орбитата, когато движението на планетата се забавя и тя се приближава и отдалечава от афелия си, загубата на слънчево лъчение е толкова голяма, че нарушава и без това неустойчивата структура на времето, охлажда още повече това, което е вече студено, и превръща влажното, мрачно лято в сурова бяла зима. По-суха от останалото време на годината, зимата би могла да бъде по-приятна, ако не беше студът. Слънцето, когато го виждате, свети отвисоко; няма го бавното кърваво преливане на светлината в мрак, като в полярните зони на Земята, където студът и нощта настъпват едновременно. Гетен има по-светла зима, сурова, страшна и светла.

Три дни се провирахме през Таренпетската гора. Последния ден Естравен се спря и разпъна палатката рано, за да постави капани. Искаше да улови няколко пестри. Те спадат към по-едрите сухоземни животни на Зима, приблизително с размерите на лисица, яйценосни вегетарианци с великолепна сива или бяла козина. Трябваше му месото им, защото пестрите се ядат. Те се преселваха масово на юг; толкова са бързоноги и саможизи, че докато се движехме, забелязахме само две-

три, ала снегът на всяка поляна сред торовата гора беше гъсто нашарен с безброй малки следи, всички водещи на юг. Капаните на Естравен се напълниха за един-два часа. Той почисти и разряза шестте животни, окачи част от месото да замръзне, останалото задуши за вечеря. Гетенейците не са ловци, защото почти няма какво да ловят — липсват големи тревопасни, а поради това и големи месояди, с изключение на гъмжащите морета. Те са риболовци и земеделци. Никога дотогава не бях виждал гетенеец с кръв по ръцете.

Естравен оглеждаше белите кожи. „Тук има едноседмична квартира и прехрана за ловец на пестри — каза той. — Но без полза.“ И ми подаде една да я опипам. Козината беше толкова мека и дебела, че просто ръката ти не усеща като я докосва. Нашите спални чували, палта и качулки бяха подплатени със същата кожа, ненадминат изолатор и много красива на вид. „Не заслужава да се хаби за задушено“ — рекох аз.

Естравен ме стрелна с краткия си мрачен поглед и отвърна: „Имаме нужда от белтъчини.“ И захвърли кожата, които за една нощ ръсите, свирепите малки плъхове-змии, щяха да изядат с вътрешностите и костите и да олижат кръвта по снега.

Той беше прав; обикновено излизаше прав. В пестрите има един-два фунта годно за ядене месо. Тая вечер аз изядох половината от задушеното и можех да излапам и неговия пай, без нищо да усетя. На другата сутрин, когато поехме към планините, на два пъти служих за „мотор“ на шейната.

Този ден се изкачвахме по нанагорнище. Благотворният снеговалеж и кроксетът — тихо време с температура между 0 и 20 градуса Фаренхайт, — които ни бяха съпровождали през Таренпет и помагали да избегнем евентуална потеря, за нещастие преминаха в температури над нулата и дъжд. Чак сега започнах да разбирам защо гетенейците се оплакват, когато температурата се повиши през зимата, и се радват, когато спадне. В града дъждът е неудобство; за пътника той е бедствие. Цяла сутрин мъкнахме тая шейна нагоре по склоновете на Сембенсиените, през дълбока, студена каша от напоен с дъжд сняг. Следобед по стръмните скатове снегът бе почти изчезнал. Потоци дъжд, мили кал и чакъл. Покрихме шините, сложихме колелата на шейната и продължихме нагоре. Като количка тя беше цяла беля, затъвайки и наклонявайки се непрекъснато. Стъмни се, преди да

успеем да намерим някоя заслонена скала или пещера, за да настаним палатката си, тъй че въпреки всичките ни старания нещата се измокриха. Естравен бе казал, че палатка като нашата би ни осигурила доста удобен подслон при всякакво време, стига да я запазим суха отвътре. „Ако не можем да си изсушим чувалите, цяла нощ ще губим много телесна топлина и няма да спим добре. Нашата хранителна дажба е твърде оскъдна, за да си позволим това. Не можем да разчитаме на слънчева светлина, за да ни изсуши нещата, затова не бива да ги мокрим.“ Слушах го и се стараех не по-малко от него да не допускам сняг и мокрота в палатката, тъй че оставаше една-единствена неизбежна влага, която трябваше да се премахва — от нашето готвене и от дробовете и порите ни. Но тази нощ, преди още да сварим да опънем палатката, всичко беше прогизнало. Сгушихме се димящи до печката „Чейб“ и скоро имахме задушено от пестри, горещо и питателно, почти достатъчно, за да компенсира всичко друго. Броячът на шейната, пренебрегвайки трудното изкачване на стръмнини през целия ден, показваше, че сме изминали само девет мили.

— За пръв път не изпълняваме маршрута си — казах аз.

Естравен кимна и сръчно разчупи една кост на крак, за да извади костния мозък. Той бе съблякъл мокрите си горни дрехи и седеше по риза и брич, бос, с разтворена яка. На мен ми беше още толкова студено, че не смеех да сваля палтото, хиба и ботушите си. А спътникът ми си седеше така и чупеше кости с мозък, строен, як, корав, водата се стичаше по пригладената му, подобна на козина коса като по птичи пера, капеше по малко на раменете му, както капе стряха на къща, ала той не забелязваше това. Не бе паднал духом. Чувствуваше се тук като у дома си.

От първата месна порция ме бяха заболели червата, а тая нощ болките бяха още по-силни. Лежах буден във влажния мрак, шумящ от дъжд.

На закуска Естравен каза:

— Ти прекара лошо нощта.

— Отде знаеш? — Защото спеше много дълбоко, почти без да помръдне, дори когато излязох от палатката.

Той ме прониза пак с особения си поглед:

— Какво ти е?

— Диария.

Намръщи се и произнесе ядно:

— От месото е.

— Така предполагам и аз.

— Аз съм виновен, трябваше...

— Нищо, нищо, ще мине.

— Ще можеш ли да пътуваш?

— Да.

Дъждът валеше ли, валеше. Западен вятър откъм морето поддържаше температурата между тридесет и четиридесет градуса дори тук, на три-четири хиляди стъпки височина. През сивата мъгла и дъждовната завеса не виждахме по-надалеч от четвърт миля пред себе си. Нито веднъж не погледнах какви склонове се издигаха над нас: нищо не се виждаше освен сипецият се дъжд. Ориентирахме се по компас, като се стараехме да се движим на север, доколкото позволяваха релефът и посоката на големите склонове.

Ледникът бе пълзял по тия урви, стотици хиляди години бе простъргвал пътя си през Севера. В гранитните скатове имаше издълбани следи, дълги и прави, като че издялани с гигантско длето. Понякога можехме да караме шейната по тези бразди като по път.

Най-добре ми беше да тегля; можех да се облегна на сбруята, а и от тая работа се затоплях. Когато на пладне спряхме да похапнем, беше ми студено, гадеше ми се и не ми се ядеше. Продължихме пак по нанагорницето. Дъждът валеше, валеше, валеше. Някъде към средата на следобеда Естравен спря под голяма козирка на надвиснала черна скала. Едва успях да се измъкна от хамута, и той вече бе разпънал палатката. Заповяда ми да вляза вътре и да легна.

— Добре съм — казах аз.

— Не си добре — тросна се той. — Хайде.

Подчиних се, но се обидих от тона му. Когато влезе в палатката с необходимите ни за тая нощ неща, аз станах да стотвя, тъй като беше мой ред. Със същия заповеднически тон той ми каза да лежа и да не мърдам.

— Няма защо да ме командуваш — троснах се аз.

— Съжалявам — отвърна Естравен непреклонно, с гръб към мен.

— Знаеш, че не съм болен.

— Не, не зная. Щом не го казваш открито, трябва да съдя по вида ти. Ти още не си възвърнал силите си, а пътят е труден. Не зная докъде

е пределът на издръжливостта ти.

— Ще ти кажа, когато го стигна.

Покровителственото му отношение ме дразнеше. Той беше с една глава по-нисък от мен и с телосложение по-скоро на жена, отколкото на мъж, повече тлъстини, отколкото мускули; когато теглехме заедно, аз трябваше да скъсявам крачката си по неговата, да съдържам силите си, за да не го изпреварвам: жребец, впрегнат в един хамут с муле...

— Значи не си болен вече?

— Не съм. Разбира се, уморен съм. И ти също.

— Да, уморен съм — потвърди той. — Безпокоях се за теб. Предстои ни още дълъг път.

Той не искаше да се отнася покровителствено с мен. Мислеше ме за болен, а на болни се заповядва. Беше искрен и очакваше взаимна откровеност, с която аз не можех да отвърна. Все пак му липсваха критерии за мъжественост, които да изострят честолюбието му.

От друга страна, щом той можеше да снижи всичките си критерии за шифгретор, както, струва ми се, бе постъпил спрямо мен, аз пък можех да се отърся от по-съперническите елементи на моето мъжко самочувствие, което той сигурно разбираше толкова малко, колкото аз разбирах шифгретора...

— Колко изминахме днес?

— Шест мили — отговори той.

На другия ден пропътувахме седем мили, на следващия — дванайсет, на още по-следващия се измъкнахме от дъжда, от облаците и от населените области. Беше деветият ден от пътуването ни. Сега се намирахме на пет-шест хиляди стъпки над морското равнище, на високо плато, по което имаше много признаци на отскорошно образуване на планини и вулканична дейност; бяхме сред Огнените хълмове на Сембенсиенската верига. Платото постепенно се стесняваше в долина, а долината — в проход между два дълги хребета. Когато приближихме края на прохода, дъждовните облаци вече изтъняваха и се разкъсваха. Студен северен вятър ги разпръсна съвсем, оголвайки върховете над хребетите от дясната и лявата ни страна, базалт и сняг, пъстрило от черни и бели брилянти под внезапно грейналото слънце на ослепително яркото небе. Пред нас, разчистени и разкрити от същия широк порив на вятъра, на стотици стъпки отдолу,

лежаха лъкатушни котловини, пълни с лед и морени. Зад тия котловини се възправяше голяма стена, стена от лед, а като вдигнахме очи към ръба на стената, видяхме самия Лед, Гобринския ледник, ослепителен и безбрежен до крайния север, бял, с белота, която очите не можеха да гледат.

Тук-там от котловините, пълни с натрошени камъни, от канарите, извивките и грамадите по края на голямото ледено поле се извисяваха черни хребети; една грамада се издигаше от платото на височината на върховете-порти, между които стояхме, а от склона ѝ се възнасяше тромаво лента дим, дълга една миля. По-нататък имаше и други: върхове, конуси, черни овъглени купчини по ледника. Дим пъхтеше от огнени гърла, зейнали от леда.

Естравен стоеше впрегнат до мен и гледаше тази великолепна и неопикуема пустош.

— Радвам се, че доживях да видя това — рече той.

И аз изпитвах същите чувства. Приятно е да видиш края на пътуването си; но в погледна сметка пътуването е по-важното.

Тук, по тия обърнати към север склонове, не бе валял дъжд. Снежни полета се спущаха от прохода в котловините, осеяни с морени. Свалихме колелата, открихме шините на шейната, сложихме си ските и се понесохме — надолу, на север, напред, към безмълвната шир от огън и лед, която провъзгласяваше с огромни букви в черно и бяло: СМЪРТ, СМЪРТ, изписани през цял континент. Шейната летеше като перце, а ние се смеехме от радост.

16. МЕЖДУ ДРЪМНЪР И ДРЕМЕГОЛ

Одирни Терн. Ай пита от спалния си чувал:

— Какво пишеш, Харт?

— Записки.

Той се позасмива.

— Трябваше да си вода дневник за архивите на Вселенския съюз; но нямаше да мога да го поддържам без гласозаписвач.

Обяснявам, че бележките ми са предназначени за моите сънародници в Естър, които ще ги включат, както намерят за добре, в Архивите на владението; това насочи мислите ми към моето Огнище и моя син, мъча се да ги отпъдя и питам:

— Твоят родител... тоест твоите родители... живи ли са?

— Не — отговаря Ай. — Умрели са преди седемдесет години.

Това ме озадачи. Ай нямаше и тридесет години.

— Сигурно броите годините с продължителност, различна от нашата?

— Не. Аха, разбирам. Аз съм прескочил времето. Двайсет години от Земята до Хейн-Давенант, оттам петдесет до Елул, от Елул дотук седемнайсет. Живял съм извън Земята само седем години, ала съм роден там преди сто и дваайсет.

Той отдавна ми бе обяснявал в Ерхенранг как времето се скъсява във вътрешността на корабите, които се движат между звездите почти със скоростта на звездната светлина, но не бях свързвал този факт с продължителността на живота на един човек или на хората, които той оставя след себе си на своя свят. Докато той изживее няколко часа на някой от тия невъобразими кораби, пътуващи от планета до планета, всички, които е оставил подире си на родната земя, са остарели и умрели, а и децата им са остарели... Най-последно промълвих:

— А аз се мислех за изгнаник.

— Ти — заради мен, аз — заради теб — каза той и пак се засмя, лек весел звук сред тягостната тишина. Тия три дни, откакто се бяхме спуснали от прохода, бяха изпълнени с много усилена работа без

никаква полза, но Ай не беше вече нито паднал духом, нито прекомерно оптимист; и проявяваше по-голяма търпимост към мен. Може би препаратите са излезли с потта му. Може би сме се научили да се погаждаме.

Тоя ден прекарахме в спущане от базалтовото разклонение, което вчера бяхме изкачвали. От долината то ни се струваше удобен път към Ледовете, ала колкото по-нависоко се изкачвахме, толкова повече сипеи и хлъзгави скалисти повърхности срещяхме, и все по-стръмни, докато на края дори без шейната не можехме да ги изкачим. Тази вечер сме отново в полите на възвишението, сред морените, в каменистата котловина. Тук не расте нищо. Камъни, купчини чакъл, полета от морени, глина, кал. През последните петдесет или сто години един от ръкавите на ледника се е отдръпнал от тоя склон, оставяйки под небето оголените кости на планетата; никаква плът от пръст, от трева. Тук-там вулканични дупки разстилат по земята тежка, нископълзяща жълтеникава мъгла. Въздухът мирише на сяр. Температурата е 12 градуса, тихо, облачно. Дано не завали дебел сняг, докато преминаем неравната местност между това място и ръкава на ледника, който видяхме на няколко мили западно от планинския хребет. Изглежда, че от платото, между две възвишения, вулкани, и двата с шапки от пара и пушек, се спуща широка ледена река. Ако успеем да стигнем до нея от склоновете на по-близкия вулкан, тя би могла да ни послужи за път към леденото плато. На изток от едно замръзнало езеро се спуща по-малък ледник, но той лъкатуши и дори оттук могат да се забележат големите му пукнатини; така, както сме екипирани, не сме в състояние да го минем. Разбрахме се да опитаме по ледника между вулканите, макар че ако тръгнем на запад към него, ще загубим най-малко два дена път до целта си, един, като се движим на запад, и втори, за да наваксаме разстоянието.

Опост Терн. Вали незерем^[1].

Не може да се пътува при това положение. И двамата спяхме цял ден. Мъкнем се вече близо половин месец, сънят ни е нужен.

Отпорменбод Терн. Вали незерем. Имаме достатъчно време за сън. Ай ме научи на една земна игра, която се играе на квадратчета с малки камъчета, чудесна, трудна игра. Както забеляза той, тук има изобилие от камъчета, с които да играем.

Ай понася студа доста добре и ако е достатъчно да имаш смелост, би издържал като снежен червей. Интересно е да го гледаш сгушен в хиб и палто с вдигната качулка, когато температурата е над нулата; но когато караме шейната и грее слънце или вятърът не е много остър, скоро сваля палтото и се поти досущ като нас. Трябва да правим компромис за отоплението на палатката. Той иска да бъде горещо, аз — студено, и удобството на единия означава пневмония за другия. Държим средата, и той трепере в чувала си, докато аз изнемогвам от жега извън моя; но като се има пред вид какви разстояния сме изминали заедно, за да делим за известно време тази палатка, погаждаме се доста добре.

Гетени Танерн. Ясно след снежната буря, вятърът е отслабнал, термометърът се движи цял ден около 15 градуса. Бивакуваме на пониския западен склон на по-близкия вулкан — връх Дремегол според моята карта на Оргорейн. Побратимът му от другата страна на ледената река се нарича Дръмнър. Картата е лошо направена; на запад се вижда един голям връх, който изобщо не е обозначен, а и всичко е несъразмерно. Изглежда, орготейците не посещават често своите Огнени хълмове. Всъщност почти няма за какво да идват освен за величавостта. Днес се влачихме единайсет мили, трудна работа — все скали. Ай е вече заспал. Аз навехнах сухожилието на петата си, дърпайки го като глупак, когато кракът ми се заклеци между два големи камъка, и цял следобед куцах. Нощната почивка ще го излекува. Утре трябва да се спуснем на ледника.

Хранителните ни припаси май са намалели тревожно, но причината е, че ядем обемистите неща. Имахме между деветдесет и сто фунта груба храна, половината от това, което откраднах в Туруф; шейсет фунта от нея са изконсумирани за петнайсет дневно пътуване. Бях започнал с по един фунт гичи-мичи на ден, като по този начин икономисах две торбички кадиково семе, известно количество захар и една каса сушени рибени питки за разнообразие по-късно. Радвам се, че се отървах от тоя тежък товар от Туруф. Шейната се тегли по-леко.

Сордни Танерн. Температура над 20 градуса; суграшица, вятърът духа по ледената река като въздушно течение в тунел. Бивакувахме на четвърт миля от края ѝ, на продълговата равна ивица фирн. Пътят надолу от Дремегол беше труден и стръмен, по голи скали и каменисти полета; краят на ледника е силно напукан и толкова задръстен с чакъл

и камъни, замръзнали в леда, че опитахме още веднъж шейната с колела. Не бяхме изминали и стотина крачки и едното колело се заклеши здраво, а оста се прегъна. Оттогава си служим с шини. Днес изминахме само четири мили, все още в обратна посока. Ледникът, изтичащ от главния, изглежда, образува голяма дъга в западна посока до платото Гобрин. Тук, между вулканите, той е широк около четири мили и не би било трудно да се продължи по-нататък, към центъра, макар че има повече пукнатини, отколкото предполагах, и повърхността му е рохкава.

Дръмнър е в период на изригване. Суграшицата по устните има вкус на пушек и сяра. Цял ден на запад под дъждовните облаци беше надвиснал мрак. От време на време всичко — облаци, суграшица, лед, въздух — става мътночервено, после бавно избледнява отново до сиво. Ледникът леко потреперва под нозете ни.

Ескичуе рем ир Хер смята, че вулканичната дейност в Северозападен Оргорейн и на Архипелага се засилва през последните десет-двайсет хилядолетия и предвещава края на Ледовете или поне отдръпването им и настъпване на междуледников период. Въглеродният двуокис, изхвърлян от вулканите в атмосферата, след време ще изиграе ролята на изолатор, задържащ дълговълновата топлинна енергия, отразявана от земята, като същевременно ще позволява на пряката слънчева топлина да навлиза неотслабнала. Средната световна температура, казва той, на края ще се повиши с около тридесет градуса, докато стигне 72 градуса. Радвам се, че тогава няма да ме има. Ай заявява, че такива теории са били изказвани и от земни учени, за да обяснят все още непълното прекратяване на тяхната последна Ледникова епоха. Всички подобни теории остават до голяма степен неопровержими и недоказуеми; никой не знае с положителност защо настъпват ледовете и защо се отдръпват. Снегът на Невежеството остава непокътнат.

Над Дръмнър в мрака сега гори огромна маса мъжделив огън.

Елс Танерн. Броячът показва шестнайсет мили, изминати днес, ала сме на не повече от осем мили по права линия от снощния си лагер. Все още се намираме в ледения проход между двата вулкана. Дръмнър изригва. Огнени червеи пълзят надолу по черните му склонове; те се виждат, когато вятърът разнесе мътния кипящ облак от пепел, дим и бяла пара. Непрестанно, без никакво прекъсване,

въздухът се изпълва от съскащ тътен, толкова силен и толкова продължителен звук, че не може да се различи, когато спреш да се ослушаш; ала той изпълва всички пролуки на тялото ти. Ледникът трепере постоянно, пука и се троши, тресе се под нозете ни. Всички снежни мостчета, които виелицата е могла да прехвърли през пукнатините, са изчезнали, срутени, пропаднали от това боботене и подскачане на леда и на земята под леда. Лутаме се ту назад, ту напред, търсим края на някоя цепнатина в леда, която би погълнала шейната цяла-целеничка, после търсим края на следващата, опитваме се да държим северна посока, но все се принуждаваме да вървим на запад или на изток. Над нас е Дремегол, който подпомага усилията на Дръмнър, като ръмжи и бълва зловонен дим.

Лицето на Ай тази сутрин бе страшно измръзнало — нос, уши, брада, всичко беше мъртвешко сиво, когато случайно го погледнах. С разтривки го съживих, без никакво увреждане, но трябва да бъдем внимателни. Вятърът, който духа откъм Ледовете, е, откровено казано, смъртоносен; а се налага да вървим срещу него, влачейки шейната.

Ще се радвам, когато се измъкна от този нацепен и набръчкан леден ръкав между две ръмжащи чудовища. Планините трябва да се виждат, не да се чуват.

Лрхад Танерн. Поваля сняг сов, температура между 15 и 20 градуса. Днес изминахме дванайсет мили, около пет от които полезни, и края на Гобрин се вижда по-близо, на север, над нас. Сега установяваме, че ледената река е широка няколко мили: „ръкавът“ между Дръмнър и Дремегол е само пръст, а ние сме от обратната страна на реката. Когато се обърнем и погледнем от този лагер, виждаме, че ледниковият поток се разцепва, разделя се, разкъсан и разбунен от черните димящи върхове, които му се изпречват. Като погледнеш напред, виждаш как той се разширява, надига се и криволичи бавно, извисява се като исполин над тъмните планински гребени, среща се с ледената стена далеч горе, под савани от облаци, пушек и сняг. Сега със снега падат сажди и пепел, ледът е покрит с дебел пласт сгурия, която дори се е набила в него — добра повърхност за вървене, но твърде неравна за влачене на шейна, а шините вече се нуждаят от нова облицовка. Два-три вулканични снаряда се удрят в леда близо до нас. При удара те съскат силно и си прогарят гнездо в

леда. Тупкат сажди, падащи със снега. Пълзим безкрайно бавно към север през бурния хаос на един свят в процес на формиране.

Слава на недовършеното Сътворение!

Нешерхад Танерн. Никакъв сняг от сутринта, облачно и ветровито, около 15 градуса. Големият разклонен ледник, на който се намираме, се спуща в долината от запад, а ние сме на източния му край. Дремегол и Дръмнър са сега малко зад нас, макар че един остър гребен на Дремегол все още се издига на изток, почти наравно с очите. Ние сме се дотъртали и допъл-зели до място, откъдето трябва да избираме дали да тръгнем по ледника, като следваме голямата му извивка в западна посока и така постепенно да излезем на леденото плато, или да изкачим ледените скали на една миля северно от снощния лагер и по този начин да си спестим двайсет-трийсет мили влачене с цената на известен риск.

Ай е за риска.

Има някаква крехкост у него. Той е напълно беззащитен, изложен, уязвим; но силен, невероятно силен. Не съм сигурен дали би могъл да тегли по-дълго от мен, но може да тегли по-енергично и по-бързо от мене — двойно по-енергично. Може да вдигне шейната отпред или отзад, за да я прехвърли през някакво препятствие. Аз не съм в състояние да вдигна и да задържа такава тежест, ако не се намирам в дот. В противовес на крехкостта и силата си той има душа, която лесно се поддава на отчаяние и бързо на предизвикателство: пламенна, нетърпелива смелост. Това бавно, мъчително пълзене през последните дни го изморява тялом и духом, тъй че ако беше от моята раса, бих го сметнал за страхливец, но той е всичко друго, само не и такъв; притежава всеотдайна храброст, каквато никога не съм виждал. Готов е, гори от желание да постави живота си на жестоко мигновено изпитание на ръба на пропастта.

„Огън и страх, добри слуги, лоши господари.“ Впряга страха да му служи. Аз бих се оставил страхът да ме води по заобиколен, дълъг път. Смелостта и разумът са неразделни у него. Каква полза да търсиш безопасен път при такова пътуване? Има неразумни пътища, по които не бих тръгнал; но безопасен няма.

Стрет Танерн. Не ни върви. Няма как да измъкнем шейната, макар че изгубихме цял ден за това.

Сняг сов на вихрушки, с примес от гъста пепел. Цял ден беше тъмно, тъй като вятърът, духайки отново от запад, ни обви с булото на Дръмнъровия пушек. Тук горе ледът се тресе по-малко, но докато се мъчехме да изкачим една издадена скала, почувствувахме силен трус; той измъкна шейната от мястото, където се бе заклешила, а аз се търкулнах на пет-шест крачки и се ударих, но Ай успя да се залови здраво и благодарение на силата му не се строполихме в подножието на скалата, на повече от двацет стъпки дълбочина. Ако някой от нас си счупи крак или рамо при тия подвизи, вероятно това ще означава край и за двама ни; тук именно се крие рискът — твърде страшен, когато го погледнеш отблизо. По-долната котловина на ледниците зад нас е побеляла от пара: там лавата докосва леда. Разбира се, не можем да се върнем обратно. Утре ще опитаме да се изкачим по на запад.

Верен Танерн. Не ни върви. Трябва да отидем още по на запад. Цял ден е тъмно като късен здрач. Дробовете ни болят не от студ (дори нощем, при тоя западен вятър, температурата се задържа доста над нулата), а от дишане на пепелта и изпаренията от изригването. До края на тоя втори ден на напразни усилия дращим и се извиваме по каменни блокове и ледени зъбери, но винаги ни спира някоя стръмна или надвиснала скала, опитваме се да продължим нататък, но все не успяваме. Ай беше капнал и вбесен. Като че ли му идеше да се разплаче, но се овладя. Предполагам, че смята плача за нещо лошо или срамно. Дори когато беше много болен и слаб, през първите дни на бягството ни, криеше лицето си от мен, когато плачеше. Причини от личен, расов, социален характер — отде да зная защо Ай не бива да плаче? Ала името му е вик на болка. Затова го търсих в Ерхенранг, както ми се струва сега, много отдавна; като чух, че се говори за „някакъв чуждоземен“, запитах за името му и в отговор чух вик на болка от човешко гърло в нощта. Сега той спи. Ръцете му треперят, гърчат се, мускулна умора. Светът около нас — лед и камък, пепел и сняг, огън и тъмнина — трепере, гърчи се и тътне. Когато надзърнах навън преди една минута, видях сиянието на вулкана като тъмночервено цвете на търбуха на огромни облаци, надвиснали в мрака.

Орни Танерн. Не ни върви. Днес двацет и вторият ден от пътуването ни, а от десетия ден не сме напреднали никак на изток, всъщност сме загубили двацет-двацет и пет мили, движейки се на

запад; от осемнайсетия ден не сме направили никакъв напредък, все едно че сме стояли на едно място. Ако изобщо се изкачим на Леда, ще ни остане ли достатъчно храна, за да го минем? Трудно можем да се отърсим от тази мисъл. Мъглата и тъмнината от изригването намаляват много кръгзора, тъй че не можем да налучкваме пътя си добре. Ай иска да щурмуваме всеки склон, колкото и стръмен да е, който има и най-малък белег от ръб. Той се дразни от моята предпазливост. Трябва да владеем нервите си. Аз ще бъда в кемър след около един ден и всякакъв вид напрежение ще се засили.

Междувременно блъскаме главите си в ледени скали сред студен сумрак, наситен с пепел. Ако пишех нов Йомешки канон, щях да пратя крадците тук след смъртта им. Крадци, които задигат чували с хранителни продукти нощем в Туруф. Крадци, които отнемат огнището и името на човека и го пращат опозорен в изгнание. Главата ми бучи, ще трябва по-късно да зачеркна всичко това, защото сега съм толкова уморен, че не мога да го прочета наново.

Хархахад Танерн. На Гобрин. Двайсет и третият ден от пътуването ни. Намираме се на Гобринските ледове. Още щом потеглихме тази сутрин, забелязахме само на няколко стотин крачки от снощния лагер пътека, водеща към ледовете, широк път, покрит с пепел и сгурия, който лъкатушеше през натрошения камък и пропастите на ледника и се вземаше право през ледените зъбери. Поехме нагоре по него, като че се разхождахме по кея на Сее. Намираме се върху Ледовете. Вървим отново на изток, към родината.

Заразен съм от искрената радост на Ай от нашето постижение. Трезво погледнато, тук, горе, не е по-добре от преди. Ние сме на границата на платото. Пукнатини — някои толкова широки, че могат да погълнат цели села, не къща по къща, а всичко наведнъж — се точат към вътрешността, в северна посока, и изчезват от погледа. Повечето от тях пресичат пътя ни, тъй че и ние трябва да вървим на север, а не на изток. Повърхността е неравна. Провираме шейната между големи блокове и буци лед, огромни отломки, изтласкани нагоре от притискането и търкането на голямото ледено поле между Огнените хълмове. Начупените от натиска зъбери придобиват странни форми, обърнати наопаки кули, безкраки великани, катапулти. В началото дебел една миля, тук Ледът се надига и разраства, мъчейки се да прелее над планините и да затъкне огнените гърла, та да занемее. На

няколко мили в северна посока от леда се извисява някакъв връх, остър, изящен гол конус на млад вулкан, с хиляди години по-млад от ледения пласт, който стърже и се влачи, разкъсан на бездни и сбит на огромни блокове и зъбери, над шестте хиляди стъпки склонове по-надолу, които не можем да видим.

През деня, когато се обърнахме, съзряхме дима от изриг-ването на Дръмнър, надвиснал зад нас като сивокафяво продължение на ледената повърхност. На равнището на земята от североизток духа постоянен вятър, прочиства тоя по-висок въздух от саждите и смрадта на недрата на планетата, които дишаме от дни, и притиска пушека зад нас така, че той покрива като тъмен похлупак ледниците, по-ниските планини, каменните котловини, останалата земя. Няма нищо, казва Ледът, освен Лед... Но младият вулкан там, на север, е на друго мнение, което иска да изрази с друга дума.

Никакъв снеговалеж, тънки високи облаци, — 4 градуса на платото привечер. Миш-маш от фирн, нов сняг и стар лед под краката. Новият лед е коварна, хлъзгава синя маса, скрита под бяла глазура. И двамата си изпатихме доста. Аз се пързаях петнайсет крачки по корем на едно такова хлъзгаво място. Ай, който бе впрегнат пред шейната, се преве от смях. Той се извини и обясни, че се мислел за единствения човек на Гетен, който се е подхлъзнал на лед.

Тринайсет мили днес; но ако се опитаме да поддържаме такова темпо сред тия насечени, скупчени, напукани от натиска хребети, ще се изтощим или ще си навлечем по-голяма бяла от пързаяне по корем.

Наедряващата луна свети ниско, мътна като засъхнала кръв; обкръжава я голям кафеникав, дъгоцветен ореол.

Гуирни Танерн. Малко сняг, засилващ се вятър и спадаща температура. И днес пак тринайсет мили, което прави общо 254 мили разстояние, откакто напуснахме първия си лагер. Изминавали сме средно по около десет и половина мили на ден — единайсет и половина, ако се приспаднат двата дена, прекарани в чакане да спре вилицата. 75 до 100 от тия мили сме се влачили, без да спечелим никаква дистанция. Не се намираме много по-близо до Кархида, отколкото когато потеглихме. Но мисля, че имаме по-голям шанс да се доберем дотам.

Откакто се измъкнахме от тъмнилото на вулканите, не сме вече погълнати изцяло от труд и грижи, а след вечеря отново разговаряме в

палатката. Най-после сме равни, равни, чужди, самотни. Ай вече не се смее, разбира се. Говори с благост, която не очаквах от него. Отвори дума за уединението, за самотата.

— Вашата раса е ужасно самотна в тоя свят. Няма никакъв друг вид бозайници. Никакъв друг двуполов вид. Никакво животно, достатъчно умно дори да бъде опитомено като домашен галеник. Тази неповторимост трябва да оцветява мисленето ви. Нямам пред вид само научното мислене, макар че вие сте удивителни строители на хипотези — чудно е, че сте стигнали до някакво схващане за еволюцията при тази непреодолима пропаст между вас и по-низшите животни. Имам пред вид философски, емоционално: да бъдете толкова самотни, в толкова враждебен свят — това трябва да влияе на целия ви мироглед.

— Йомешите биха казали, че особеното на човека е в неговата божественост.

— Господари на земята, да. И други култове на други светове са стигнали до същия извод. Те се стремят да бъдат култове на динамични, агресивни, рушащи природната среда култури. Оргорейн е по своему от тоя тип; поне там изглеждат склонни да движат нещата. Какво казват ханддарейците?

— Ами, в Ханддара... знаете ли, няма теория, няма догма... Може би не чувствуват до такава степен разликата между хората и животните, тъй като ги интересуват повече приликите, връзките, цялото, към което спадат всички живи същества.

Цял ден в главата ми се бе въртяла Баладата на Тормер и сега издекламирах думите:

*Светлината е лявата ръка на мрака,
а мракът — дясната ръка на светлината.
Двете са едно, живот и смърт, легнали
заедно като любовници в кемър,
като сплетени ръце, като целта и пътя.*

Гласът ми трепереше, докато изричах тия стихове, защото си спомних, че в писмото, което брат ми бе писал преди смъртта си, бяха цитирани същите думи.

Ай се замисли и след известно време каза:

— Вие сте усамотени и неразделни. Може би сте така обладани от мисълта за цялостност, както ние от дуализма.

— Ние също сме дуалисти. Двойствеността е необходимост, нали? Докато съществуваме аз и другият.

— Аз и Ти — отвърна той. — Да, в последна сметка това е дори по-широко от пола...

— Кажи ми, по какво другият пол на вашата раса се различава от твоя?

Той като че ли се сепна. Всъщност въпросът ми сепна и мен. Може би защото бях в кемър. И двамата бяхме смутени.

— Досега не съм мислил за това — отвърна той. — Ти никога не си виждал жена. — Послужи си с дума на своя земен език, която знаех.

— Виждал съм ги на твоите снимки. Жените приличаха на бременни гетенейци, но с по-големи гърди. Различават ли се особено от твоя пол по ум и държане? Сигурно са нещо като друг вид?

— Не. Да. Не, разбира се, не, фактически не. Но разликата е много важна. Според мен най-важното нещо, най-същественният отделен фактор в живота на човека е дали е роден мъж или жена. В повечето общества това обуславя възможностите, дейността, възгледите, етиката, обноските — почти всичко. Речника. Семиотиката. Облеклото. Дори храната. Жените... жените са склонни да ядат по-малко... Крайно трудно е да се отделят вродените отлики от придобитите. Дори там, където жените участвуват наравно с мъжете в обществото, в последна сметка все още изцяло върху тях пада раждането на децата и оттук — почти изцяло отглеждането на децата...

— Значи равенството не е общо правило? По-нискостоящи ли са в умствено отношение?

— Не зная. Май не се проявяват често като математици, композитори, изобретатели или абстрактни мислители. Но това не значи, че са глупави. Физически не са толкова мускулен ти, ала са малко по-издръжливи от мъжете. Психологически...

След като гледа дълго време нажежената печка, Ай поклати глава.

— Харт — рече той, — не мога да ти кажа какви са жените. Знаеш ли, никога не съм мислил много отвлечено по този въпрос и — бога ми! — фактически вече съм забравил. Аз съм тук от две години...

Не разбираш. В известен смисъл жените ми са по-чужди, отколкото на теб. Така или иначе, с теб сме от един пол... — Той извърна очи и се засмя тъжно и неловко. Моите собствени чувства бяха объркани, тъй че оставихме тази тема...

Ирни Танерн. Осемнайсет мили днес, изток-североизток по компаса, на ски. След един час теглене се измъкнахме от зъберите и пукнатините. И двамата се впрегнахме, като отначало аз вървах понапред със сондата, но нямаше вече нужда да се сондира: фирнът е дебел около две стъпки, над здрав лед, а над фирна — няколко инча твърд нов сняг от последния валеж, с добра повърхност. Нито ние, нито шейната затъвахме; шейната вървеше толкова леко, че трудно можеше да се повярва, че все още мъкнем по около сто фунта на човек. Следобед се редувахме в тегленето, защото става лесно по такава отлична повърхност. Жалко, че трудното изкачване по стръмнини и скали беше все с тежък товар. Сега ни е леко. Много леко; усещам се, че мисля твърде често за храна. Ние ядем, казва Ай, неосезаемо. Цял ден се движихме леко и бързо по ледената равнина, еднообразно бяла под сивосиньото небе, нарушавана само от няколкото черни върха, намиращи се в момента далеч зад нас, и от един тъмен облак — диханието на Дръмнър — зад тях. Нищо друго; само забуленото слънце и ледът.

[1] Незерем — ситен сняг при умерен вятър, слаба виелица. ↑

17. ОРГОТЕЙСКА ЛЕГЕНДА ЗА СЪТВОРЕНИЕТО НА СВЕТА

Тази легенда има предисгорически произход; записана е в много варианти. Настоящата много примитивна версия е взета от предйомешки писмен текст, намерен в Изенпетската пещера, светилище във вътрешността на Гобрин.

В началото нямало нищо освен лед и слънцето.

След като греяло много години, слънцето разтопило в леда голяма пролука. По стените на тази пролука имало големи фигури от лед, и тя нямала дъно. От ледените фигури започнали да се топят капки вода и по стените на бездната да падат все надолу и надолу. Една от ледените фигури рекла: „Тече ми кръвта.“ Друга от ледените фигури казала: „Аз плача.“ Трета извикала: „А аз се потя.“

Ледените фигури изскочили от пропастта и застанали на ледената равнина. Тази, която казала: „Тече ми кръвта“, се протегнала към слънцето, извадила няколко шепи изпражнения от червата на слънцето и с тях направила възвишенията и долините на земята. Тази, която рекла: „Плача“, дъхнала върху леда и като го разтопила, направила моретата и реките. Тази, която издумала: „Потя се“, събрала пръст и морска вода и от тях направила дървета, растения, полски треви и жита, животни и хора. Растенията растели по земята и в морето, зверовете тичали по сушата и плували из морето, ала хората не се събуждали. Трийсет и девет били те на брой. Спели на леда и не помръдвали.

Тогава трите ледени фигури се навели, седнали със събрани колене и се подложили на слънцето да ги разтопи. Като мляко се разтопили те, а млякото потекло в устата на спящите, и спящите се пробудили. Това мляко се пие само от децата на хората и без него те нямало да се съживят.

Пръв се събудил Едондурат. Толкова висок бил той, че когато се изправил, главата му разцепила небето и завалял сняг. Видял, че

другите мърдат и се събуждат, и понеже го дострашало от тях, когато се раздвижили, ги убил един по един с удар на пестника си. Убил тридесет и шестима. Ала един от тях, предпоследният, побягнал. Хахарат се казвал той. Дълго бягал той по ледената равнина и по земите от пръст. Едондурат се завтекъл подире му и най-после го настигнал и го ударил. Хахарат умрял. Тогава Едондурат се върнал в родното място на Гобринските ледове, където се търкаляли трупове на останалите, но последният бил изчезнал: той избягал, докато Едондурат гонел Хахарат.

Едондурат построил къща от замръзналите тела на братята си и зачакал в тази къща да се върне последният. Всеки ден един от трупове проговарял, питайки: „Гори ли? Гори ли?“ Всички други трулове отвръщали със замръзнали езици: „Не, не.“ Тогава, докато спял, Едондурат встъпил в кемър, мятал се и говорел високо насън, а когато се събудил, трупове завикали: „Гори! Гори!“ И последният брат, най-младият, ги чул, влязъл в къщата с трупове и там се съчетал с Едондурат. От тях двамата се родили човешките племена, от плътта на Едондурат, от утробата на Едондурат. Името на другия, помладия брат, бащата, е неизвестно.

Всяко от децата, които им се родили, носело частица от мрака, която го следвала навсякъде, където отидел денем. Едондурат запитал: „Защо мракът върви така неотстъпно със синовете ми?“ Неговият кемърин отговорил: „Понеже са родени в къща от плът, та смъртта върви по петите им. Те са в средата на времето. В началото били слънцето и ледът и нямало никаква сянка. На края, когато изчезнем, слънцето ще се самоизяде, и сянката ще погълне светлината, и няма да остане нищо освен ледът и мракът.“

18. ПО ЛЕДА

Понякога, когато заспивам на тъмно, тихо място, за миг ми се привижда свидното минало. Стената на палатката се приближава до лицето ми, невидима, но доловима със слух, наклонена плоскост от тихи звуци — шумоленето на навявания сняг. Нищо не може да се забележи. Светлинното лъчение на печката „Чейб“ е изключено и тя съществува само като горещо кълбо, топло сърце. Леката навлажненост и притесняваща прилепналост на спалния чувал; звуците на снега; едва доловимото дишане на спящия Естравен; тъмнина. Нищо друго. Ние сме вътре, двамата, в подслон, в покой, в средата на всичко. Навън, както винаги, е гъстият мрак, студът, пустиня на смъртта.

В такива щастливи мигове, когато заспивам, зная извън всякакво съмнение коя е истинската среда на моя живот, това време, което е минало и загубено и все пак вечно, трайният миг, огнището на топлината.

Не искам да кажа, че се чувствавах щастлив през тези седмици, когато влачехме шейна през ледено поле посред зима. Аз бях гладен, преуморен и често неспокоен, и с течение на времето всичко това все повече се изостряше. Безспорно не бях щастлив. Щастието е свързано с разума, и само разумът може да го спечели. Това, което получавах, не може да се спечели, да се задържи и често дори да се забележи в момента; имам пред вид радостта.

Винаги се събуждам пръв, обикновено преди да се съмне. Обмяната на веществата ми е малко над гетенейската норма, както и височината и теглото ми; Естравен се е съобразил с тия различия при изчисляването на хранителните дажби с голяма прецизност, която може да се охарактеризира като домакинска или научна, и още отначало ми се падаха по две унции храна дневно повече от него. Възраженията ми, че това е несправедливо, спираха пред очевидната справедливост на тази неравна подялба. Независимо от

разпределението паят ми беше малък. Аз бях гладен, постоянно гладен, всеки ден все по-гладен. Събуждах се, понеже бях гладен.

Ако беше още тъмно, включвах осветлението на печката „Чейб“ и слагах тенджерка с лед, внесен предната вечер, сега разтопен, да възври на печката. В това време Естравен беше зает с обичайната си ожесточена и мълчалива борба със съня, сякаш се бореше с ангел. Когато надвиеше, той се изправяше седнал, вторачваше помътен поглед в мен, разтърсваше глава и се събуждаше. Докато се облечехме, обухме ботушите си и сгънехме чувалите си, закуската биваше готова: канче кипящ горещ орш и бучка гичи-мичи, уголемена от горещата вода до нещо като тестена кифличка. Ние дъвчехме бавно, тържествено, събирайки всички паднали трохи. Докато ядохме, печката изстиваше. Прибирахме я с тенджерката и канчетата, навличахме палтата с качулки и ръкавиците с един пръст и изпълзявахме на открито. Въздухът навън беше винаги невероятно студен. Всяка сутрин наново се убеждавах в това. Ако вече си бил навън по нужда, второто излизане ти се струва още по-мъчително.

Понякога валеше сняг; понякога продължителната светлина на сутринта обливаше с чудно златисто и синьо необятното ледено пространство; ала в повечето случаи то беше пепеляво.

Нощем внасяхме термометъра в палатката при нас, а когато го изнасяхме навън, интересно беше да гледаме как стрелката се наклонява надясно (гетенейските циферблати се четат обратно на часовниковата стрелка) кажи-речи толкова бързо, че не можеш да я проследиш, като отбелязва спадане с двайсет, петдесет, осемдесет градуса, докато най-после спре някъде между нула и –60 градуса.

Единият от нас разглобяваше палатката и я сгъваше, докато другият натоварваше печката, чувалите и другите неща на шейната; палатката се овързваше цялата с ремъци и ние бяхме вече готови да сложим ските и да се впрегнем. За ремъците и другите ни такъми беше използван малко метал, ала хамутите ни имаха катарамии от алуминиева сплав, толкова тънки, че не можеха да се закопчат с ръкавици само с един пръст, и пареха при тоя студ, като че бяха нажежени. Аз трябваше да пазя пръстите си, когато температурата беше под минус двайсет, особено ако духаше вятър, защото изумително бързо можеш да измръзна. Краката ми никога не страдаха — а това е много важно при пътуване зиме, когато едновременно излагане

на студ може на края да те направи инвалид за една седмица или за цял живот. Естравен трябваше да налучква мярката ми, и ботушите за сняг, които ми взе, бяха големки, но разликата се запълваше с допълнителни чорапи. Слагехме ските си, впрягахме се колкото можехме по-бързо, клатехме, разкъртвахме и друскахме шейната, за да я освободим, ако шините ѝ бяха замръзнали, и тръгнахме.

Сутрин след обилен снеговалеж се налагаше понякога, преди да можем да потеглим, да губим известно време за изравяне на палатката и шейната. Новият сняг лесно се ринеше, макар и да образуваше големи, внушителни преспи около нас, които бяха в края на краищата единствената пречка в разстояние на стотици мили, единственото нещо, което стърчеше над леда.

Движехме се на изток по компас. Обичайната посока на вятъра беше от север към юг, откъм ледника. Ден след ден той духаше от лявата ни страна. Качулката не бе достатъчна срещу тоя вятър, тъй че аз носех маска на лицето, за да предпазвам носа и лявата си буза. Дори така един ден лявото ми око замръзна и се затвори, и помислих, че никога вече не ще мога да си служа с него; дори когато Естравен го размрази с дъха и езика си и то се отвори, известно време не можех да виждам с него, тъй че вероятно не бяха замръзнали само клепките. На слънце и двамата носехме гетенейските предпазители за очите — филтри с пролуки за гледане — и никой от нас не страдаше от снежна слепота. Условиата не бяха твърде благоприятни за нас. Ледът, както каза Естравен, има склонност да задържа над централната си област зона на високо налягане, където хиляди квадратни мили бяло пространство отразяват слънчевата светлина. Ние обаче не бяхме в тази централна зона, а в най-добрия случай в края ѝ, между нея и зоната на силни, отклонени, валежни бури, които тя постоянно праща да измъчват земите под ледниците. Вятърът от север носеше ясно, слънчево време, ала от североизток или северозапад — сняг, или вдигаше сухия навалял сняг на ослепителни, щипещи облаци, като пясъчни или прашни бури, или пък, отслабвайки почти до пълно утихване, се влачеше лъкатушно по земята и правеше небето бяло, въздуха бял, не се виждаше нито слънце, нито сянка; а самият сняг, ледът изчезваха под нозете ни.

Около пладне спирахме и ако вятърът беше силен, отсичахме няколко блока лед и ги изправяхме като предпазна стена. Стопляхме

вода да накиснем някоя и друга бучка гичи-мичи и изпивахме горещата вода, понякога с парче захар, стопено в нея; впрягахме се отново и продължавахме нататък.

Докато вървахме или похапвахме набързо, рядко разговаряхме, защото устните ни бяха възпалени, а когато устата е отворена, въздухът прониква вътре и зъбите, гърлото и дробовете болят; трябваше да държим устата си затворена и да дишаме през носа, поне когато въздухът беше четиридесет-петдесет градуса под точката на замръзването. Когато спадаше по-ниско от това, целият дихателен процес се усложняваше още повече от бързото замръзване на издишвания въздух; ако не внимаващ, ноздрите ти може да се запушат и тогава, за да не се задушиш, ще пълниш дробовете си все едно с бръсначи.

При известни условия дъхът ни, замръзвайки мигновено, леко пращеше, подобно на далечни фишеци, и се посипваше рояк кристали: всеки дъх — снежна вихрушка.

Теглехме, докато се изморяхме или докато започваше да се стъмнява, спирахме, опъвахме палатката, връзвахме шейната за колче, ако имаше опасност от силен вятър, и се разполагахме вътре да пренощуваме. В обикновен ден теглехме по единайсет-дванайсет часа и изминавахме между дванайсет и осемнайсет мили.

Наглед това не е много голяма скорост, но тогава условията бяха сравнително неблагоприятни. Снежната кора рядко биваше удобна едновременно за ските и за шините на шейната. Когато беше тънка и нова, шейната вървеше по-скоро през нея, отколкото по нея; когато беше отчасти втвърдена, шейната запираше, но ние на ските — не, което значеше, че постоянно ни дърпаше рязко назад; а когато снегът беше твърд, често се натрупваше на дълги лъкатушни вълни, саструги, които на места се издигаха до четири стъпки. Трябваше да влачим шейната над всеки остър като нож или образуващ причудлив корниз гребен, после да я плъзгаме надолу и пак нагоре по следващия; защото те като че ли никога не вървяха успоредно на пътя ни. Аз си бях представял леденото плато Гобрин като равна повърхност, подобна на замръзнало езеро, ала на стотици мили то приличаше по-скоро на внезапно замръзнало, развълнувано от буря море.

Работата, свързана с настаняването на лагер, осигуряването на всичко, отърсването на целия полепнал сняг от горните ни дрехи и тъй

нататък, беше тежка. Понякога ни се струваше безполезна. Беше толкова късно, толкова студено, бяхме толкова уморени, че много по-лесно щеше да бъде да легнем в спалния чувал от подветрената страна на шейната и да не си правим труд с палатката. Спомням си колко остро чувствах това някои вечери и колко силно ме дразнеше методичната, тиранична настойчивост на моя спътник да вършим всичко, и то да го вършим точно и старателно. В такива моменти го мразех, с омраза, извираща направо от смъртта, която се таеше в душата ми. Мразех строгите му, сложни, упорити изисквания към мен, отправяни в името на живота.

Когато свършихме всичко, можехме да влезем в палатката и почти веднага чувствавахме топлината на печката „Чейб“ като обгръщаща ни защитна среда. Нещо чудесно ни заобикаляше: топлина. Смъртта и студът бяха другаде, навън.

Омразата също оставаше навън. Ние ядохме и пиехме. След яденето разговаряхме. Когато студът станеше нетърпим, дори отличната изолация на палатката не можеше да ни предпази от него и ние лежахме в чувалите си колкото е възможно по-близо до печката. По вътрешната повърхност на палатката се събираше лек пух от скреж. Да отворим вентила, значеше да пуснем студения въздух, който мигновено се втечняваше, изпълвайки палатката с мъглива вихрушка от ситен сняг. Когато имаше виелица, тя навяваше иглици леден въздух през вентилите, колкото и добра защита да осигуряваха те, и неуловими снежни прашинки замъгляваха въздуха. В такива ноци бурята вдигаше невероятен шум и не можехме да разговаряме гласно, ако не крещяхме с приближени глави. В други ноци беше тихо, такава тишина, каквато можеш да си представиш, че е съществувала, преди да са започнали да се образуват звездите или след като всичко е загинало.

Един час подир вечеря Естравен намаляваше печката, ако това беше възможно, и изключваше осветлението. При това той прошепваше кратка, но очарователна заклинателна молитва, единствените обредни слова, които бях научил от ханддарейците: „Слава на мрака и на недовършеното Сътворение“ — казваше той и се възцаряваше мрак. На сутринта — всичко отново.

Така минаха петдесет дни.

Естравен поддържаше дневника си, макар че през седмиците, прекарани на Леда, рядко написваше нещо повече от бележка за

времето и разстоянието, което сме изминали тоя ден. Тук-там сред тия бележки се споменаваше за собствените му мисли или за някой от разговорите ни, но нито дума за по-задълбочения разговор между нас, който ни отнемаше почивката между ядене и сън много вечери през първия месец на Леда, докато все още имахме достатъчно сили да говорим, и някои дни, които бурята ни принуждаваше да прекарваме затворени в палатката. Казах му, че не ми е забранено, но не се е предполагало, че ще си служа с извънсловесна реч на несъюзническа планета, и го помолих да не споделя със сънародниците си какво е научил, поне докато обсъдя с колегите си на кораба това, което съм направил. Той се съгласи и удържа на думата си. Никога не каза и не написа нещо във връзка с нашите безмълвни разговори.

Мисловната реч беше единственото нещо, което можех да дам на Естравен от цялата наша цивилизация, от нашата чужда действителност, от която той толкова живо се интересуваше. Аз можех да говоря и да описвам безкрайно; но това беше всичко, което бях в състояние да дам. Всъщност то е може би единственото важно нещо, което сме способни да дадем на Зима. Но не бих казал, че нарушавах Закона за културното ембарго от благодарност. Аз не му се отплащах за дълга си към него. Такива дългове остават неизплатени. Естравен и аз просто бяхме стигнали дотам, че деляхме всичко, което имахме и което заслужаваше да се дели.

Веднъж, когато привършихме вечерята си — специално угощение, подсладена със захар каша от кадик, по случай рекордния ни пробег от двайсет мили, — аз казах на другаря си:

— Миналата пролет, оная нощ в Червената ъглова сграда, ти пожела да ти разправа по-подробно за извънсловесния език.

— Да, пожелах.

— Искаш ли да опитаме дали мога да те науча да го говориш?

Той се засмя:

— Ще ти се да ме хванеш в лъжа.

— Ако си ме лъгал, то е било отдавна и в друга страна. Естравен беше честен човек, но рядко прям. Това го забавляваше и той отвърна:

— В друга страна може да те излъжа за други неща. Но мислех, че ти е забранено да учиш на вашата мисловна реч... туземците, докато не се присъединим към Вселенския съюз.

— Не е забранено. Просто не е правено досега. Но аз ще го направя, ако пожелаеш. И ако мога. Аз не съм Учител.

— Има ли специални учители за това изкуство?

— Да. Но не на Алтера, където често се среща естествена чувствителност и — разправят — майки говорят мислено на неродените си деца. Не зная какво отговарят децата. Но повечето от нас трябва да учат мисловната реч като чужд език. Или по-право като че ни е роден език, но научаван с голямо закъснение.

Мисля, че той разбираше защо му предлагаш да го учи на това умение, и много искаше да го усвои. Започнахме. Припомних си, доколкото можех как ме бяха учили на дванайсетгодишна възраст. Казах му да прочисти мозъка си така, че в него да остане само мрак. Той стори това несъмнено по-бързо и по-основно, отколкото го бях правил аз дотогава; в края на краищата нали беше последовател на Ханддара. После му говорих мислено колкото можех по-ясно. Безрезултатно. Опитахме пак. Тъй като в случая човек не би могъл да говори, докато не му заговорят, докато телепатичната способност не се изостри с едно ясно приемане, трябваше първо аз да се свържа с него. Половин час се мъчих, докато мозъкът ме заболя. Естравен изглеждаше отчаян. „Мислех, че ще бъде лесно с мен“ — призна той. И двамата бяхме изморени и отложихме опита за през нощта.

И следващите ни усилия не излязоха по-успешни. Опитах се да предам на Естравен, докато спеше, припомняйки си какво ми бе казал моят Учител за възможността да се разменят „сънни послания“ между хора в претелепатично състояние, но не подейства.

— Може би на моя вид му липсва тази способност — каза той. — Често се говори и загатва, че тя съществува, но не зная доказани случаи на телепатия между нас.

— Така е било и с моя народ в течение на хиляди години. Имало е неколцина естествено Чувствителни, които не разбирали дарбата си, а и нямало нито кой да приема от тях, нито кой да им предава. Всички останали са били латентни. Както знаеш, аз ти казах, че извън случая с Чувствителните по рождение тази способност, макар и с физиологична основа, е психологическа, продукт на култура, страничен резултат от работата на интелекта. Малки деца, ненормални хора и членове на неразвити или упадащи общества не могат да си служат с мисловна реч. Интелектът трябва да се намира преди всичко на известно

равнище на сложност. Не можеш да образуваш аминокиселини от водородни атоми; първо трябва да стане значително усложняване: също е положението и тук. Абстрактно мислене, различно социално взаимодействие, сложни културни преобразования, естетичен и етичен усет, всичко това трябва да стигне определено равнище, преди да могат да установяват връзки — преди тази способност да може изобщо да бъде докосната.

— Изглежда ние, гетенейците, не сме стигнали това равнище.

— Далеч сте го надминали. Но тук е нужен и късмет. Както при образуването на аминокиселините... Или да потърсим аналогии в културната сфера — само аналогии, но те осветляват — в научния метод например, в използването на конкретни, експериментални технически похвати в науката. Във Вселенския съюз има народи с висока култура, сложно общество, философски учения, изкуства, етика, висок стил и големи постижения във всички тия области; и въпреки това те не са се научили дори да претеглят един камък правилно. Разбира се, биха могли да се научат. Само че за половин милион години още не са се научили... Съществуват народи, които съвсем нямат висша математика, нищо друго освен най-простата приложна аритметика. Всеки един от тях е способен да разбира висшата математика, но нито един не я разбира и никога не я е разбирал. Всъщност моят собствен народ, земляните, до преди около три хиляди години не са знаели да си служат с нулата. — Тук Естравен премига. — Що се отнася до Гетен, любопитно ми е дали няма да се окаже, че и ние, другите, притежаваме способността на Гадатели — дали и това не е част от еволюцията на интелекта, — ако ни научите как да го вършим.

— Смяташ ли го за полезно постижение?

— Точното предричане ли? О, разбира се!...

— Може би на края ще трябва да се убедите, че е полезно, за да почнете да го практикувате.

— Вашата Ханддара ме възхищава, Харт, но сегиз-тогиз се питам дали тя не е просто парадокс, прераснал в начин на живот...

Опитахме отново да разговаряме мислено. Никога дотогава не бях предавал толкова пъти на човек, абсолютно неспособен да приема. Преживяването беше неприятно. Започнах да се чувствавам като атеист, който се моли. Изведнъж Естравен се прозина и каза: „Глух

съм, глух като камък. По-добре да спим.“ Съгласих се. Той угаси осветлението, шепнейки си кратката възхвала на мрака; напъхахме се в чувалите си и след минута-две той потъна в сън, както плувец потъва в тъм на вода. Аз усещах съня му като свой собствен: ясната връзка беше налице, и отново му заговорих в просъница на име: „Терем!“

Естравен се изправи като свещ и гласът му ечна над мен в тъмнината:

— Арек! Ти ли си?

— Не, Генли Ай. Аз ти говоря.

Той затаи дъх. Мълчание. После заопипва печката, включи осветлението, вторачи в мен тъмните си очи, изпълнени със страх.

— Сънувах — рече, — мислех, че съм си в къщи...

— Чул си ме да ти говоря мислено.

— Ти ме повика... Ала беше брат ми. Неговия глас чух. Той е умрял. Ти ме нарече... ти ме нарече Терем? Аз... Това е по-страшно, отколкото си мислех. — И поклати глава като човек, който иска да прогони кошмар, а после закри лицето си с ръце.

— Харт, много се извинявам...

— Не, наричай ме с името ми. Щом можеш да говориш в черепа ми с гласа на мъртвец, можеш да ме назоваваш по име! Би ли ме нарекъл той „Харт“? О, виждам защо няма лъжа в тая мисловна реч. Тя е нещо страшно... Добре. Добре, говори ми пак.

— Почакай.

— Не. Продължавай.

Чувствувайки върху себе си напрегнатия му, уплашен поглед, аз му заговорих мислено:

— Терем, приятелю мой, няма нищо между нас, от което да се страхуваш.

Естравен продължаваше да ме гледа вторачено, затова помислих, че не е разбрал; но ме разбираше.

— Ах, има — каза той.

След малко, овладявайки се, произнесе спокойно:

— Ти говори на моя език.

— Разбира се, щом не знаеш моя.

— Доколкото си спомням, ти каза, че ще има думи... Аз пък си го представях като... взаимно разбиране...

— Емпатията, тоест съпреживяването, е нещо друго, макар и да прилича донякъде на това. Благодарение на него се свързахме тая вечер. Но при истинската мисловна реч се активизират центровете на говора в мозъка, както и...

— Не, не, не. После ми разкажи за това. Защо говориш с гласа на брат ми? — Гласът му беше напрегнат.

— Не мога да ти отговоря на това. Не зная. Разкажи ми за него.

— Нузут... Моят роден брат, Арек Харт рем ир Естравен, беше с една година по-голям от мен. Щеше да бъде велможа на Естър. Ние... Аз напуснах родния си дом, знаеш, заради него. Той умря преди четиринайсет години.

Известно време и двамата мълчахме. Не можех да зная, нито да запитам какво се крие зад думите му: твърде много му бе струвало да каже дори малкото, което бе казал.

Най-после рекох:

— Говори ми, Терем. Наричай ме по име.

Знаех, че може: връзката съществуваше, или, както казват специалистите, фазите бяха съзвучни и, разбира се, той още нямаше представа как да вдигне сам преградата. Ако аз бях Слушател, можех да чуя мислите му.

— Не — отвърна той. — Никога. Не още...

Но никакъв потрес, страх, ужас не бе в състояние да възпре задълго тоя ненаситен, експанзивен дух. След като изключи отново осветлението, изведнъж го чух с вътрешния си слух да изрича със запъване: „Генри...“ Дори когато говореше мислено, пак не можеше да произнесе правилно „л“.

Аз се отзовах веднага. В тъмното Естравен издаде неясен звук на уплаха, в който имаше лек оттенък на задоволство. „Достатъчно, достатъчно“ — каза той високо. След малко най-после заспахме.

Все не му беше лесно. Не че му липсваше дарбата или не можеше да развие умениято, а се смущаваше дълбоко и не можеше да приеме всичко това. Той бързо се научи да издига преградите, но, струва ми се, чувствуваше, че не може да разчита на тях. Сигурно с всички нас е било така, когато първите учители се върнали преди векове от света Роканон да ни научат на „Последното изкуство“. Навярно гетенеецът като напълно завършено създание смята телепатичната реч като нарушение на завършеността, пробив в

неговата цялостност, който трудно може да понесе. Сигурно това беше в самия характер на Естравен, в който прямотата и сдържаността бяха еднакво силни: всяка дума, която изрече, извираше от едно дълбоко мълчание. Той чуваше гласа ми като на мъртвец, като гласа на брат си. Не знаех какво друго освен обичта и смъртта стоеше между него и тоя брат, ала знаех, че винаги когато му говорех мислено, нещо у него се отдръпваше, сякаш докосвах рана. Тъй че душевната близост, която се установи между нас, представляваше наистина спойка, но неясна студена, която по-скоро показваше дълбочината на мрака отколкото да пропуска повече светлина (както бях очаквал).

И ден след ден ние пълзяхме на изток през ледената равнина. Средата на пътуването ни по време, според нашия план тридесет и петият ден, Одорни Анер, ни завари далеч от половината от разстоянието. Според брояча на шейната ни наистина бяхме пропътували около четиристотин мили, но вероятно само три четвърти от тях представляваха реално придвижване напред и можехме да пресметнем твърде приблизително колко още ни оставаше да вървим. Бяхме прахосали дни, изминали мили, изконсумирали дажби в продължителната си борба да стигнем Ледовете. Естравен не се безпокоеше като мен от стотиците мили, които още ни предстояха. „Шейната е по-лека — казваше той. — Към края ще олекне още повече; а и ако се наложи, може да намалим дажбите си. Знаеш, че ядем обилно.“

Мислех, че иронизира, но грешах.

На четиридесетия ден и следващите два ни задържа снежна виелица. През тия дълги часове, когато лежахме като пияни в палатката, Естравен почти непрекъснато спеше и не хапваше нищо, при все че в определеното за ядене време пиеше орш или подсладена със захар вода. Той настояваше да ям, макар и само половин дажба.

— Ти не си свикнал да гладуваш — казваше той. Почувствувах се оскърбен.

— А колко си свикнал ти — велможа на Владение, министър-председател?...

— Генри, ние се подлагаме на лишения, докато свикнем. Мен са ме учили да гладувам като дете у дома в Естър, а също и ханддарейците в крепостта Ротерер. Вярно, в Ерхенран загубих навик,

но в Мишнори започнах да наваксам загубеното... Моля те, слушай ме, приятелю; аз зная какво върша.

Той си вършеше своето, а аз — моето.

Продължихме още четири дни при много лют студ, температурата никога не се качваше над -25 градуса, а после ни връхлетя нова снежна виелица, която зашиба лицата ни от изток с бурен вятър. За две минути още първите силни пориви на вятъра навяха такъв сняг, че не можех да виждам Естравен на шест крачки от мен. Обърнах се гърбом към него, към шейната и към полепващия ослепителен, задущаващ сняг, за да си поема дъх, а когато след минута се извърнах обратно, той беше изчезнал. Шейната също бе изчезнала. Нямаше нищо. Направих няколко крачки към мястото, където се бяха намирали, и заопипвах наоколо. Виках, ала не можех да чуя собствения си глас. Бях глух и сам в свят, изпълнен изцяло с малки жилеци сиви резки. Изпаднах в паника и тръгнах слепешком напред, надавайки мислено неистов крясък: „Терем!“

Коленичил точно под ръката ми, той се обади:

— Хайде, помогни ми да нагласим палатката.

Послушах го и след това не обелих дума за минутната ми паника. Беше излишно.

Тази виелица продължи два дена; бяхме загубили пет дена, а и още щяхме да загубим. Нимер и Анер са месеци на големите бури.

— Май едва ще ни стигне до края, а? — казах една вечер, когато отмервах дажбата ни от гичи-мичи и я слагах да се накисне в гореща вода.

Естравен ме погледна. Дълбоките сенки под скулите на плътното му, широко лице показваха, че е отслабнал, очите му бяха хлътнали, устата — силно разранена и напукана. Бог знае как изглеждах аз, щом той изглеждаше така. Той се усмихна.

— Ако имаме късмет, ще успеем, а без късмет — няма. Така бе казал още отначало. При всичките ми тревоги, при чувството, че поемам последен отчаян риск и тъй нататък, аз не бях достатъчно трезв, за да му повярвам. Дори сега си мислех: „Не ще и дума, след толкова положени усилия...“

Но Ледовете не знаеха колко усилия сме положили. Пък и защо ли им е да знаят? Нали хармонията се спазва.

— А как върви твоят късмет, Терем? — запитах най-последно. Сега той не се усмихна. И не отговори. Само каза след малко:

— Мисля си за всички ония, там долу. — Там долу за нас значеше югът, светът отвъд леденото плато, плодородна земя, хора, пътища, градове — всичко онова, което вече ни беше трудно да си представим като действително съществуващо. — Знаеш, че в деня, когато напуснах Мишнори, пратих вест на краля за теб. Съобщих му какво ми каза Шусгис — че ще те експедират в Пулефенската ферма. На времето не ми беше ясно каква цел преследвам, просто действах импулсивно. Но мисля, че вече не е така. Възможно е да се случи горедолу следното: Кралят ще съзри възможност да печели шифгретор. Тайб ще се мъчи да го разубеди, но на Аргавен сигурно вече му е подотегнало от Тайб и може да не се вслуша в съвета му. Ще вземе да разпитва: „Къде е Пратеникът, гостът на Кархида?“ Мишнори ще лъже: „Много жалко, ала умрял тая есен от хормова треска.“ „Но как се случи така, та нашето посолство не ни е уведомило, че той е в Пулефенската ферма?“ „Не е там, проверете сами.“ „Не, не, разбира се, вярваме на думата на сътрапезниците на Оргорейн...“ Ала няколко седмици след този диалог Пратеникът се появява в Северна Кархида, след като е избягал от Пулефенската ферма. Изумление в Мишнори, възмущение в Ерхенранг. Позор за сътрапезниците, хванати в лъжа. Ти, Генри, ще бъдеш за крал Аргавен съкровище, отдавна загубен брат по огнище. Но само за известно време. Трябва веднага, при първа възможност, да повикаш твоя Звезден кораб. Докарай хората си в Кархида и изпълни мисията си незабавно, докато Аргавен не е успял да съзри в теб евентуален враг, докато Тайб или някой друг съветник не го е уплашил още веднъж, използвайки лудостта му. Ако се спазари с теб, ще удържи на думата си. Да я наруши, значи да подрони собствения си шифгретор. Харджейските крале държат на обещанията си. Но трябва да действуваш бързо и да докараш бързо кораба.

— Така и ще постъпя, ако има поне най-малък признак, че ще ме посрещнат добре.

— Не, прощавай, че ти давам съвети, но не чакай посрещане. Предполагам, че наистина ще те посрещнат добре. Също и кораба. От половин година Кархида търпи жестоки унижения. Ти ще дадеш на Аргавен възможност да промени коренно положението. Мисля, че той ще се възползува от тази възможност.

— Много добре. Но ти в това време...

— Аз съм Естравен Предателя. Нямам нищо общо с теб.

— Първоначално.

— Първоначално — съгласи се той.

— Ще можеш ли да се скриеш, ако има опасност още отначало?

— О, да, разбира се.

Храната ни беше готова и се нахвърлихме върху нея. Яденето представляваше толкова важна и всепоглъщаща работа, че докато се хранехме, никога не говорехме; забраната бе сега в пълната си, може би първоначалната си форма: нито дума не се изричаше, докато не изчезнеше и последната трошица. Когато изчезна, Естравен заговори:

— Е, надявам се, че си ме разбрал добре. Ти... прощавай...

— Загдето ми даваш прями съвети ли? — запитах аз, защото най-после бях разбрал някои неща. — Не ще и дума, прощавам ти, Терем. Как може да се съмняваш? Знаеш, че нямам шифгретор, на който да държа.

Това му се видя смешно, но той остана замислен.

— Защо — каза най-после, — защо дойде сам... защо са те пратили сам? Все пак всичко ще зависи от идването на този кораб. Защо затрудняват така и теб, и нас?

— Такъв е обичаят във Вселенския съюз и има причини за това. Макар че, откровено казано, започвам да се питам дали някога съм разбрал тия причини. Мисля, че заради вас дойдох сам, толкова очебийно сам, толкова уязвим, че сам по себе си не бих могъл да представлявам заплаха, да променя равновесието: не нашествие, а обикновен куриер. Но има и нещо друго. Сам аз не бих могъл да променя вашия свят. Ала той може да ме промени. Сам аз трябва и да слушам, и да говоря. Сам. Отношенията, които на края установя, ако успея въобще да установя, не са безлични и само политически: те са индивидуални, лични, но и повече, и по-малко политически. Не Ние и Те; не Аз и То; не Аз и Ти. Не политически, не прагматични, а мистични. В известен смисъл Вселенският съюз не е политическа, а мистична общност. Той смята началото за извънредно важно. Началото и средствата. Неговата догма е точно обратна на догмата, че целта оправдава средствата. Ето защо той се движи по сложни пътища, бавни, криволичещи, рисковани; по-скоро като еволюцията, която в известни отношения му служи за образец... Тъй че във ваш интерес ли

ме пратиха сам? Или в мой? Не зная. Да, това усложни нещата. Но със същото право бих могъл да ви запitam, защо не сте сметнали за целесъобразно да изнамерите летящи машини? Един малък откраднат самолет би спестил на теб и на мен сума трудности!

— Би ли хрумнало изобщо на разумен човек да лети? — забеляза Естравен строго. Отговорът беше правилен за свят, където няма нито едно крилато същество, а и самите ангели на йомешкия култ не летят, а само се носят без крила към земята като лек падащ сняг, като носените от вятъра семена на тоя свят без цветя.

Към средата на Нимер, след много ветрове и люти студове, навлязохме за много дни в период на тихо време. Ако и да имаше буря, тя беше далеч на юг от нас, там долу, а ние отсам виелицата имахме само облачно време почти без вятър. Отначало облачността беше тънка, тъй че въздухът смътно сияеше дори при равномерната, скрита слънчева светлина, която се отразяваше и от облаците, и от снега, отгоре и отдолу. Една нощ облачността се погъсти. Всякаква светлина изчезна и не остана нищо. Когато излязохме от палатката, не стъпвахме на нищо. Шейната и палатката си бяха на местата, Естравен стоеше до мен, ала нито той, нито аз хвърляхме сянка. Навред около нас имаше мъжделива светлина. Когато Естравен вървеше по скърцащия сняг, никаква сянка не показваше отпечатъка от стъпките му. Не оставяхме никаква следа. Шейна, палатка, той, аз; абсолютно нищо друго. Нито слънце, нито небе, нито хоризонт, нито свят. Белезникавосивкава пустота, сред която ние като че висяхме. Илюзията беше толкова пълна, че аз с мъка пазех равновесие. Вътрешните ми уши бяха свикнали да получават потвърждение от очите ми в какво положение се намирам; ала сега не получавах; все едно че бях сляп. Докато товарехме, всичко вървеше добре, но тегленето, когато фактически нямаше нищо пред нас, нищо, което да гледаме, нищо, на което да се спре окото, отначало беше неприятно, а после уморително. Бяхме със ски, на добра фирнова повърхност, без саstrуги, и твърда — в това нямаше съмнение — до пет-шест хиляди стъпки. Би трябвало да се движим бързо. Ала все повече забавяхме ход, търсехме пътя си слепешком през тази равнина без никаква издатинка и ни струваше голямо усилие на волята да ускоряваме крачка до нормална бързина. Всяко леко изменение на терена идеше като изненада — както при изкачване на стълба неочакваното стъпало

или очакваното, но липсващо стъпало — защото не можехме да го видим пред нас; липсваше сянка, която да го покаже. Карахме ските като слепи с отворени очи. Ден след ден беше все така и започнахме да скъсяваме маршрутите си, защото към средата на следобед и двамата се запотяхме силно и треперехме от напрежение и умора. Взех да копнея за сняг, за фъртуна, за какво ли не; ала всяка сутрин излизахме от палатката в пустотата, в бялото време, както го наричаше Естравен — Несянката.

Един ден около пладне, на Одорни Нимер, шейсет и първия ден от пътуването, това безцветно, сляпо нищо около нас започна да тече и да се гърчи. Помислих, че очите ми ме лъжат, както често бе ставало, и почти не обръщах внимание на мъгливата, безсмислена бъркотия във въздуха, докато не съзрях изведнъж над главата си едно малко, бледо, помъртвяло слънце. А когато свалих очи от слънцето и погледнах право пред себе си, видях огромна черна маса, която излезе от пустотата и запълзя тромаво към нас. Черни пипала се извиваха нагоре, опипваха наоколо. Аз се заковах моментално на място, при което завъртях Естравен на ските му, защото и двамата бяхме впрегнати отпред и теглехме.

— Какво е това?

Той се взря в тъмните чудовищни очертания, скрити в мъглата, и най-после каза:

— Зъберите... Трябва да са Ешерхотските зъбери.

И затегли отново. Бяхме на мили от тези предмети, които ми се бяха сторили толкова наблизко, че почти можех да ги докосна с ръка. Когато бялото време се превърна в гъста, ниска мъгла, а после, преди залез, се избистри, ги забелязахме ясно: нунатаки, огромни набраздени и напукани каменни конуси, стърчащи от леда, подаващи се колкото видимата чест на айсберг над морето: студени, удавени планини, мъртви от памтивека.

Те показваха, че се намираме някъде на север от най-късия си маршрут, ако можехме да вярваме на лошо начертаната карта, единствената, с която разполагахме. На другия ден за пръв път свърнахме малко на югоизток.

19. ЗАВРЪЩАНЕ В РОДИНАТА

В мрачно ветровито време се мъкнехме напред, мъчейки се да намерим насърчение в гледката на Ешерхотските зъбери — първото нещо, различно от леда, снега и небето, което виждахме от седем седмици насам. На картата те бяха отбелязани недалеч от Шеншейските тресавища на юг и от Гутенския залив на изток. Но това не беше надеждна карта на Гобринския район. И много се уморявахме.

Ние бяхме по-близо до южния край на Гобринския ледник, отколкото показваше картата, защото на втория ден след като свърнахме в южна посока, започнахме да срещаме натрошен лед и пукнатини. Ледът не беше разместен и нагънат, както в областта на Огнените хълмове, ала рохкав. Срещаха се широки вдлъбнатини, вероятно езера през лятото; лъжливи снежни поля, които можеха да хлътнат с шумна въздишка навред около теб в шупла, дълбока една стъпка; пространства, целите насечени и нашарени с малки дупки и цепнатинки; и все по-често и по-често — големи процеци, стари каньони в Леда, някои широки колкото клисури, а други — само две-три стъпки, но дълбоки. На Одирни Нимер (според дневника на Естравен, защото аз не водех такъв) слънцето светеше ярко при силен северен вятър. Докато прекарвахме шейната през снежни мостчета над тесни пукнатини, можехме да надзъртаме наляво или надясно в сини шахти и бездни, в които късчета лед, откъртени от шините, падаха със слаб, нежен, мелодичен звук, сякаш сребърни жици докосваха тънки кристални пластинки. Спомням си острата, мечтателна, опияняваща наслада от тазсутрешното препускане на слънце над пропастите. Но небето започна да побелява, въздухът — да се замъглява; сенките избледняха, синината се отцеди от небето и снега. Ние не бяхме подготвени за опасността от бялото време на такава повърхност. Тъй като ледът беше силно нагърчен, аз бутах, а Естравен теглеше; без да изпускам от очи шейната, аз тиках, гледах само как най-добре да тикам, ала изведнъж дръжката едва не бе изтръгната от ръцете ми, когато шейната с внезапен скок се стрелна напред. Аз се държах

инстинктивно и виках „Хей!“ на Естравен да забави, мислейки, че е увеличил скоростта на някакво равно място. Но шейната спря изведнъж, наклонена с предницата надолу, а Естравен го нямаше там.

Аз едва не изпуснах дръжката на шейната, за да го диря. Просто имах късмет, че не я изгървах. Задържах я, докато се взирах тъпо да го търся, и така забелязах ръба на пукнатината, който се виждаше благодарение на отместването и увисването на друга част от срутения снежен мост. Естравен бе потънал с краката надолу и нищо не спираше шейната да го последва освен тежестта ми, която задържаше задната третина на шините все още на здрав лед. Тя продължаваше да се наклонява още малко с носа надолу, дърпана от тежестта му, докато той висеше за сбруята в ямата.

Аз налегнах с цялата си тежест задната дръжка и като дърпах и клатех шейната, я изтеглих от ръба на пукнатината. Не беше лесно. Но аз натисках с всички сили дръжката и дърпах, докато шейната се раздвижи неохотно, а после се отдръпна изведнъж от пукнатината. Естравен се бе уловил с ръка за ръба и сега тежестта му ми помагаше. Лазейки, дърпан за сбруята, той се прехвърли през ръба и се строполи ничком на леда.

Коленичих до него, опитвайки се да разкопча сбруята му, разтревожен от начина, по който се бе проснал там, неподвижен, само гърдите му се повдигаха и спадаха от тежкото дишане. Устните му бяха посинели, едната страна на лицето му — натъртена и ожулена.

Той седна устойчиво и промълви със свистящ шепот:

— Синьо... всичко синьо... Кули в дълбочините...

— Какво?

— В пукнатината. Всичко синьо... пълно със светлина.

— Здрав ли си? Естравен се залови да закопчава наново сбруята си.

— Ти върви напред... с въжето... с пръта — изпъшка той. Налучквай пътя.

Дълги часове единият от нас теглеше, а другият водеше, пристъпвайки внимателно като котка по яйчени черупки, проверявайки предварително всяка стъпка с пръта. В бялото време не можеше да забележиш пукнатина, докато не надникнеш в нея — малко късно, защото краищата ѝ висяха и не бяха винаги устойчиви. Всяка стъпка носеше изненада, падане или разтърсване. Никакви сенки. Гладко,

бяло, неизменно кълбо: ние се движехме във вътрешността на огромна топка от матирано стъкло. Във вътрешността на топката и извън нея нямаше нищо. Но на стъклото имаше пукнатини. Проверка и стъпка, проверка и стъпка. Проверка за невидимите пукнатини, през които човек можеше да изпадне от бялото стъклено кълбо, да пада, да пада, да пада... Малко по малко неотслабващо напрежение обхвана всичките ми мускули. Беше извънредно трудно да се направи дори една крачка.

— Какво става, Генри?

Аз стоях в средата на нищо. Бликналите сълзи замръзнаха и слепиха клепачите ми. Казах:

— Страх ме е да не падна.

— Но ти си вързан за въжето — рече Естравен. После, като се приближи и видя, че никъде не се вижда пукнатина, разбра каква е работата и добави:

— Да се разполагаме.

— Рано е още, трябва да продължаваме. Той вече развързваше палатката. По-късно, след като хапнахме, каза:

— Време беше да спрем. Мисля, че не бихме могли да вървим така. Ледът като че ли постепенно спада и през целия път ще бъде рохкав и напукан. Ако можехме да виждаме, нямаше да има трудности; но в несянка е невъзможно.

— А как ще стигнем тогава Шеншейските тресавища?

— Е, ако поемем пак на изток, вместо да продължаваме на юг, може да имаме здрав лед чак до Гутенския залив. Едно лято видях Ледовете с лодка от залива. Те опират в Червените хълмове и се вливат чрез ледени реки в залива. Ако се спуснем по един от тези ледници и поемем право на юг по морския лед, бихме могли да стигнем Кархида и да влезем откъм брега вместо през границата, което е може би за предпочитане. Само че така пътят ни ще се удължи с няколко мили — някъде между двайсет и петдесет, предполагам. Какво е твоето мнение, Генри?

— Мнението ми е, че не мога да направя и двайсет крачки повече, докато продължава бялото време.

— Но ако се измъкнем от напуканото пространство...

— О, чудесно ще бъде, ако се измъкнем от пукнатините. И ако слънцето се покаже пак, ти ще се качиш на шейната, а аз ще те возя безплатно чак до Кархида. — Това беше типично за усилията ни да

остроумничим на тоя етап от пътуването; тези опити бяха винаги много глупави, но понякога караха другия да се усмихне. — Няма ми нищо — добавих аз, — само остър хронически страх.

— Страхът е много полезен. Като мрака; като сенките. — Усмивката на Естравен беше грозна цепнатина на олющваща се, напукана кафява маска, увенчана с черна козина и украсена с две точици от чер камък. — Интересно, дневната светлина не ни е достатъчна. Нужни са ни сенки, за да можем да вървим.

— Дай ми за малко бележника си.

Той току-що бе записал днешния, ни маршрут и направил някакви изчисления за разстоянието и дажбите. Провря малкото тефтерче и молива от въглен покрай печката към мен. На празния лист, залепен отвътре на задната корица, нарисувах двойна дъга в кръг и почерних едната половина на символа, после го побутнах обратно на спътника си.

— Познаваш ли този знак?

Той дълго го разглежда с особен поглед, но отговори:

— Не.

— Намерен е на Земята, а също и на Хейн-Давенант, и на Чифеуар. Това е ийн и янг. Светлината е лявата ръка на мрака... така ли беше? Светлина, мрак. Страх, смелост. Студ, топлина. Жена, мъж. Това си ти, Терем. И двете едновременно, и само едното. Сянка върху снега.

На другия ден се помъкнахме на североизток през бялата пустота, докато изчезнаха всякакви пукнатини по тази повърхност от нищо — едnodневен път. Бяхме на 2/3 дажба, с надежда, че по-дългия път няма да стане причина да останем без никаква храна. Струваше ми се, че всъщност това не е толкова важно, тъй като разликата между малко и нищо изглеждаше твърде малка. Естравен обаче беше по следите на щастието си, водейки се, изглежда, по усет или интуиция, но то бе може би приложение на опита и разсъждение. Вървахме на изток четири дни, четири от най-дългите преходи, които бяхме правили, по осемнайсет-двайсет мили дневно, а после спокойното нулево време се пречупи и разпадна, превръщайки се във вихрушка от въртящи се дребни снежинки пред нас, зад нас, отстрани, в очите, буря, която започна, когато светлината угасна. Три дена лежахме в палатката, докато фъртуната ревеше, цели три дни безсловесен, злобен рев от бездиханни гърди.

— Ще ме накара да й кресна — казах мислено на Естравен, а той, с колебливо благоприличие, което показваше, че е уста новил връзка:

— Безполезно е. Няма да те слуша.

Спахме часове наред, хапвахме по малко, лекувахме измръзналите, възпалени и натъртени места, разговаряхме мислено, заспивахме пак. Тридневният писък замря в неясен брътвеж, след това в ридание, после в тишина. Развидели се. През отворения вентил на вратата светна ярко слънце. На сърцето ни олекна, макар и да бяхме толкова изтощени, че нямахме сили да покажем облекчението си с веселост или оживление. Вдигнахме бивака си — това ни отне близо два часа, защото се тътрехме като старци — и потеглихме. Пътят беше по нанадолнище, очевидно слаб наклон; снежната корица — отлична за ски. Слънцето блестеше. Малко преди обед термометърът показваше -10 градуса. Движението като че възвръщаше силите ни, вървахме бързо и леко. Този ден не спряхме, докато не изгряха звездите.

За вечеря Естравен раздаде пълни дажби. При тази мярка храната щеше да ни стигне само за още седем дни.

— Колелото се върти — каза той спокойно. — За да вървим добре, трябва да ядем.

— Яж, пий и се весели — издекламирах аз. Яденето бе повдигнало настроението ми. Изсмях се неприлично на собствените си думи. — Всичко едновременно — ядене-пиене-веселие. Не може да си весел, ако не ядеш, нали?

Това ми се струваше мистерия, която можеше да се сравни с тайната на кръга ийн-янг, но не продължи дълго. Нещо в изражението на Естравен го разпръсна. Тогава пък ми се доплака, но се сдържах. Естравен не беше силен като мен, и би било непочтено, ако разплачех и него. Той вече спеше: бе заспал в седнало положение, с паничката си в скута. Не бе в характера му да бъде толкова неуреден. Но идеята да спим не беше лоша.

На сутринта се събудихме доста късно, изядохме двойна закуска, а после се впрегнахме и помъкнахме леката си шейна през края на света.

Под края на света, който представляваше стръмен чакълест скат в бяло и червено при бледата пладнешка светлина, се простираше

замръзналото море: Гетенският залив, заледен от единия до другия бряг и от Кархида чак до Северния полюс.

Спущането към морския лед през начупените ръбове, издатини и процепи на Ледовете, притиснати между Червените хълмове, ни отне целия следобед и следващия ден. През този втори ден изоставихме шейната си. Направихме си раници: с палатката като основен товар на едната и чувалите — на другата, а храната ни — разпределена поравно, ние имахме да носим по по-малко от двацет и пет фунта на човек; аз добавих към багажа си печката „Чейб“ и пак имах по-малко от трийсет фунта. Приятно беше да се отървеш от вечното теглене, бутане, влачене и измъкване на тая шейна, и когато поехме, споделих това с Естравен. Той погледна назад към шейната, жалка смет сред огромния хаос от лед и червеникави скали.

„Добра работа ни свърши“ — каза той. Той бе еднакво предан и към предметите, търпеливите, упорити, надеждни предмети, с които си служим и свикваме, предметите, с които живеем. Шейната му липсваше.

Тая вечер, седемдесет и петата от нашето пътешествие, петдесет и първият ни ден на платото, Хархадад Анер, се спуснахме от Гобринските ледове на морския лед в залива Гутен. Пак пътувахме дълго и до късно, до тъмно. Въздухът беше много студен, но прозрачен и неподвижен, а чистата ледена повърхност сега, като нямахме да теглим шейна, подканяше ските ни. Когато тая нощ се настанихме на бивак, беше странно да си представяме, легнали, че под нас нямаше вече една миля дебел лед, а само няколко стъпки и после солена вода. Но не губихме много време за мислене. Ядохме и заспахме.

На разсъмване, пак в ясен ден, макар и страшно студен, под –40 градуса призори, можехме да гледаме на юг и да видим бреговата линия, издута тук-там от изплезените ледникови езици, губеща се на юг почти в права линия. Отначало я следвахме отблизо откъм брега. Северен вятър подпомагаше придвижването ни, докато стигнахме със ските си входа на една долина между два високи оранжеви хълма; от това ждрело виеше силен вятър, който повали и двама ни. Свърнахме бързо по на изток и излязохме на морската равнина, където можехме поне да стоим на крака и да продължаваме пътуването си. „Гобринският лед ни изплю“ — каза аз.

На другия ден извивката на бреговата линия в източна посока личеше ясно право пред нас. От дясната ни страна се намираше Оргорейн, ала оная синя извивка отпред беше Кархида.

Тоя ден изядохме и последните си зрънца орш, и последните няколко унции кадиково семе; сега ни оставаха по два фунта гичимичи на човек и шест унции захар.

Чувствувам, че не съм в състояние да опиша както трябва тези последни дни от пътуването ни, защото всъщност не мога да си ги стомня. Гладът е способен да изостри възприятията, но не когато е съчетан с крайна умора; изглежда всичките ми сетива бяха много притъпени. Спомням си, че стомахът ме присвиваше от глад, но не си спомням да съм страдал от това. Ако изпитвах изобщо нещо, то беше през всичкото време смъртно чувство на избавление, че съм преодолял нещо, на радост; а също, че страшно ми се спи. Стигнахме суша на дванайсети, Пост Анер, и по замръзналия равен бряг се покатерихме с мъка на пустите заснежени скали по гутенския бряг.

Намирахме се в Кархида. Бяхме стигнали целта си. Без малко постижението ни да се окаже напразно, защото раниците ни се бяха изпразнили. Ознаменувахме пристигането си, като пирувахме с гореща вода. На другата сутрин станахме и тръгнахме да търсим път, селище. Това е пуста област, а нямахме карта. Каквито и пътища да имаше, те лежаха под петдесет стъпки сняг, и можехме да прекосим някои, без да забележим това. Не личеше никакъв признак от обработване на земята. Тоя ден и следващия, и вечерта на по-следващия се лутахме ту на юг, ту на запад, виждахме през полумрака и ситния валящ сняг светлинка на някой далечен склон, но известно време никой от нас не казваше нищо. Стояхме и се вирахме. Най-после спътникът ми проговори прегракнало:

— Светлина ли е това?

Отдавна се бе мръкнало, когато, едва влачейки краката си, ние влязохме в някакво кархидейско село, само една улица между тъмни къщи с високи покриви, затрупани със сняг чак до зимните врати. Спряхме се пред гостилницата; през цепнатините на тесните ѝ прозоречни капаци се процеждаше на лъчи и стрели жълтата светлина, която бяхме забелязали от заснежените хълмове. Отворихме вратата и влязохме.

Беше Одсордин Анер, осемдесет и първият ден от нашето пътуване; бяхме просрочили с единайсет дни определеното от Естравен време. Той бе изчислил хранителните ни припаси точно: най-много за седемдесет и осем дни. Според брояча на шейната и по приблизително изчисление за последните няколко дни бяхме изминали 840 мили. Много от тези мили бяха пропилены в лутане и ако трябваше наистина да пропътуваме осемстотин мили, никога нямаше да успеем; когато се сдобихме с добра карта, пресметнахме разстоянието между Пулефенската ферма и това село на не по-малко от 730 мили. Всички тези мили и дни бяха протекли през безлюдна, безмълвна пустиня: скали, лед, небе и тишина: нищо друго в течение на осемдесет и един дни, освен ние двамата.

Влязохме в голямо, замъглено от пара, горещо и ярко осветено помещение, пълно с храна и миризми на храна, с хора и с човешки гласове. Улових Естравен за рамото. Непознати лица се обърнаха към нас, непознати очи. Бях забравил, че има живи същества, които не приличат на Естравен. Изплаших се ужасно.

Всъщност това беше малка стая, а тълпата непознати в нея, седем-осем души, известно време май бяха не по-малко слисани от мен. Никой не идва във владението Куркураст посред зима от север, и то нощем. Те се взираха, пулеха се, и всички гласове бяха замлъкнали.

Естравен заговори с едва доловим шепот:

— Молим за гостоприемството на Владението.

Шум, шушукане, объркване, тревога, провиквания: „Добре дошли!“

— Дойдохме през Гобринските ледове.

Отново шум, отново глъчка, въпроси; обградиха ни.

— Бъдете тъй добри да се погрижите за приятеля ми. Мислех, че аз казах това, ала беше Естравен. Някой ме настаняваше да седна. Донесоха ни ядене; обграждаха ни с внимание, предлагаха ни подслон, оказваха ни гостоприемство.

Прости, свадливи, пламенни, неуки души, селяни от бедна страна, тяхното великодушие придаваше прекрасен завършек на това трудно пътуване. Те даваха с две ръце. Никаква свидливост, никакво сметкаджийство. Тъй че Естравен получаваше това, което ни предлагаха, като велможа сред велможи или бедняк сред бедняци, човек между свои.

За тия рибари-селяни, които живеят на края на края, на крайната обитаема граница на един едва обитаем континент, честността е важна като храната. Те трябва да бъдат почитени един към друг; а и нямат с какво да се мамят. Естравен знаеше това и когато след ден-два взеха да ни подпитват, предпазливо и със заобикалки, с полагаемото се уважение към шифгретора, защо сме решили да прекараме една зима в скитане из Гобринските ледове, той отговори веднага:

— Не бих предпочел мълчанието, ала то ми е по-удобно от лъжата.

— Не ще и дума, случва се и честни хора да бъдат осъждани на изгнание, но въпреки това сянката им не се смалва — каза готвачът на гостилницата, който стоеше по положение след селския старейшина, а заведението му беше нещо като всекидневна за цялото Владение през зимата.

— Един може да бъде осъден на изгнание в Кархида, друг в Оргорейн — отвърна Естравен.

— Вярно; един — от своя клан, друг — от краля в Ерхенранг.

— Кралят не може да скъси ничия сянка, колкото и да се мъчи — забеляза Естравен, и готвачът изглеждаше доволен. Ако собственият клан на Естравен го бе изгонил, той щеше да бъде подозрителен тип; присъдите на краля бяха без значение. Що се отнася до мен, явно чужденец и следователно обявен извън законите в Оргорейн, това беше по-скоро в мой актив.

Ние не казахме имената си на нашите домакини в Куркураст. На Естравен никак не му се искаше да си служи с лъжливо име, а истинските си не можехме да разкрием. Защото беше престъпление да разговарят с Естравен, а камо ли да го хранят, обличат и подслоняват, каквото вършеха. Дори в затънтено село на Гутенския бряг има радио и нямаха основание да твърдят, че не им е известна Заповедта за изгнание; биха могли да се оправдаят до известна степен само ако наистина не знаеха самоличността на своя гост. Уязвимостта им тежеше на душата на Естравен, преди дори да им бе идвало на ум за това. През третата нощ от престоя ни там той влезе в моята стая да обсъдим какво да правим по-нататък.

Кархидейското село прилича на древен замък на Земята по това, че в него рядко има отделни, лични жилища. Все пак във високите, разхвърлени стари постройки на Огнището, Общежитието,

Съвладението (Куркураст си нямаше велможа) и Външната къща всеки от петстотинте селяни можеше да се радва на уединение, дори изолация, в стаи по тия стари коридори с три стъпки дебели стени. Бяха ни дали отделни стаи на най-горния етаж на Огнището. Аз седях в моята до огъня, огън с торф от Шеншейските тресавища, който изпущаше слаб пламък, но грееше добре и излъчваше силна миризма, когато влезе Естравен. Той каза:

— Трябва по-скоро да се махаме оттук, Генри. Спомням си го застанал там, в сенките на осветената от огъня стая, бос, без нищо друго освен широкия кожен брич, който старейшината му бе дал. В уединението и, както смятат те, топлината на своите къщи кархидейците често ходят полуоблечени или голи. При пътуването ни Естравен бе загубил съвсем гъвкавата, стегната здравина, характерна за телосложението на кархидейците; той беше измършавял и покрит с белези, а лицето му — изгорено от студа почти като от огън. В живата, неспокойна светлина той представляваше мрачна, сурова и все пак неуловима фигура.

— Къде?

— Мисля, на юг и на запад. Към границата. Първата ни работа е да намерим достатъчно силен радиопредавател, за да можеш да се свържеш с кораба си. След това трябва да си на мера скривалище или да се върна за известно време в Оргорейн, за да не навлека наказание за тия, които ни помагат тук.

— Как ще се върнеш в Оргорейн?

— Както преди — ще прекося границата. Орготейците нямат нищо против мен.

— А къде ще намерим предавател?

— Не по-близо от Сасинот. Намръщих се. Той се усмихна.

— Няма ли по-наблизо?

— На около сто и петдесет мили; и на по-лош терен сме изминавали дори по-голямо разстояние. Навсякъде в тая посока има пътища; хората ще ни дават подслон; може да ни вземат на някоя моторна шейна.

Съгласих се, но ме подтискаше мисълта, че трябваше да добавим още един етап към зимното си пътуване, и то не към спокойно убежище, а обратно към оная проклета граница, където можеха пак да върнат Естравен в изгнание, а аз да остана сам.

Размислих и най-после казах:

— Има едно условие, което Кархида трябва да изпълни, за да може да се присъедини към Вселенския съюз: Аргавен трябва да отмени изгнанието ти.

Естравен не отговори нищо, а стоеше загледан в огъня.

— Сериозно говоря — подчертах аз. — Това е най-важното.

— Благодаря ти, Генри — каза той. Гласът му беше дрезгав и глух. Гледаше ме спокойно, без да се усмихне. — Само че не се надявах да видя отново родния си дом толкова скоро. Знаеш, че съм прокуден от двайсет години. Това изгнание не се различава много от сегашното. Аз ще се погрижа за себе си; а ти се погрижи за себе си и за твоя Вселенски съюз. Това трябва да свършиш сам. Но да не говорим прибързано. Кажи на кораба си да слезе! Когато стане това, тогава ще мисля за после.

Престояхме още два дена в Куркураст, където се хранехме и почивахме добре и чакахме „трамбовач“, който трябваше да дойде от юг, за да се качим на него, когато тръгнеше обратно. Домакините ни накараха Естравен да разкаже подробно как сме минали Ледовете. Той описа това така, както само продължител на традициите на устната литература може да разказва, тъй че, стана сказание, изпъстрено с названия на познати места и дори преживявания, и все пак точни и живи — от сернистия огън и мрака на прохода между Дръмнър и Дремегол до писъка на вятъра от ждрелата, който метеше Гутенския залив; с комични случки, като падането му в пукнатината, и мистични, когато говореше за звуците и тишината на Ледовете, за времето без сенки, за мрака на нощта. Аз слушах прехласнат като всички останали, вторачен в тъмното лице на приятеля си.

Потеглихме от Куркураст притиснати един до друг в кабината на „трамбовача“, голяма моторна кола, която изравнява и трамбова снега по кархидейските пътища — главното средство за поддържане на движението по пътищата зиме, защото да се мъчиш да ги разчистваш напълно, ще отнема половината от времето и парите на кралството, а и без това всички превозни средства през зимата са на шини. „Трамбовачът“, тътрейки се със скорост около две мили в час, ни закара до най-близкото село южно от Куркураст, където пристигнахме късно след смрачаване. Там, както винаги, ни посрещнаха радушно, нахраниха ни и ни подслониха да пренощуваме; на другия ден

продължихме пеш. Сега се намирахме от вътрешната страна на крайбрежните възвишения, които поемат основния напор на северния вятър откъм залива Гутен, в по-гъсто заселена област, така че се движехме не от лагер на лагер, а от Огнище на Огнище. На два пъти ни взе моторна шейна, веднъж за тридесен мили разстояние. Пътищата, въпреки честите силни снеговалежи, бяха затъпкани и добре очертани. В раниците ни всякога имаше храна, сложена там от домакините ни от предишната нощ; в края на дневния ни маршрут винаги имахме покрив и огън.

И все пак тези осем-девет дни на лесно пътуване пешком и със ски през гостоприеман край бяха най-трудната и най-скупна част от пътя ни, по-лоша от изкачването на ледника, по-лоша от последните дни на гладуване. Сагата бе свършила, тя беше свързана с Ледовете. Чувствувахме се много уморени. Движехме се в противна посока. Не изпитвахме вече радост.

— Понякога човек трябва да върви обратно на движението на колелото — каза Естравен.

Той беше непоколебим както винаги, но в походката му, в гласа му, в държането му енергичността бе изместена от търпение, а увереността — от упорита решителност. Той беше много мълчалив, а и не твърде склонен да разговаря мислено с мен.

Стигнахме Сасинот. Град с няколко хиляди жители, кацнал на хълмове над замръзналата Ей: бели покриви, сиви стени, изпъстрени с черните петна на горите и голите скали, възвишения, бели поля и река; а отвъд реката — оспорваната Синотска долина, цялата побеляла...

Пристигнахме там почти с празни ръце. По-голямата част от това, което бе останало от пътната ни екипировка, бяхме раздали на различни любезни домакини и сега нямахме нищо освен печката „Чейб“, ските си и дрехите на гърба си. Така облекчени от товар, продължихме своето пътуване, като два пъти запитахме за посоката, не към града, а към някакъв чифлик извън него. Това беше мизерно място, не част от Владение, а отделна ферма под ведомството на Управлението на Синотската долина. Когато Естравен бил млад секретар в това управление, той се сприятелил със собственика и фактически му купил този чифлик една-две години преди това, като помагал на хората да се заселват източно от Ей с надеждата, че по този начин ще се избегне спорът кому принадлежи Синотската долина.

Чифликчията, здравеняк с тих глас, почти връстник на Естравен, лично ни отвори вратата си. Казваше се Тесичер.

Естравен бе дошъл в тоя край със спуснатата качулка, за да крие лицето си. Страхуваше се да не го познаят тук. Но това беше почти излишно; трябва да имаш много остро око, за да познаеш Харт рем ир Естравен в тоя мършав, обрулен от ветровете и студа скитник. Тесичер го наблюдаваше скришом, не можеше да повярва, че е именно този, за който се представя.

Тесичер ни въведе вътре и гостоприемството му се оказа на висота, макар и възможностите му да бяха малки. Но се чувствуваше неловко с нас, като че ли предпочиташе да ни няма. Това беше обяснимо: той рискуваше да конфискуват имота му, загдето ни даваше подслон. Но тъй като дължеше тоя имот на Естравен и сега може би щеше да бъде в не по-малко окаяно положение от нас, ако Естравен не бе му го купил, комай не беше несправедливо да му се иска в замяна на това да поеме известен риск. Моят приятел обаче поиска помощта му не като отплата, а като проява на приятелство, тъй като не разчиташе на чувството на Тесичер за морален дълг, а на неговата привързаност. И наистина Тесичер се поотпусна, след като мина първоначалната му тревога, с присъща кархидейска променчивост стана излиятелен, изпадна в носталгия и половината нощ прекара край огнището с Естравен в спомени за старото време и някогашните познанства. Когато Естравен го попита знае ли някъде скривалище, някакъв изоставен или усамотен чифлик, където изгнаник да може да се крие за месец-два, с надежда да се отмени наказанието му, Тесичер веднага отговори:

— Остани при мен.

При тези думи очите на Естравен светнаха, но отказа; а Тесичер, съгласявайки се, че толкова близо до Сасинот няма да бъде безопасно, обеща да му намери друго скривалище. Това не ще е трудно, каза той, ако Естравен под лъжливо име постъпи като готвач или ратай, което може да не бъде приятно, ала безспорно е за предпочитане, отколкото да се върне в Оргорейн.

— Какво по дяволите ще правиш в Оргорейн? От какво ще се препитаваш, а?

— От Сътрапезничеството — отговори приятелят ми и на лицето му се мярна усмивката на видра. — Знаеш, че на всички Единици то

осигурява работа. Никакви трудности. Но аз предпочитам да бъда в Кархида... ако наистина мислиш, че това е възможно...

Бяхме запазили печката „Чейб“, единствената ценна вещ, която ни бе останала. Тя ни служеше по един или друг начин чак до края на пътуването. На сутринта след пристигането ни в чифлика на Тесичер аз взех печката и поех със ски към града, Естравен, разбира се, не дойде с мен, но ми бе обяснил какво да правя, и всичко мина добре. Продадох печката на градския пазар, после със солидната сума от нея изкачих стръмнината до малкото занаятчийско училище, където се помещаваше радиостанцията, и откупих десет минути „Частно предаване до частен приемател“. Всички станции отделяха всеки ден определено време за такива късовълнови предавания; тъй като повечето от тези съобщения се пращат от търговци до техните отвъдморски агенти или клиенти на Архипелага, в Сит или Перунтер, таксата е доста висока, но поносима. Във всеки случай по-малка от стойността на една употребявана печка „Чейб“. Моите десет минути се падаха малко след три часа, късно следобед. Не исках да снова цял ден със ски между града и чифлика на Тесичер, затова останах да се шляя из Сасинот и в една гостилница си поръчах обилен, вкусен, евтин обед. Нямаше съмнение, кархидейската кухня беше по-добра от орготейската. Докато се хранех, ми дойде на ум изказването на Естравен по тоя въпрос, когато го бях попитал мрази ли Оргорейн; спомних си гласа му снощи, когато казваше разнежено: „Предпочитам да бъда в Кархида...“ И се питах не за пръв път що е патриотизъм, в какво се състои всъщност любовта към родината, как се поражда тази копнееща преданост, която бе накарала гласа на приятеля ми да потрепере; и как такава искрена обич често може да се превърне в толкова глупав и гнусен фанатизъм. Къде тя се изкривява?

След обедата тръгнах да обикалям Сасинот. Градската търговия, магазините, пазарите и улиците, оживени въпреки снежните вихрушки и температурата под нулата, приличаха на някаква игра, фантастична, объркваща. Аз още не бях се отърсил напълно от самотата на Ледовете. Беше ми неловко между непознати и непрекъснато чувствавах, че ми липсва присъствието на Естравен.

Изкачих стръмната заснежена улица до училището по здрач, пуснаха ме и ми показаха как се работи с преподавателя за общо ползване. В определеното време изпратих сигнала за събуждане до

релейния спътник, който се намираше в стационарна орбита на около 300 мили над Кархида. Той беше там като застраховка именно за такова положение, когато ансибъла ми го нямаше, тъй че не можех да моля Олул да сигнализира на кораба и нямах нито време, нито апаратура да установя пряка връзка с кораба в околослънчева орбита. Сасинотският преподавател беше предостатъчен, но тъй като спътникът не бе пригоден да отговаря, а само да препредава на кораба, не ми оставаше нищо друго, освен да му сигнализирам и да чакам резултат. Не можех да узная дали съобщението е прието и препредадено на кораба. Не знаех и дали постъпвах правилно, като го пращах. Свикнал съм да приемам такива неизвестности със спокойно сърце.

Започна силен снеговалеж и трябваше да пренощувам в града, понеже не познавах пътищата достатъчно добре и не се решавах да тръгна по тях в сняг и тъмнина. Тъй като имах още малко пари, запитах за странноприемницата, където пък ме посъветваха да потърся подслон в училището; вечерях с компания весели студенти и спях в една от общите спални. Заспах с приятното усещане за сигурност, увереност в изключителната и неизменна отзивчивост на Кархида към чужденеца. Още отначало бях слязъл в подходяща страна и сега отново се намирах в нея. Така и заспах; но се събудих много рано и тръгнах за чифлика на Тесичер преди закуска, след като бях прекарал една неспокойна нощ на сънища и събуждания.

Изгряващото слънце, малко и студено на яркото небе, хвърляше сенки на запад от всяка цепнатинка и издатинка на снега. Пред мен лежеше пътят, целият нашарен с тъмни и светли ивици. Никой не се движеше из снежните поля; ала в далечината към мен идеше дребна фигура с бързата, плъзгаща се походка на скиор. Дълго преди да можех да видя лицето, познах, че е Естравен.

— Какво има, Терем?

— Трябва да се добера до границата — каза той, без дори да спре, когато се срещнахме. Вече едва си поемаше дъх. Обърнах се и двамата тръгнахме на запад, като с мъка го настигах. Там, където пътят завиваше към Сасинот, той се отклони от него и пое със ските през неоградените ниви. Препминахме замръзналата Ей на около една миля северно от града. Бреговете бяха стръмни и след изкачването се наложи и двамата да спрем на почивка. Не бяхме във форма за такова препускане.

— Какво стана? Тесичер ли...

— Да. Чух го по радиото му. На разсъмване. — Гърдите на Естравен се вдигаха и спадаха задъхано, както когато лежеше на леда до синята пукнатина. — Тайб трябва да е отредил награда за главата ми.

— Проклет неблагоприятен предател! — изругах със запъване, подразбирайки не Тайб, а Тесичер, който бе предал приятел.

— Такъв си е — съгласи се Естравен, — но аз исках твърде много от него, поставих на прекалено голямо изпитание една дребна душица. Слушай, Генри. Върни се в Сасинот.

— Искам поне да видя, че си минал границата, Терем.

— Там може да има орготейски граничари.

— Ще стоя на отсамната страна. За бога...

Той се усмихна. Все още дишайки много тежко, стана и продължи, а аз го последвах.

Карахме през заскрежени горички, по хълмчетата и полята на оспорваната долина. Нямаше къде да се крием, откъде да минаваме незабелязано. Озарено от слънцето небе, бял свят, а ние — две бягащи сенчести чертици върху него. Неравният терен затулваше границата от нас, но когато се озовахме на приблизително една осма от милята от нея, изведнъж я видяхме ясно, отбелязана с ограда, стълбовете на която се подаваха само на две стъпки от снега, а отгоре бяха боядисани в червено. От орготейската страна не се забелязваха никакви граничари. Отсам имаше следи от ски и няколко дребни фигурки се движеха в южна посока.

— От тая страна има охрана. Ще трябва да чакаш, докато се мръкне, Терем.

— Инспекторите на Тайб — изпъшка Естравен мрачно и свърна настрана.

Стрелнахме се обратно през височинката, на която бяхме спрели малко преди това, и се скрихме на най-близкото затулено място. Прекарахме целия дълъг ден там, в една долчинка между растящи нагъсто хеменови дървета, чиито червеникави клони бяха провиснали ниско около нас под тежестта на снега. Обсъдихме много планове: да тръгнем на север или на юг покрай границата, за да се измъкнем от тази особено неспокойна зона, да опитаме да навлезем между възвишенията източно от Сасинот, дори да се върнем на север, в

пустата местност, но всеки план бе отхвърлян. Присъствието на Естравен бе издадено и ние не можехме да пътуваме през Кархида открито, както досега. Не можехме да пътуваме и тайно на каквото и да било разстояние: нямахме палатка, нямахме храна и почти нямахме сили. Не ни оставаше нищо друго, освен да ударим направо през границата — единствения път, отворен за нас.

Сгушихме се в тъмната падина, под тъмните дървета, в снега. Лежахме притиснати един до друг, за да се топлим. Към обед Естравен задряма за малко, но аз от глад и студ не можех да заспя; лежах там, до приятеля си, в нещо като унес, мъчейки се да си спомня думите, които ми бе цитирал някога: Двете са едно, живот и смърт, легнали заедно... Сякаш бяхме в палатката на Леда, но без подслон, без храна, без почивка: нищо не бе останало, освен нашето другарство, а и то скоро щеше да свърши.

Следобед небето се замъгли и температурата започна да спада. Дори в тихата падинка стана толкова студено, че не можеше да се стои на едно място. Наложихме да се движим и въпреки това около залез започнах да се треса от тръпки, подобни на тия, които бях изпитал в затворническия камион, прекосяващ Оргорейн. Нощта като че все се бавеше. В късния син здрач излязохме от долчинката и пълзейки зад дървета и храсти, изкачихме височината, откъдето можехме да различим чертата на граничната ограда, няколко неясни точки сред бледия сняг. Никакви светлини, нищо, което да се движи, никакъв звук. Далеч на югозапад мъждееше жълтото сияние на малко селище, някакво сътрапезническо селце в Оргорейн, където Естравен би могъл да отиде с невалидните си документи за самоличност и поне да има осигурен нощен подслон в сътрапезническия затвор или може би в най-близката Сътрапезническа Доброволческа ферма. Изведнъж — на това място, в тоя последен момент, не по-рано — разбрах онова, което бе останало скрито за мен поради собствения ми егоизъм и мълчанието на Естравен: къде отиваше той и какво целеше. Извиках: „Терем... чакай...“

Но той се бе понесъл по нанадолнището: отличен, бърз скиор, този път не се бавеше заради мен. Стрелна се надолу, през сенките по снега, описвайки стремително дълга лъкатушна линия. Естравен бягаше от мен, право към пушките на граничарите. Мисля, че те завикаха — предупреждаваха го или му заповядваха да спре — и

отнякъде блесна светлина, но не съм сигурен; във всеки случай той не се спря, а продължи да лети към оградата и преди да я стигне, те го повалиха. Но не си послужиха със звуковите зашеметители, а с нападателна пушка, старото оръжие, което изхвърля с гърмеж метални късчета. Стреляха, за да го убият. Когато го настигнах, Естравен умираше, проснат и извит настрана от ските си, които стърчаха от снега, с полуразкъсани гърди. Държах главата му между ръцете си и му говорех, но той не ми отговаряше; откликна на обичта ми само по един начин: извика през безмълвните развалини и хаоса на своя разсъдък, докато губеше съзнание, на безгласния език, само веднъж, ясно: „Арек!“

Нищо повече. Държах го, коленичил там, в снега, докато издъхваше. Оставиха ме да сторя това. После ме накараха да стана и ме отведоха на една страна, а него — на друга, мен — в затвора, а него — в мрака.

20. НАПРАЗНО УСИЛИЕ

Някъде в бележките, които Естравен пишеше по време на похода ни през Гобринските ледове, той се чудеше защо спътникът му се срамува да плаче. Бих могъл да му кажа още тогава, че не беше толкова срам, колкото страх. Вечерта на смъртта му навлязох през Синотската долина в студената страна, която се простира отвъд страха. Установих, че там можеш да плачеш колкото си искаш, но без полза.

Откараха ме обратно в Сасинот и ме затвориха, понеже бях спътник на човек извън законите и вероятно не знаеха какво друго да ме правят. Още отначало, дори преди да се получат официални разпореждания от Ерхенранг, се отнасяха с мен добре. Моят кархидейски затвор беше мебелирана стая в Кулата на избраните велможи в Сасинот; имах камина, радио и по пет обилни яденета дневно. Не беше удобно. Леглото — кораво, завивките — тънки, подът — гол, въздухът — студен: като всяка стая в Кархида. Но пратиха лекар, в ръката и гласа на когото имаше по-трайна, по-благотворна утеха от всички удобства, които бях срещал в Оргорейн. След идването му, мисля, вратата бе оставена незаклучена. Спомням си, че стоеше отворена, а аз исках да се затвори поради студеното течение от коридора. Но нямах сила, смелост да се вдигна от леглото си и да затворя вратата на своята килия.

Лекарят, сериозен младеж, който се отнасяше майчински с мен, ми каза със спокойна увереност:

— Пет или шест месеца вие не сте си дояждали и сте се преуморявали. Изтощен сте. Крайно изтощен. Лежете, почивайте. Лежете като реките, замръзнали в долините зиме. Лежете неподвижно. Чакайте.

Но когато спях, винаги се намирах в камиона, свит между другите, всички вонящи, треперещи, голи, притиснати един до друг, за да се топлим, всички освен един. Той лежеше отделно, до решетестата врата, студен, с уста, пълна със съсирена кръв. Беше предателят. Бе действувал сам, бе ни изоставил, изоставил мен. Събуждах се, кипнал

от яд, безпомощен яд, от който се разтрепервах и който се превръщаше в безпомощни сълзи.

Трябва да съм бил много зле, защото си спомням някои от последиците от високата температура и че лекарят престоя при мен една нощ, а може би и повече. Не мога да си спомня тия нощи, но помня, че му казах и чух раздразнената, остра нотка в гласа си:

— Той можеше да се спре. Нали видя граничарите. Навря се право в пушките.

Известно време младият лекар не отвърна нищо.

— Да не искате да кажете, че се е самоубил?

— Може би...

— Жестоко е да се говори така за приятел. И не бих допуснал, че Харт рем ир Естравен е способен на такова нещо.

Не бях се съобразил с презрителното отношение на тези хора към самоубийството. То не е за тях такова, каквото е за нас — търсене на изход. То е отказ от търсене на изход, акт на предателство спрямо себе си. За кархидеец, който чете нашата библия, престъплението на Юда не е в това, че е предал Христос, а в постъпката, която, носейки печата на отчаянието, го лишава от възможността да получи прошка, да се промени, да живее: самоубийството му.

— Значи не го наричате Естравен Предателя?

— Никой никога не го е наричал така. Мнозина изобщо не обръщаха внимание на обвиненията срещу него, господин Ай.

Но аз не виждах никакво утешение в това, само извиках със същата мъка:

— Тогава защо го застреляха? Защо е мъртъв?

На това той не отговори нищо, защото нямаше какво да се отговори.

Нито веднъж не ме разпитваха официално. Питаха ме само как съм се измъкнал от Пулефенската ферма и съм се добрал до Кархида, интересуваха се за местоназначението и целта на шифрованото съобщение, което бях пратил по тяхното радио. Казах им. Това сведение отиде направо в Ерхенранг, при краля. Въпросът за кораба, изглежда, се пазеше в тайна, ала новината за бягството ми от орготейски затвор, за пътуването ми през Ледовете зиме, за пребиваването ми в Сасинот се разпространяваше и обсъждаше открито. Радиото не споменавахе нито за ролята на Естравен в това,

нито за смъртта му. Но всичко туй беше известно. Пазенето на тайна в Кархида е до голяма степен въпрос на съдържаност, на мълчание по споразумение, по взаимно разбирателство — отбягване на въпроси, но не и отбягване на отговори. В Бюлетините се говореше само за Пратеника, господин Ай, ала всички знаеха, че Харт рем ир Естравен бе ме измъкнал от ръцете на орготейците и дошъл с мен през Ледовете в Кархида, за да изобличи като груба лъжа твърдението на сътрапезниците, че миналата есен съм умрял неочаквано в Мишнори от хормова треска... Естравен бе предрекъл сравнително точно последиците от завръщането ми; основната му грешка се състоеше главно в това, че ги бе подценил. Заради чуждоземеца, който лежеше болен, безделничеше и нехаеше за нищо в една стая в Сасинот, в разстояние на десет дни паднаха две правителства.

Разбира се, да се каже, че е паднало орготейско правителство, значи просто, че една група сътрапезници е изместила друга група сътрапезници в контролните функции на Тридесет и тримата. Някои сенки са се скъсили, а други са се удължили, както се казва в Кархида. Кликата около Сарфа, която ме бе пратила в Пулефен, се задържа, въпреки не толкова необичайното за нея конфузно уличаване в лъжа, до момента, когато Аргавен оповести официално предстоящото пристигане на Звездния кораб в Кархида. Тоя ден кликата на Обсъл, Партията на свободната търговия, пое ръководните функции на Тридесет и тримата. Затова аз бях до известна степен полезен на всички.

В Кархида падане на правителство по всяка вероятност означава изпадане в немилост и сваляне на министър-председателя успоредно с преустройство на киоремията, макар че често вместо това може да се прибегне до убийство, абдикация и бунт. Тайб не се и опитваше да се задържи. Сегашната ми ценност в играта на международен шифгретор, плюс това, че реабилитирах (косвено) Естравен, фактически издигнаха престижа ми толкова високо над неговия, че той подал оставка, както научих впоследствие, дори преди правителството в Ерхенранг да узнае, че съм се свързал по радиото с моя кораб. Тайб бе действувал въз основа на донесението на Тесичер, почакал само докато получи вест за смъртта на Естравен и тогава подал оставка. Бе претърпял поражение и същевременно си бе отмъстил за него.

Осведомен подробно, Аргавен ми прати покана, молба да отида веднага в Ерхенранг и заедно с нея щедра сума за разноски. Град Сасинот с не по-малка щедрост прати с мен своя млад лекар, защото още не бях в твърде добра форма. Пътувахме с моторни шейни. Спомням си само отчасти това пътуване; то беше спокойно и бавно, с дълги престои в чакане „трамбовачите“ да разчистят пътя и дълги нощи, прекарани в странноприемници. То можеше да ни отнеме само два-три дни, ала изглеждаше безкрайно и нямам никакъв особен спомен за него до момента, когато минахме през Северните порти на Ерхенранг и навлязохме в дълбоките улици, пълни със сняг и сенки.

Тогава усетих, че сърцето ми поукрепна, а мозъкът ми се избистри. Преди това се бях чувствувал раздробен на късчета, разнебитен. Сега, макар и уморен от бавното пътуване, чувствувах, че ми е останала известна непокътната сила. Вероятно силата на навика, защото тук най-последно бях на познато място, в град, където бях живял и работил повече от една година. Познавах улиците, кулите, мрачните дворове, пътеки и фасади на двореца. Знаех мисията си тук. Затова за пръв път осъзнах ясно, че сега, когато приятелят ми е мъртъв, трябва да постигна това, за което той бе умрял. Трябва да положи ключовия камък на арката.

На дворцовите порти ми съобщиха, че имат нареждане да ме заведат в една от приемните между стените на самия палат. Това беше Жилището в кръглата кула, което показваше, че се радвам на висок шифгретор в двореца: не толкова благоразположението на краля, колкото признаването на и без това вече високото ми положение. Обикновено тук се настаняват посланици на приятелски държави. Това беше добър знак. За да стигнем дотам обаче, трябваше да минем покрай Червената ъглова сграда и аз погледнах през тясната сводеста врата голото дърво над басейна, посивяло от сняг, и къщата, която все още стоеше пуста.

При входа на Кръглата кула ме посрещна един човек в бял хиб и пурпурна риза, със сребърна верижка през раменете: Факс, Гадателят от крепостта Отерхорд. Щом съзрях неговото благо и красиво лице, първото познато лице, което виждах от много дни, прилив на облекчение смекчи изострената ми решителност. Когато Факс ме улови за ръцете — рядък кар-хидейски знак на приветствие — и ме поздрави

като свой приятел, можах да отвърна до известна степен на топлотата му.

Той бе изпратен в киоремията като представител на своя окръг, Южен Рер, в резултат от изборите за членове на съвета измежду обитателите на ханддарейските крепости в началото на есента; в това няма нищо необикновено; необичайно е обаче Тъкач да приема пост и предполагам, че Факс е щял да откаже, ако не е бил обезпокоен толкова от управлението на Тайб и от пътя, по който той водеше страната. Затова бе свалил златната верижка на Тъкач и сложил сребърната на съветник; и скоро се бе издигнал, защото от Терн беше член на Хескиоремията, или Вътрешния съвет, който служи като противовес на министър-председателя, и кралят го бе назначил на тоя пост. Той, изглежда, щеше да достигне високото положение, от което Естравен бе паднал преди по-малко от една година. Пътят на политическата кариера в Кархида е стръмен: бързо можеш да се изкачиш и бързо да се сгромолясаш.

В Кръглата кула, студена, пищна малка постройка, доста си поговорихме с Факс, преди да имам възможност да се видя с когото и да било друго или да направя някаква официална декларация или публична поява. Вперил ясният си поглед в мен, той запита:

— На нашата земя идва, слиза някакъв кораб, по-голям от оня, с който сте пристигнали на остров Хорден преди три години. Вярно ли е това?

— Да. По-право пратих съобщение да се пригответи да дойде.

— А кога ще дойде?

Като разбрах, че не зная дори кой ден на месеца е, започнах да осъзнавам колко зле съм бил напоследък. Трябваше да броя обратно до деня преди смъртта на Естравен. Още повече се смутих, когато съобразих, че корабът, ако е бил на минимално разстояние, вече се намираще в планетна орбита и чакаше някаква вест от мен.

— Необходимо е да се свържа с кораба. Ще имат нужда от напътствия. Къде иска кралят да слязат? Трябва да бъде в населен район, сравнително просторен. Трябва да получа предавател.

Всичко бе уредено експедитивно и лесно. Безконечните усуквания и пречки, които бях срещал в предишните си преговори с ерхенранското правителство, се бяха стопили като леден блок в

придошла река. Колелото се въртеше... На другия ден щях да имам аудиенция с краля.

На Естравен му трябваша шест месеца, за да уреди първата ми аудиенция. Уреждането на тая, втората, бе отнело остатъка от живота му.

Този път бях толкова уморен, че нищо не ме плашеше, а и на душата ми тежаха неща, които надделяваха над стеснителността. Тръгнах по дългия червен коридор, под прашните пряпорци, и застанах под подиума с трите големи камини, в които пращяха и хвърляха искри три ярки огъня. Кралят седеше до средното огнище, прегърбен до масата, на столче с дърворезба.

— Седнете, господин Ай.

Седнах от другата страна на камината срещу Аргавен и виждах лицето му под светлината на пламъците. Той изглеждаше болен и стар. Приличаше на жена, която е загубила детето си, на мъж, който е загубил сина си.

— Е, господин Ай, значи вашият кораб ще се спуща.

— Ще слезе на Аттенското мочурище, както пожела ваше величество. Трябва да го докарат тая вечер малко след три часа.

— Ами ако не улучат това място? Няма ли да изпогорят всичко?

— Ще се водят по радиолъч право към мястото; всичко е уговорено. Няма да пропуснат целта.

— А колко са те там? Единайсет?

— Да. Толкова малко на брой, че няма от какво да се страхувате, ваше величество.

Ръцете на Аргавен помръднаха в недовършен жест.

— Вече не се страхувам от вас, господин Ай.

— Това ме радва.

— Вие ми служихте добре.

— Но аз не съм ваш служител.

— Зная — каза той безразлично, вторачен в огъня, като хапеше устната си отвътре.

— Моят предавател ансибъл е вероятно у Сарфа в Мишнори. Когато корабът слезе обаче, той ще има на борда си ансибъл. От тоя момент нататък, ако е угодно на ваше величество, аз ще бъда Пълномощен посланик на Вселенския съюз и ще имам власт да

преговарям и да подпиша договор за съюз с Кархида. Всичко това може да се потвърди по ансибъла от Хейн и различните Неподвижни.

— Много добре.

Не казах нищо повече, защото той не ми отдаваше цялото си внимание. Побутваше с носа на ботуша си една цепеница в огнището, докато от нея изскочиха с пращане червени искри.

— Защо ме лъжеше той, дявол да го вземе? — провикна се кралят с пискливия си, остър глас и за пръв път ме погледна право в лицето.

— Кой? — запитах аз, срещайки погледа му.

— Естравен.

— Той внимаваше да не се лъжете сам. Махна ме от очите ви, когато вие започнахте да облагодетелствувате една клика, враждебна на мен. И ме върна при вас, когато самото ми завръщане би ви убедило да приемете Мисията от Вселенския съюз и да си пишете актив за това.

— Защо никога нищо не ми е споменавал за тоя, по-големия кораб?

— Защото не знаеше за него: до отиването си в Оргорейн аз никога никому не съм говорил за него.

— И сте намерили пред кого да се разбъбрите там двамата. Той се опитал да накара орготейците да приемат вашата Мисия. През цялото време се е сдушвал с техните Свободни търговци. Как мислите, не е ли това предателство?

— Не е. Аз знаех, че която и държава да сключи първа договор с Вселенския съюз, другата скоро ще я последва, ще я последват и Сит, и Перунтер, и Архипелагът, докато се обедините. Той обичаше много родината си, ваше величество, но не служеше нито на нея, нито на вас. Служеше на господаря, на който служи и аз.

— На Вселенския съюз? — произнесе Аргавен учуден.

— Не. На човечеството.

Докато говорех, не знаех дали това, което казвах, е вярно. Вярно отчасти; една страна на истината. Не по-малко вярно би било да кажа, че в постъпките си Естравен се бе водил от чисто лична преданост, чувство на отговорност и приятелство към едно-единствено човешко същество — мен. Но и това не би било цялата истина.

Кралят не отговори. Мрачното му, подпухнало, набръчкано лице беше пак обърнато към огъня.

— Защо се обадохте на тоя ваш кораб, преди да ме уведомите за завръщането си в Кархида?

— За да ви накарам да действувате, ваше величество. Съобщението до вас би стигнало и до велможата Тайб, който можеше да ме предаде на орготейците. Или да нареди да ме застрелят. Както нареди да застрелят моя приятел.

Кралят не каза нищо.

— Моето собствено оцеляване не е толкова важно, но аз имах и продължавам да имам дълг към Гетен и Вселенския съюз, задача, която трябва да изпълня. Първо сигнализирах на кораба, за да си осигуря известна възможност да я изпълня. Така ме посъветва Естравен и излезе прав.

— Е, не е сбъркал. Във всеки случай ще слязат тук; ние ще сме първите... И всички те са като вас, а? Все извратени, винаги в кемър? Странна сбирщина, претендираща за честта да бъде приета... Обяснете на велможата Горчерн, моя иконом, как искат да ги приемем. Следете да няма никакво нарушение или пропуск. Те ще бъдат настанени в двореца, където смятате за подходящо. Искам да им засвидетелствувам уважение. Вие ми направихте две добри услуги, господин Ай. Доказахте, че сътрапезниците са лъжци, а после — и глупци.

— А понастоящем съюзници, ваше величество.

— Зная! — кресна той. — Но Кархида първо — Кархида първо!

Кимнах в знак на съгласие. След известно мълчание той каза:

— Как мина онова, пътуването през Ледовете?

— Не лесно.

— Естравен го бива за такава работа, за такъв труден път. Той беше як като желязо. И никога не губеше самообладание. Съжалявам, че е умрял.

Не намерих какво да отговоря.

— Ще приема вашите... сънародници на аудиенция утре следобед в два часа. Имате ли да ми казвате още нещо?

— Ваше величество, ще бъдете ли тъй добър да отмените заповедта за изгонване на Естравен, да реабилитирате доброто му име?

— Не още, господин Ай. Не бързайте. Нещо друго?

— Нищо повече.

— Тогава тръгвайте.

Дори аз изменях на Естравен. Бях казал, че няма да повикам кораба, докато изгнанието му не свърши и доброто му име не бъде реабилитирано. Не можех да се откажа от онова, за което той бе умрял, като настоявам на такова условие. То нямаше да го изведе от изгнанието.

Останалата част от деня мина в приготовления с велможата Горчерн и други за посрещането и настаняването на екипажа на кораба. В два часа потеглихме с моторна шейна за Аттенското мочурище, на трийсетина мили североизточно от Ерхенранг. Мястото за кацане беше в отсамния край на тази голяма пуста област, торфено тресавище, толкова мочурливо, че не можеше нито да се обработва, нито да се засели, тъй че сега, в средата на Ирем, представляваше равна замръзнала пустош, покрита с няколко стъпки дебел сняг. Радиофарът работеше през целия ден и бе получил потвърдителни сигнали от кораба.

При приближаването си екипажът трябва да е видял на екраните линията, отделяща осветената от неосветената част на планетата — през Големия континент, по дължината на границата от Гутенския залив до залива Чаризун и върховете на Каргав, все още огрени от слънцето, низ от звезди; защото беше здрач, когато ние, вдигайки глави нагоре, забелязахме единствената звезда, която падаше.

Тя се спусна с рев и блясък и вдигна с бучене бяла пара, когато стабилизаторите ѝ потънаха в голямото езеро от вода и тиня, образувано от изхвърляните газове; под тинята имаше вечно замръзнала почва, твърда като гранит, и корабът застана в пълно равновесие, охлаждайки се върху езерото, което бързо замръзваше отново — огромна, изящна риба, балансираща на опашката си, тъмносребриста в полумрака на Зима.

До мен Факс от Отерхорд заговори за пръв път, откакто корабът се бе спуснал с грохот и блясък.

— Радвам се, че доживях да видя това — рече той. Същото бе казал Естравен, когато гледаше Ледовете, смъртта; същото би казал и тая вечер. За да се отърся от горчивата мъка, която ме завладя, тръгнах по снега напред, към кораба. Той вече беше заскрежен от вътрешните охладители и когато се приближих, високата врата се плъзна настрана,

отвори се и стълбата изскочи, изящно извита на леда. Първа излезе Ланг Хео Хю, непроменена, разбира се, досущ каквато я бях видял за последен път, преди три години от моя живот и две седмици от нейния. Тя погледна мен, Факс и останалите посрещачи, които ме бяха последвали, и се спря в долния край на стълбата. Произнесе тържествено на кархидейски: „Дойдох като приятел.“ В нейните очи ние всички бяхме чуждоземци. Оставих Факс пръв да я поздрави.

Той ме посочи, тя се приближи и като ме улови за дясната ръка, според обичая на моя народ, се взря в лицето ми. „О, Генли — възкликна тя, — не те познах!“ Странно беше да чуеш женски глас след толкова време. По мой съвет другите също излязоха от кораба: всякакъв признак на недоверие в тоя момент би обидил придружаващите ме кархидейци, накърнявайки техния шифгретор. Излязоха и посрещнаха кархидейците с изрядна вежливост. Но колкото и добре да ги познавах, всички те, мъже и жени, ми се струаха особени. Гласовете им звучаха особено: прекалено плътно, прекалено рязко. Те приличаха на стадо големи, необикновени животни от два различни вида: големи маймуни с умни очи, всички в период на разгонване, на кемър... Улавяха ме за ръката, докосваха ме, държаха ме.

Успях да запазя самообладание и в шейната по пътя обратно за Ерхенранг да дам на Хео Хю и Тюлиър най-необходимите сведения за положението, в което се намираха. Когато обаче пристигнахме в двореца, трябваше веднага да се прибера в стаята си.

Влезе лекарят от Сасинот. Тихият му глас и лицето му, младо, сериозно лице, лице нито на мъж, нито на жена, човешко лице, ми подействуваха облекчително, като нещо познато, естествено... Но след като ми заповяда да си легна и ми даде някакво слабо успокоително, той каза:

— Видях и другите ви Пратеници. Това е просто чудо, идването на хора от звездите. И то през мое време!

Тук отново почувствувах възторга, смелостта, това, което е най-възхитително в душата на кархидееца — и в човешката душа, — и макар да не можех да ги споделя с него, щеше да бъде подло да ги отрека. Отвърнах, без искреност, но казвайки чистата истина:

— И за тях е чудо идването в нов свят, при ново човечество.

В края на тази пролет, късно през Тува, когато разливът от топенето започна да спада и пътуването стана пак възможно, си взех отпуска от малкото си Посолство в Ерхенранг и заминах на изток. Хората ми се бяха пръснали вече по цялата планета. Откакто ни разрешиха да използваме летящите коли, Хео Хю и трима други бяха взели една от тях и отлетели към Сит и Архипелага, страни в Морското полукълбо, които бях абсолютно пренебрегнал. Други се намираха в Оргорейн, а двама, макар и неохотно, в Перунтер, където топенето започва едва през Тува и една седмица след това, както казват, всичко замръзва наново. Тюлийър и Кеста се чувствуваха много добре в Ерхенранг и можеха да се справят с всяка евентуалност. Нищо не беше спешно. В края на краищата кораб, който потеглеше веднага от най-близкия от новите съюзници на Зима, можеше да пристигне не по-рано от седемнайсет години планетно време. Това е страничен свят, на края. Отвъд него, към Южен Ойрон, не бе открит никакъв свят, обитаван от хора. А от Зима до първичните светове на Вселенския съюз, световете-огнища на нашата раса, е далеч: петдесет години до Хейн-Давенант, цял човешки живот — до Земята. Няма защо да се бърза.

Прекоших Каргав, сега през по-ниските проходи, по път, който се вие над брега на Южното море. Отбих се в първото село, където бях се спрял, когато рибарите ме докараха от остров Хор ден преди три години; и този път, както тогава, обитателите на това Огнище ме посрещнаха без ни най-малка изненада. Прекарах една седмица в големия пристанищен град Татер при устието на река Енч, а после, в началото на лятото, поех пеш към земята Керм.

Вървейки на изток и на юг, навлязох в стръмна, сурова местност, осеяна с чукари, зелени хълмове, големи реки и самотни къщурки, докато стигнах Леденото езеро. От брега на езерото, като погледнах на юг към възвишенията, забелязах позната светлина: мъждеенето, бялото сияние на небето, яркия отблясък на ледника, намиращ се високо зад тях. Там беше Ледът.

Естър е много старо селище. Огнището и пристройките му са все от сив камък, изкъртен от стръмния планински склон, в който то се е прилепило. Неприветливо място, изпълнено с воя на вятъра.

Почуках и вратата се отвори. Казах:

— Моля за гостоприемството на Владението. Аз бях приятел на Терем от Естър.

Тоя, който ми отвори, слаб, мрачен на вид младеж ка деветнайсет-двайсет години, изслуша думите ми с мълчание и безмълвно ме пусна в Огнището. Заведе ме в умивалнята, в стаите за обличане, в голямата кухня и когато се увери, че странникът е чист, облечен и нахранен, ме остави сам в една спалня, от чиито дълбоко издълбани прозорци-пролуки се виждаше сивото езеро и сивите торови гори, простиращи се между Естър и Сток. Неприветлива страна, неприветлива къща. В дълбоката камина бучеше огън, давайки както винаги повече топлина за окото и душата, отколкото за тялото, защото каменният под и каменните стени, вятърът навън, който духаше от планините и Ледовете, поглъщаха по-голямата част от горещината на пламъците. Но аз не усещах студа както преди, през първите си две години на Зима, защото дълго бях живял в студена страна.

След около един час младежът дойде да ми каже, че Естърският велможа ще ме приеме, ако благоволя да отида. Последвах го надолу по стълбите, през дълги коридори, където се разиграваше нещо като криеница. Деца се стрелкаха и припкаха около нас, малчугани пищяха от възбуда, младежи се хлъзгаха като сенки от врата на врата, притиснали устата си с шепа, за да не се разсмеят. Едно дебеличко дребосъче на пет-шест години се мушна между краката ми, после със скок сграбчи ръката на моя придружител за закрила. „Сорв! — изпищя то, гледайки ме непрекъснато с ококорени очички, — Сорв, ще се скрия в пивоварницата!...“ И изхвъркна като кръгло камъче от прашка. Младежът Сорв невъзмутимо ме поведе и ме въведе във Вътрешното огнище на Естърския велможа Есванс.

Есванс Харт рем ир Естравен беше стар човек, над седемдесетте, окуцал от артритично заболяване на бедрата. Той седеше изправен на въртящ се стол до огнището. Лицето му беше широко, силно задебеляло и похабено от времето, като камък в поток: спокойно лице, страшно спокойно.

— Вие ли сте Пратеникът, Генри Ай?

— Аз съм.

Бях дошъл напразно в Естър, надявайки се на утеха. Утеха нямаше; пък и би ли могло едно пътуване до мястото, където моят приятел е прекарал своето детинство, да има някакво значение, да запълни нечие отсъствие, да успокои нечия съвест? Сега нищо не

можеше да се промени. Идването ми в Естър обаче имаше една друга цел и нея можех да постигна.

Той ме гледаше, аз също го гледах. Терем беше синът, рожба от плътта на тоя стар велможа. Терем — по-малкият син; Арек — по-големият, оня брат, чийто глас той бе доловил в моя, когато му говорех мислено; сега и двамата мъртви. Не можех да видя никаква следа от моя приятел в това похабено, спокойно, грубо старческо лице, което срещаше погледа ми. Не намирах там нищо освен увереността, безспорния факт, че Терем е умрял.

— Аз бях с вашия син през месеците преди смъртта му. Бях с него, когато умря. Донесох ви дневника, който той си водеше. И ако желаете да ви разкажа нещо за ония дни...

Никакво особено изражение не се появи на лицето на стария човек. Това спокойствие беше ненаруσιμο. Ала младият изскочи внезапно от сенките в светлината между прозореца и огъня, студена, неспокойна светлина, и произнесе рязко:

— В Ерхенранг още го наричат Естравен Предателя. Стариият велможа погледна младежа, после мен.

— Това е Сорв Харт — каза той, — наследник на Естър, син на моите синове.

Тук кръвосмешението не беше забранено, много добре знаех това. Само че необичайността му за мен, землянина, и необичайният факт, че виждах в тоя мрачен, пламенен провинциален младеж отблясък от душата на моя приятел, ме накараха за известно време да онемея. Когато проговорих, гласът ми трепереше.

— Кралят ще отмени това. Терем не беше предател. Има ли значение как го наричат глупците?

Стариият велможа кимна бавно, кротко.

— Има значение — каза той.

— Вие сте прекосили заедно Гобринските ледове, двамата с него, вярно ли е? — запита Сорв.

— Вярно е.

— Бих искал да чуя тази история, господин Пратеник — произнесе стариият Есванс много спокойно. А младежът, синът на Терем, добави със запъване:

— Ще ни разкажете ли как умря?... Ще ни разкажете ли за другите светове сред звездите — за другите видове хора, за другите

видове живот?

* * *

ГЕТЕНЕЙСКИЯТ КАЛЕНДАР И ЧАСОВНИК

Годината. Гетен се завърта около своето слънце за 8401 земни стандартни часа, или 0,96 от земната стандартна година.

Времето на завъртането му около собствената ос е 23,08 земни стандартни часа; гетенейската година има 364 дни.

В Кархида и Оргорейн годините не се броят последователно от някаква основна година към настоящето; основната година е текущата година. На всеки първи ден от новата година (Гетени Терн) току-що изтеклата година става година „преди една“ и всяка минала дата се увеличава с едно. Бъдещето се изчислява по същия начин, като следващата година е година „една идуща“, докато и тя на свой ред стане Година първа.

Неудобството на тази система на летоброене се компенсира по различни начини, например чрез позоваване на всеизвестни събития, на властвуване на крале, династии, местни велможи и пр. Йомешите броят на 144-годишни цикли от раждането на Меш (преди 2202 години, в 1492 вселенска година) и всеки дванайсети месец устройват обредни празненства; но тази система е чисто култова и не се прилага официално дори от правителството на Оргорейн, което покровителствува Йомешката религия.

Месецът. Гетенейската луна обикаля около слънцето за 26 гетенейски дни; тя е винаги обърната с една и съща страна към планетата. Годината има 14 месеца и тъй като слънчевият и лунният календар съвпадат дотолкова, че корекция се изисква почти само веднъж на 200 години, дните на месеца, както и датите на фазите на луната, са неизменни.

Кархидейските названия на месеците са следните:

Зима:

1. Терн

2. Танерн
3. Нимер
4. Анер

Есен:

5. Ирем
6. Мот
7. Тува

Лято:

8. Осъм
9. Окър

Пролет:

10. Кус
11. Хакана
12. Гор
13. Сусми
14. Гренде

26-дневният месец е разделен на два полумесеца от по 13 дни.

Денят. Денят (23,08 земни стандартни часа) е разделен на 10 часа (виж по-долу); тъй като дните на месеца са неизменни, обикновено те се сочат по название, като нашите дни на седмицата, а не по число. (Много от названията означават фазата на луната, напр. Гетени — „тъмнина“, Архад — „първи полумесец“ и т.н. Представката од-, използвана през втория полумесец, придава обратно значение, тъй че Одгетени може да се преведе като „нетъмнина“.) Кархидейските названия на дните на месеца са следните:

1. Гетени
2. Сордни
3. Епс
4. Архад
5. Нетерхад
6. Стрет

7. Берни
8. Орни
9. Нархахад
10. Гуирни
11. Ирни
12. Пост
13. Торменбод
14. Одгетени
15. Одсордни
16. Одепс
17. Одархад
18. Оннетерхад
19. Одстрет
20. Обберни
21. Одорни
22. Одхархахад
23. Одгуирни
24. Одирни
25. Оппост
26. Отторменбод

Часът. Десетцифреният часовник, използван от всички гетенейски народи, съответствува приблизително по следния начин на земния часовник с неговите два дванайсетчасови периода (Забележка: Това е просто ориентир за времето на деня според гетенейския „час“; то не може да се превърне точно в земни часове, тъй като гетенейският ден има само 23,08 земни стандартни часа, което усложнява работата):

- Един часът — от пладне до 2,30 ч. следобед
- Два часът — от 2,30 до 5 ч. сл.об.
- Три часът — от 5 до 7 ч. сл.об.
- Четири часът — от 7 до 9,30 ч. сл.об.
- Пет часът — от 9,30 ч. до полунощ.
- Шест часът — от полунощ до 2,30 ч. сутринта
- Седем часът — от 2,30 до 5 ч. сутр.
- Осем часът — от 5 до 7 ч. сутр.
- Девет часът — от 7 до 9,30 ч. сутр.

Десет часът — от 9,30 ч. до пладне

Издание:

Уршула Лъогуин. Лявата ръка на мрака

Роман

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1980

Библиотека „Галактика“, №20

Преводач: Борис Миндов

Рецензенти: Светозар Златаров, Кръстан Дянков

Редактор: Гергана Калчева-Донева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Пламен Антонов

Коректор: Паунка Камбурова

Американска, I издание

Дадена за печат на 26.V.1980 г. Подписана за печат на 10.XI.1980

г.

Излязла от печат на 28.XI.1980 г. Формат 32/70×100 Изд. №1384

Печ. коли 17,50 Изд. коли 11,33 УИК 13,40. Цена 2,00 лв.

Страници: 280. ЕКП 95366 21431 5637–361–80

08 Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Балкан“ — София

Ч 820 (73)-31

Ursula K. LeGuin. The Left Hand of Darkness

Panther Books, London, 1977

© Ursula K. LeGuin, 1969

© Борис Миндов, преводач, 1980,

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1980.

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1980

c/o Jusautor, Sofia

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.